

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

**ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΟΜΕΑΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ**

**ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ:
Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ**

ΔΙΔΑΣΚΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΑΝΤΩΝΗΣ ΜΑΓΓΑΝΑΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΘΕΜΑ: «Ο ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΠΡΟΛΗΠΤΙΚΟΣ ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ
ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΕΩΣ» (ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ- ΕΡΕΥΝΑ ΠΕΔΙΟΥ)**

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΖΑΖΗΣ

ΑΘΗΝΑ, 17/01/2008

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	σ. 6
Εισαγωγή	σ. 7

ΕΝΟΤΗΤΑ Α: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Η ΙΕΡΑ ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΗ ΚΑΙ Ο ΑΠΟΡΡΗΤΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Η Ι. ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΗ ΩΣ ΒΑΣΙΚΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

- a. Η Ιερά Εξομολόγηση γενικά *σ.10*
- b. Προϋποθέσεις για μια ορθή εξομολόγηση αμαρτωλών και η θέση της καθολικής εκκλησίας *σ.11*
- c. Τα καθοδηγητικά βιβλία για Εξομολόγηση, η επιλογή του Πνευματικού και ο τρόπος τέλεσης της Εξομολογήσεως *σ.12*
- d. Η χρησιμότητα της Ι. Εξομολόγησης μέσα από την Αγ. Γραφή και τα πατερικά κείμενα *σ.14*
- e. Ο διαχωρισμός των αμαρτημάτων και η αντιμετώπιση του θείου και ανθρωπίνου Νόμου από την κοινωνία *σ.16*

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΕΙΔΩΝ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΠΡΟΛΗΠΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

- a. Η επιρροή της Σχολαστικής θεολογίας ως προς τη δημιουργία του ποινικού συστήματος *σ.18*
- b. Η διάκριση του Δικαίου σε Φυσικό και Θετικό *σ.18*
- c. Σύγκριση του Εκκλησιαστικού Δικαίου με το Ποινικό Δίκαιο *σ.19*
- d. Η πρόληψη των εγκλημάτων στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία *σ.21*

ΚΕΦΑΛ. 3: ΟΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΕΣ ΓΝΩΣΕΙΣ, Η ΗΘΙΚΗ, ΟΙ ΕΞΟΥΣΙΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗΝ Ι. ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΗ

- a. Η σημασία της Ι. Εξομολογήσεως για την ορθοδοξία *σ.26*
- b. Οι εξουσίες του Πνευματικού σε σχέση με τα ανθρώπινα δικαιώματα και η προσέγγιση της Ι. Εξομολογήσεως ως μια μορφή εξέτασης *σ.26*
- c. Το δικαίωμα του Πνευματικού να επιβάλλει επιτίμια μέσα από τους Ιερούς Κανόνες *σ.28*
- d. Οι γνώσεις ψυχολογίας των Ιερωμένων και η συνεργασία τους με τους αντίστοιχους επιστήμονες. Σχετικές εγκληματολογικές θεωρίες *σ.30*
- e. Η αντιμετώπιση των ψυχικά διαταραγμένων εγκληματιών από τον Ελληνικό Ποινικό Κώδικα *σ.31*
- f. Η οργάνωση του νοσοκομείου τον 18^ο αιώνα ως μέσο εξέτασης *σ.32*
- g. Η αλληλεγγύη του ποινικού δικαίου κατά Ντυρκάϊμ και η ηθική ευθύνη κατά Tarde *σ.33*
- h. Η ηθική, η μετάνοια και η εξομολόγηση στην ορθόδοξη και στη δυτική χριστιανική θεολογία *σ.34*

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΤΟ ΑΠΟΡΡΗΤΟ ΤΗΣ Ι. ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΚΑΤΑΓΓΕΛΙΑΣ - ΚΑΤΑΔΟΣΗΣ

- a. Το απόρρητο των σχέσεων Πνευματικού και εξομολογουμένου σ.36
- b. Παραβίαση επαγγελματικής εχεμύθειας (ιατρικό απόρρητο, απόρρητο της Ι. Εξομολόγησης) και σχέση του απορρήτου των κληρικών με τα αρθ.231,232 και 307 του Ελλ.Π.Κ. σ.37
- c. Περιπτώσεις παραβίασης του επαγγελματικού απορρήτου: Το πρόβλημα της κατάδοσης σ.39
- d. Η απαγόρευση ανακοίνωσης πληροφοριών κατά τον Ελλ.Π.Κ. και του Καναδ.Π.Κ. και περιπτώσεις Η.Π.Α.- Καναδά σ.40
- e. Ο δισταγμός της προσφυγής του πολίτη στην αστυνομία για την καταγγελία παραβάσεων σ.41
- f. Η παραγραφή των εγκλημάτων σύμφωνα με τον Ελληνικό Ποινικό Κώδικα
- g. Το ζήτημα της καταγγελίας και τα δεδομένα της ανθρώπινης συμπεριφοράς σε φιλελεύθερο κράτος σ.43
- h. Οι ψεύτικες καταθέσεις κατά τη διάρκεια της ανακριτικής διαδικασίας σ.45

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η ΙΕΡΑ ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΗ ΩΣ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΜΟΡΦΗ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΩΝ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΟΙ ΕΞΟΜΟΛΟΓΟΥΜΕΝΕΣ ΠΟΙΝΙΚΑ ΔΙΩΚΩΜΕΝΕΣ ΚΑΙ ΟΧΙ ΜΟΝΟ ΠΡΑΞΕΙΣ ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ, ΑΛΛΑ ΚΑΙ ΤΗΝ Ι. ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΠΑΤΑΞΗ ΤΟΥΣ

- a. Η ανακοίνωση παραβατικών πράξεων στους Ιερωμένους κατά τη διάρκεια της Ι. Εξομολόγησης σ.47
- b. Η αντιμετώπιση κάποιων ιδιαίτερων κοινωνικών ομάδων και των παρεκκλίσεων τους από το Ποινικό Δίκαιο, το Κανονικό Δίκαιο και τους Πνευματικούς κατά το Μυστήριο της Ι. Εξομολόγησης σ.49
  - i) Επαιτεία σ.49
  - ii) Ομοφυλοφιλία, κτηνοβασία, μοιχεία, πορνεία, αιμομιξία σ.49
  - iii) Αυτοκτονία σ.56
- c. Η αντιμετώπιση των παραβατικών και των ελαφρών εγκληματικών τους πράξεων από το Ποινικό Δίκαιο, το Κανονικό Δίκαιο και τους Πνευματικούς κατά το Μυστήριο της Ι. Εξομολόγησης σ.59
  - i) Εκτρώσεις σ.59
  - ii) Κλοπές, μικροκλοπές, κλεπτομανία, (ληστεία) σ.66
  - iii) Ενδοοικογενειακή βία σ.69
  - iv) Ναρκωτικά σ.73
  - v) Επαγγελματική πορνεία σ.75
- d. Η αντιμετώπιση των σοβαρών εγκληματικών ενεργειών από το Ποινικό και το Εκκλησιαστικό Δίκαιο, αλλά και από τους Εξομολόγους Πνευματικούς σ.76
  - i) Βιασμός σ.76
  - ii) Ακούσιος φόνος σ.78
  - iii) Ευθανασία σ.82
  - iv) Εκούσιος φόνος σ.89

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η ΕΠΑΝΟΡΘΩΤΙΚΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ ΩΣ ΚΟΡΩΝΙΔΑ ΤΩΝ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΜΟΡΦΩΝ ΑΠΟΝΟΜΗΣ ΤΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

- a. Η απονομή της ποινικής δικαιοσύνης και η αποτυχία του κατασταλτικού συστήματος *σ.92*
- b. Οι εναλλακτικές μορφές απονομής της ποινικής δικαιοσύνης (θεραπευτική, συμμετοχική) *σ.93*
- c. Η μεροληπτική αντιμετώπιση των ατόμων που βρίσκονται σε ανέχεια από το σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης όχι όμως και την Ι. Εξομολόγηση *σ.97*
- d. Η επανορθωτική δικαιοσύνη ως παράγοντας εξασφάλισης της κοινωνικής ειρήνης *σ.100*

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Η ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΗ ΚΑΙ Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΗΝ ΕΠΑΝΟΡΘΩΤΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΒΑΣΕΙ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ

- a. Η Ι. Εξομολόγηση ως εναλλακτική μορφή ρύθμισης της παραβατικής συμπεριφοράς *σ.103*
- b. Η επιείκεια και η Θ. Οικονομία ως προς την επιβολή επιτιμίων μέσω της Ι. Εξομολόγησης. Η έμπρακτη μετάνοια και η ειλικρινής μεταμέλεια *σ.104*
- c. Η ειλικρινής μετάνοια- μεταμέλεια ως παράγοντας ελαφρυντικών περιστάσεων κατά τον Ελλ.Π.Κ. *σ.108*

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Η ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΠΡΟΛΗΠΤΙΚΗ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΤΗΣ Ι. ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΗΣ

- a. Δυνατότητες και περιορισμοί της εγκληματοπροληπτικής τακτικής στον ελλαδικό χώρο *σ.112*
- b. Τα επιτίμια ως μέσο για την πρόληψη εξομολογουμένων παραβατικών καταστάσεων *σ.113*
- c. Ο προληπτικός ρόλος του Πνευματικού για την αποτροπή κάποιων μελλοντικών παραβατικών συμπεριφορών μέσω της Ι. Εξομολόγησης *σ.115*

ΕΝΟΤΗΤΑ Β: ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

Ερωτηματολόγιο *σ.116*

- Συνέντευξη 1^η *σ.117*
- Συνέντευξη 2^η *σ.118*
- Συνέντευξη 3^η *σ.118*
- Συνέντευξη 4^η *σ.120*
- Συνέντευξη 5^η *σ.120*
- Συνέντευξη 6^η *σ.121*
- Συνέντευξη 7^η *σ.122*
- Συνέντευξη 8^η *σ.122*
- Συνέντευξη 9^η *σ.123*
- Συνέντευξη 10^η *σ.124*
- Συνέντευξη 11^η *σ.126*
- Συνέντευξη 12^η *σ.128*
- Συνέντευξη 13^η *σ.129*
- Συνέντευξη 14^η *σ.131*
- Συνέντευξη 15^η *σ.133*
- Συνέντευξη 16^η *σ.134*

Συνέντευξη 17 ^η	σ135
Συνέντευξη 18 ^η	σ135
Συνέντευξη 19 ^η	σ137
Συνέντευξη 20 ^η	σ138
Συνέντευξη 21 ^η	σ140
Συνέντευξη 22 ^η	σ141
Συνέντευξη 23 ^η	σ143
Συνέντευξη 24 ^η	σ143
Συνέντευξη 25 ^η	σ146
Συνέντευξη 26 ^η	σ149
Συνέντευξη 27 ^η	σ151
Συνέντευξη 28 ^η	σ152
Συνέντευξη 29 ^η	σ153

Επίλογος σ156

Βιβλιογραφία σ140

Πρόλογος

Ανέκαθεν η Εκκλησία, από τα πρώτα κιόλας χρόνια της ιδρύσεώς της μέχρι την ευρεία διάδοση παγκόσμιας εμβέλειας που χαίρει κατά τη σημερινή εποχή, έπαιξε και παίζει σημαντικότατο ρόλο στη διαμόρφωση της ζωής και της νοοτροπίας εκατομμυρίων πιστών Χριστιανών, οι οποίοι επηρεάζονται από μικρό μέχρι πολύ μεγάλο βαθμό από τη διδασκαλία και τα πρότυπά της. Ο Χριστιανισμός, έτσι όπως διαδόθηκε και θεμελιώθηκε μέσω της Εκκλησίας άσκησε καταλυτική επιρροή σε απλούς πιστούς αλλά και σε μεγάλες προσωπικότητες των γραμμάτων και των τεχνών.

Η Εκκλησία οφείλει να συμβαδίζει με την εκάστοτε κοινωνία και να τη χειραγωγεί γόνιμα, ώστε μέσα από μια αγαστή συνεργασία μεταξύ τους, οι πιστοί και ταυτόχρονα μέλη της Εκκλησίας να καρπώνονται μόνο αγαθά πάσης φύσεως.

Ο παραβατικός άνθρωπος, από την άλλη πλευρά, έχει ανάγκη από την κοινωνική πρόνοια, ώστε να επαναπροσδιορίσει τη θέση του και από «πληγή» της κοινωνίας να ενεργοποιηθεί ξανά ως γόνιμο μέλος της. Στην προσπάθεια που καταβάλλουν πολλοί παραβατικοί για επανένταξή τους στην κοινωνία βρίσκουν «καταφύγιο» στην Εκκλησία, αναζητώντας τη «συγχώρεση», τη λύτρωση και τη σωτηρία. Το Μυστήριο της Εξομολογήσεως αποτελεί ένα πρώτο στάδιο για την πολυπόθητη εξιλέωση. Ο παραβατικός, έχοντας πλέον συναίσθηση των πράξεων του και συνειδητοποιώντας ότι έχει αμαρτήσει, νιώθει την ανάγκη να ομολογήσει την αμαρτωλή πράξη του, έτσι ώστε να ελαφρύνει κάπως το βάρος της συνειδήσής του. Έπειτα, σε δεύτερη φάση, αναζητά τρόπους για να αποκαταστήσει σε όποιο βαθμό μπορεί τα δεινά που προκάλεσε η παραβατική πράξη ή συμπεριφορά του και η συμβολή του ιερέα εξομολόγου, ο οποίος εκπροσωπεί την Εκκλησία στο να δώσει κάποιες λύσεις, τείνει να είναι καταλυτική.

Η συνδρομή και άλλων ανθρωπιστικών επιστημών (π.χ. της Ψυχολογίας) στην αντιμετώπιση περιπτώσεων παραβατικών- αμαρτωλών, κατά την Ι. Εξομολόγηση, είναι μεγίστης σημασίας και θα ήταν φρόνιμο να κατέχουν σχετικές γνώσεις οι εξομολόγοι κληρικοί.

Στα πλαίσια των όσων προαναφέρθησαν κινείται και η παρούσα εργασία.

Εισαγωγή

Ξεκινώντας ένα τέτοιο πρωτότυπο πλην όμως δύσκολο εγχείρημα, όπως η περάτωση της συγγραφής αυτού του πονήματος με βάση τη συλλογή προσωπικών συνεντεύξεων από εξομολόγους ιερωμένους, τα συναισθήματα υπήρξαν ανάμεικτα. Από τη μία πλευρά ο ενθουσιασμός και η χαρά εξαιτίας της πρόκλησης που αποτελούσε η ανεύρεση και η συγκέντρωση πρωτογενούς υλικού και από την άλλη πλευρά η ανησυχία και η ανασφάλεια που πηγάζαν από την εξάρτηση της έρευνας αυτής από έναν άγνωστο παράγοντα, ο οποίος ήταν κάποιος εκπρόσωπος του κλήρου. Εισχωρώντας στα άδυτα της θρησκευτικής ζωής, η οποία εκφράζεται μέσω της Εκκλησίας, και πιο συγκεκριμένα, αγγίζοντας το «λεπτό» θέμα της Ιεράς Εξομολογήσεως, καταληφθήκαμε από αβεβαιότητα για το πόσο ήταν εφικτό να προσεγγίσουμε την ουσία πίσω από την «επιφάνεια».

Σίγουρα, υπήρχαν κάποιες ενδείξεις για το ότι πολλοί άνθρωποι, πιστοί ή και μη, καταφεύγουν στην Ι. Εξομολόγηση για να ομολογήσουν πράξεις στις οποίες είχαν υποπέσει και οι οποίες διώκονται ποινικά. Το ζητούμενο, ωστόσο, ήταν αν και πως θα μπορούσαμε να γίνουμε κοινωνοί αυτής της «κατάθεσης ψυχής», αλλά και αν οι αποδέκτες αυτής της «κατάθεσης» είχαν διάθεση να συνεργαστούν και να μας διαφωτίσουν, χωρίς ταυτόχρονα να παραβούν, το «απόρρητο» της Ι. Εξομολογήσεως. Μοναδικό μας όπλο ήταν η αισιοδοξία και η πίστη, καθώς υποψιαζόμασταν ότι θα απαιτείτο έντονη προσπάθεια για την περάτωση της εμπειρικής αυτής έρευνας πεδίου, η οποία διεξήχθη σε Ιερούς Ναούς της Αθήνας. Επιλέχθησαν, λοιπόν, με βάση τυχαία κριτήρια, δειγματοληπτικά, Εκκλησίες από το κέντρο της πρωτεύουσας και τα προάστια της (Βόρεια, Νότια, Δυτικά και Ανατολικά), έτσι ώστε να υπάρχει μια όσο το δυνατόν πιο πλήρης εικόνα, κατά προσέγγιση, στο σύνολο του πληθυσμού της Αθήνας, ο οποίος παρουσιάζει ποιοτικές διαφορές ανάλογα με τις περιοχές. Δε στρωματοποιούμε το τυχαίο μας δείγμα (π.χ. ανάλογα με την ηλικία ή τη διάθεση των ιερέων ως προς εμάς).

Βάση ενός ερωτηματολογίου οι ιερείς εξομολόγοι κατέθεσαν τις προσωπικές τους εμπειρίες σχετικά με το μυστήριο της εξομολογήσεως, του οποίου ο βασικός κορμός τηρήθηκε αυστηρά, μια και υπήρξαν κάποιες μικρές αλλαγές ως προς τη σειρά και προς κάποιες δευτερεύουσες ερωτήσεις, οι οποίες εστίαζαν στη λεπτομέρεια, όταν υπήρξε σημαντική περιπτώσιολογία για κάποιο ποινικό αδίκημα (π.χ. τη χρήση ναρκωτικών).

Οι δυσκολίες που συναντήσαμε ως προς την επίτευξη επιτυχών συνεντεύξεων με κληρικούς εξομολόγους ήταν ποικίλες. Ενδεικτικά αναφέρω μερικές: καταρχάς, ορισμένοι ιερείς ήταν «δυσεύρετοι», δηλαδή είχαν πολύ σπάνια ωράρια ή έρχονταν στον Ι. Ναό μόνο για συγκεκριμένους λόγους (π.χ. Θ. Λειτουργία και την Ι. Εξομολόγηση) και αμέσως μετά απέρχονταν. Επιπλέον, κάποιες ώρες που επισκεφτήκαμε αρκετές Εκκλησίες τις βρήκαμε κλειστές, άλλες φορές οι ιερείς δεν είχαν καθόλου χρόνο να συνομιλήσουν μαζί μας ή ήταν απασχολημένοι, πράττοντας μυστήρια όπως της Βαπτίσεως, της Θ. Κοινωνίας και της Εξομολογήσεως ή όντας σε Θ. Λειτουργία. Πολλές επισκέψεις μας σε Ι. Ναούς απέβησαν άκαρπες, ορισμένες δε φορές ήταν απαραίτητο να κλείναμε κάποιο «ραντεβού» μια συγκεκριμένη χρονική στιγμή, είτε απευθείας με τον ιερέα, είτε μέσω τηλεφώνου είτε μέσω κάποιων νεωκόρων βάσει πληροφοριών που μας έδιναν. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση, κατά την οποία λάβαμε χαρτάκι με αριθμό προτεραιότητας, αφού τηρούταν απόλυτη σειρά για Εξομολόγηση, όταν ο ιερέας ήταν γνωστός σχετικά και είχε κάποια φήμη. Μία επιπρόσθετη δυσκολία ήταν ότι παπάδες εξομολόγοι (Πνευματικοί) δεν υπήρχαν τόσοι σε κάθε Εκκλησία, τουλάχιστον συγκριτικά με τους απλούς κληρικούς. Πολλές

φορές, δε, μας παρέπεμπαν σε γηραιότερους ιερείς Πνευματικούς, ως πιο ειδικούς στο να μας βοηθήσουν στην έρευνα. Τέλος, δεν έλλειψαν και οι περιπτώσεις, έστω και σε περιορισμένο βαθμό (2-3), οι οποίοι πολύ ευγενικά αρνήθηκαν να μας μιλήσουν, επικαλούμενοι προσωπικούς λόγους και «κανόνες δεοντολογίας»! Ένας ιερέας, μάλιστα, δήλωσε κατηγορηματικά ότι οι πιστοί δεν εξομολογούνται σοβαρές πράξεις, οι οποίες διώκονται ποινικά. Παρά ταύτα, μετά από πάνω από ενάμιση μήνα ενδελεχούς ψαξίματος, η εμπειρική αυτή έρευνα ολοκληρώθηκε μετά από 19 επιτυχείς συνεντεύξεις.

Σε γενικές γραμμές, πάντως, οι κληρικοί με τους οποίους συνομιλήσαμε ήταν θετικοί να μιλήσουν και διέθεσαν όσο χρόνο είχε ο καθένας στη διάθεσή του, κατά τη χρονική στιγμή της συνέντευξης (π.χ. από 10 λεπτά έως και 45 περίπου). Σίγουρα, μερικοί από αυτούς μας αντιμετώπισαν στην αρχή έστω με κάποια καχυποψία και δυσπιστία ως προς τις προθέσεις μας, αλλά με υπομονή και ευγένεια καταφέραμε να «κερδίσουμε» τους περισσότερους, οι οποίοι αισθάνθηκαν άνετα και μας μίλησαν ανοιχτά, χωρίς να αποκλείουμε το ότι μιλούσαν επιλεκτικά ως προς το τι θα αποκάλυπταν. Υπέρ ήταν η φοιτητική μας ιδιότητα και όχι π.χ. η δημοσιογραφική, καθώς και η σαφής υπόσχεση από μέρος μας για την ανωνυμία της έρευνας, δηλαδή τη μη αποκάλυψη του ονόματος και της Ενορίας των Κληρικών. Χάρη στο φιλικό κλίμα που δημιουργήθηκε με τους περισσότερους Πνευματικούς κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων, δεχθήκαμε ορισμένα κεράσματα, όπως γλυκά, ποτά, συμβολικά δώρα, όπως μικρές Εικόνες και φυλακτά, βιβλία, έντυπα, προγράμματα της εκάστοτε Ενορίας κ.τ.λ., αλλά και προσκλήσεις για ενεργή συμμετοχή μας στα δρώμενα των Εκκλησιών και υποσχέσεις για τη βοήθεια από μέρος τους σε οτιδήποτε χρειαζόμασταν, πέρα από τις θερμές ευχές για υγεία, σταδιοδρομία και βέβαια, για περάτωση της εργασίας μας.

Σταθήκαμε, επιπλέον, τυχεροί, διότι συναντήσαμε Πνευματικούς επιστήμονες, οι οποίοι ήταν Θεολόγοι, Νομικοί, Ψυχίατροι, Κοινωνιολόγοι κ.τ.λ. και αντιμετώπισαν την ιδιότητά τους ως εξομολόγοι υπό το πρίσμα των επιστημών που είχαν σπουδάσει. Εκτός αυτών, σταθήκαμε τυχεροί και σε δύο ακόμα περιπτώσεις, όπου δύο Πνευματικοί και τρεις αντίστοιχα, μιας ενορίας, απήντησαν ταυτόχρονα στο ερωτηματολόγιο, με τον έναν να συμπληρώνει τον άλλο συνάδελφο, ενώ κάποια μέρα περατώσαμε τρεις επιτυχείς συνεντεύξεις μέσα σε λίγες ώρες. Δυσάρεστο, ωστόσο, ήταν το γεγονός ότι κάποιες φορές συνεντεύξεις διακόπτονταν προσωρινά λόγω εξωτερικών απρόβλεπτων παραγόντων. Εντύπωση, επίσης, μας έκαναν οι γνώσεις Ψυχολογίας, που κατείχαν μερικοί Πνευματικοί, έχοντας μάλιστα παρακολουθήσει και σχετικά μαθήματα κατά καιρούς.

Παρακάτω, παραθέτουμε το βασικό κορμό του ερωτηματολογίου, το οποίο χρησιμοποιήσαμε στις συνεντεύξεις και στη συνέχεια τις ίδιες τις συνεντεύξεις, δηλαδή τις απαντήσεις των εξομολογητών, χωρίς να επαναλαμβάνουμε τις ίδιες ερωτήσεις. Οι συνεντεύξεις αυτές είναι σχεδόν αυτούσιες, και λέγοντας «σχεδόν», εννοούμε ότι περικόψαμε κάποια περιττά, κατά τη γνώμη μας, στοιχεία, τα οποία ειπώθηκαν ωστόσο, στα πλαίσια μιας φιλικής συνομιλίας, όταν οι ιερείς πλατίαζαν. Τέλος, πριν από κάποιες συνεντεύξεις παρατίθενται ορισμένα εισαγωγικά στοιχεία, τα οποία έχουν απλά επεξηγηματικό χαρακτήρα και δεν αποτελούν την ουσία της παρούσας έρευνας. Οι συνεντεύξεις δεν παρατίθενται σε διαλογική μορφή, αλλά δίνεται έμφαση στις απαντήσεις των ιερομένων.

Όσον αφορά στην πρώτη ενότητα, η οποία προηγείται των συνεντεύξεων και μας παρέχει το θεωρητικό πλαίσιο που μας βοηθάει να κατανοήσουμε καλύτερα και να δούμε από άλλο οπτικό πεδίο κάποια στοιχεία της εμπειρικής έρευνας που ακολουθεί, αυτή εμπεριέχει και μια μικρή ανάλυση των λεγομένων των Πνευματικών.

Συγκεκριμένα, στο πρώτο κεφάλαιο του πρώτου μέρους, κάνουμε λόγο για την Ι. Εξομολόγηση και την κομβική θέση που κατέχει στη χριστιανική θρησκεία, τόσο στην ορθόδοξη όσο και στην καθολική. Εξετάζουμε το Μυστήριο αυτό προς την ιστορία, τον τόπο και τον τρόπο τέλεσής της. Στη συνέχεια, βλέπουμε τη διάκριση του Δικαίου σε Φυσικό και Θετικό, αλλά και τις ομοιότητες και διαφορές του Εκκλησιαστικού και του Ποινικού Δικαίου, πριν κάνουμε νύξη στην πρόληψη των εγκλημάτων όσον αφορά στην Ελλάδα. Στο τρίτο κεφάλαιο κάνουμε ιδιαίτερη μνεία στις γνώσεις Ψυχολογίας, την Ηθική, τις εξουσίες και τα δικαιώματα του Πνευματικού κατά την Ι. Εξομολόγηση, παραθέτοντας επικουρικά κάποιες εγκληματολογικές θεωρίες, αλλά και άλλες χαρακτηριστικές των Durkheim και Tarde, πριν δούμε τη στάση της χριστιανικής θεολογίας απέναντι στην Ηθική και την Εξομολόγηση. Παρακάτω, αναλύουμε το απόρρητο της Ι. Εξομολόγησης και την εμπιστευτική σχέση Πνευματικού- εξομολογουμένου, ενώ τονίζουμε το πρόβλημα της καταγγελίας- κατάδοσης μέσα από άρθρα του Καναδικού και του Ελληνικού Ποινικού Κώδικα, δίνοντάς του ταυτόχρονα και μια κοινωνιολογική χροιά.

Στο δεύτερο μέρος, εξετάζουμε την Ιερά Εξομολόγηση ως εναλλακτική μορφή ρύθμισης παραβατικών συμπεριφορών. Συγκεκριμένα, αφού παραθέτουμε τις σημαντικότερες παραβατικές πράξεις που ανακοινώνονται στους Ιερωμένους κατά τη διάρκεια του Μυστηρίου της Ι. Εξομολόγησης, αναλύουμε διεξοδικά το πως αντιμετωπίζονται αυτές από το Ποινικό Δίκαιο, το Κανονικό Δίκαιο και, βέβαια, από τους Πνευματικούς- Εξομολόγους, των οποίων η στάση διαφαίνεται μέσα από την εμπειρική μας έρευνα και αποτελεί άμεσο καρπό γνώσεως. Αρχικά, ξεκινάμε με πράξεις, οι οποίες δε διώκονται ποινικά ή, στην χειρότερη περίπτωση διώκονται υπό προϋποθέσεις. Κάνουμε λόγο για μερικές ιδιαίτερες κοινωνικές ομάδες όπως τους επαίτες, τους ομοφυλοφίλους, τους μοιχούς, τους αιμομίκτες, αλλά και τους αυτόχειρες. Στη συνέχεια, εξετάζουμε τη στάση της Πολιτείας, της Εκκλησίας και των Πνευματικών απέναντι στα μικροεγκλήματα, όπως οι κλοπές, η ενδοοικογενειακή βία, τα ναρκωτικά και οι εκτρώσεις, αλλά και σε σοβαρά εγκλήματα, όπως ο βιασμός η ευθανασία, ο ακούσιος και ο εκούσιος φόνος. Στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύουμε την αποτυχία του κατασταλτικού συστήματος η οποία οδηγεί σε εναλλακτικές μορφές απονομής της ποινικής δικαιοσύνης (πχ. θεραπευτική, συμμετοχική) με αποκορύφωμα την επανορθωτική δικαιοσύνη που μπορεί να οδηγήσει στην κοινωνική ειρήνη εξαλείφοντας την άδικη αντιμετώπιση των κοινωνικά υποδεέστερων ατόμων από το υπάρχον ποινικό σύστημα. Στη συνέχεια, βλέπουμε πώς λειτουργεί η Ι. Εξομολόγηση σύμφωνα με βασικές αρχές της επανορθωτικής δικαιοσύνης, βάσει της μετάνοιας, της ειλικρινούς μεταμέλειας, της επιείκειας και της Θ. Οικονομίας, όσον αφορά στην επιβολή ή όχι επιτιμίων. Τέλος, εξετάζουμε την ειλικρινή μετάνοια ως μία από τις ελαφρυντικές περιστάσεις όπως τις καθορίζει ο Ελληνικός Ποινικός Κώδικας.

Κλείνοντας, κάνουμε λόγο για τις δυνατότητες και τους περιορισμούς της πρόληψης του εγκλήματος στον ελλαδικό χώρο, για τα επιτίμια ως προληπτικό μέσο για την αποτροπή παραβατικών ενεργειών και, τέλος, για τον προληπτικό ρόλο του Πνευματικού μέσω της Ι. Εξομολόγησης ως προς την αποφυγή κάποιων ελλοντικών παραβατικών συμπεριφορών.

ΕΝΟΤΗΤΑ Α: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Η ΙΕΡΑ ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΗ ΚΑΙ Ο ΑΠΟΡΡΗΤΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΗΣ

Κεφ. Ι. Η Ι. ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΗ ΩΣ ΒΑΣΙΚΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

a. Η Ιερά Εξομολόγηση γενικά

Η λέξη «εξομολόγηση» προέρχεται από το ρήμα «εξομολογώ», το οποίο είναι σύνθετο από τα λήμματα «έξ» και «ομολογέω- ω», και γενικά σημαίνει «πλήρης ομολογία».

Η Ιερά Εξομολόγηση είναι ένα από τα επτά Μυστήρια της Χριστιανικής Εκκλησίας και ακολουθία, κατά την οποία ο πιστός εξομολογείται τις αμαρτίες του στον ιερέα, που έχει την άδεια του Πνευματικού. Ο ιερέας με τη σειρά του διαβάζει τη συγχωρητική ευχή και του επιτρέπει ή όχι να μεταλάβει των αγράντων Μυστηρίων¹. Ανάλογα, επομένως, με το μέγεθος των αμαρτιών επιβάλλεται σχετική ποινή (κανόνας), η οποία για την Εκκλησία δεν είναι τιμωρία, αλλά υπόδειξη «θεραπευτικής αγωγής». Η Ι. Εξομολόγηση υποβάλλει σε ταπείνωση και θεωρείται ουσιώδης προπαρασκευή για να κοινωνήσει ένας πιστός. Το νόημά της είναι η Μετάνοια, γι' αυτό και καλείται με τον τρόπο αυτό. Εκτός αυτού, η επίσημη Εκκλησία ονομάζει το Μυστήριο της Ι. Εξομολόγησης και «Συμφιλίωση» ή «Μετάνοια και Συμφιλίωση»

Η Ι. Εξομολόγηση είναι η μέθοδος, που έδωσε ο Ιησούς Χριστός στην Εκκλησία και κατά την οποία, ανεξαρτήτως διακρίσεως, άνδρες και γυναίκες μπορούν να ομολογήσουν τις αμαρτίες που διέπραξαν μετά το Βάπτισμα, ώστε να απαλλαγούν από αυτές μέσω ενός ιερέα.

Η βασική μορφή της Ι. Εξομολογήσεως δεν έχει αλλάξει διαμέσου των αιώνων, παρ' όλο που κάποτε γινόταν δημοσίως. Η Εκκλησία θεωρεί πως στους ιερείς της έχει δοθεί από τον ίδιο τον Χριστό η αρμοδιότητα να εξασκούν τη συγχώρεση μέσω της δικιάς Του εξουσίας. Συνεπώς, ο ιερέας κατά τη διάρκεια του Μυστηρίου της Ι. Εξομολογήσεως είναι ο αντιπρόσωπος του Ιησού Χριστού, ο Οποίος συγχωρεί τις αμαρτίες. Παρ' ότι, λοιπόν, η εξουσία αυτή ανήκει στο Χριστό και μόνο, ο Θεός μπορεί να την ασκεί μέσω του Ιερατείου Του. Οι ιερείς «in persona Christi» αποκτούν, με τον τρόπο αυτό, δικαιοδοσία πάνω στον μετανώντα, ο οποίος ωφείλει να ομολογεί τα θανάσιμα αμαρτήματα, στα οποία υπέπεσε, με σκοπό να αποκαταστήσει τη σχέση του με το Θεό και να μην του αξίζει πια η Κόλαση. Ο πιστός, επίσης, μπορεί να ομολογεί και ασήμαντες αμαρτίες. Η ουσία του Μυστηρίου είναι η παροχή θεραπείας για την ψυχή, ώστε αυτή να αποκτήσει ξανά τη Χάρη του Θεού, που είχε χαθεί με την αμαρτία².

Η άφεση των αμαρτιών κατά τη θρησκευτική τελετή της Ι. Εξομολογήσεως έχει ως εξής: « ο Θεός, Πατήρ της ευσπλαχνίας, μέσω του θανάτου και της Αναστάσεως του Υιού Του, έχει συμφιλιώσει τον κόσμο με τον ίδιο και εξαιτίας του του έστειλε το Αγ. Πνεύμα ανάμεσά μας για τη συγχώρεση των αμαρτιών μας. Μέσω της ιεροσύνης της Εκκλησίας, μπορεί ο Θεός να παρέχει συγχώρεση και ειρήνη γι' αυτό σε απαλλάσσουν από τις αμαρτίες στο όνομα του Πατρός και του Υιού και του Αγ. Πνεύματος».

---

1. «Υδρία», 1992

2. «Confessions of sins», 2002

Εν συνεχεία η προσευχή μετά την άφεση των αμαρτιών είναι η παρακάτω: «Ας σε απαλλάξει ο Κύριος Ημών Ιησούς Χριστός. Και μέσω της εξουσίας Του σε απαλλάσω από κάθε δεσμό του αφορισμού και της απαγορεύσεως, τόσο βαθειά όσο η δύναμη μου επιτρέπει και οι ανάγκες σου απαιτούν». Και αφού κάνει το σημάδι του Σταυρού ο ιερέας λέει: « Το Πάθος του Κυρίου ημών Ιησού Χριστού και οι χάρες της Ευλογημένης Παρθένου Μαρίας και όλων των Αγίων επικροτήσουν για σένα οτιδήποτε καλό πράττεις ή οτιδήποτε κακό υποφέρεις, να σου χαρίσει τη συγχώρεση των αμαρτιών, την πρόοδο στη Χάρη και την αμοιβή της παντοτινής ζωής.

b. Προϋποθέσεις για μια ορθή εξομολόγηση αμαρτωλών και η θέση της καθολικής εκκλησίας

Ο μετανοών ως πράξη συντριβής ωφείλει να παραδεχτεί τα λάθη του ενώπιον του Θεού, ζητώντας από Αυτόν εγκάρδια συγνώμη. Η υποδοχή της μυστηριακής άφεσης θεωρείται απαραίτητη πριν τη συμμετοχή στην Θ. Ευχαριστία κάποιου ενόχου για ένα θανάσιμο αμάρτημα. Κατά την Εκκλησία, το Μυστήριο της Μετανοίας είναι ο μοναδικός συνήθης δρόμος, μέσω του οποίου κάποιος μπορεί να συγχωρεθεί για θανάσιμα διαπραχθέντα αμαρτήματα. Ωστόσο, η τέλεια συντριβή (μία λύπη υποκινούμενη από την αγάπη για το Θεό πιο πολύ παρά από το φόβο της τιμωρίας) είναι ένας πρωτότυπος τρόπος μετακίνησης της ενοχής μιας αμαρτίας πριν ή δίχως εξομολόγηση (αν δεν υπάρχει δυνατότητα εξομολόγησης σε ιερέα). Τέτοια συντριβή θα περιελάμβανε την πρόθεση για Εξομολόγηση και τη λήψη της μυστηριακής αφέσεως, ώστε η άφεση να είναι έγκυρη. Από την άλλη πλευρά, η ατελής συντριβή (θλίψη που πηγάζει από λιγότερο αγνά κίνητρα, όπως ο φόβος της κολάσεως) είναι επαρκής για μια έγκυρη Εξομολόγηση, αλλά μη από μόνη της επαρκής για να διώξει την ενοχή από την αμαρτία.

Ένα θανάσιμο αμάρτημα έγκειται σε μια σοβαρή υπόθεση και πράξη που συντελέστηκε με πλήρη συγκατάθεση, ενώ υπήρχε η γνώση ότι αυτή ήταν λανθασμένη. Ωστόσο, άλλα αμαρτήματα, που χαρακτηρίζονται ασήμαντα, δεν είναι υποχρεωτικά να γίνουν αντικείμενα Εξομολόγησης, αν και αυτό συνιστάται έντονα. Ενδεικτικά, μερικά σοβαρά αμαρτήματα για την Εκκλησία είναι ο φόνος, η βλασφημία και η μοιχεία. Είναι, επίσης, διαδεδομένη η πεποίθηση ότι αν πεθάνει κάποιος ένοχος σοβαρού αμαρτήματος δίχως να προσέλθει σε Εξομολόγηση ή έστω να νιώσει τέλεια συντριβή έχοντας την πρόθεση να μιλήσει σε ιερέα, λαμβάνει την αιώνια καταδίκη.

Βέβαια, δεν φτάνει απλά η Εξομολόγηση ενός σοβαρού αμαρτήματος στον ιερέα για να καταστήσει το Μυστήριο έγκυρο. Ωφείλει, επιπλέον, ο πιστός να μετανοήσει για καθένα από τα αμαρτήματα, στα οποία υπέπεσε, να αποκτήσει τη σταθερή πρόθεση να μην τα ξαναπράξει και, τέλος, να δεχθεί το επιβαλλόμενο επιτίμιο από τον ιερέα (τιμωρία για τους καθολικούς). Πολύ σημαντική είναι επίσης η αποκάλυψη του πόσες φορές υπέπεσε στο κάθε αμάρτημα.

Όσον αφορά στην Καθολική Εκκλησία, το 1215 μετά την τέταρτη Σύνοδο του Λατερανού, ο κώδικας του Κανονικού Δικαίου απαίτησε όλοι οι Καθολικοί να εξομολογούνται το λιγότερο ετησίως μία φορά, παρ' ό,τι η συχνή προσέλευση στο Μυστήριο συνιστάται εβδομαδιαίως ή μηνιαίως³.

---

3. «Confessions of sins», 2002

Στην πραγματικότητα οι καθολικοί εξομολογούνται ή πολύ λιγότερο ή πολύ περισσότερο από ό,τι απαιτείται, ενώ από όλες τις πρακτικές της Πίστεως είναι συνήθως η πιο παραμελημένη. Το γεγονός αυτό έρχεται σε αντίθεση με την πεποίθηση του τέως πάπα, Ιωάννη Παύλου του Δευτέρου, ο οποίος πήγαινε μια φορά την εβδομάδα να εξομολογηθεί. Ο ίδιος προτρέπει σε τακτική Εξομολόγηση, που αποτελεί μια πνευματική πρακτική, κατά την οποία ο πιστός προσέρχεται συχνά στη Μετανοία, ώστε να προσεγγίσει την Αγιοσύνη, γεγονός μεγάλης αξίας και εφικτό εξαιτίας της Χάριτος του Αγ. Πνεύματος.

Επιπλέον, η τακτική αυτή ενέχει τα εξής πλεονεκτήματα: Καταρχάς, ανανεώνεται ο πιστός ως προς τη θερμότητα της πίστεως, ενδυναμώνεται σε σχέση με τις αποφάσεις του και, τέλος, ενισχύεται με θεϊκή υποστήριξη. Κλείνοντας, ο πάπας Ιωάννης Παύλος ο Δεύτερος, ενισχύοντας τη συχνή εξομολόγηση, προειδοποιεί ενάντια στην παραπληροφόρηση ότι αυτοί που αποθαρρύνουν την τακτική αυτή ψεύδονται.

c. Τα καθοδηγητικά βιβλία για Εξομολόγηση, η επιλογή του Πνευματικού και ο τρόπος τέλεσης της Εξομολογήσεως

Κατά τον Μεσαίωνα, ο Μ. Αδάμ δημιούργησε κάποια εγχειρίδια του Μυστηρίου της Ι. Εξομολόγησης και έθεσε τους κανόνες του συγγράμματος σε ισχύ. Τα εγχειρίδια αυτά ήταν καθοδηγητικά βιβλία για το πως μπορούσε κανείς να αποκτήσει το μέγιστο όφελος από το Μυστήριο. Υπάρχουν, λοιπόν, δύο ειδών εγχειρίδια: αυτά που απευθύνονταν στους πιστούς, έτσι ώστε να τους προετοιμάσουν για μια καλή εξομολόγηση και αυτά που απευθύνονταν στους ιερείς, έτσι ώστε να σιγουρεύονται ότι καμία αμαρτία δεν θα έμενε χωρίς να αναφερθεί και ότι η Εξομολόγηση θα ήταν όσο πιο πλήρης γινόταν. Ο Πνευματικός όφειλε να κάνει ερωτήσεις, όντας προσεκτικός να μην προτείνει αμαρτίες, που ο πιστός ίσως δεν είχε σκεφτεί μέχρι τότε, βάζοντάς του ιδέες. Τα εγχειρίδια αυτά ήταν γραμμένα στα λατινικά αλλά και σε τοπικές διαλέκτους. Τέλος, ποικίλα καθοδηγητικά βιβλία για Εξομολόγηση εμφανίστηκαν συχνά και στην ανατολική Εκκλησία.

Πολλοί υποστηρίζουν ότι ορθόδοξες και καθολικές ανατολικές Εκκλησίες θεωρούν ότι το Μυστήριο της Μετανοίας έχει να κάνει περισσότερο με την πνευματική ανάπτυξη του ατόμου και πολύ λιγότερο με τον εξαγνισμό του. Η αμαρτία για τους ορθόδοξους δεν αντιμετωπίζεται ως στίγμα στην ψυχή, αλλά μάλλον σαν ένα λάθος που χρειάζεται διόρθωση.

Γενικότερα, ο ορθόδοξος Χριστιανός επιλέγει κάποιον ανεξάρτητο ιερέα για να τον εμπιστευτεί ως Πνευματικό Καθοδηγητή. Στις περισσότερες περιπτώσεις αυτός είναι ο ιερέας της ενορίας του, ωστόσο δύναται να είναι και κάποιος ηλικιωμένος Μοναχός, γνωστός για την πρόοδο του στη πνευματική ζωή ή οποιοσδήποτε άνδρας ή γυναίκα, ο οποίος έχει λάβει άδεια από τον Επίσκοπο για να ακούσει Εξομολογήσεις. Ο άνθρωπος αυτός καλείται, συχνά «Πνευματικός Πατέρας» ή «Πνευματική Μητέρα» και αφού επιλεγεί ωφείλει να συμβουλευεί τον πιστό ως προς την πνευματική του ανάπτυξη αλλά και ως προς τις αμαρτίες που αυτός του εξομολογείται. Οι Χριστιανοί Ορθόδοξοι συνηθίζουν να εξομολογούνται μόνο στον Πνευματικό τους και η οικειότητα που αναπτύσσεται από αυτό το δέσιμο καθιστά τον καθοδηγητή ως τον πιο κατάλληλο για διαπραγμάτευση προσωπικών τους υποθέσεων, τόσο ώστε κανενός άλλου γνώμη να μην υπερβαίνει τα λεγόμενα του Πνευματικού. Οτιδήποτε, λοιπόν, εξομολογείται σε έναν Πνευματικό Καθοδηγητή, προστατεύεται με την ίδια

εγγύηση που χαρακτηρίζει που ακούει μια εξομολόγηση. Παρ' ότι τέλος, κάποιος δε χρειάζεται να είναι ιερέας για να ακούσει μια εξομολόγηση, μόνο ο χειροτονημένος κληρικός μπορεί να χαρίσει άφεση αμαρτιών.

Όσον αφορά στον τόπο η Ι. Εξομολόγηση δεν τελείται σε εξομολογητήριο, αλλά συνήθως στο κυρίως μέρος της ίδιας της Εκκλησίας και συγκριμένα στο τοποθετημένο αναλόγιο- αναγνωστήριο κοντά στο Εικονοστάσι. Στο αναλόγιο είναι τοποθετημένο το Ευαγγέλιο και ο Άγιος Σταυρός.

Συχνά η Ι. Εξομολόγηση λαμβάνει χώρο κάτω από την Εικόνα του Ιησού Χριστού και οι ορθόδοξοι αντιλαμβάνονται ότι η Εξομολόγηση δε γίνεται προς τον ιερέα, αλλά προς τον Χριστό, ενώ ο ιερέας έχει το ρόλο του μάρτυρα και του καθοδηγητή. Τελετουργικά, ο μετανοών αφού λάβει την Ευλογία του Ι. Ευαγγελίου και του Σταυρού τοποθετεί τον αντίχειρα και τα δύο πρώτα δάχτυλα του δεξιού του χεριού στα πόδια του Ιησού Χριστού, όπως Εκείνος απεικονίζεται στο Σταυρό. Ο Εξομολόγος με τη σειρά του διαβάζει μια νουθεσία προειδοποιώντας τον πιστό να κάνει μία πλήρη εξομολόγηση, χωρίς να αποκρύψει τίποτα.

Σε έκτακτες περιπτώσεις βέβαια, η Εξομολόγηση μπορεί να τελεσθεί οπουδήποτε. Εξαιτίας τούτου, κυρίως στη ρωσική ορθόδοξη Εκκλησία ο Πεκτορικός Σταυρός, που ο ιερέας φορά πάντα, έχει την Εικόνα του Χριστού χαραγμένη πάνω του.

Γενικά, αφού κάποιος εξομολογηθεί σε έναν πνευματικό καθοδηγητή, ο ενοριακός ιερέας (που ίσως έχει ή δεν έχει ακούσει την εξομολόγηση) καλύπτει το κεφάλι του πιστού με το Πετραχήλι και διαβάζει την προσευχή της Αφέσεως, ζητώντας από το Θεό να συγχωρέσει την υπέρβαση του ατόμου (η συγκεκριμένη προσευχή διαφέρει μεταξύ των Ελλήνων και των Σλάβων ως προς τη χρήση). Συνεπώς, ο πιστός, που εξομολογείται τις αμαρτίες του στον πνευματικό του καθοδηγητή σε τακτική βάση, ανευρίσκει τον ιερέα να του διαβάσει την ευχή πριν αυτός προσέλθει στη Θεία Μετάληψη.

Το ιερατείο, από την άλλη πλευρά, εξομολογούνται στο Ιερό. Ένας Επίσκοπος ιερέας ή διάκονος εξομολογείται στην Ιερά Τράπεζα, όπου φυλάσσονται το Ευαγγέλιο και ο Σταυρός. Οι κληρικοί εξομολογούνται όπως οι λαϊκοί, εκτός από την περίπτωση όπου ένας απλός ιερέας ακούει την εξομολόγηση ενός Επισκόπου, οπότε και γονατίζει.

Αναμφισβήτητα από όλους απαιτείται να προσέρχονται στην Ι. Εξομολόγηση πριν λάβουν οποιαδήποτε από τα Ιερά Μυστήρια, δηλαδή όχι μόνο τη Θ. Κοινωνία, αλλά και το Χρίσμα, τον γάμο και τα υπόλοιπα συνήθως κατά τη διάρκεια μιας από τις τέσσερις περιόδους Νηστείας (Μεγάλη Σαρακοστή, Χριστούγεννα, των 12 Αποστόλων, Κοίμηση της Θεοτόκου). Πολλοί ιερείς ενθαρρύνουν τη συχνή Ι. Εξομολόγηση και Θ. Κοινωνία. Μάλιστα, προσκνητές στη Σερβία και στη Βοσνία- Ερζεγοβίνη περιμένουν σε ουρά για να εξομολογηθούν, ενώ στο Αγ. Όρος οι Μοναχοί εξομολογούνται καθημερινά τις αμαρτίες τους.

Εκτός αυτών, οι ορθόδοξοι πιστοί εφαρμόζουν και τη γενική Εξομολόγηση, γνωστή και ως « Κοινή Συγχώρεση». Ο Εκκλησιαστικός τόπος περιλαμβάνει μια συναλλαγή μεταξύ του ιερέα και στις συναθροίσεως (ή στα μοναστήρια μεταξύ του ανωτέρου και της αδελφότητας). Σε αυτή την περίπτωση ο ιερέας ταπεινώνεται ενώπιον όλων και ζητά τη συγχώρεσή τους για τις αμαρτίες στις οποίες υπέπεσε, λόγια, έργα και σκέψεις. Οι παρόντες ζητούν από το Θεό να τον συγχωρέσει και στη συνέχεια με τη σειρά όλοι σκύβουν και ζητούν τη συγχώρεση του ιερέα. Έπειτα, αυτός διαβάζει μια ευχή. Αυτή, ωστόσο η «Κοινή Συγχώρεση» δεν αντικαθιστά το Μυστήριο της Ι. Εξομολόγησης, αλλά χρησιμεύει στη

διατήρηση της αγαθοεργίας με ταπεινό και συντετριμμένο πνεύμα από τους Χριστιανούς. Στα μοναστήρια, συναντάμε γενική Εξομολόγηση κατά την πρώτη πρωινή Λειτουργία και την τελευταία πριν αποσυρθούν οι Μοναχοί για ύπνο. Κάποιοι, επίσης, πιστοί παλαιών αρχών συνηθίζουν αυτή την πρακτική πριν την έναρξη της Θ. Λειτουργίας, ενώ η γνησιότερη έκκληση για «Κοινή Συγχώρεση» εμφανίζεται στους Εσπερινούς την Κυριακή της Συγχώρεσης και την έναρξη της Μ. Σαρακοστής.

Βασική, βέβαια, διαφορά Καθολικών και Ορθοδόξων Χριστιανών ως προς το Μυστήριο της Ι. Εξομολόγησης είναι ότι στους πρώτους δεν υπάρχει οπτική επαφή μεταξύ ιερέα και εξομολογουμένων ενώ στους δεύτερους υπάρχει.

Τέλος, δεν πρέπει να υπάρχει σύγχυση, κυρίως ετυμολογική, ανάμεσα στην Ι. Εξομολόγηση και την ομολογία της Πίστεως, η οποία σχετίζεται με τις δογματικές αλήθειες.

d. Η χρησιμότητα της Ι. Εξομολόγησης μέσα από την Αγ. Γραφή και τα πατερικά κείμενα

Η χρησιμότητα της Ι. Εξομολογήσεως δεν αποτελεί μια αυθαιρεσία της Εκκλησίας, αλλά βασίζεται σε δύο ισχυρά θεμέλια, την Αγ. Γραφή και την Ι. Παράδοση. Μελετώντας κανείς τις Γραφές μπορεί να διακρίνει το γεγονός ότι ο Ιησούς Χριστός παραχώρησε στους Αποστόλους το δικαίωμα της συγχώρεσης των αμαρτιών.

Συγκεκριμένα, στο κατά Ιωάννην (20: 21-23), ο Ιησούς λέει στους Αποστόλους: «όπως ο Πατήρ έστειλε εμένα, έτσι και εγώ στέλνω εσάς». Εν συνεχεία, ο Κύριος «εμφυσά» τους Αποστόλους για να τους δώσει την εξουσία να συγχωρούν ή να διατηρούν αμαρτίες, λέγοντας: «εάν εσείς συγχωρέσετε κάποιου τις αμαρτίες, είναι συγχωρεμένες. Εάν εσείς διατηρήσετε τις αμαρτίες κάποιου, αυτές παραμένουν». Το κείμενο αυτό καθιστά ξεκάθαρα ότι οι μετανοούντες ωφείλουν να εξομολογούνται προφορικά τις αμαρτίες τους στους Αποστόλους, επειδή οι τελευταίοι δε μπορούν να διαβάσουν τις σκέψεις τους. Το ίδιο συμβαίνει και με τους διαδόχους των Αποστόλων, τους ιερείς δηλαδή.

Στο κατά Ματθαίον (18:18), οι Απόστολοι λαμβάνουν την αρμοδιότητα να «δένουν και να λύνουν» δηλαδή να διαχειρίζονται τις προσωρινές πηγές εξαιτίας της αμαρτίας. Στο κατά Λουκάν (5:28) βλέπουμε ότι ο Ιησούς έχει τη δύναμη να συγχωρεί αμαρτίες ως άνθρωπος και όχι ως Θεός. Στα (Μτ 9:6, Μκ 2:10) αναφέρεται ότι ο «Υιός του ανθρώπου» έχει την εξουσία να συγχωρεί αμαρτίες επί της γης. Στα πολύ σημαντικά (Ιω 20:22-23, Μτ 18:18) διαφαίνεται ότι η εξουσία της συγχώρεσης ή μη των αμαρτιών συνεπάγεται και την εξουσία επιβολής τιμωρίας εξαιτίας της αμαρτίας. Εάν, λοιπόν, οι εν Χριστώ ιερείς μπορούν να συγχωρούν την αιώνια ποινή της αμαρτίας, σίγουρα μπορούν να πράξουν το ίδιο για την προσωρινή τιμωρία της αμαρτίας.

Επιπλέον, στη (Β' Κυρ. 5:28) διαφαίνεται το ότι η ιεροσύνη της συμφιλίωσης εδόθη στους πρεσβευτές Της Εκκλησίας, η οποία ονομάζεται αλλιώς και Μυστήριο της Ι. Εξομολόγησης. Τέλος, στην (Α' Τιμ. 2:5) είναι ξεκάθαρο ότι ο Χριστός είναι ο μόνος μεσολαβητής άλλα έχει το ελεύθερο να αποφασίσει το πως η μεσολάβησή Του πρέπει να απευθύνεται προς εμάς. Ο Κύριος, λοιπόν, διαλέγει να χρησιμοποιήσει του ιερείς του Θεού για να περατώσουν το έργο Του και τη συγχώρεση⁴.

4. Bavis J. «The necessity and practice of orally confessing sins»

Επιπροσθέτως, η αναγκαιότητα της πρακτικής της προφορικής Εξομολόγησης των αμαρτιών διαφαίνεται από τα εξής παρακάτω χωρία: καταρχάς, στο (Ιακ. 5:10) διδασκόμαστε ότι πρέπει να «ομολογούμε τις αμαρτίες μας ο ένας στον άλλο» και όχι απλά προσωπικά στο Θεό. Στο εδάφιο 5:14-25, επίσης, βλέπουμε την ιαματική δύναμη (τόσο σωματική όσο και πνευματική) των Χειροτονημένων ιερέων της Εκκλησίας. Στις Πράξεις (19:28) πολλοί πιστοί προσέρχονται να ομολογήσουν προφορικά αμαρτίες και να αποκαλύψουν τα αμαρτωλά τους έργα. Η προφορική εξομολόγηση ήταν μια συνήθεια από την αρχαία Εκκλησία μέχρι τις μέρες μας. Στα (Μτ 3:6, Μκ 2:5) ξανά βλέπουμε ανθρώπους να εξομολογούνται τις αμαρτίες τους ενώπιον άλλων, ως μια ιστορική συνήθεια (εδώ στον Ιωάννη τον Βαπτιστή). Στην (Α Τιμ. 6:12) έχουμε την παρουσία πολλών μαρτύρων, σύμφωνα με την (Α. Ιω 1:9) αν ομολογούμε τις αμαρτίες μας ο Θεός είναι συνεπής ως προς εμάς, μας συγχωρεί και μας εξαγνίζει. Αλλά πρέπει και να ομολογούμε τις αμαρτίες μας ο ένας στον άλλο. Στους (Αρθ. 5:7) συναντάμε τη δημόσια εξομολόγηση και τη δημόσια αποκατάσταση, ενώ στο (Β' Σαμ. 12:14) παρά το ότι η αμαρτία συγχωρείται, έχουμε τιμωρία εξαιτίας της συγχωρεμένης αμαρτίας. Ο Δαβίδ εδώ συγχωρείται, αλλά το παιδί του, ωστόσο χάνεται (συνέπεια της αμαρτίας του). Στο (Βαρ. 1:24) οι άνθρωποι εξομολογούνται στον Οίκο του Κυρίου πριν τη Συνέλευση. Επιπλέον, στην (Α' Ιω. 5:16-17) και (Λκ 12:47-48) έχουμε διάκριση μεταξύ θανασίμων και ασήμαντων αμαρτημάτων. Τα μεν πρώτα οδηγούν στο θάνατο και πρέπει κανείς να απαλλάσσεται από αυτά στο Μυστήριο της Συμφιλίωσης, ενώ τα δε δεύτερα δε χρειάζεται να εξομολογούνται στον ιερέα, αλλά οι θεοσεβείς ωφείλουν να τα αναφέρουν, ώστε να προαχθούν στο ταξίδι τους προς την Αγιοσύνη. Τέλος, στο (Μτ. 5:19) ο Ιησούς διδάσκει ότι κάποιος παραβαίνοντας τη λιγότερο σημαντική από τις εντολές διαπράττει ελαφρύ αμάρτημα (σώζεται ακόμα, αλλά ως από τους τελευταίους της Βασιλείας του Θεού), σχετικά με το θανάσιμο αμάρτημα, όπου ο παραβάτης δε σώζεται. Κλείνοντας, θα αναφέρουμε χωρία από τις Γραφές αλλά και λατίνων συγγραφέων, τα οποία φανερώνουν τη συνήθεια της αρχαίας Εκκλησίας για την προφορική Εξομολόγηση. Καταρχάς, στην επιστολή του Βαρνάβα (19:22) έχουμε την παραίνεση: «μην έρχεστε να προσευχηθείτε με ένοχη συνείδηση». Ο Ιγνάτιος στην επιστολή τους προς τους Σμυρίους (9) προτρέπει σε επιστροφή στη νηφαλιότητα της καθοδήγησης και στη δυνατότητα μεταμέλλιας έναντι του Θεού, μιας και είναι καλός ο σεβασμός τόσο στο Θεό όσο και στον Επίσκοπο. Ο Τερτυλλιανός αναφέρει στο έργο του «Μετριοφροσύνη» ότι ο Ποντίφικας Μάξιμος, δηλαδή ο Επίσκοπος των Επισκόπων, εκδίδει ένα διάταγμα, με το οποίο συγχωρεί όσους έχουν εκτελέσει μεταμέλεια (με τις απαιτήσεις, τις οποίες συνεπάγεται αυτό) την αμαρτία της μοιχείας. Τέλος, ο Αυγουστίνος στο έργο του «Χριστιανική Διαμάχη» θεωρεί ότι όλα τα θανάσιμα αμαρτήματα χρειάζεται να υποταχθούν στα Κλειδιά της Εκκλησίας και όλα μπορούν να συγχωρεθούν, αλλά το να καταφύγει κανείς στα κλειδιά αυτά είναι ο μόνος απαραίτητος και σίγουρος δρόμος που οδηγεί στη συγχώρεση. Για τον ίδιο, αν οι ένοχοι οδυνηρών αμαρτιών δεν καταφύγουν εκεί, δε μπορούν να ελπίζουν σε αιώνια σωτηρία. Καταλήγοντας, προτρέπει τους πιστούς να ανοίξουν τα χείλη τους και να εξομολογηθούν τις αμαρτίες τους στους ιερείς, αφού η Ι. Εξομολόγηση από μόνη της είναι η αληθινή πύλη του Παραδείσου.

e. Ο διαχωρισμός των αμαρτημάτων και η αντιμετώπιση του θείου και ανθρωπίνου Νόμου από την κοινωνία

Για μεγάλο μέρος ιερών αμαρτία και έγκλημα έχουν ευρύ κοινό τόπο. Το έγκλημα, λοιπόν, ως κατηγορία κατανοείται ως μέρος της ευρύτερης κατηγορίας της αμαρτίας.

Από την άλλη πλευρά, οι δικαιολογίες των πιστών είναι αμέτρητες, όπως ακριβώς είναι και οι αμαρτίες, οι μη θεωρούμενες από αυτούς (αλλά δυστυχώς και από πολλούς ιερείς) ως αρκετά οδυνηρές, ώστε να τους αποκλείσουν από τη Μετάληψη του Σώματος και του Αίματος του Ιησού Χριστού στη Θ. Κοινωνία. Οι περισσότεροι απλά υποστηρίζουν πως δεν έχουν διαπράξει κανένα θανάσιμο αμάρτημα⁵.

Στην πραγματικότητα, υπάρχει διάκριση μεταξύ των δύο ειδών της αμαρτίας και αυτό χρειάζεται να γίνει αντιληπτό ακόμα και από τους πιστούς οι οποίοι δεν έχουν διδαχθεί τη διαφορά μεταξύ θανάσιμων και ελαφρών αμαρτημάτων. Η διάκριση αυτή είναι συγγενής με την αντίστοιχη ενός μικρού τραύματος και του θανάτου. Αυτό σημαίνει ότι μπορεί κανείς να συσσωρεύσει πολλές μικρές πληγές και να συνεχίσει να ζει, παρόλο που κάθε μία από αυτές αποτελεί εμπόδιο στην υγεία του. Το τραύμα, παρ' ότι μικρό, εάν αφεθεί ως έχει ενδέχεται να προκαλέσει κάτι σοβαρότερο και δυνατό, όπως ένα μικρό σκίσιμο, το οποίο περιμένει να μολυνθεί.

Από την άλλη πλευρά, οι θανάσιμες πληγές μπορεί να είναι πολλές, αλλά κάθε μία από αυτές ξεχωριστά ενδέχεται να προκαλέσει θάνατο. Οι ίδιες πληγές ακόμα και αν δεν κορυφωθούν γρήγορα επιφέροντας το θάνατο, είναι αρκετά οδυνηρές προκαλώντας παραμόρφωση ή ακρωτηριασμό. Επιπλέον, παρομοιάζοντας την αμαρτία με τη σφαίρα, συμπεραίνουμε ότι αυτή θα έπρεπε να μην είχε φύγει από το όπλο, αλλά μια και έχει φύγει, γίνεται κατανοητό το αναπόφευκτο αποτέλεσμα, που δίνουν οι φυσικοί νόμοι, στους οποίους υπόκεινται τα σώματα και οι σφαίρες. Δεν πρέπει, λοιπόν, να εργαζόμαστε ενάντια στους νόμους της φύσης, ούτε να απελπιζόμαστε, αλλά να εφαρμόζουμε την πρακτική συμβουλή: «απόφυγε τις σφαίρες». Με την πτώση κάποιου σε σοβαρό αμάρτημα, δεν «πεθαίνει» ως προς τον εαυτό του ή τον κόσμο, αλλά ως προς το Θεό. Οι αναπόφευκτες συνέπειες της αμαρτίας, όπως η «βλάβη», για τον πιστό επιδρούν όπως οι νόμοι της φύσης στο σώμα μας.

Επιπροσθέτως, ενώ όλοι παραδέχονται την ιδέα της σχέσης του εγκλήματος και της ποινής, ελάχιστοι ασχολούνται με την αντίστοιχη της αμαρτίας και της καταδίκης. Ενώ, λοιπόν, ελάχιστοι πιστεύουν ότι μπορεί να καταργηθεί η εγκληματικότητα, οι περισσότεροι θεωρούν ότι σχεδόν η αμαρτία έχει καταργηθεί. Υπό μία έννοια, βέβαια, το έγκλημα μπορεί να καταργηθεί εάν νομιμοποιήσουμε θεωρητικά οτιδήποτε χαρακτηρίζεται με τον όρο αυτό. Μια τέτοια, ωστόσο, νομιμοποίηση δε θα μας αποζημιώνει, ως προς αυτό, οπότε πως θα μπορούσε να γίνει κάτι τέτοιο και με την «αθώα» αμαρτία; Το ότι νομιμοποιήθηκαν τα τελευταία 30 χρόνια παρεκκλίσεις όπως: οι εκτρώσεις, η σεξουαλική διαφορετικότητα (ομοφυλοφιλία, γάμοι ομοφυλοφίλων, τρανσεξουαλισμός), η πορνεία (π.χ. στην Αγγλία, τον Καναδά, την Αυστραλία, την Ταϊλάνδη), η πορνογραφία κ.τ.λ., δεν έπαψαν και ταυτόχρονα να αποτελούν αμαρτήματα.

5. Jameson K. «First mortal sin...and now Holly Confession», 2003

Αντίθετα, λοιπόν, με τις συνέπειες του εγκλήματος, οι αντίστοιχες της αμαρτίας, ακόμα και αν προσωρινά αναβάλλονται ως μη άμεσες, μια και πολλοί τις αντιλαμβάνονται σαν κινητές και μακρινές, απαλλάσσοντας τους εαυτούς τους από εκείνες αποτυγχάνουν να δουν αμέσως τις τρομερές συνέπειες που αυτές συνεπάγονται. Οι ίδιοι, αφού δε θεωρούν ένοχους τους εαυτούς τους εξαιτίας σοβαρών αμαρτημάτων, διαπράττουν ιεροσυλία κουβαλώντας τες στο Μυστήριο της Θ. Κοινωνίας, μη έχοντας τη Χάρη. Ενώ, λοιπόν, το θανάσιμο αμάρτημα χωρίζει την ψυχή των ανθρώπων από το Θεό, το ασήμαντο αμάρτημα εμποδίζει την ενότητά τους μαζί Του.

Σε μια σύγχρονη κοινωνία τα σοβαρά παραπτώματα, όπως ο φόνος και η ληστεία και τα πταίσματα, όπως η καταστροφή ελάχιστου τιμήματος της περιουσίας του συνανθρώπου, διακρίνονται ξεκάθαρα. Οι πολίτες αναγνωρίζουν την ιδέα της δικαιοσύνης και αντιλαμβάνονται καλά πότε αυτή διατηρείται και ποιες ποινές συνεπάγεται η διατάραξή της. Εάν η παράβαση είναι αρκετά σοβαρή, ο δράστης είτε απομακρύνεται από την κοινότητα, είτε στερείται την ελευθερία του μέχρι να «πληρώσει το χρέος του στην κοινωνία», ώστε να αποδοθεί δικαιοσύνη.

Αναμφισβήτητα η συμπεριφορά μας δεν είναι πάντα άμεμπτη. Ωστόσο, δε μπορούμε ατομικά να θέσουμε σε ισχύ παράλληλους νόμους, οι οποίοι καταπατούν τους νόμους του κράτους, ακόμα και αν αυτοί μας είναι απεχθείς, άδικοι ή ενάντια στις πεποιθήσεις μας. Οι επιλογές που έχει κάποιος που δεν προσαρμόζεται στους νόμους της κοινωνίας, στην οποία ανήκει, είναι οι εξής δύο: καταρχάς η αποχή του από το πολίτευμα με το να διαλέξει να μείνει κάπου αλλού, όπου το καθεστώς ανταποκρίνεται περισσότερο στις ανάγκες του και, δεύτερον, να ψάξει να διορθώσει το νόμο βάσει των οδών που μας παρέχει η πολιτεία. Ωστόσο, δε μπορεί να απολαμβάνει τα παρεχόμενα προνόμια από την πολιτεία και ταυτόχρονα να την περιφρονεί προσπαθώντας να ανατρέψει το καθεστώς. Αυτό είναι το «ενέχυρο της υποταγής», αφού δεν είναι δυνατόν ο πολίτης να κατασκευάσει ένα παράλληλο «σύμπαν», προσμένοντας ταυτόχρονα από το δημόσιο «σύμπαν» να τιμά τους προσωπικούς μας «νόμους». Εφόσον, λοιπόν, ανέχεται κάποιος μόνο τους νόμους, οι οποίοι του ταιριάζουν δεν οδηγείται στην προσωπική ελευθερία και τον πολιτισμό, αλλά αντίθετα, στην αυθαιρεσία και την αναρχία⁶. Σε μια πολιτισμένη κοινωνία, γινόμαστε οι νομοθέτες και ο Νόμος ταυτόχρονα, αφού η νομοθεσία και η συλλογή των νόμων μας αντιπροσωπεύουν και ατομικά.

Ωστόσο, όσον αφορά το Νόμο του Θεού, δε φαίνεται να δείχνουν οι πιστοί την ίδια συνέπεια ως προς τις ευθύνες και τις επιλογές τους σε σχέση με τους νόμους της Κοινωνίας. Οι περισσότεροι αισθάνονται πως ωφείλουν περισσότερα στην κοινωνία του ανθρώπου, παρά στην κοινωνία του Θεού. Εάν η τρέχουσα γενιά έχει ανατραφεί έτσι ώστε να περιφρονεί το Θείο Νόμο, πώς περιμένουν οι πιστοί τα παιδιά τους να αποκαταστήσουν τη συμπεριφορά των ίδιων. Όσο «τυφλοί» είναι σε σχέση με τις αμαρτίες τους άλλο τόσο θα είναι και οι απόγονοί τους. Ωστόσο, ένας «καλός γονεύς» ωφείλει να μην κληρονομεί αταβιστικά στο παιδί του, αρνητικά στοιχεία συμπεριφοράς, γιατί με τον τρόπο αυτό το τιμωρεί. Τέλος, το κλειδί για τη Θ. Κοινωνία των Αγγέλων πρέπει να αποτελεί δικαίωμα για τον καθένα, αφού «Οποιοσδήποτε φάει τον άρτο και πει από το δισκοπότηρο του Κυρίου χωρίς να το αξίζει, θα είναι ένοχος ως προς το Σώμα και το Αίμα του Κυρίου» (Α' Κυρ. 11:27).

---

6. Jameson K., 2003

Κεφ. ΙΙ. Η ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΕΙΔΩΝ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΠΡΟΛΗΠΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

a. Η επιρροή της Σχολαστικής θεολογίας ως προς τη δημιουργία του ποινικού συστήματος

Αν ανατρέξουμε στο παρελθόν, θα δούμε ότι το ποινικό σύστημα επινοήθηκε μέσα στο πνευματικό κλίμα της σχολαστικής θεολογίας. Με τον τρόπο αυτό εξηγείται γιατί η κατηγορία των «ενόχων δραστών» αποτελεί τον κεντρικό άξονα της ποινικής διαδικασίας. Υπάρχει μία κληρονομημένη εδώ και αιώνες και βαθιά ριζωμένη στις συνειδήσεις συναντίληψη, ανάμεσα στο γνωστό ποινικό σύστημα και σε μία συγκεκριμένη θρησκευτική αναπαράσταση του κόσμου. Πρόκειται για ένα είδος παθητικού, που επιβαρύνει το πνεύμα μας. Η ιδεολογική συνισταμένη του συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης συνδέεται με την κοσμολογία της σχολαστικής μεσαιωνικής θεολογίας. Η κοσμολογία αυτή αναφέρεται στην ύπαρξη ενός απόλυτου σημείου (ενός Θεού παντοδύναμου και παντογνώστη) και όσοι μιλούν στο όνομα του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης επιθυμούν, έστω και ασυνείδητα, να ταυτιστούν με το σημείο αυτό. Μπορεί, λοιπόν, ο Θεός να αποσύρθηκε από τις αίθουσες των δικαστηρίων, ωστόσο ο νόμος και οι πρόσκαιροι θεσμοί παραμένουν στη θέση τους ως το απόλυτο σημείο έκφρασης της αιώνιας δικαιοσύνης.

Συνεπώς, είναι ακόμα αισθητή στον πολιτισμό μας η επίδραση μιας μανιχαϊστικής ηθικής κληρονομημένης από τη σχολαστική θεολογία. Να γιατί, λοιπόν, η διχοτομία αθώος/ ένοχος πάνω στην οποία στηρίζεται το ποινικό σύστημα γίνεται τόσο εύκολα αποδεκτή. Παραδόξως, μάλιστα, ακόμα και άνθρωποι που έχουν ξεπεράσει αυτή την αντίληψη στις προσωπικές τους σχέσεις, στο επίπεδο του ζευγαριού ή της εκπαίδευσης των παιδιών, ξαναπέφτουν στη λογική του μαύρου και του άσπρου, όταν πρόκειται για την ποινική δικαιοσύνη. Μπροστά της, όχι μόνο δε θέτουν ερωτήματα, αλλά ούτε καν αντιλαμβάνονται το πρόβλημα. Αποδέχονται τη λογική που στηρίζει το ποινικό σύστημα χωρίς να το σκεφτούν και να επιστρατεύσουν το μυαλό και την καρδιά τους. Αποδέχονται και διαδίδουν αυτή τη συνηθισμένη ιδέα, όπως θα διηγούνται μια ιστορία ή θα τραγουδούσαν μαζί με άλλους, μια γιορτινή μέρα, κάποιο γνωστό μοτίβο, έστω και αντίθετα με τα γούστα ή τις ιδέες τους, χωρίς να πολυνοιάζονται για το νόημά του.

Με αυτό τον ποταπό τρόπο και ασυνείδητα λειτουργεί μια δικαιοσύνη κληρονομημένη από τη θεολογία της έσχατης κρίσης.

b. Η διάκριση του Δικαίου σε Φυσικό και Θετικό

Το Μυστήριο της Ι. Εξομολόγησης ωφείλει να λαμβάνει χώρο βάσει των Ιερών Κανόνων της Εκκλησίας. Αυτοί, με τη σειρά τους, επέδρασαν και στη δημιουργία του Εκκλησιαστικού Δικαίου. Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά στην έννοια του Δικαίου, αυτή περιλαμβάνει το σύνολο υποχρεωτικών κανόνων, οι οποίοι διέπουν το βίο και τις σχέσεις των οργανωμένων σε κράτη κοινωνιών και των μελών τους προς τις εν λόγω κοινωνίες και προς άλλα. Διαιρούνται στο Φυσικό και στο Θετικό Δίκαιο. Φυσικό Δίκαιο στον τομέα της Ηθικής καλείται το άθροισμα των ηθικών εκείνων κανόνων, οι οποίοι είναι έμφυτοι στην ανθρώπινη συνείδηση και έχουν αποκτήσει δύναμη επιβολής στην ανθρώπινη συμπεριφορά. Θετικό Δίκαιο ονομάζεται το σύνολο των θεσπισθέντων νόμων από την Πολιτεία, μέσω των

οποίων ρυθμίζονται οι σχέσεις μεταξύ των πολιτών- μελών της⁶. Το Θετικό Δίκαιο είναι γραπτό και επικρατεί σε μια κοινωνία, έστω και στοιχειωδώς οργανωμένη σε πολιτεία.

Το Φυσικό Δίκαιο προϋπήρχε από κάθε Δίκαιο και θεσπίσθηκε από το Θεό με τη δημιουργία του κόσμου, αποτελώντας συνεπώς το Θείο Δίκαιο. Εύστοχα, λοιπόν, χαρακτηρίζεται με τον όρο «φυσικό», διότι είναι αιώνιο, βαθιά χαραγμένο στην καρδιά κάθε ανθρώπου, εύκολα διακρινόμενο μέσω της συνείδησης της λογικής και της συνέσεως, εφόσον δεν αμαυρώθηκε και δεν αλλοιώθηκε από τη νόσο της αμαρτίας⁷.

Αρχική πηγή και των δύο αυτών Δικαίων είναι ο Θεός. Ωστόσο, το Φυσικό Δίκαιο είναι το ασφαλές μέσον για τη συμμετοχή των λογικών όντων στον αιώνιο νόμο, ο οποίος απορρέει από τη Θεία Σοφία, αφού αυτή κατευθύνει όλα τα κτίσματα προς τον τελικό σκοπό. Το Δίκαιο αυτό εκφράζεται μέσω ροπών και επιταγών, οι οποίες έχουν μόνιμο και παντοτινό κύρος. Συνεπώς, το Φυσικό Δίκαιο είναι υποχρεωτικό για τη συνείδηση ως πηγή κάθε καθήκοντος, ενώ το ανθρώπινο Δίκαιο δεσμεύει τη συνείδηση μόνο εάν βρίσκεται σε συμφωνία με το εν συνείδησει Φυσικό Δίκαιο. Άλλωστε, την ύπαρξή του παραδέχεται αλλά και διδάσκει σαφώς ο Απόστολος Παύλος στον Προς Ρωμαίους επιστολή, στην οποία ομιλεί περί αϊδίου Νόμου, ο οποίος δεν προΐόν καμίας νομοθετικής δραστηριότητας, αλλά βρίσκεται στην καρδιά των ανθρώπων, ακόμα και εκείνων που δεν άκουσαν τη διδασκαλία του Ιησού. Συνεπώς, το Φυσικό Δίκαιο καθοδηγεί την καρδιά των ανθρώπων ώστε να αποφεύγουν το κακό και να πράττουν το καλό. Ο Φυσικός νόμος είναι έμφυτος, καθολικός, αναγκαίος και αμετάβλητος. Έχει, δηλαδή, την ίδια δύναμη σε κάθε εποχή και σε όλους τους ανθρώπους «όσοι γαρ ανόμως, ήμαρτον, ανόμως και απολάνται και όσοι εν νόμω ήμαρτον, διά νόμων κριθήσονται», αλλά επίσης και «ου δε ουκ έστιν Νόμος ουδέ παράβασις» (Ρωμ. 4:16)

Κατά τον Πίνδαρο, κανείς δεν μπορεί να εξαιρεθεί από την τήρηση του Φυσικού Νόμου, ούτε καν οι Θεοί. Κατά τον Κικέρωνα, δεν είναι κάθε νομοθέτημα (όπως των τυράννων) και δίκαιο, ενώ για τους Ρωμαίους η ιδέα των φυσικών δικαιωμάτων υπήρξε αποτέλεσμα της παραβολή των δικαιωμάτων των Ρωμαίων πολιτών προς τα κοινά δικαιώματα των λαών που υφίστανται το ρωμαϊκό ζυγό. Επιπλέον, όπως το γραπτό Δίκαιο δεν ήταν επαρκές, ο ρωμαίος δικαστής δικαιούται να εφαρμόζει, κατά την απονομή της δικαιοσύνης, τις αρχές της διδασκαλίας περί Φυσικού νόμου. Από τους Έλληνες Πατέρες της Εκκλησίας, ο πρώτος ο Μ. Βασίλειος τόνισε την υπεροχή του Φυσικού Δικαίου έναντι του Θετικού Δικαίου. Η Ι. Εξομολόγηση απόκειται στους κανόνες του Φυσικού Δικαίου.

c. Σύγκριση του Εκκλησιαστικού Δικαίου με το Ποινικό Δίκαιο

Το Δίκαιο διακρίνεται σε εσωτερικό (αναφέρεται στην οργάνωση ενός κράτους, στις λειτουργίες του και στη σχέση του με τους πολίτες) και εξωτερικό (αναφέρεται στις σχέσεις των μελών της διεθνούς κοινωνίας μεταξύ τους). Εκκλησιαστικό Δίκαιο είναι το σύνολο των Νομικών Κανόνων, οι οποίοι ρυθμίζουν τον εκκλησιαστικό βίο, την ίδια την οργάνωση της Εκκλησίας και τη σχέση της με τα μέλη της, του ανθρώπους εκτός αυτής και τις άλλες θρησκευτικές ή κοσμικές κοινότητες

7. Μαντζουνέας Ε., Εκκλησιαστικό Ποινικό Δίκαιο, 1979, 17

Για την Εκκλησία του Χριστού αρχική πηγή του Δικαίου της είναι το θέλημα του Ιδρυτή της και από αυτή πηγάζουν η Εκκλησιαστική Νομοθεσία και η Εκκλησιαστική συνήθεια. Επειδή, όμως, το Εκκλησιαστικό Δίκαιο, κατά την αντικειμενική του έννοια, περιλαμβάνει όχι μόνο τους θεσπισθέντες από αυτήν κανόνες, αλλά και τους εκδοθέντες από την Πολιτεία και τους γενομένους δεκτούς από την Εκκλησία Νόμους, οι οποίοι αποβλέπουν στην εξωτερική ασφάλεια της Εκκλησίας και την εδραίωση των νομικών σχέσεων με την Πολιτεία, θεωρούνται και οι πολιτικοί νόμοι ως πηγή Δικαίου. Πιο συγκεκριμένα, πηγές του Εκκλησιαστικού Δικαίου είναι η Παλαιά και η Καινή Διαθήκη, η Ιερά Παράδοση, η Εκκλησιαστική Νομοθεσία και οι αυτοκρατορικοί νόμοι.

Γενικά, το Ποινικό Δίκαιο και το Εκκλησιαστικό Δίκαιο παρουσιάζουν πολλά κοινά στοιχεία μεταξύ τους (π.χ. τον κολασμό του δράστη), έχουν και διαφορές.

Το Ποινικό Δίκαιο, ως Δίκαιο δημοσίας τάξεως, έχει σκοπό τη διατήρηση της εννόμων τάξεως, την καταπολέμηση του εγκλήματος και του σωφρονισμού του εγκληματία. Από την άλλη πλευρά, το Εκκλησιαστικό Ποινικό Δίκαιο περιλαμβάνει κανόνες, οι οποίοι προέρχονται από τον Κανονικό Νομοθέτη και έχουν σκοπό τη διαφύλαξη της Κανονικής τάξεως στην Εκκλησία, την καταπολέμηση του Κανονικού αδικήματος και τη σωτηρία του αμαρτήσαντος και οι οποίοι ισχύουν υποχρεωτικά εντός του Εκκλησιαστικού καθεστώτος και έναντι όλων των μελών του πληρώματος της Εκκλησίας.

Βασική διαφορά των δύο Δικαίων είναι ότι το Εκκλησιαστικό Δίκαιο είναι αυστηρότερο του Ποινικού Δικαίου. Επιπλέον, το Εκκλησιαστικό Δίκαιο επιβάλλει αυστηρότερες κυρώσεις στους κληρικούς, οι οποίες παραβαίνουν τους εκκλησιαστικούς νόμους, παρά τους λαϊκούς. Οι περιπτώσεις των τελευταίων, μόνο, αφορούν την παρούσα μελέτη. Για παράδειγμα το αδίκημα της πορνείας ή της μοιχείας ή της αποστασίας ή του φόνου εκ δόλου ή εξ' αμελείας, τιμωρείται χωρίς έρευνα του πιθανού προτέρου εντίμου βίου ή άλλων ελαφρυντικών περιπτώσεων του άρθρου 84 του Π.Κ. Επιπλέον, δεν υπάρχει απονομή χάριτος για τους κληρικούς, ενώ δύναται να επιβληθεί εκκλησιαστική ποινή και μετά θάνατον, ενώ στο κοινό Ποινικό Δίκαιο τέτοια ποινή είναι αδιανόητη⁸.

Όπως προαναφέραμε, το Εκκλησιαστικό Δίκαιο έχει πηγή τον υπέρτατο Νόμο, τον Παλαιό, ο οποίος συμπληρώθηκε από τον Κύριο στο όρος της Γαλιλαίας. Βάσει, λοιπόν, των Κανόνων Δικαίου διέπεται ο θρησκευτικός βίος των μελών του χριστεπωνύμου πληρώματος εντός του εκκλησιαστικού καθεστώτος, καθορίζονται επιταγές και επιβάλλονται απαγορεύσεις επί παντός θέματος, που αφορά τη λειτουργία της εννόμου τάξεως και έτσι διαφυλάσσεται η Δογματική, η Κανονική και η Ηθική πειθαρχία. Συνεπώς, η Εκκλησία έχει το δικαίωμα της ποινικής αξιώσεως.

---

8. Μαντζουνέας Ε., 1979, 35

Για το Ποινικό Δίκαιο, πηγή του οποίου είναι ο νόμος, καμία πράξη δε μπορεί να χαρακτηριστεί ως έγκλημα, δηλαδή ως αδίκημα το οποίο να συνεπάγεται ποινή άνευ Νόμου, που να ορίζει τους συστατικούς όρους και την ποινή που επιβάλλεται. Συνεπώς: «αμαρτία δε ουκ ελλογετο μή όντος νόμου», κατά τον Απόστολο Παύλο και, αργότερα, κατά τον Μ. Βασίλειο «όσα γαρ ο νόμος λαλεί, τοις εν του νόμου λαλεί». Το ανώτερο αξίωμα του Αποστόλου Παύλου αποτελεί ακρογωνιαίό λίθο του ποινικού οικοδομήματος και το παρέλαβαν τα Συντάγματα και οι σύγχρονες νομοθεσίες. Στο Σύνταγμά μας (αρθ.7 παρ.1) βλέπουμε ότι: «Έγκλημα δεν υπάρχει, ουδέ ποινή επιβάλλεται άνευ νόμου, ισχύοντος προ της τελέσεως της πράξεως και ορίζοντος τα στοιχεία αυτής». Μόνο, λοιπόν, ο γραπτός Κανόνας αποτελεί πηγή του εγκληματικού ποινικού Δικαίου προς θεμελίωση του αξιοποίνου⁹. Εκτός αυτού, το γενικότερο συμφέρον της Εκκλησίας, προς διαφύλαξη της εννόμου τάξεως και της ενότητάς της προτάσσεται του ειδικότερου τέτοιου, το οποίο αφορά την προσωπικότητα του δράστη καθώς η περαιτέρω παραμονή του στους κόλπους της Εκκλησίας θεωρείται επιβλαβής. Στην πράξη η Εκκλησία χρησιμοποίησε τον άτεγκτο Νόμο, όμως μας δείχνει η ιστορία. Βέβαια, σε περιπτώσεις παρέκκλισης από τους Ιερούς Κανόνες, αυτό συμβαίνει είτε για λόγους οικονομίας, είτε φιλανθρωπίας. Δεν πρέπει, ωστόσο, να θεωρηθεί ως Εκκλησιαστική Οικονομία κάθε τυχόν παράβαση των Ιερών Κανόνων.

Επιπροσθέτως, εφόσον η δικαιοσύνη αποτελεί τον αντικειμενικό σκοπό του Δικαίου, η επιείκεια μπορεί να ορισθεί ως το αίσθημα της Δικαιοσύνης, που πρέπει να διέπει τη διάπλαση και την ερμηνεία του Δικαίου¹⁰. Εξαιτίας τούτου, λοιπόν, συμβάλλει στο μετριασμό της αυστηρότητάς του. Όσον αφορά στην Εξομολόγηση, δεν είναι σπάνιες οι περιπτώσεις, στις οποίες εφαρμόζεται επιείκεια. Στον αντίποδα υφίστανται αρκετά αδικήματα Εκκλησιαστικού Δικαίου, τα οποία είναι άγνωστα στο Ποινικό Δίκαιο. Για παράδειγμα, όσοι κληρικοί συλλοούνται χωρίς ρούχα με γυναίκες, τιμωρούνται με την ποινή της καθαίρεσης, ενώ στο Ποινικό Δίκαιο ούτε καν θεωρείται παράπτωμα.

Κλείνοντας, είναι άξιο σημασίας πως το Δίκαιο, ιδωμένο ως αρμονική ολότητα, αποτελεί την ακλόνητη κοινωνική θέληση, η οποία δημιουργεί, συντηρεί και προάγει την κοινωνική ζωή μεταξύ των ανθρώπων¹¹. Στους κόλπους της Εκκλησίας, ο Ιησούς Χριστός την κυβερνά μέσω των διατάξεών Του, όπως και μέσω των θεσπισθεισών διατάξεων υπό την καθοδήγηση του Αγ. Πνεύματος, των Αγίων Αποστόλων και, επομένως, και μέσω των Ιερών Κανόνων των θεοφόρων Πατέρων.

d. Η πρόληψη των εγκλημάτων στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία

Πριν εξετάσουμε το Μυστήριο της Ι. Εξομολόγησης ως φορέα αντεγκληματικής πολιτικής, θεωρούμε καίρια μια μικρή παράθεση στοιχείων που αφορούν την πρόληψη του εγκλήματος γενικά στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία, προτού επανέλθουμε για να αναλύσουμε τον προληπτικό ρόλο του Μυστηρίου, όσον αφορά στο έγκλημα.

9. Φειδάς Β., Ιεροί Κανόνες, 1998, 7

10. Μαντζουνέας Ε., 1979, 49

11. Φειδάς Β., 1998, 75

Είναι, αλήθεια, λοιπόν, ότι από τη χώρα μας λείπουν δεδομένα που να οδηγούν στον υπολογισμό ενός δείκτη εγκληματικότητας, ο οποίος να προσεγγίζει την πραγματικότητα. Το μόνο που υπάρχει είναι οι στατιστικές των διαπραχθέντων εγκλημάτων, των αντιστοίχων καταδικασθέντων και των ανηλίκων και ενηλίκων κρατουμένων σε σωφρονιστικά, θεραπευτικά και άλλα ιδρύματα. Υπάρχουν, δηλαδή, στοιχεία που, υφιστάμενα αλληπάλληλα «φιλτραρίσματα», βρίσκονται μακριά από την πραγματική εγκληματικότητα.

Πρόσφατες έρευνες έδειξαν ένα υψηλό ποσοστό αυτομολογούμενης εγκληματικότητας αλλά και ένα μεγαλύτερο, ακόμα, ποσοστό πολιτών γενικά και αστυνομικών με την πεποίθηση: «τα τελευταία χρόνια στη χώρα μας έχουμε μεγαλύτερη εγκληματικότητα». Η μη διαψευθείσα αυτή αντίληψη μπορεί να δημιουργείται από τις καθημερινές καταγραφές των εγκλημάτων στον Τύπο. Όλα αυτά, ωστόσο δικαιολογούν την ανάγκη και το κόστος μιας συστηματικής προσπάθειας για την πρόληψη των εγκλημάτων. Επαρκούν ακόμα και για να προσανατολίσουν προς νέες, πιο ανθρώπινες και πιο ορθολογικές κατευθύνσεις το νομοθέτη ή καλύτερα του σχεδιαστή ενός τέτοιου εγχειρήματος.

Αφού, λοιπόν, έχει εγκαταλειφθεί το θεωρητικό πρότυπο κοινωνία- οργανισμός, έγκλημα- ασθένεια, η διοίκηση και οι νομοθέτες δεν είναι οι γιατροί που κάνουν μόνοι τους τη διάγνωση και επιβάλλουν αυθαίρετα μια θεραπεία. Πλέον απαιτείται συμμετοχική εργασία για τη διερεύνηση και αντιμετώπιση του εγκληματικού φαινομένου γι' αυτό και οι αντιλήψεις όλων χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής. Άλλωστε, με το έγκλημα όλοι έχουμε κάποια σχέση είτε ως (δυσνητικοί εγκληματίες) είτε ως (ενδεχόμενα) θύματα. Συνεπώς, οι αποφάσεις μας πρέπει να είναι χρήσιμες για τη διαδικασία λήψεως αποφάσεων εγκληματοπροληπτικής πολιτικής. Σε περιπτώσεις, λοιπόν, που η πρόληψη δεν αποδίδει φταίει το ότι δεν αποτελεί μέλημα όλων μας και ότι δεν προγραμματίζεται με βάση τις αντιδράσεις μας στα προληπτικά μέσα και προγράμματα. Κατά τους Meier και Johnson, η γενική πρόληψη είναι «περισσότερο δόγμα και λιγότερο θεωρία». Μπορεί, βέβαια, η γενικοπροληπτική λειτουργία της ποινής να είναι σκοτεινή και δογματική σε κάποιο σημείο, αλλά με βάση τα εμπειρικά δεδομένα δημιουργείται ένα τμήμα θεωρίας.

Βέβαια, ο όρος «γενική πρόληψη» είναι πολυσήμαντος αλλά και η εκφοβιστική γενική πρόληψη αποτελεί τμήμα της ποινικής πρόληψης και αυτή πάλι τμήμα της γενικότερης ποινικής και εξωποινικής διαδικασίας. Συνεπώς, εάν συνυπολογίσουμε και τις δυσχέρειες αιτιολογήσεως της εγκληματικής συμπεριφοράς, ιδιαίτερος δε την αποδοχή της πολυπαραγοντικής ερμηνείας του εγκληματικού φαινομένου, προκύπτει η ανάγκη μιας πολυεδρικής λειτουργία της προλήψεως.

Η γενική πρόληψη, βασικά διακρίνεται σε δύο είδη: την άμεση, μηχανιστική, αρνητική, γενική πρόληψη, η οποία επιδιώκεται με τα εκφοβιστικά μηνύματα-ερεθίσματα της ποινής και η έμμεση, θετική, γενική πρόληψη, η οποία επιδιώκεται με τα αντίστοιχα κοινωνικοποιητικά.

Συνήθως, στον ελληνικό χώρο τα περισσότερα εγκληματοληπτικά μέτρα λαμβάνονται με γνώμονα τον εκφοβισμό. Αυτό ισχύει ακόμα και για τις προσπάθειες επιβολής νέων λειτουργικότερων συνηθειών ή μορφών συμπεριφοράς, αφού και οι ίδιες ξεκινούν με βάση την εγκληματοποίηση πράξεων ή την αυστηροποίηση ποινών.

Αυτή, λοιπόν, η έμμεση χρησιμοποίηση της άμεσης γενικής προλήψεως ούτε αποδίδει, ούτε και εναρμονίζεται με τις αντιλήψεις του κοινού, δηλαδή των δυσνητικών εγκληματιών για την πρόληψη. Και βέβαια, είναι πιθανό το πρώτο

σκέλος να προκαλεί το δεύτερο. Οπότε, αντί το κοινό να υποστηρίζει την πρόληψη και να συμμετέχει στην εγκληματοπροληπτική διαδικασία, είτε την ανταγωνίζεται είτε την διακωμωδεί.

Σίγουρα πάντως, διαφορετικά αντιλαμβάνεται την πρόληψη των εγκλημάτων το κοινό και διαφορετικά οι ποινικοί νομοθέτες. Για το κοινό η συμμόρφωση είναι περισσότερο αποτέλεσμα εμμέσων, κοινωνικοποιητικών ή και εξωτερικών διαδικασιών και ανεπίσημου κοινωνικού ελέγχου και λιγότερο μια απάντηση σε τιμωρητικές μεθόδους και σε εκφοβιστικές ποινές. Συνεπώς, το κοινό πιθανόν να μην πάρει αρνητική στάση απέναντι σε ένα μελλοντικό πρόγραμμα προσανατολισμένο προς την έμμεση θετική γενική πρόληψη, όπου θα υπάρχει κυρίως κοινωνικοποίηση των πολιτών και εμπέδωση σ' αυτούς της σημασίας και τον σεβασμό των ποινικών νόμων.

Επειδή, όμως, η εγκληματοπροληπτικά αποδοτική πρόληψη μας οδηγεί και στην πολιτικά εφικτή πρόληψη, τέτοια προγράμματα, που στηρίζονται στην κοινωνικοποίηση των νέων μέσω «περάσματος» σε αυτούς μιας ιδεολογίας, θα πρέπει να προτείνονται από κόμμα με πλατειά λαϊκή βάση ή να εκτελούνται αποκεντρωμένα σε επίπεδο κοινότητας, δήμου ή γειτονιάς, με δραστηριοποίηση των πολιτών.

Η Εκκλησία, ως κοινωνικός φορέας, θα μπορούσε να συνεισφέρει ποικιλοτρόπως σε παρόμοιες προσπάθειες (όχι όμως με κάποιο συγκεκριμένο πρόγραμμα), αφού η Ηθική που διδάσκει θα μπορούσε να είναι ένας ανασταλτικός παράγοντας ως προς την τέλεση εγκλημάτων. Ιδιαίτερα το Μυστήριο της Ι. Εξομολόγησης, όπως θα αναλύσουμε διεξοδικά και παρακάτω, μπορεί να συνεισφέρει τα μέγιστα για την αποτροπή της υποτροπής, αλλά και την πρόληψη ακόμα, παραβατικών καταστάσεων, μια και πολλοί ιερείς μπορούν να ασκούν μεγάλη επιρροή στο ποίμνιο. Η Ι. Εξομολόγηση, θα μπορούσε να λειτουργήσει ως φορέας έμμεσης θετικής και γενικής πρόληψης αλλά και ατομικής, αφού σύμφωνα και με την έρευνα, που ακολουθεί, με τις συνεντεύξεις των ιερωμένων, αυτή παρακάμπτει την ποινή και αδυνατίζει σημαντικά την κύρωση. Οι ιερείς κυρίως μέσω της Ι. Εξομολόγησης μπορούν να λειτουργήσουν και ως φορέας ανεπίσημου κοινωνικού ελέγχου. Άλλες μορφές τέτοιου ελέγχου στην ελληνική κοινωνία είναι οι οικογενειακοί δεσμοί και η κοινωνική αποδοκιμασία.

Μια τέτοια κατεύθυνση της εγκληματοπροληπτικής προσπάθειας ίσως έβρισκε σύμφωνους τους κρατούμενους, αλλά και θα τους βοηθούσε σημαντικά. Είναι αξιοπρόσεκτο το ότι από αυτούς προέρχεται μέρος των εγκλημάτων αλλά και αυτοί είναι που συνήθως υποτροπιάζουν. Δεν είναι τυχαίο ότι οι πιο πολλοί κρατούμενοι στην Ελλάδα γνώριζαν τις απειλές των ποινών και αισθάνονταν και κάποιο φόβο συλλήψεως, τιμωρήσεως κ.τ.λ., ωστόσο εγκλημάτησαν και ίσως θα το έκαναν ακόμα και αν ήταν διπλάσια η ποινή. Εδώ βρίσκουμε χρήσιμο να κάνουμε ειδική μνεία για το Σύλλογο Συμπαραστάσεως Κρατουμένων «ΟΝΗCΙΜΟC», ο οποίος ιδρύθηκε από την Ιερά Σύνοδο της Εκκλησίας της Ελλάδος και παρέχει ηθική στήριξη και ποικιλότροπη πρακτική βοήθεια σε εγκλείστους και που λέγεται αλλιώς και «Φίλοι Φυλακισμένων»¹². Βλέπουμε, λοιπόν, ότι οι στερητικές ποινές της ελευθερίας δεν επιδρούν αποτρεπτικά και εκφοβιστικά, άρα έχουμε αποτυχία της ατομικής προλήψεως. Με απειλές (συχνά

---

12. «Φίλοι Φυλακισμένων», 2007, 1

ψεύτικες), δε δημιουργείται συμμόρφωση, αφού το ποινικό σύστημα με βάση τον εκφοβισμό λειτουργεί σαν την παραδοσιακή Ελληνίδα μάνα που μάταια πασχίζει να αποτρέψει το παιδί της από μια ανεπιθύμητη συμπεριφορά με φωνές και απειλές. Γεννιέται, λοιπόν, το ερώτημα γιατί στηρίζομαστε ακόμα στη πρόληψη μέσω του εκφοβισμού για να αποτρέψουμε τα εγκλήματα. Θα απαντούσε κανείς ότι επειδή οι περισσότεροι ποινικοί κώδικες (και ο ελληνικός) στηρίζονται και στη γενικοπροληπτική λειτουργία της ποινής, έστω και αν το προβάδισμα παραχωρείται στη βελτιωτική λειτουργία της ατομικής πρόληψης. Εκτός αυτού, επειδή η αντιμετώπιση των εγκλημάτων με την αύξηση της αυστηρότητας των ποινών αποτελεί μια γρήγορη και ανέξοδη λύση και, τέλος, επειδή οι ποινικοί νομοθέτες και οι εφαρμοστές των ποινικών νόμων (εισαγγελείς, δικαστές, αστυνομικοί) έχουν εμπιστοσύνη στην τμωρητική αντιμετώπιση των εγκλημάτων. Σαφέστατα, πάντως, δεν πρέπει να θεωρείται οτιδήποτε παραδοσιακό και αλάθητο, κάθε ανέξοδη αντιμετώπιση της εγκληματικότητας και αποτελεσματική και, τέλος, κάθε εμμονή του Έλληνα ποινικού νομοθέτη ως προς τη γενική πρόληψη και καταφυγή σε εκφοβιστικά στοιχεία.

Οι εφαρμοστές, λοιπόν, του ποινικού νόμου συμμαρμίζονται μια βολική, τιμωρητική ιδεολογία σε γενικές γραμμές και θεωρούν ότι ο σεβασμός προς τους νόμους αποτελεί μια σημαντική εγκληματοπροληπτική δύναμη. Κατά τον Rodgorecki, «όσο μικρότερος ο σεβασμός των νόμων, τόσο λιγότερη η υπακοή και τόσο μικρότερη η αποδοτικότητα». Δε μπορούμε, ωστόσο, να πούμε το ίδιο απόλυτα και για τους εφαρμοστές του Εκκλησιαστικού Θείου Νόμου, οι οποίοι όπως θα δούμε στη συνέχεια, αντιμετωπίζουν με μία ιαματική προσέγγιση τους αμαρτωλούς.

Επιπροσθέτως, γίνεται αντιληπτό, ότι η ανανέωση των εγκληματοπροληπτικών μεθόδων είναι απαραίτητη. Τη σημερινή εποχή γνώσεις που πηγάζουν από την Κοινωνιολογία, την Ψυχολογία, τη Θεολογία του οικονομετρικού και την Κυβερνητική και άλλους τομείς είναι αξιοποιήσιμες για την Εγκληματολογία. Οι γνώσεις αυτές, όχι μόνο οδηγούν σε αποτελεσματικότερες μεθόδους καταπολέμησης του εγκλήματος, αλλά και βοηθούν να αξιολογηθούν οι παλιές μέθοδοι και να τεθούν σε εφαρμογή νέα μέτρα, τα οποία έχουν πολλές πιθανότητες να αποδώσουν στην ελληνική πραγματικότητα.

Όσον αφορά, τώρα, στην αποκεντρωμένη πρόληψη, μέσω αυτής οι πολίτες κινητοποιούνται στην εγκληματοπροληπτική διαδικασία, σύμφωνα και με τις ιδιαιτερότητες του εγκλήματος σε κάθε περιοχή της χώρας μας. Η πρόληψη αυτή θα σχεδιάζεται και θα υλοποιείται σε μια μικρή πειραματική κλίμακα, π.χ. από την τοπική αυτοδιοίκηση, με προγραμματισμό και εφαρμογή της από τους κρατικούς και μη κρατικούς φορείς. Μια τέτοια πρόληψη μπορεί να είναι αποδοτική αφού συμβαδίζει και με τη σύγχρονη αρχή της καταστολής: «Οι ποινές εκτελούνται σ' ένα καθημερινό, συνηθισμένο περιβάλλον μέσα στην κοινότητα και από την κοινότητα». Μεταφερόμενοι, λοιπόν, στο επίπεδο του εκκλησιαστικού βίου, θα βλέπαμε ότι αυτού του είδους η πρόληψη θα μπορούσε να εφαρμοσθεί σε όλα τα μέρη της χώρας μέσω των τοπικών εκκλησιών και των μοναστηρίων, στα οποία θα τελείται και το Μυστήριο της Ι. Εξομολογήσεως.

Επιπροσθέτως, μια άλλη μορφή πρόληψης είναι η εξειδικευμένη πρόληψη, δηλαδή η προσπάθεια να αντιμετωπιστεί από όλες τις πλευρές και με όσο το δυνατόν περισσότερα είδη πρόληψης ένα μόνο είδος εγκλήματος, π.χ. οι βιασμοί, ή οι ένοπλες ληστείες, μια και στη χώρα μας δεν παρατηρείται ακόμα ένα γενικό κύμα αύξησης όλων των εγκλημάτων.

Στη συνέχεια, μελετώντας την υποθετική πρόληψη, βλέπουμε ότι ο πληθωρισμός ποινικών διατάξεων αφήνει περιθώριο για απεγκληματοποίηση ορισμένων μορφών συμπεριφοράς. Υπάρχουν διατάξεις που εγκληματοποιούν πράξεις, οι οποίες δε θίγουν κοινωνικά συμφέροντα γενικότερης αποδοχής (π.χ. επαιτεία) και άλλες που είναι περιττές, γιατί η επιχειρουμένη προς αναχαίτιση συμπεριφορά, αποτρέπεται αποδοτικά με εκπαιδευτικές διαδικασίες (πχ. μαθήματα οδικής κυκλοφορίας για πεζούς αντί για διοικητικές κυρώσεις). Εξάλλου και η μείωση του βαθμού αυστηρότητας της ποινής ή και η χρησιμοποίηση εναλλακτικών μέτρων, είναι δυνατόν να μειώσει την εγκληματικότητα. Αυτή η μείωση είναι συνήθως αποτέλεσμα της μείωσης της υποτροπής π.χ. την αποφυγή του στιγματισμού, ωστόσο, τα μέτρα αυτά αποτελούν ξεχωριστά θέματα μελέτης.

Για πολλά από τα εναλλακτικά μέτρα, λοιπόν, τα οποία είναι επιθυμητά από άποψη ηθική ή ανθρωπιστική, υπάρχουν θεωρητικά δεδομένα που υποδηλώνουν τόσο την αποδοτικότητά τους στον εγκληματοπροληπτικό τομέα, όσο και τη γενικοπροληπτική, εκφοβιστική τους επίδραση. Τέλος, δεδομένα της ψυχολογίας δίνουν αξία και στην ειδική πρόληψη.

Επιπλέον, η περιβαλλοντική πρόληψη και η πρόληψη δυσχεράνσεως του στόχου είναι δύο μορφές εξωποινικής πρόληψης. Εν συνεχεία, η κοινωνική πρόληψη εφαρμόζεται αθόρυβα ως κοινωνική πολιτική και δεν παίρνει τη μορφή πολιτικής. Πάντως, επειδή στη χώρα μας δεν υπάρχει μια ολοκληρωμένη εγκληματοπροληπτική πολιτική, σημασία έχουν οι κατευθύνσεις που θα της δώσουμε με τη συστηματοποίησή της. Διαφαίνεται, ακόμα, η ανάγκη απαμβλύνσεως της τιμωρητικής, εκφοβιστικής αντεγκληματικής κατευθύνσεως.

Ένα, επίσης, είδος πρόληψης, η λεγόμενη πληροφορική, για να είναι αποτελεσματική δεν έχουν σημασία μόνο ο διάυλος ή τα μέσα, αλλά και το περιεχόμενο των μηνυμάτων. Για παράδειγμα, συνοπτικά σχολικά φυλλάδια, που εξηγούν τη λειτουργία του Ποινικού Δικαίου και των ατομικών ελευθεριών ή περιγράφουν τις αρνητικές επιπτώσεις που έχει ένα συγκεκριμένο έγκλημα για το δράστη.

Κλείνοντας, η γενική πρόληψη, γνωστή στους δογματικούς του ποινικού δικαίου ως ηθικοκοινωνική διαπαιδαγώγηση στις σκανδιναβικές χώρες ή ως ηθική προπαγάνδα, εστιάζει στον εθισμό του «καλού» και την αποτροπή του «κακού». Για μας, ωστόσο, η σύγχρονη εγκληματοπροληπτική διαδικασία δε μπορεί να αρκестεί στην αυτόματη αρνητική προπαγάνδα, αλλά χρειάζεται μία ενεργητική τέτοια, δηλαδή, μια συστηματική πληροφόρηση. Η αρνητική προπαγάνδα είναι αμφίβολη (π.χ. για τα ανεξιχνίαστα εγκλήματα), ενώ η συστηματική, υπεύθυνη και ειλικρινής πληροφόρηση αποδίδει περισσότερο, ευαισθητοποιώντας τους δέκτες και κινητοποιώντας τους πομπούς. Στη χώρα μας, τέλος, δεν έχει ακόμα δημιουργηθεί κοινωνική απάθεια κα αδιαφορία, αφού το έγκλημα μάλλον εξοργίζει και κινητοποιεί τον Έλληνα, παρά τον απελίζει και τον ακινητοποιεί, όπως τους πολίτες άλλων κρατών.

Κεφ. ΙΙΙ. ΟΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΕΣ ΓΝΩΣΕΙΣ, Η ΗΘΙΚΗ, ΟΙ ΕΞΟΥΣΙΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗΝ Ι. ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΗ

Η σημασία της Ι. Εξομολογήσεως για την ορθοδοξία

Ο Ιησούς Χριστός ίδρυσε την Εκκλησία, η οποία έχει σκοπό και έργο το να κατευθύνει το ανθρώπινο γένος προς το Θέλημα του Θεού και να ενώσει όλους τους ανθρώπους με το Θεό. Για την εκπλήρωση του στόχου αυτού, λοιπόν, ο Ιησούς Χριστός της έδωσε εξουσία, γι' αυτό και όλοι οι πιστοί ονομάζονται βασιλείο ιεράτευμα, έθνος άγιο, ωστόσο όχι όλοι Απόστολοι, προφήτες και διδάσκαλοι. Κάθε μέλος ωφείλει να κατέχει ορισμένη θέση και να ενεργεί κατά το μέτρο της δωρεάς, την οποία έδωσε ο Κύριος. Η εξουσία όμως, αυτή της Εκκλησίας δεν απορρέει, όπως στην πολιτεία από το ανθρώπινο Δίκαιο, αλλά είναι η εξουσία που έδωσε ο Κύριος στους Αποστόλους, την οποία έχουν το δικαίωμα να διαχειρίζονται απόλυτα. Εκτός από την εξουσία που έχουν οι Εξομολόγοι Πνευματικοί, όπως αναφέραμε σε προηγούμενο κεφάλαιο, η διακριτική εξουσία της Εκκλησίας έγκειται στην αρχή του «κολάζειν».

Όλα αυτά δε σημαίνουν σε καμία περίπτωση ότι η Ι. Εξομολόγηση πρέπει να αποτελεί φόβητρο και όσοι πιστεύουν κάτι τέτοιο καλό θα ήταν να αναθεωρήσουν τις απόψεις τους, αφού ποτέ δεν είναι αργά για κάτι τέτοιο. Βάση της Ι. Εξομολόγησης, η οποία βασίζεται στη μεταφυσική πίστη, αποτελεί η χειροθεσία του Ιησού στον Πέτρο. Συνεπώς, ακόμα και αν ο ιερέας είναι αμαρτωλός, δύναται να μεταδώσει τη Χάρη της Καθάρσεως. Ο Πνευματικός ωφείλει να έχει μια φιλική σχέση με τον εξομολογούμενο, ώστε με τη σειρά του αυτός να τα πει όλα. Καλό θα ήταν, επίσης να μην ομιλεί με άσχημο τρόπο στον πιστό και να μη φοράει πετραχήλι, όπως επιθυμούν κάποιοι. Η συγχώρεση και η Μετάνοια συνεπάγεται και μια πορεία αυτοελέγχου του πιστού, ώστε να αναγεννηθεί και να μπορεί να μεταλάβει τη Θ. Κοινωνία. Με την Ι. Εξομολόγηση, η αμαρτία διαγράφεται, όπως θα σχιζόταν ένα χειρόγραφο, ενώ η άφεσή της οδηγεί στη λύτρωση. Ο ιερέας σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να είναι βασανιστής, αλλά λυτρωτής Δικαιοσύνης. Στον πιστό κατά τη διάρκεια της Εξομολόγησης πρέπει να ενισχυθεί η ιδέα του Παραδείσου και όχι η απειλή της «Γης του πυρρός», εφόσον δε συμμορφωθεί¹³. Η ορθοδοξία προτάσσει την κατανόηση και τη συναίνεση, ώστε να υπάρξει κάθαρση. Τέλος, όποιος αμάρτησε και μετανόησε δε μένει έξω από τη Βασιλεία των Ουρανών, αλλά είναι ευπρόσδεκτος εκεί, όπως άλλωστε υπήρξε και ο άσωτος υιός.

Οι εξουσίες του Πνευματικού σε σχέση με τα ανθρώπινα δικαιώματα και η προσέγγιση της Ι. Εξομολογήσεως ως μια μορφή εξέτασης

Ο Εξομολόγος Πνευματικός μπορεί να έχει την εξουσία να «δένει και να λύνει», ωστόσο γόνιμο είναι να μην κατακρίνει τον εξομολογούμενο για τις πράξεις του. Ο Ιησούς όταν λέει «μη κρίνετε ίνα μη κριθήτε», εννοεί ότι ως άνθρωποι δεν είμαστε σε θέση να κρίνουμε τους άλλους. Επιπροσθέτως, Άγγλος δικαστής έχει χαρακτηρίσει την κρίση για την ενοχή κάποιου ως «θεικό άθλο», αφού ο χαρακτήρας του συστήματος της αναγνώρισης της ενοχής και της επιβολής και εκτέλεσης της ποινής παρουσιάζεται «εύθραυστός» και ατελής.

13. «Confessions of sins», 2002

Εν συνεχεία, στο κατά Λουκάν Ευαγγέλιο (κεφ.15, εδ.7), κατά την παραβολή του ασώτου βλέπουμε: «Λέγω υμίν ότι ουτω χαρά έσται εν τω ουρανό επί ενί αμαρτωλώ μετανοούντι η επί εννεήκοντα εννέα δικαίοις, οιτινες ου χρείαν έχουσι μετανοίας», δηλαδή πόσο σημαντικό είναι να επανεντάξουμε έναν παραβατικό. Τέλος, κατά την απόπειρα λιθοβολισμού της μοιχαλίδας, στο κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο, ο ίδιος ο Ιησούς σε αντίθεση με τους παρευρισκόμενους αμαρτωλούς, αρνήθηκε να την καταδικάσει, λέγοντάς της απλά: «Πήγαινε και μη αμαρτάνεις εφεξής». Με τον τρόπο αυτό φαίνεται το πόσο δύσκολο και εύθραυστο είναι να κρίνει κάποιος την ενοχή ενός άλλου για κάποιο έγκλημα¹⁴.

Στον αντίποδα, θα υποστήριζε κάποιος ότι η ρήση που χρησιμοποιεί ο Ιησούς: «οφθαλμόν αντί οφθαλμού και όδοντα αντί όδοντος» υποδηλώνει την εκδίκηση. Ωστόσο, εάν αναλύσουμε προσεκτικότερα τη φράση αυτή, θα δούμε ότι ο Ιησούς τη χρησιμοποιεί για να αποτρέψει τους εκπροσώπους του νόμου, αλλά και τους απλούς πιστούς να ανταποδώσουν το κακό που προξένησε σε αυτούς ή στην κοινωνία κάποιος με πράξη μεγαλύτερης βαρύτητας¹⁵. Δεν είναι πρόπον, λοιπόν, να ανταποδώσει κανείς ένα απλό ράπισμα με φόνο, ώστε και ένας δικαστής να επιβάλλει ποινή σε κάποιον παραβατικό, μεγαλύτερης ισχύος από το αδίκημα που διέπραξε αυτός.

Ωστόσο, αρκετοί μελετητές θεωρούν πως το Μυστήριο της Ι. Εξομολόγησης προσβάλλει κάποια σημαντικά ανθρώπινα δικαιώματα. Η έννοια των δικαιωμάτων του ανθρώπου διερευνάται γι' αυτούς στο πλαίσιο της οριοθέτησης των σχέσεων Εκκλησίας- πιστών. Από αυτή την άποψη, τα δικαιώματα αυτά λειτουργούν ως όριο παρεμβάσεων της εκκλησιαστικής εξουσίας στο ατομικό πεδίο («ατομικά δικαιώματα»). Με άλλα λόγια, τα δικαιώματα του ανθρώπου λειτουργούν προστατευτικά στο πλαίσιο της εξουσιαστικής σχέσης, που αναπτύσσεται ανάμεσα σε πρόσωπα και φορείς της εκκλησιαστικής εξουσίας.

Όλα αυτά τα αναφέρουμε, διότι για κάποιους η Ι. Εξομολόγηση είναι απλά μια πρακτική η οποία έχει παρενέργειες, μια και στα πλαίσια της παραβιάζονται κάποια ανθρώπινα δικαιώματα. Για τους ίδιους ο ιερέας δύναται να παρεμβαίνει ενδελεχώς στην ιδιωτική ζωή του πιστού, να του επιβάλλει στερήσεις (π.χ. νηστεία, σεξουαλική αποχή) και να προσβάλλει τη γεννητήσια ελευθερία του, αλλά και την ανθρώπινη αξιοπρέπειά του (π.χ. οι γονυκλισίες στα σκαλοπάτια της Παναγίας της Τήνου). Δε μπορούν, ωστόσο, να ισχυρισθούν ότι οι ιερείς επιβάλλουν «βασανιστήρια» στο ποίμνιό τους, μια και στα πλαίσια της πολύ ιδιαίτερης σχέσης τους με κάποιους πιστούς, υπάρχει συναίνεση των τελευταίων, ως προς τις επιταγές των κληρικών.

Τονίζουμε εδώ, ότι δεν αναφερόμαστε στα ανθρώπινα δικαιώματα ως προς τη σχέση τους με τη θρησκευτική ελευθερία.

Παρακάτω, επειδή ορισμένοι θεωρούν την Ι. Εξομολόγηση ως ένα είδος εξέτασης, θα επιχειρήσουμε μία μικρή αναφορά σε αυτόν: καταρχάς, κατά τον Φουκώ στο έργο του «Επιτήρηση και Τιμωρία», η εξέταση συνδυάζει τις τεχνικές της ιεραρχίας που επιτηρεί και εκείνες της κύρωσης που «κανονικοποιεί». Πρόκειται για μία κανονιστική επιστασία, για μία επιτήρηση που επιτρέπει τον χαρακτηρισμό και την τιμωρία. Επιπλέον, εμφυτεύει στο άτομο μια ορατότητα που επιτρέπει την τιμωρία τους. Γι' αυτό και σε όλα τα πειθαρχικά συστήματα, η εξέταση είναι κατεξοχήν τυποποιημένη. Η εξέταση αποτελεί μια μορφή εξουσίας, συνδυαζόμενη με μορφή εμπειρίας, επίδειξη ισχύος και ανεύρεση της αλήθειας.

14. Μαγγανάς Α., Ιδιαίτερα ζητήματα Ποινικού Δικαίου και Ποινικής Δημιουργίας, 2007

15. Γκίκας Ε., Ο Χριστός Ιησούς, 2003, 242

Στο κέντρο κάθε πειθαρχικής διαδικασίας, η εξέταση φανερώνει την καθυπόταξη εκείνων που θεωρούνται ως αντικείμενα και την αντικειμενοποίηση εκείνων που καθυποτάσσονται. Διαφαίνεται, επίσης, ξεκάθαρα η σύμπραξη των σχέσεων εξουσίας και γνώσης, αφού στην πενιχρή αυτή τεχνική βρίσκονται μερδεμένα ένα ολόκληρο εξουσιαστικό πρότυπο και ένα ολόκληρο πεδίο γνώσης. Στην εξέταση, γίνεται συχνά λόγος για την ιδεολογία που κουβαλούν μαζί τους οι επιστήμες του ανθρώπου, όπως η Ψυχιατρική και η Παιδαγωγική. Εκτός αυτών, η εξέταση ενέχει πολιτική περίζωση, η οποία δε γίνεται απλά και μόνο στο επίπεδο της συνείδησης, των περιστάσεων και των υποθετικών μας γνώσεων, αλλά στο επίπεδο αυτού που καθιστά μια γνώση εφικτή.

Αξιοσημείωτο, βέβαια, είναι ότι η εξέταση περιλαμβάνει έναν ολόκληρο μηχανισμό που συνδέει μια ορισμένη μορφή άσκησης της εξουσίας, έναν ορισμένο τύπο διαμόρφωσης γνώσεων. Συγκεκριμένα, η εξέταση αναστρέφει την οικονομία της ορατότητας στην άσκηση εξουσίας¹⁶. Ενώ, λοιπόν, η πειθαρχική εξουσία ασκείται ως αόρατη, επιβάλλει την αρχή μιας αναγκαστικής ορατότητας σε όσους καθυποτάσσει. Στην πειθαρχία, το υποκείμενο είναι αυτό που πρέπει να οράται, συνεπώς ο φωτισμός τους εξασφαλίζει την επιβολή της εξουσίας που ασκείται πάνω τους. Το να μπορεί πάντα να οράται το πειθαρχικό άτομο, το διατηρεί στην κατάσταση υποταγής. Η εξέταση, επομένως, είναι η τεχνική με την οποία η εξουσία αντί να εκπέμπει τα σήματα της δύναμής της, τα παραδίδει σε ένα μηχανισμό αντικειμενοποίησης.

Η εξέταση, ακόμα, εισάγει την ατομικότητα σε ένα πεδίο καταγραφής, δηλαδή τοποθετεί το άτομο σε ένα πεδίο επιτήρησης, αλλά το εισάγει και σε μία στοίβα από ντοκουμέντα, που τα εντοπίζουν και τα προσδιορίζουν. Τέλος, η εξέταση, μαζί με όλες τις τεχνικές της καταγραφής, μετατρέπει κάθε άτομο σε «περίπτωση», που αποτελεί αντικείμενο γνώσης και συνάμα λαβή για μια εξουσία. Η περίπτωση αποτελεί το άτομο όπως μπορεί κανείς να το περιγράψει, να το ζυγίσει, να το μετρήσει και να το συγκρίνει με άλλα άτομα και με τη δική του ατομικότητα. Είναι, ακόμα το άτομο που πρέπει να αναμορφωθεί, να συμμορφωθεί με τους κανόνες ή να αποκλειστεί. Το χρονικό ενός ανθρώπου και η αφήγηση της ζωής του, ενώ κάποτε αποτελούσαν μέρος των τελετουργιών της εξουσίας του, οι πειθαρχικές μέθοδοι, πλέον αντιστρέφουν αυτή τη σχέση, υποβιβάζουν την περιγραφική ατομικότητα και μετατρέπουν την περιγραφή αυτή σε μέσο ελέγχου και μέθοδο κυριάρχησης. Το άτομο, πια, αποτελεί ένα μνημείο για μελλοντική μνήμη.

Το δικαίωμα του Πνευματικού να επιβάλει επιτίμια μέσα από τους Ιερούς Κανόνες

Ο ιερέας ακούγοντας μια εξομολόγηση αμαρτιών έχει την εξουσία και τη διακριτική ευχέρεια να επιβάλλει κάποια επιτίμια για παραδειγματισμό και συμμόρφωση. Ο Πνευματικός, όπως θα δούμε και στο εμπειρικό μέρος της μελέτης μας, με τα επιτίμια που επιβάλλει εξασθενεί την κύρωση σε μεγάλο βαθμό, ενώ, παράλληλα την παραδίδει στον ίδιο τον πιστό να τη διαχειριστεί και να την εφαρμόσει, αντί να την αναθέσει σε κάποιον. Κατά το Δευτερονόμιο, επίσης, «ουκ αποθάνονται υιοί υπέρ των πατέρων, αλλ' έκαστος εν τη εαυτού αμαρτία αποθάνεται».

---

16. Φουκώ Μ., Επιτήρηση και τιμωρία, 1976, 245

Επιπλέον, όπως βλέπουμε στον Κανόνα ο ΟΔ' του Μ. Βασιλείου, ο Άγιος αφού απαριθμεί διάφορους χρόνους επιτιμίων, οι οποίοι αντιστοιχούν σε διάφορα αμαρτήματα, αφιερώνει τον παρόντα στον αρχιερέα και Πνευματικό, που έχει την εξουσία να λύνει και να δεσμεύει τους αμαρτωλούς. Λέει, λοιπόν, ότι αν βλέπουν ότι οι αμαρτώντες έχουν μετανοήσει με θερμότητα και προθυμία και έτσι λιγοστεύσουν σε αυτούς τους χρόνους των επιτιμίων, δε μπορεί να τους κατηγορήσει κανείς, αφού η Αγ. Γραφή μας διδάσκει ότι γρήγορα φθάνει το έλεος του Θεού σε εκείνους που μετανοούν με μεγαλύτερο πόνο καρδιάς, όπως συνέβη και με τους Εζεκία και Μανασσή. Κατά τον Ζωναρά, κάθε Πατέρας ανάλογα με τον καιρό που έζησε και την περίπτωση, edióρισε τα αντίστοιχα επιτίμια¹⁷.

Στη συνέχεια, στον Κανόνα ΠΕ' ο Μ. Βασίλειος εμφανίζεται παραινεντικός προς τους ιερείς και Πνευματικούς και αφού τους παρακαλεί, τους λέει το εξής: καταρχάς, ως οικονόμοι των ψυχών να φοβούνται την κρίση και ανταπόδοση του Κυρίου για να μην συγκολάζονται με τις ξένες αμαρτίες των αμετανοήτων και αδιορθώτων αμαρτωλών, με το να τους μεταχειρίζονται με περίσσεια συγκατάβαση. Και αυτό διότι επειδή οι Χριστιανοί τόλμησαν ανίσως να πράξουν τέτοιες αμαρτίες, εγκαταλείφθηκαν από το Θεό και σκλαβώθηκαν στους Βαρβάρους. Οι αμαρτωλοί αυτοί χωρίς καμία συναίσθηση δε γνώριζαν καν ότι εξαιτίας της ανομίας τους, τους ήρθε η τόσο μεγάλη πληγή και η τόση οργή του Θεού. Εφόσον, λοιπόν, αυτοί δε διορθώθηκαν με τόσα κακά, τι κοινωνία θα μπορούσαν να έχουν οι ιερείς με τέτοιους ανθρώπους σκληροτράχηλους. Καμία βέβαια. Χρέος τους, λοιπόν, πρέπει να είναι να τους διδάσκουν και να τους ελέγχουν καθημερινά, είτε κοινώς είτε κατ' ιδίαν και να παρακαλούν το Θεό να τους ελευθερώσει από την παγίδα του διαβόλου. Εάν, ωστόσο, οι Πνευματικοί δεν καταφέρουν να τους ελευθερώσουν, πρέπει να μη γκρεμίζονται και οι ίδιοι με τα πονηρά αυτά πνεύματα, αλλά να φροντίσουν και να λυτρώσουν τον εαυτό τους από την αιώνια κόλαση.

Κατά τον Αγ. Ιωάννη τον Νηστευτή, στον Α' Κανόνα, που ονομάζεται «η απολογία», ο Μ. Βασίλειος, αλλά και άλλοι αρχαιότεροι, θεσπέσιοι Πατέρες δεν όρισαν χρονικό πλαίσιο για τα επιτίμια της νηστείας, της αγρυπνίας και των γονυκλισιών, αλλά μόνο την αποχή από την Ιερή Κοινωνία. Γι' αυτό, λοιπόν οι Πνευματικοί ωφείλουν για τους γνήσιους μετανοούντες, οι οποίοι εφαρμόζουν σκληρές αγωγές για τη σάρκα τους, ζουν ενάρετο βίο και τηρούν το μέτρο της εγκράτειας, να ελαττώνουν το χρόνο της μετάνοιας. Με τον τρόπο αυτόν, ο Νηστευτής απολογείται για τυχόν ελαστικότητα που δείχνει στους φρόνιμους και στοχαστικούς, που έχουν μετανοήσει. Ισχυρίζεται, λοιπόν, ότι παρέλαβαν τη συνήθεια κατά τη δύναμη του καθενός να οικονομούν και τα επιτίμια, γι' αυτό και η απόκλιση από την ακρίβεια των Ιερών Κανόνων δύναται να γίνει κατά τη διάνοια και τον σκοπό των Πατέρων. Ο Μ. Βασίλειος, άλλωστε όπως προαναφέραμε, παραγγέλλει να δίνεται άδεια σε κάθε οικονόμο ψυχών να αυξάνει και να λιγοστεύει τα επιτίμια κατά τις διαθέσεις, τα πράγματα και τα πρόσωπα των εξομολογουμένων και με διάκριση να οικονομεί την ωφέλεια των ψυχών των αμαρτωλών.

Άλλωστε, δεν πρέπει να λησμονούμε ότι η συγκατάθεση είναι αιτία και αρχή των επιτιμίων.

---

17. Αγορείτης Ν., Πηδάλιον, 1864, 626

Επειδή, επίσης, η ιεροσύνη θεωρείται καθαρή και αμόλυντη, οι ιερείς έχουν αρκετές εξουσίες, μία εκ των οποίων είναι και η δυνατότητα να μεταλάβουν τον ετοιμοθάνατο κατά τον Κανόνα Θ' του Αγ. Νικηφόρου του ομολογητού¹⁸. Στον αντίποδα, οι ιερείς υποχρεώνονται να μην υποπίπτουν σε ασωτίες, δηλαδή, σαρκικές αμαρτίες, τρυφές, ηδονές και φαγοπότια, αφού δε χρειάζονται 20 χρόνια αλλά και μία μόνη ημέρα και ώρα είναι ικανή να καταστήσει τον άνθρωπο ανάξιο της Ιεροσύνης και με μία, ακόμα, σαρκική αμαρτία, όπως πορνεία, μοιχεία ή αρσενοκοιτία.

Οι γνώσεις ψυχολογίας των Ιερωμένων και η συνεργασία τους με τους αντίστοιχους επιστήμονες. Σχετικές εγκληματολογικές θεωρίες

Το έγκλημα, ως πολυσύνθετο φαινόμενο, χρήζει μιας αντίστοιχης αντιμετώπισης. Δε μπορεί το σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης να λύνει τα προβλήματα που οδηγούν στα αίτια της εγκληματογένεσης¹⁹. Η συνδρομή και άλλων ανθρωπιστικών επιστημών φαντάζει επιτακτικότερη από ποτέ για την αντιμετώπιση του εγκληματικού φαινομένου. Μία από αυτές είναι η Ψυχολογία, αφού οι Ψυχολόγοι μπορούν να συνεισφέρουν καταλυτικά στην καταπολέμηση παραβατικών καταστάσεων. Συγκεκριμένα, γνώσεις ψυχολογίας είναι απαραίτητες και για τους εξομολόγους κληρικούς, οι οποίοι έρχονται σε τακτική βάση αντιμέτωποι με ιδιαίτσες περιπτώσεις παραβατικών, οι οποίοι προσέρχονται στο Μυστήριο μετανοημένοι, αρκετές φορές, για να συγχωρεθούν. Για να καθοδηγήσει ο εξομολόγος τον εξομολογούμενο ώστε να αποφύγει την υποτροπή, προλαμβάνοντας νέα παρέκκλιση, χρειάζεται να μπει στη ψυχολογία του, να δει τι φταίει και να προσπαθήσει να το διορθώσει με το φωτισμό, πρωτίστως, της Θ. Χάριτος, αλλά και με την επιστήμη.

Με βάση την εμπειρική έρευνα που ακολουθεί, οι Πνευματικοί είναι σε γενικές γραμμές ανοιχτοί στις δυνατότητες που μπορούν να προσφέρουν κάποιες ανθρωπιστικές επιστήμες, ώστε να διευκολύνουν το έργο τους. Οι πιο πολλοί θεωρούν απαραίτητη την ψυχολογική προσέγγιση για την ορθή αντιμετώπιση του παραβατικού, σίγουρα πάντως δε φτάνει μόνο αυτή για να σωθεί ο πιστός. Οι Πνευματικοί, αν και δε διεκδικούν τους βαρύνδουπους τίτλους «Ψυχολόγος» και «Ψυχίατρος», ωστόσο τις πιο πολλές φορές αναγκάζονται να δράσουν και με αυτές τις ιδιότητες, έστω και αν δεν το επιθυμούν. Βέβαια, όταν διακρίνουν ότι το πρόβλημα δεν είναι πνευματικής αλλά ψυχολογικής φύσεως (π.χ. κατάθλιψη, ψυχικές διαταραχές, εμμονές κ.τ.λ.) δε διστάζουν να τους παραπέμψουν σε ειδικούς επιστήμονες, Ψυχολόγους και Ψυχιάτρους, ώστε αυτοί να τους χορηγήσουν και φαρμακευτική συνταγή όπου αυτό χρειάζεται. Κάποιοι κληρικοί, προτιμούν συνήθως Ιερωμένους Ψυχιάτρους, οι οποίοι δύνανται λόγω των δύο ιδιοτήτων τους να αντιμετωπίσουν πιο σφαιρικά περιπτώσεις παραβατικών με ψυχολογικά προβλήματα ή ψυχικά νοσήματα. Τέλος, γνώσεις Ψυχολογίας είναι απαραίτητες για τον εξομολόγο για να μπορεί να καταλάβει αν τα κίνητρα και οι διαθέσεις των εξομολογούμενων είναι αγνά και πραγματικά.

18. Μαγγανάς Α., Το εγκληματολογικό φαινόμενο στην πράξη 2004

19. Φαρσεδάκης Ι., Η εγκληματολογική σκέψη Α', 1990, 200-201

Εγκληματολογικά, τώρα, ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι τέσσερις ουσιώδεις προϋποθέσεις που έθεσε ο Manuvrier για το πέρασμα στην εγκληματική πράξη και οι οποίες αποτέλεσαν τη βάση για την ανάπτυξη της θεωρίας του βέλγου De Greeff για τις αντίστοιχες τέσσερις φάσεις της ψυχικής διαδικασίας, που περνά ο εγκληματίας πριν από την τέλεση του εγκλήματος, αλλά και για τη θεωρία του μεγάλου γάλλου εγκληματολόγου Pinatel, μαθητή του De Greeff, για τις τέσσερις κύριες ιδιότητες που βρίσκονται στον πυρήνα της εγκληματικής προσωπικότητας²⁰.

Πιο συγκεκριμένα, κατά τον Manuvrier, οι τέσσερις αυτές προϋποθέσεις είναι: α) μη συγκράτηση από την ηθική αποδοκιμασία της πράξης (Ηθική), β) μη συγκράτηση από το φόβο της ποινής (Ποινική), γ) μη συγκράτηση από τις δυσχέρειες υλοποίησης του σχεδίου (Υλική) και δ) μη συγκράτηση από το συναίσθημα του κακού που προκαλεί στο θύμα (Συγκινησιακή). Στη συνέχεια, κατά τον De Greeff οι τέσσερις φάσεις της ψυχικής διαδικασίας είναι: α) αδιαμόρφωτη συναίνεση, β) διαμορφωμένη συναίνεση, γ) κρίση- απόφαση και δ) εκτέλεση. Τέλος, κατά τον Pinatel οι τέσσερις ψυχικές ιδιότητες εγκληματικής προσωπικότητας είναι: α) εγωκεντρισμός- πενιχρά ή ανύπαρκτα ηθικά συναισθήματα, β) έλλειψη προβλεπτικότητας- αστάθεια, γ) επιθετικότητα και δ) απάθεια- συναισθηματική αδιαφορία.

Επιπλέον, οι κριτικές από την πλευρά της Ψυχολογίας και της Ψυχοπαθολογίας προήλθαν, κυρίως, από Ψυχιάτρους, όπου οι γάλλοι Fere, Magnan, Corre, Laurent κ.α. στηρίχθηκαν- όπως εν συνεχεία και ο Dupre- στη θεωρία των ενστικτωδών διαστροφών, που συνέδεε την εγκληματικότητα με διάφορες ψυχοφυσιολογικές διαταραχές, προέλευσης, κυρίως, μολυσματικής ή τοξικομανιακής, συνδεδεμένες με αλλοιώσεις της σεξουαλικότητας ή των συναισθημάτων του «διεστραμμένου» ατόμου²¹.

Λαμβάνοντας όλα αυτά τα στοιχεία υπ' όψιν, και όχι μόνο, ως μία μορφή εξήγησης της εγκληματογέννησης, μπορούμε πιο εύκολα να εφαρμόσουμε κάποιο είδος εγκληματοπροληπτικής πολιτικής, ακόμα και μέσα από την Ι. Εξομολόγηση.

Η αντιμετώπιση των ψυχικά διαταραγμένων εγκληματιών από τον Ελληνικό Ποινικό Κώδικα

Οι περιπτώσεις των ψυχασθενών εγκληματιών αντιμετωπίζονται κάπως ιδιαίτερα από τον ελληνικό ποινικό κώδικα.

Συγκεκριμένα, στο άρθρο 66, στην παρ.2 λέει ότι: «στην περίπτωση καταδίκης σε περιορισμό σε ψυχιατρικό κατάστημα η αποκατάσταση που προβλέπει η παρ.1 μπορεί να χορηγηθεί μετά από πέντε έτη, αν η πράξη είναι κακούργημα και μετά από τρία έτη αν η πράξη είναι πλημμέλημα»²². Επιπλέον, το άρθρο 87, στην παρ.3 αναφέρει ότι: «επίσης αφαιρείται ο χρόνος παραμονής του κατηγορουμένου σε ψυχιατρείο» (άρθρο 200 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας). Το αρθ.124 που κάνει λόγο για την παραγραφή των ανεκτελέστων ποινών, αναφέρει στη β' παρ. ότι παραγράφεται ο περιορισμός σε ψυχιατρικό κατάστημα μετά είκοσι έτη²³.

20. Φαρσεδάκης Ι., Η εγκληματολογική σκέψη Α', 1990, 200-201

21. Φαρσεδάκης Ι., 1990, 202

22. Μαγγανάς Α., Λάζος Γ., Ο ποινικός κώδικας για τον πολίτη. Μια επιλογή παραδειγμάτων, 1998, 90-91

23. Μαγγανάς Α., Ποινικός Κώδικας, 1995, 54

Επιπροσθέτως, στο άρθρο 69, το οποίο ασχολείται με τις ποινές, τα μέτρα ασφαλείας και την αποζημίωση, σε μία περίπτωση, βλέπουμε ότι όταν κρίνεται ότι ο κατηγορούμενος πρέπει να απαλλαγεί από τη δίωξη για κακούργημα ή πλημμέλημα τιμωρούμενο με ποινή φυλακίσεως μεγαλύτερη των έξι μηνών λόγω ελλείψεως της ικανότητας προς καταλογισμό, το δικαστικό συμβούλιο διατάζει τον εγκλεισμό του σε δημόσιο ψυχιατρείο, εφόσον λόγοι δημοσίας ασφάλειας επιβάλλουν τη λήψη αυτού του μέτρου. Στη συνέχεια, μελετώντας άλλη περίπτωση, είναι ξεκάθαρο ότι εφόσον προκύπτει από την πραγματογνωμοσύνη και τις καταθέσεις ότι ο κατηγορούμενος είναι άτομο διανοητικά καθυστερημένο, στο οποίο έχουν αναπτυχθεί παρανοϊκές ιδέες και ως εκ τούτου δεν μπορεί να αντιληφθεί το άδικο των πράξεών του, απαλλάσσεται λόγω ακαταλογίστου, αλλά διατάσσεται ο εγκλεισμός του σε δημόσιο θεραπευτικό κατάστημα λόγω επικινδυνότητας. Αρμόδιο γι' αυτό είναι και το δικαστικό συμβούλιο. Στη συνέχεια, βάσει του ίδιου άρθρου, εφόσον κριθεί ότι ο κατηγορούμενος για ανθρωποκτονία από πρόθεση δεν είναι ικανός προς καταλογισμό, αποσβέννυται η ποινική αγωγή και διατάσσεται η φύλαξή του σε δημόσιο θεραπευτικό κατάστημα, όταν κριθεί επικίνδυνος στη δημόσια ασφάλεια. Παρομοίως, βλέπουμε ότι αν ο κατηγορούμενος κρίνεται ανίκανος προς καταλογισμό, σύμφωνα με το άρθρο 34 του Π.Κ, εισάγεται σε δημόσιο θεραπευτικό κατάστημα προς φύλαξη κατά το άρθρο 69 του Π.Κ.. Όπως το Ψυχιατρικό Νοσοκομείο Θεσσαλονίκης, ωστόσο, δεν εγγυάται την ασφαλή φύλαξή του, διατάσσεται η φύλαξή του στο Ψυχιατρείο Κρατουμένων Κορυδαλλού. Τέλος, δε δικαιούται το δικαστήριο να διατάξει το προβλεπόμενο από το αρθ. 69 του Π.Κ. μέτρα ασφαλείας του εγκλεισμού σε δημόσιο θεραπευτικό κατάστημα, όταν η διαπραχθείσα από το ακαταλόγιστο πράξη απειλείται στον νόμο με φυλάκιση κατώτερη των έξι μηνών. Ωστόσο, άξια αναφοράς είναι η περίπτωση του «Owen», από την ξένη δικογραφία, ο οποίος προτίμησε να κινηθεί δικαστικώς η υπόθεσή του, την οποία θα δούμε αναλυτικά στη συνέχεια.

Η οργάνωση του νοσοκομείου τον 18^ο αιώνα ως μέσο εξέτασης

Το γεγονός ότι το νοσοκομείο οργανώθηκε, στα τέλη του 18^{ου} αιώνα, ως μέσο «εξέτασης», συνετέλεσε στην επιστημολογική επανάσταση στον τομέα της ιατρικής. Τον προηγούμενο αιώνα, ο εξώθεν ερχόμενος γιατρός, καθώς επισκεπτόταν τους αρρώστους σε ένα νοσοκομείο, συνδύαζε την επιθεώρησή του με πολλούς άλλους ελέγχους, π.χ. θρησκευτικούς ή διοικητικούς. Σιγά, σιγά, πάντως, η επίσκεψη γίνεται πιο τακτική, πιο αυστηρή, και προπαντός πιο εκτεταμένη: καλύπτει ένα ολόενα και πιο σημαντικό μέρος της νοσηλευτικής λειτουργίας. Οι κανονισμοί του 18^{ου} αιώνα καθορίζουν το ωράριο των επισκέψεων, καθώς και τη διάρκεια κάθε επίσκεψης (το λιγότερο δύο ώρες), ενώ με «βάρδιες» εξασφάλιζαν την ιατρική επίσκεψη «ακόμα και την Κυριακή του Πάσχα». Η αλλοτινή σύντομη επιθεώρηση μετατρέπεται σε τακτική παρακολούθηση. Με τον τρόπο αυτό, λοιπόν ο άρρωστος υποβάλλεται σε σχεδόν συνεχή εξέταση, με συνέπεια ο γιατρός να αρχίσει να αποκτά υπεροχή πάνω στο θρησκευτικό προσωπικό και να του αναθέτει ένα ρόλο καθορισμένο, αλλά υποδεέστερο, στην τεχνική της εξέτασης (στην εκκλησιαστική ζωή, τούτος είναι ο ρόλος του διακόνου). Και τότε εμφανίστηκε η κατηγορία του «νοσοκόμου», με αποτέλεσμα το νοσοκομείο, που πριν απ' όλα ήταν ένας χώρος περίθαλψης, να γίνει χώρος κατάρτισης και παραβολής γνώσεων. Το καλό «πειθαρχημένο» νοσοκομείο αποτελούσε, πλέον, τον κατάλληλο χώρο της ιατρικής «πειθαρχίας»,

κι' αυτή χάνει πια την ετυμολογική της σημασία και αναφέρεται περισσότερο στο πεδίο των αδιάκοπα εξεταζόμενων αντικειμένων²⁴.

Όσον αφορά στους εγκληματίες, αυτοί διακρίνονται από κάποιες φυσιολογικές και ψυχολογικές ιδιαιτερότητες. Από την άλλη πλευρά, μια κοινωνία αποτελεί συλλογή όχι οργανισμών ούτε ψυχών αλλά «εγώ». Τέλος, κατά τον Tarde, όταν ο συγκεντρωτισμός της ψυχής εξαπλώνεται και ενισχύεται, το άτομο, (διαταραγμένο ή μη) γίνεται περισσότερο υπεύθυνο για τις πράξεις του.

Η αλληλεγγύη του ποινικού δικαίου κατά Ντυρκάιμ και η ηθική ευθύνη κατά Tarde

Η Ι. Εξομολόγηση, θα μπορούσε να πει κανείς, ότι έχει ως σκοπό και τον εξαγνισμό. Στο βάθος της έννοιας του τελευταίου, υπάρχει η ιδέα μιας ικανοποίησης κάποιας δύναμης ανώτερής μας. Κατά τον Ντυρκάιμ, όταν απαιτούμε καταστολή του εγκλήματος, δεν είμαστε εμείς που θέλουμε να εκδικηθούμε προσωπικά, αλλά κάτι ιερό που αισθανόμαστε έξω και πάνω από εμάς. Αυτά είναι οι πρόγονοι ή η θεότητα. Έτσι λοιπόν, όπως προαναφέραμε, άλλωστε, το ποινικό δίκαιο όχι μόνο είναι θρησκευτικό στην προέλευση του, αλλά διατηρεί ακόμα κάποια σημάδια θρησκευτικότητας²⁵. Ανάμεσα στο έγκλημα και την ποινή καθιερώνεται ένας μηχανικός αυθορμητισμός, αφού σε όλες τις συνειδήσεις το αδίκημα προξενεί, σε όλους όσους ήταν μάρτυρες ή το γνωρίζουν, την ίδια απαξία. Προσβάλλεται όλος ο κόσμος, συνεπώς όλοι αντιστέκονται στην επίθεση. Για παράδειγμα, ο θρήσκος άνθρωπος νιώθει πιο κοντινός με τους ομόθρησκούς του τις εποχές των διωγμών. Η δημόσια οργή είναι ο ξεχωριστός θυμός όλου του κόσμου και όχι κανενός ιδιαίτερα. Όταν, λοιπόν, παράγεται το έγκλημα οι συνειδήσεις που συνθλίβει δε θα μπορούσαν να μην κλονισθούν. Το όπλο τους σε τέτοιες περιπτώσεις είναι η συλλογική αντίσταση, η οποία πηγάζει από τη συλλογική συνείδηση.

Επιπλέον, η ανάλυση της ποινής επιβεβαιώνει και αυτή το έγκλημα. Οι κυρωτικοί κανόνες εκφράζουν τις πιο ουσιαστικές κοινωνικές ομοιότητες και φανερώνουν την αλληλεγγύη που συμβολίζει το ποινικό δίκαιο, το οποίο βασίζεται στην καταστολή. Η αλληλεγγύη αυτή δε θυμίζει την αλληλεγγύη της Εκκλησίας, όταν κάποιο ή περισσότερα από τα μέλη της προσβληθεί από την αμαρτία. Οι φορείς της Εκκλησίας δε θα επιδιώξουν να αποβάλουν κάποιον που προκαλεί προβλήματα στους κόλπους της, αλλά να τον γιατρέψουν.

Η αλληλεγγύη βασίζεται στην κοινωνική ομοιότητα, η οποία ως έννοια, όπως και η ατομική ταυτότητα, αντικατέστησαν αυτή της αληθινής ευθύνης, βάση της οποίας θεωρείται η ελεύθερη βούληση. Κατά τον Tarde, η προϋπόθεση για να ξυπνήσει το συναίσθημα της ηθικής και ποινικής ευθύνης δεν πληρούται όταν η παραβατική πράξη προέρχεται από κάποιον αλλοτριωμένο, όπως π.χ. έναν επιληπτικό τη στιγμή της κρίσης, έναν αλκοολικό σε ορισμένες περιπτώσεις και, θα προσθέταμε, έναν ψυχικά διαταραγμένο κατά τη στιγμή της έξαρσης της νόσου. Οι άνθρωποι αυτοί, τη στιγμή που έδρασαν, δεν ανήκαν στην κοινωνία, της οποίας αποτελούσαν μέλη²⁶.

---

24. Φουκό Μ., Επιτήρηση και τιμωρία, 1976, 246

25. Φαρσεδάκης Ι., 1990, 252

26. Φαρσεδάκης Ι., 1990, 355

Για τον ίδιο επιστήμονα, ηθική είναι το σύνολο των ευνοϊκών για την κοινωνική ζωή τάσεων, οι οποίες έχουν διαποτίσει το αίμα μας και μία κοινωνική διαμόρφωση χαραγμένη μέσα από πολλούς αιώνες ιστορίας. Ηθική ευθύνη είναι η ευθύνη και η σημασία που δίνεται π.χ. στους «παράγοντες της εγκληματικότητας». Το πρόβλημα να γνωρίζουμε αν οι επιδράσεις φονικού χαρακτήρα ή εκείνες κοινωνικού χαρακτήρα κυριάρχησαν στην παραγωγή ενός αδικήματος είναι, κατά τον Tarde, μεγίστης σημασίας. Το αν τα αίτια είναι κοινωνικής ή σωματικής προέλευσης παίζει ρόλο στο είδος της τιμωρίας κάποιου, ο οποίος έχει εγκληματίσει. Αν αυτός παρασύρθηκε από φυσικές αιτίες, τότε πρέπει να αντιμετωπίζεται ως αδιόρθωτος και να τιμωρηθεί ανάλογα, ωστόσο, αν οδηγήθηκε από κοινωνικές αιτίες στη διάπραξη αξιόποινης πράξης, τότε υπάρχει ελπίδα επανόρθωσης, μέσα από κοινωνικές επιρροές καινούριου επιπέδου, του ηθικού κακού που ένα κακό περιβάλλον παρήγαγε. Στην περίπτωση αυτή, μπορούμε να επιτύχουμε με κάποιες ουσιαστικές μετατροπές την πρόληψη του εγκλήματος, και, βέβαια, και η Ι. Εξομολόγηση μπορεί να λειτουργήσει ως φορέας επανορθωτικής δικαιοσύνης, όπως θα δούμε παρακάτω. Τέλος, με βάση την 9^η συνέντευξη της εμπειρικής έρευνάς μας, η προσέγγιση του συγκεκριμένου πνευματικού αρνείται (ή περιορίζει σημαντικά) την προσωπική ευθύνη, επιχειρώντας να αποδώσει ουσιαστικές (και όχι μόνο με περαστικές διατυπώσεις) ευθύνες και στην κοινωνία. Έχουμε, λοιπόν, ταύτιση των απόψεών του με το προαναφερθέν σημείο ενός από τα έργα του Tarde.

h. Η ηθική, η μετάνοια και η εξομολόγηση στην ορθόδοξη και στη δυτική χριστιανική θεολογία

Μένοντας στο θέμα της ηθικής, στην ορθόδοξη χριστιανική θεολογία αυτή είναι ιατρική, ιαματική και θεραπευτική. Το γεγονός αυτό το αντιλαμβανόμαστε και από τις συνεντεύξεις των ιερωμένων, που παρουσιάζονται παρακάτω. Κατά την Ι Εξομολόγηση, κύριο μέλημα των Πνευματικών είναι οι σωστές παραινήσεις, ώστε να σωθεί η ψυχή και σε αυτόν τον τομέα ρίχνουν ιδιαίτερο βάρος, δείχνοντας σημαντικό ενδιαφέρον.

Η θεολογία της ορθοδοξίας αρνήθηκε τη δικανική σωτηριολογία του δυτικού χριστιανισμού. «Οι Έλληνες Πατέρες δεν αντιμετώπισαν, ως οι δυτικοί, υπό δικανικήν μορφήν το πρόβλημα της προπατορικής αμαρτίας...και διά τούτο ελλείπουσι παρ' αυτοίς το εν τη Δύσει διαμοφωθέντα δικανικά σχήματα».

Η αμαρτία δε θεωρήθηκε νομική παράβαση αλλά ανθρώπινη αποτυχία, οντολογική αστοχία και αδυναμία επικοινωνίας με το Θεό, ασθένεια και νόσος της ανθρώπινης φύσης με αποτέλεσμα την αποξένωση, την αλλοτρίωση και τη μοναξιά. Η σωτηρία δεν έγινε νοητή ως ικανοποίηση της θείας δίκης, ως τιμωρία ή ως αίσια έκβαση κάποιας ποινικής διαδικασίας, ως οντολογική ολοκλήρωση, υπαρξιακή αρτίωση και αναγωγή του κατακερματισμένου ανθρώπου στην ολότητα της επικοινωνίας του με το Θεό και το συνάνθρωπό του.

Η μετάνοια, η εξομολόγηση και τα επιτίμια χρωματίζονται περισσότερο από την ιατρική νοοτροπία και ελάχιστα από τη νομική ορολογία. Η Εκκλησία μοιάζει με ιατρείο ψυχών και σωμάτων, παρά με δικαστήριο αμαρτωλών. Συνεπώς, τηρείται στους κόλπους της ένα είδος θεραπευτικής δικαιοσύνης.

Επιπλέον, ο εξομολόγος, «ο πρεσβύτερος της μετανοίας» είναι ο «πνευματικός πατήρ» ή ο «γέροντας» που θεραπεύει και όχι ο ανακριτής ή ο εισαγγελέας, ο οποίος δικάζει και καταδικάζει²⁷.

Η πληθωρική και κεντρική, λοιπόν παρουσία της ιαματικής ορολογίας, που χρησιμοποιείται από την ανατολική θεολογία διαπιστώνεται από μία προσεκτική μελέτη των πηγαίων κειμένων της ασκητικής και κανονικής παράδοσης της ορθοδοξίας. Οι Ιεροί Κανόνες υπάρχουν «προς ψυχών θεραπείαν και ιατρειάν παθών». Ο Επίσκοπος προσωποποιεί την κανονική τάξη ασκώντας την «αυθεντίαν της φιλανθρωπίας».

Η πατερική θεολογία θεωρεί ότι «νενόσηκεν ουν η (ανθρώπινη) φύσις τη αμαρτία...ηρώστησεν η ανθρώπου φύσις εν Αδάμ διά της παρακοής την φθοράν, εισέδα τε ούτως αυτήν τα πάθη». Εν συνεχεία, η ανατολική εκκλησιαστική γραμματεία παρατηρεί ότι είναι «συγγνωστόν γαρ, ου τιμωρητόν η ασθένεια» και του λέει ότι «ο Θεός ου κολάζει τινά εν τω μέλλοντι, αλλ' έκαστος εαυτόν δεκτικόν ποιεί της μετοχής του Θεού».

Στην ανατολική θεολογία δε γίνεται λόγος για «καθαρτήριο», αξιομισθίες και χρηματική εξαγορά των αμαρτιών. Επιπροσθέτως, στη βυζαντινή ηθική δεν υπάρχουν κατάλογοι αμαρτιών ούτε διαβάθμισή τους σε θανάσιμες και μη, ενώ πηγή της αμαρτίας θεωρείται η φιλαυτία²⁸. Θανάσιμη κρίνεται μόνο η αμετανόητη αμαρτία, αφού η αμετανοησία είναι χειρότερη από την αμαρτία. Δηλαδή, η υποτροπή είναι χειρότερη από την παράβαση με άλλους όρους. Εκτός αυτών, η νομική ορολογία δε αντιφάσκει προς την ιατρική νοοτροπία, διότι η χρήση τεχνικών όρων νομικής χροιάς στα κείμενα της ανατολικής σωτηριολογίας ερμηνεύεται από το γενικότερο και θεμελιωδέστερο πλαίσιο της, δηλαδή το θεραπευτικό και ιαματικό.

Οι συνέπειες, εξάλλου, της διαφοροποίησης της χριστιανικής ηθικής σε δυτική-νομική και σε ανατολική-ιατρική εκδοχή φαίνονται στην πορεία της εκκοσμίκευσης, με την οποία καταγγέλλεται η δικανική σωτηριολογία και αποδοκιμάζεται η νομική εκδοχή της χριστιανικής ηθικής και στην καθημερινότητα του νεώτερου δυτικοευρωπαϊκού πολιτισμού. Ούτως ή άλλως, μια φιλοσοφική ηθική και όχι νομική θα λειτουργούσε απελευθερωτικά και καθαρτικά, καταγγέλλοντας μια προβληματική πτυχή της χριστιανικής παράδοσης, αφού ιστορικά αν στη Δύση του Μεσαίωνα ίσχυε η ιαματική ηθικής της ανατολικής Εκκλησίας, θα περίττευε η ψυχαναλυτική κριτική της θρησκείας. Τέλος, όσον αφορά στην Εξομολόγηση κατά τη χριστιανική ορθοδοξία πάντα, η σωτηρία αποτελεί θεραπεία και ίαση, η Εκκλησία είναι ιατρείο, νοσοκομείο και αναρρωτήριο, ο αμαρτωλός άρρωστος, ασθενής και αδύναμος, ο Άγιος είναι ο μετανοημένος αμαρτωλός και ο ιερέας εξομολόγος ο γιατρός και ψυχοθεραπευτής, ο οποίος δίνει τα επιτίμια ως φάρμακα. Η σωτηριολογία μας είναι φιλάνθρωπη, η ανθρωπολογία οντολογική και υπαρξιακή και η ηθική είναι ιατρική.

Στον αντίποδα, για το δυτικό χριστιανισμό, η αμαρτία αποτελεί παράβαση του νόμου, δηλαδή παρανομία. Η Εκκλησία αποτελεί δικαστήριο, φυλακή και σωφρονιστικό κατάστημα, ο αμαρτωλός είναι ένοχος και κακοποιός, Άγιος είναι ο δικαιωμένος αμαρτωλός, ο ιερέας δικαστής, ανακριτής και ιεροεξεταστής, τα επιτίμια είναι ποινές-κυρώσεις, η σωτηριολογία απάνθρωπη και η ανθρωπολογία ηθικολογική και μοραλιστική, βασιζόμενη σε μία νομική ηθική.

27. Μπεζγος Μ., Ψυχολογία της θρησκείας, 1996, 80

28. Μπεζγος Μ., 1996, 81

Κεφ. IV. ΤΟ ΑΠΟΡΡΗΤΟ ΤΗΣ Ι. ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΚΑΤΑΓΓΕΛΙΑΣ - ΚΑΤΑΔΟΣΗΣ

a. Το απόρρητο των σχέσεων Πνευματικού και εξομολογουμένου

Ένα στοιχείο του Μυστηρίου της Ι. Εξομολόγησεως που δεν έχουμε αναφέρει μέχρι το σημείο αυτό είναι το απόρρητο των σχέσεων Πνευματικού και Εξομολογουμένου.

Για τους Εξομολόγους, η εμπιστευτικότητα όλων των δηλώσεων και ομολογιών που κάνουν οι μετανοήσαντες, κατά την διάρκεια του Μυστηρίου είναι απόλυτη. Αυτή η αυστηρή εμπιστευτικότητα είναι γνωστή και ως εγγύηση του εξομολογητηρίου. Σύμφωνα με τον κώδικα του Κανονικού Δικαίου 983 παρ.1: «το απόρρητο του εξομολογητηρίου είναι απαραβίαστο, επομένως είναι απόλυτα απαγορευτικό για έναν Εξομολόγο να παραδώσει με οποιονδήποτε τρόπο ένα μετανοήσαντα με λόγια ή οποιαδήποτε συμπεριφορά και για κανένα λόγο»²⁹. Οι ιερείς ωφείλουν να μην αποκαλύπτουν ό,τι έχουν μάθει κατά τη διάρκεια μιας Εξομολόγησεως σε κανένα, ακόμα και αν απειλείται η ίδια τους η ζωή ή η ζωή άλλων. (εδώ έγκειται και η μοναδικότητα του Απορρήτου του Εξομολογητηρίου. Πολλές άλλες μορφές εμπιστευτικότητας, συμπεριλαμβανομένων περισσότερο καταστάσεων του προνομίου του πληρεξουσίου πελάτη, επιτρέπουν ηθικές παραβιάσεις της εμπιστοσύνης προς χάριν της σωτηρίας της ζωής κάποιου άλλου). Για έναν Πνευματικό, η παραβίαση του απορρήτου θα τον οδηγούσε αυτόματα σε μοιραία καταδίκη και αφορισμό, αποδοθέντα εκ της Ι. Επισκοπής (κωδ. του Κανονικού Δικαίου, 1388 παρ.1). Ωστόσο, σε μία περίπτωση εγκλήματος, ο ιερέας ίσως παροτρύνει τον μετανοήσαντα να παραδοθεί στις Αρχές. Ωστόσο, αυτό είναι και το σημείο, μέχρι το οποίο μπορεί να εξασκήσει επίδραση στον παραβατικό. Δε μπορεί ευθέως ή με πλάγιο τρόπο να αποκαλύψει το περιστατικό στις Πολιτικές Αρχές ο ίδιος.

Βέβαια, υπάρχουν περιορισμένες υποθέσεις, όπου στοιχεία μια εξομολόγησης μπορούν να αποκαλυφθούν σε άλλους, αλλά πάντα με την άδεια του πιστού και πάντοτε χωρίς να αποκαλυφθεί στην πραγματικότητα η ταυτότητα του παραβατικού. Για παράδειγμα, τέτοια είναι η περίπτωση, όπου ασυνήθιστα σοβαρά αδικήματα, όπως κάποια αφοριστικά τέτοια, παραπέμπονται στον Επίσκοπο ή ακόμα και στην Ι. Σύνοδο και όπου η άδεια τους για την παραχώρηση αφέσεως των αμαρτιών θα' πρέπε πρώτα να αποκτάται.

Στις Η.Π.Α. οι Αρχές συνήθως σέβονται αυτή την εμπιστευτικότητα, δηλαδή το Απόρρητο. Ωστόσο, αρκετά χρόνια πριν, ένας πληρεξούσιος στο Πόρτλαντ του Όρεγκον μαγνητοφώνησε μυστικά μία εξομολόγηση χωρίς την επίγνωση του γεγονότος αυτού από τον ιερέα ή και τον πιστό που εμπλεκόταν στην υπόθεση. Αυτό οδήγησε σε επίσημες διαμαρτυρίες του τοπικού Αρχιεπισκόπου, Φράνσις Τζωρτζ και του Βατικανού. Η κασέτα αυτή φυλάχθηκε μυστική από τότε και το Ομοσπονδιακό Δικαστήριο θέσπισε έκτοτε ότι η μαγνητοφώνηση συνιστούσε παράβαση της 4^{ης} τροποποίησης κα διέταξε την απαγόρευση οποιονδήποτε περαιτέρω μαγνητοφωνήσεων

---

29. «Confessions of sins», 2002

Κατά τον π. Στυλιανό Καρπαθίου, ο ιερέας δεν έχει την υποχρέωση να καταδώσει τον παραβατικό που ανακοινώνει κάποιο έγκλημα, αφού η λογική της Εκκλησίας διαφέρει από τη λογική της ποινικής δικαιοσύνης. Για τον ίδιο, η σωτηρία της ψυχής ενός ανθρώπου υπερέχει, έστω και αν αντίκειται προς το δημόσιο συμφέρον. Συνεπώς, επειδή η Ορθοδοξία αντιμετωπίζει τον παραβατικό ως πρόσωπο και άνθρωπο, δεν επικροτεί τη θυσία του προς όφελος του συνόλου. Ωστόσο, υπάρχουν και κάποια παραδείγματα όπου έχουμε ένα ιδιάζον και ακμαίο κοινωνικοπαθητικό προφίλ προσωπικότητας ανθρώπων, οπότε ο ιερέας έχει το δικαίωμα να «ζυγίσει» τη μεγάλη «βαρύτητα» μιας ποινικά κολάσιμης πράξης, ανακοινώνοντάς την, ανωνύμως πάντα, στον οικείο Επίσκοπο, του οποίου η διάκριση δύναται να νουθετήσει τον ιερέα, ώστε να καθοδηγήσει σωστά τον αμαρτωλό, ώστε να επανενταχθεί στη δια βίου αγωγή.

Ο π. Καρπαθίου έδωσε αυτές τις απαντήσεις, υπερασπιζόμενος το Απόρρητο της Ι. Εξομολογήσεως, σε μία πιο πρόσφατη περίπτωση στον ελλαδικό χώρο, όπου η καταγγελία ενός Πνευματικού (όπως εικάζεται) οδήγησε τις Αρχές στη σύλληψη ενός δράστη, ο οποίος είχε σκοτώσει και τεμαχίσει τη σύζυγό του δέκα χρόνια πριν την Εξομολόγησή του και παρέμενε ελεύθερος, αφού η Αστυνομία αν και τον θεωρούσε ύποπτο, δεν είχε καταφέρει να συλλέξει τα απαραίτητα στοιχεία, ώστε να ασκηθεί ποινική δίωξη εναντίον του.

Με αφορμή το προαναφερθέν ειδεχθές και αποτρόπαιο έγκλημα τίθενται αρκετά ερωτήματα για τα όρια του Απορρήτου της Ι. Εξομολόγησης και το πρόβλημα της καταγγελίας- κατάδοσης, τα οποία θα αναλύσουμε στη συνέχεια.

b. Παραβίαση επαγγελματικής εχεμύθειας (ιατρικό απόρρητο, απόρρητο της Ι. Εξομολογήσεως) και σχέση του απορρήτου των κληρικών με τα αρθ.231,232 και 307 του Ελλ.Π.Κ.

Ο ιερέας που παραβιάζει το απόρρητο της Ι. Εξομολογήσεως μπορεί να θεωρηθεί κάλλιστα ότι δεν υπήρξε υπεύθυνος ως προς τα καθήκοντα του επαγγέλματός του. Δεν πρέπει, βέβαια, να σχετίσουμε τέτοιες περιπτώσεις με το αρθ.67 του Ελ. Π.Κ., κατά το οποίο: «αν ο υπαίτιος διέπραξε κακούργημα ή πλημμέλημα με βαριά παράβαση των καθηκόντων του επαγγέλματός του, για την άσκηση του οποίου απαιτείται ειδική άδεια της αρχής, και εφόσον του επιβλήθηκε ποινή στερητική της ελευθερίας τουλάχιστον τριών μηνών, το δικαστήριο μπορεί να απαγγείλλει και ανικανότητα για άσκηση του επαγγέλματος αυτού για χρονικό διάστημα ενός μέχρι πέντε ετών. Η ανικανότητα αυτή συνεπάγεται την οριστική ανάκληση της άδειας που είχε δοθεί»³⁰.

Πολύ πιο σχετικό όσον αφορά στο απόρρητο της Ι. Εξομολογήσεως είναι το άρθρο 371 του Ε. Π.Κ., το οποίο αναφέρεται στην παραβίαση επαγγελματικής εχεμύθειας. Πιο συγκεκριμένα: « κληρικοί, δικηγόροι, και κάθε είδους νομικοί παραστάτες, συμβολαιογράφοι, γιατροί, μαιές, νοσοκόμοι, φαρμακοποιοί και άλλοι στους οποίους κάποιοι εμπιστεύονται συνήθως λόγω του επαγγέλματός τους ή της ιδιότητάς τους, ιδιωτικά απόρρητα, καθώς και οι βοηθοί των προσώπων αυτών, τιμωρούνται με χρηματική ποινή ή με φυλάκιση μέχρι ενός έτους αν φανερώσουν ιδιωτικά απόρρητα που τους τα εμπιστεύτηκαν ή που το έμαθαν λόγω του επαγγέλματός τους ή της ιδιότητάς τους»³¹.

30. Μαγγανάς Α. Λάζος Ι., 1998, 91

31. Μαγγανάς Α., 1995, 1601

Στη δεύτερη παράγραφο αναφέρει το ίδιο το άρθρο: «όμοια τιμωρείται όποιος, μετά το θάνατο ενός από τα πρόσωπα της παρ.1 και απ' αυτή την αιτία γίνεται κάτοχος εγγράφων ή σημειώσεων του νεκρού σχετικών με τη άσκηση του επαγγέλματός του, ή της ιδιότητάς του και από αυτά φανερώνει ιδιωτικά απόρρητα».

Στην παρ.3 αναγράφεται ότι η ποινική δίωξη γίνεται μόνο με έγκληση και τέλος κατά την παρ.4: «η πράξη δεν είναι άδικη και μένει ατιμώρητη αν ο υπαίτιος απέβλεπε στην εκπλήρωση καθήκοντός του ή στη διαφύλαξη έννομου ή για άλλο λόγο δικαιολογημένου ουσιώδους συμφέροντος δημοσίου ή του ίδιου ή κάποιου άλλου το οποίο δεν μπορούσε να διαφυλαχθεί διαφορετικά».

Όσον αφορά στο ιατρικό απόρρητο, επισημαίνουμε ότι η παραβίασή του δεν είναι άδικη αν ο υπαίτιος απέβλεπε στην εκπλήρωση του νομικού ή ηθικού καθήκοντός του. Επιπλέον, με τις διατάξεις των άρθρων 45 παρ.1 πδ 99/77 και 25ν 820/78 καθιερώνεται, για την επίτευξη των οικονομικών σκοπών του κράτους, η άρση του ιατρικού απορρήτου, που προστατεύεται από το άρθρο 23 και το άρθρο 371 ΠΚ, αφού δίδεται στους οικονομικούς υπαλλήλους το δικαίωμα να λαμβάνουν γνώση οποιουδήποτε στοιχείου που βρίσκεται στην εγκατάσταση του επαγγελματία, δηλαδή ευθέως μεν των βιβλίων και στοιχείων που τηρούνται από τους ιατρούς για το ονοματεπώνυμο των επισκεπτών τους και την αμοιβή που εισπράχθηκε από αυτούς, εμμέσως δε και αυτής της ασθένειας των επισκεπτών τους. Η δυνατότητα γνώσης των στοιχείων αυτών από τους οικονομικούς υπαλλήλους προϋποθέτει ότι τηρούνται οι νομικές διατυπώσεις που ορίζονται από τα άρθρα 45 παρ.4 πδ 99/77 και 25ω 820/78. Στη σύγκρουση, λοιπόν, αυτή των νόμων που προβλέπεται από το άρθρο 20, το ιατρικό απόρρητο κάμπτεται.

Τέλος δεν υπάρχει απαγόρευση καταθέσεως των δημ/φων ως μαρτύρων σχετικά με όσα περιήλθαν σε γνώση τους κατά την άσκηση του επαγγέλματός τους , αντίθετα ωφείλουν να δίδουν μαρτυρία.

Διακρίνουμε, επομένως, ότι το νομικό πλαίσιο, κυρίως βάσει της παρ.4 του αρθ.371, αφήνει αρκετά «παράθυρα» για την άρση του απορρήτου ως προς την παραβίαση επαγγελματικής εχεμύθειας³². Ειδικότερα, όσον αφορά στο απόρρητο της Εξομολογήσεως, οι κληρικοί που το τηρούν, ακόμα και σε ακραίες περιπτώσεις, δε διώκονται ποινικώς. Σύμφωνα και με την εμπειρική έρευνά μας, που ακολουθεί οι ιερείς δεν σπάνε το απόρρητο, ώστε να καταδώσουν τους εξομολογουμένους παραβατικούς. Ωστόσο, σε σπάνιες περιπτώσεις κατέχουν τη διακριτική ικανότητα να το παραβιάζουν εν μέρει, όταν γνωρίζουν από την εξομολόγηση ότι κάποιος άλλος αθώς βρίσκεται υπό εγκλεισμό, αντί του πραγματικού ενόχου. Επικαλούμενοι, λοιπόν, το απόρρητο της Εξομολογήσεως, καταθέτουν την αλήθεια που έχουν μάθει στις Αρχές, ώστε να ελευθερωθεί ο αθώς, δίχως πάντως να προδώσουν τον εξομολογούμενο, με την ονομαστική ανακοίνωση του πραγματικού ενόχου. Επιπροσθέτως, η ιερατική ιδιότητα απαλλάσσει έναν Πνευματικό από το να προσέρχεται ως μάρτυρας σε κάποιο δικαστήριο, αφού ακόμα και εάν γνωρίζει κάτι για μια υπόθεση, το απόρρητο τον δεσμεύει να τηρήσει σιγή.

---

32. Μαγγανάς Α., 2004, 546

Συνεπώς, οι ιερείς δεν μπορούν να κατηγορηθούν ότι υποθάλπτουν εγκληματίες και να υποστούν τις κυρώσεις που προβλέπουν τα αρθ.231 και 232. κατά του πρώτου: «όποιος εν γνώσει ματαιώσει τη δίωξη άλλου για κακούργημα ή πλημμέλημα που διέπραξε ή την εκτέλεση της ποινής που του επιβλήθηκε ή του μέτρου ασφαλείας, τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι τριών ετών». Η υπόθεση, ωστόσο και της παρ.2, μένει ατιμώρητη αν ο υπαίτιος την τέλεσε υπέρ κάποιου οικείου του. Κατά το άρθρο 232 «όποιος, ενώ έμαθε με τρόπο αξιόπιστο ότι μελετάται κακούργημα ή ότι άρχισε ήδη ή εκτέλεσή του, και σε χρόνο τέτοιον ώστε να μπορεί ακόμα να προληφθεί η τέλεση ή το αποτέλεσμα του παραλείπει να το αναγγείλει εγκαίρως στην αρχή τιμωρείται, αν το κακούργημα τελέστηκε ή έγινε απόπειρά του, με φυλάκιση μέχρι τριών ετών, ανεξάρτητα αν ο δράστης τιμωρηθεί». Έχουμε, λοιπόν, μια κύρωση, η οποία είναι ενδεικτική της προσπάθειας μέσω του Π.Κ. για πρόληψη του εγκλήματος, ωστόσο το Μυστήριο της Εξομολόγησης δεν υπόκειται στον Ποινικό Κώδικα και εντελώς αυτόνομα και με άλλα μέσα μπορεί να συμβάλει στην πρόληψη κάποιων μελλοντικών παραβατικών συμπεριφορών.

Τέλος, ούτε και το αρθ.307 του Π.Κ. αγγίζει την Εξομολόγηση. Αν και είναι χρέος του Πνευματικού να αποτρέψει και να προλάβει εγκληματικές συμπεριφορές, πόσο μάλλον αυτή του εκουσίου φόνου, αν δεν τα καταφέρει δε θεωρείται ότι παραλείπει τη λύτρωση από κίνδυνο ζωής. Πιο συγκεκριμένα το αρθ.307 αναφέρει: «όποιος με πρόθεση παραλείπει να σώσει άλλον από κίνδυνο ζωής αν και μπορεί να το πράξει χωρίς κίνδυνο της δικής του ζωής ή υγείας, τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι ενός έτους»³³.

c. Περιπτώσεις παραβίασης του επαγγελματικού απορρήτου: Το πρόβλημα της κατάδοσης

Το επαγγελματικό απόρρητο είναι απολύτως σεβαστό και νομικά κατοχυρωμένο, ωστόσο ορισμένες φορές επιβάλλεται να παραβιάζεται, εάν πρόκειται να ωφεληθεί το κοινωνικό σύνολο.

Ένας γιατρός που εξετάζει έναν ασθενή και διαγνώσει ότι αυτός πάσχει από μεταδοτική ασθένεια, δε θα' πρέπε να το κοινοποιήσει, ώστε να σώσει από ενδεχόμενη μόλυνση ανθρώπους από τον περίγυρό του; Αν, πάλι, ο ψυχίατρος ή ο Πνευματικός μάθουν τις προθέσεις ενός ψυχασθενή ή πιστού αντίστοιχα, ο οποίος σκοπεύει να διαπράξει ένα φόνο και ενημερώσουν τις Αρχές, οι οποίες αφού προβούν σε προληπτική σύλληψη του ατόμου, το αφήσουν ελεύθερο μετά από τρεις μέρες λόγω έλλειψης επαρκών στοιχείων και αυτός σκοτώσει πράγματι αισθανόμενος προδοσία από τον γιατρό ή τον ιερέα, τότε φταίει ο τελευταίος; Και, τέλος, μπορεί η αστυνομία να συνεργαστεί με κάποιους γιατρούς οι οποίοι παροτρύνονται να σπάσουν το ιατρικό απόρρητο και να αποκαλύψουν στοιχεία, τα οποία θα διαλευκάνουν μια υπόθεση, όπως για παράδειγμα τα αίτια ενός τροχαίου ατυχήματος;

Τα ερωτήματα αυτά πηγάζουν από μία πλούσια περιπτωσιολογία περιστατικών που σχετίζονται με το επαγγελματικό απόρρητο και είναι δύσκολο να απαντηθούν, παρά μόνο πρόχειρα και επιφανειακά.

---

33. Μαγγανάς Α. Λάζος Γ., 1998, 314

Είναι αλήθεια πως η αστυνομία επανειλημμένα κάνει εκκλήσεις προς το κοινό ώστε να τη συνδράμουν στην πάταξη του εγκληματικού φαινομένου. Οι επιστήμονες μιλούν όλο και περισσότερο για συμμετοχική αντεγκληματική πολιτική, αλλά και η πρόληψη του εγκλήματος, βέβαια, βρίσκεται σε προτεραιότητα³⁴. Εξάλλου, με βάση πρόσφατη απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, οι κρατικές αρχές έχουν τη θετική υποχρέωση να λαμβάνουν μέτρα με σκοπό την προστασία οποιουδήποτε ιδιώτη, του οποίου η ζωή απειλείται από τις εγκληματικές ενέργειες άλλου. Η αστυνομία, λοιπόν, για να επιτύχει τους παραπάνω στόχους καταφεύγει συχνά στις υπηρεσίες πληροφοριοδοτών, δηλαδή πολιτών, οι οποίοι γίνονται το «μάτι του νόμου». Βέβαια, αυτό είναι μια χρονοβόρα και πολυέξοδη διαδικασία.

Το θέμα της ανακοίνωσης πληροφοριών που αφορούν τρίτους είναι εξαιρετικά λεπτό και συναισθηματικά φορτισμένο από τραυματικές εμπειρίες που έζησαν οι Έλληνες ακόμα και στο σχετικά πρόσφατο παρελθόν κατά τη διάρκεια της δικτατορίας του 1967. Οι χαρακτηρισμοί «χαφίες» και «ρουφιάνος» αποτελούν ξεκάθαρη ύβρη για τον Έλληνα πολίτη. Το θέμα όντας αρκετά ευρύ δεν περιορίζεται στην παροχή πληροφοριών προς την αστυνομία, αλλά σχετίζεται άμεσα και με το καθήκον εχεμύθειας ορισμένων ατόμων, όπως των γιατρών, των δικηγόρων και των κληρικών.

Τέλος, η άποψη του κοινού συμβαδίζει με το νόμο, ο οποίος σέβεται την εχεμύθεια και θεωρεί ως εξαίρεση την ανακοίνωση της πληροφορίας.

d. Η απαγόρευση ανακοίνωσης πληροφοριών κατά τον Ελλ.Π.Κ. και του Καναδ.Π.Κ. και περιπτώσεις Η.Π.Α.- Καναδά

Υπάρχει πληθώρα διατάξεων της ποινικής νομοθεσίας που αναφέρονται άμεσα ή έμμεσα στο σεβασμό του απορρήτου και στην απαγόρευση ανακοίνωσης πληροφοριών. Πρόκειται για το άρθρο 370 (παραβίαση απορρήτου επιστολών) 370 Α, (παραβίαση απορρήτου τηλεφωνημάτων και προσωπικών συνομιλιών) 370Β, και 370Γ (προστασία ηλεκτρονικού υλικού και προγραμμάτων Η/Υ) του Ελλ. Ποινικού Κώδικα³⁵.

Όσον αφορά στο προαναφερθέν άρθρο 232 του Ελλ. Π.Κ., σημειώνουμε ότι σύμφωνα με αυτό ο πολίτης υποχρεώνεται να ανακοινώσει τις πληροφορίες που έχει μόνο αν η σχεδιαζόμενη πράξη είναι κακούργημα, ενώ δεν υφίσταται κυρώσεις αν δεν αποκαλύψει τα λιγότερο σοβαρά αδικήματα, όπως τα πλημμελήματα. Το άρθρο αυτό, λοιπόν, θεωρεί δεδομένη τη διακριτική ικανότητα του πολίτη να ξεχωρίζει το κακούργημα από το πλημμέλημα και τις περιπτώσεις που το δεύτερο μετατρέπεται στο πρώτο, όπως ορισμένα εγκλήματα κατά τις περιουσίας.

Στην περίπτωση, λοιπόν, του άρθρου 232 του Ελλ. Π.Κ., το προστατευόμενο έννομο αγαθό ταυτίζεται, μη από πριν επακριβώς προσδιορισμένο, με το έννομο αγαθό που κάθε φορά προβάλλεται από το κακούργημα που παρασιωπήθηκε. Ουσιαστικά, η παρασιώπηση αποτελεί μορφή συμμετοχής στο τελούμενο κακούργημα. Είναι μορφή αρνητικής συνεργασίας σε αυτό, που έχει αναχθεί ως αυτοτελές έγκλημα.

---

34. Μαγγανάς Α., 2004, 543

35. Μαγγανάς Α., 2004, 544

Στον Καναδικό Π.Κ. μάλιστα, σύμφωνα με το άρθρο 212, προβλέπεται η ακυρότητα της διαδικασίας αν εξεταστούν στην προδικασία ή την κύρια διαδικασία ορισμένα άτομα (κληρικοί, συνήγοροι, γιατροί κ.α.) και αποκαλύψουν μυστικά που τους εμπιστεύτηκαν τα άτομα που απευθύνθηκαν σ' αυτούς. Το άρθρο αυτό έρχεται σε αρμονία με το προαναφερθέν αρθ.371 του Ελλ. Π.Κ. Επιπροσθέτως, στην Ελλάδα οι γιατροί ωφείλουν να τηρούν απόλυτη εχεμύθεια για ο,τιδήποτε είδαν, άκουσαν ή αντελήφθησαν κατά την άσκηση του επαγγέλματός τους και το οποίο αποτελεί απόρρητο του αρρώστου ή της οικογενείας του.

Στον Καναδά το Ανώτατο Δικαστήριο αναγνώρισε, ρητά, τον εμπιστευτικό χαρακτήρα των πληροφοριών που έδωσε κάποιος ασθενής ή που τον αφορούν³⁶. Όταν ο ασθενής δίνει προσωπικές πληροφορίες στα πλαίσια μιας σχέσης γιατρού-ασθενή, το κάνει αναμένοντας εύλογα ότι ο γιατρός θα σεβαστεί το καθήκον διατήρησης του εμπιστευτικού χαρακτήρα των πληροφοριών. Ωστόσο, αναγνωρίστηκαν ορισμένες εξαιρέσεις στον καθήκον εχεμύθειας, όταν η ανακοίνωση καθίσταται αναγκαία για την προστασία τρίτου προσώπου. Στις Η.Π.Α., κάποια δικαστήρια θεώρησαν τους γιατρούς υπεύθυνους απέναντι στην οικογένεια ενός ασθενή, διότι δεν τους ειδοποίησαν ότι έπασχε από μεταδοτική ασθένεια, ενώ σε μία υπόθεση το 1976 τα δικαστήρια αναγνώρισαν την υποχρέωση ειδοποίησης των πιθανών θυμάτων βλάβης που θα προέρχονταν από τις πράξεις ενός ασθενούς. Επιπλέον, το 1987 ο Ιατρικός Σύλλογος του Καναδά αποφάσισε ότι δεν είναι αντιδεοντολογικό για έναν γιατρό να ανακοινώσει με διακριτικό τρόπο στο ενδεχόμενο πρόσωπο και εν γνώσει του ασθενή, έστω και χωρίς τη συγκατάθεσή του, ότι ο ασθενής αυτός είναι φορέας του ιού του AIDS. Πρέπει, όμως, το δημόσιο συμφέρον να υπερτερεί καταφανώς του συμφέροντος του ασθενή.

Συν τοις άλλοις, τα τελευταία χρόνια, έχει γίνει δεκτή η μαρτυρική κατάθεση τρίτων (ψυχολόγων, κοινωνικών λειτουργών) για τα όσα τους αναφέρει παιδί που πέφτει θύμα κακοποίησης. Στο Κεμπέκ, συγκεκριμένα, ο πολίτης υποχρεώνεται να καταγγείλει οποιαδήποτε περίπτωση σεξουαλικής κακοποίησης παιδιού γνωρίζει.

Τέλος, η νομοθεσία για την προστασία των προσωπικών δεδομένων επικυρώνει πως στη χώρα μας η εχεμύθεια αποτελεί τον κανόνα και η ανακοίνωση την εξαίρεση.

e. Ο δισταγμός της προσφυγής του πολίτη στην αστυνομία για την καταγγελία παραβάσεων

Επανερχόμενοι στο θέμα της Ι. Εξομολογήσεως, δε θα πρέπει να μας ξενίζει γιατί οι ιερείς σε συντριπτικό ποσοστό δεν καταδίδουν τους παραβατικούς πιστούς. Η Εκκλησία ως θεσμός διαφέρει σε πολλούς τομείς από την Πολιτεία, αφού οι κανόνες λειτουργίας τους δεν ταυτίζονται πάντα. Ο Εξομολόγος, εξαιτίας της ιερατικής του ιδιότητας δε λειτουργεί ως ένας απλός πολίτης ως προς την αντιμετώπιση κάποιων ζητημάτων. Πρόσφατη έρευνα στον ελλαδικό χώρο, έδειξε ότι το 58% των πολιτών συμφωνεί με την κατάδοση, όσον αφορά παραβατικές δραστηριότητες. Οι λόγοι που δικαιολογούν αυτή τη συμπεριφορά είναι κυρίως προληπτικού χαρακτήρα και λιγότερο της ικανοποίησης ενός προσωπικού αισθήματος κοινωνικής δικαιοσύνης ή της τιμωρίας ενός τετελεσμένου κακού.

---

36. Μαγγανάς Α., 2004, 545

Πάντως, πέρα από τους κληρικούς, πολλοί πολίτες επίσης διστάζουν να προσφύγουν στην αστυνομία για την καταγγελία παραβατικών δραστηριοτήτων. Η κατάσταση αυτή δεν είναι μόνο ελλαδικό φαινόμενο, αλλά προβληματίζει διεθνώς, σύμφωνα με σχετικά πρόσφατες έρευνες σε Η.Π.Α., Καναδά, Γερμανία και άλλες χώρες. Ο δισταγμός αυτός των πολιτών (αποφυγή ή «τελευταία λύση») να προσφύγουν στην αστυνομία, για ένα ευρύ φάσμα παραβάσεων, πηγάζει από την αποτελεσματικότητα των Αρχών και την πιθανότητα να εμπλακούν οι ίδιοι σε επίπονες και μακρόχρονες διαδικασίες³⁷.

Ωστόσο, η αστυνομία και ο συνολικός επίσημος κοινωνικός έλεγχος στη σύγχρονη Ελλάδα μάλλον δεν έχουν την «πολυτέλεια» μιας διαιώνισης της στάσης και νοοτροπίας εκ μέρους των πολιτών και αυτό διότι στη σύγχρονη εποχή τείνει πλέον να επικρατήσει διεθνώς η τάση εγκατάλειψης του αυστηρού μοντέλου «κυρίαρχο κράτος- εξουσία καταναγκασμού- αστυνομία», ενισχυμένη με την εμφάνιση και ενίσχυση υπερκρατικών νέων φορέων, όπως π.χ. της Europol, σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Στη θέση του προωθείται ένα «εταιρικό» μοντέλο, το οποίο εξαρτά σε σημαντικό βαθμό την επιτυχημένη δράση της αστυνομίας από τη συνεργασία με τον πολίτη, σε ό,τι αφορά το έγκλημα.

Παράλληλα, κατά τους Hester και Eglin τα Μ.Μ.Ε. «δικάζουν» πλέον την αστυνομία, το δίκαιο και συνολικά το επίσημο κοινωνικό έλεγχο, δημιουργώντας την κοινωνική εικόνα τους. Σημειώνουμε, ωστόσο, ότι η άποψη κατάδοσης σημαντικών πληροφοριών, σχετικές με παραβατικές δράσεις μπορεί να έχει να κάνει με παραστάσεις του πολίτη για τον επίσημο κοινωνικό έλεγχο γενικά και όχι ειδικά με την αστυνομία.

Τέλος, κατά τον Blau η χρήση της δύναμης μπορεί να επιβάλλει τη συμβατικότητα, ακόμα και τη συμφωνία, η αποδοχή και η συνεργασία, όμως, δε μπορεί να επιβληθεί, άσχετα με το μέγεθος της δύναμης. Η αστυνομία πρέπει, λοιπόν, να αξιοποιήσει κατά κύριο λόγο την πειθώ, στο νέο της ρόλο, αυτόν της συνεργασίας με τους πολίτες και της καθοδήγησης.

f. Η παραγραφή των εγκλημάτων σύμφωνα με τον Ελληνικό Ποινικό Κώδικα

Αξιοπρόσεκτο είναι, ότι σύμφωνα με τις συνεντεύξεις των ιερωμένων, οι οποίες ακολουθούν, πολλοί εξομολογούμενοι προσέρχονται σε εξομολόγηση μιας σοβαρής παραβατικής πράξης, κυρίως αφότου έχουν περάσει πολλά χρόνια από την τέλεσή της, έτσι ώστε να μη μπορούν να κινδυνέψουν πια από ποινικές κυρώσεις, όταν δηλαδή, το αδίκημα έχει παραγραφεί. Τούτη η δικλείδα ασφαλείας, από μέρους τους έρχεται σε αντίθεση με την εμπιστοσύνη που ωφείλουν να έχουν προς το πρόσωπο του Πνευματικού, ενώ γίνεται φανερό ότι προσέρχονται στην εξομολόγηση μιας τέτοιας αξιόποινης πράξης για να ελαφρύνουν τη συνείδησή τους από τυχόν τύψεις και ενοχές και όχι απαραίτητα επειδή έχουν μετανοήσει γι' αυτές.

---

37. Μαγγανάς Α., 2004, 557

Σύμφωνα, λοιπόν, με το αρθ.111 του Ελλ. Π.Κ.: α)το αξιόποιο εξαλείφεται με την παραγραφή, β)τα κακουργήματα παραγράφονται i)μετά είκοσι έτη αν ο νόμος προβλέπει για αυτά την ποινή του θανάτου ή της ισόβιας κάθειρξης, ii)μετά δεκαπέντε έτη, σε κάθε άλλη περίπτωση, γ)τα πλημμελήματα παραγράφονται μετά πέντε έτη δ)τα πταίσματα παραγράφονται μετά ένα έτος, ε)οι ανωτέρω προθεσμίες υπολογίζονται κατά το ισχύον ημερολόγιο και στ)αν ο νόμος ορίζει διαζευκτικά περισσότερες από μία ποινές, οι ανωτέρω προθεσμίες υπολογίζονται σύμφωνα με τη βαρύτερη απ' αυτές³⁸.

Εν κατακλείδι τα επόμενα δύο άρθρα, το μεν 112 που κάνει λόγο για την προθεσμία της παραγραφής (από την ημέρα που τελέστηκε η αξιόποινη πράξη), το δε 113 που αναφέρεται στην αναστολή της παραγραφής των εγκλημάτων, δεν αφορούν άμεσα τα πλαίσια της παρούσης μελέτης γι' αυτό και δεν αναλύονται, μια και οι περισσότεροι από τους εξομολογούμενους δεν έχουν συλληφθεί και καταδικαστεί για τα εξομολογούμενα εγκλήματά τους³⁹.

Κλείνοντας, κατά τον Tarde, επειδή οι κανονικές αλλοιώσεις της πραγματικότητας δε γίνονται εξίσου αργά σε όλες τις ηλικίες της ζωής, καλό θα ήταν να λαμβάνονταν υπ' όψιν οι διαφορές αυτές κατά τον προσδιορισμό των εγκληματικών παραγραφών, οι οποίες θα έπρεπε να είναι μεγαλύτερες στην περίπτωση κρίσης των βραδυτέρων αλλοιώσεων. Επειδή, λοιπόν, ο άνθρωπος δεν είναι πολύ διαφορετικός από τον εαυτό του μετά από κάποια δεδομένη χρονολογία, αφού το «εγώ» τείνει να βρει όλο και περισσότερο την ταυτότητά του, ο νόμος θα μπορούσε να θέσει τουλάχιστον δύο προθεσμίες παραγραφής της ποινικής δίωξης: Η μία πολύ μικρή, όσον αφορά τους ανηλίκους και τους εφήβους και η άλλη μεγάλη, σχετικά με τους ενήλικες.

g. Το ζήτημα της καταγγελίας και τα δεδομένα της ανθρώπινης συμπεριφοράς σε φιλελεύθερο κράτος

Άξιο προσοχής είναι το πως αντιμετωπίζεται το ζήτημα της καταγγελίας εντός ενός φιλελεύθερου κράτους. Σε μια τέτοια πολιτεία, λοιπόν, οι πολίτες έχουν συγκεκριμένα δικαιώματα, τα οποία βασίζονται στις ηθικές αξίες της αυτονομίας, της ελευθερίας και της ισότητας ή στην ιδέα της κοινωνίας ως ένα δίκαιο σύστημα κοινωνικής συνεργασίας. Αυτές οι αξίες υποστηρίζονται από μια μορφή ηθικής που πηγάζει από την κοινή γνώμη και είναι αναμενόμενο από τους πολίτες να τις αποδέχονται. Αυτό φανερώνει ότι οι πολίτες έχουν σοβαρό ρόλο να μην παραβαίνουν τα ατομικά δικαιώματα. Ωστόσο, το φιλελεύθερο κράτος όχι απλά συνιστά τη μη παραβίαση των δικαιωμάτων αυτών, αλλά επιβάλλει να είναι ανεπαίσθητη μια τυχόν τέτοια παραβίαση. Συνεπώς, το κράτος αυτό οφείλει να δραστηριοποιείται εναντίον οποιουδήποτε παραβαίνει τα δικαιώματα του συμπολίτη του για να δηλώσει τη συλλογική άποψη ότι αυτή ή πράξη δεν πρέπει να τελείται με την κοινωνική ανοχή προς πρόσωπο του παραβατικού.

Επιπροσθέτως, οι νόμοι ενός κράτους, που στηρίζονται σε μοιρασμένες αξίες και ο «ισχυρισμός» ότι ο παραβατικός τελεί μια πράξη που παραβιάζει το νόμο δεν έχουν να κάνουν με το ότι η πράξη αυτή θα έπρεπε να' ταν επιτρεπτή νομικά, αλλά με το ότι αυτή δεν προσβάλλει τις θεμελιώδεις αξίες του κράτους. Με τη δήλωση λοιπόν, ότι μια πράξη είναι ανεπίτρεπτη, το κράτος δηλώνει, επίσης τις αξίες που καταπατώνται αυταρχικά εντός μιας πολιτισμένης κοινότητας.

38. Μαγγανάς Α.- Λάζος Γ., 1998, 142

39. Φαρσεδάκης Ι.,1996, 372-373

Συνήθως, ο εγκληματίας καταγγέλλεται εξαιτίας της ηθικής του αποτυχίας. Ηθική αποτυχία μπορεί βάσιμα να θεωρηθεί και η αμαρτία. Όχι τόσο το κακό που προκαλεί μια πράξη, αλλά και η έλλειψη ηθικού ενδιαφέροντος που φανερώνεται μέσω αυτής, την καθιστούν το κατάλληλο αντικείμενο καταδίκης. Όταν, λοιπόν, η κυβέρνηση ενός κράτους καθιστά ανεπίτρεπτες ορισμένες δραστηριότητες, αντιλαμβάνεται τις πράξεις αυτές ως εκφράσεις συγκεκριμένων στάσεων ζωής. Συν τοις άλλοις, καθοδηγητική αρχή του ποινικού δικαίου, θα έπρεπε να είναι το ότι υπάρχουν συγκεκριμένες μορφές συμπεριφοράς ή ηθικών αρχών, τις οποίες η κοινωνία απαιτεί να διαφυλαχθούν και η παράβασή τους δε συνιστά απλά ένα αδίκημα εναντίον του ατόμου, το οποίο πλήττεται, αλλά εναντίον της κοινωνίας ως συνόλου. Σύμφωνα με την προσέγγιση της «Οικονομίας των Απειλών», ο λόγος που το κράτος θεσπίζει συγκεκριμένους κανόνες και τους «οπλίζει» με κυρώσεις είναι για να προστατέψει πολύτιμα συμφέροντα από το να «πληγούν»⁴⁰. Αυτή η ενίσχυση των κανόνων από τα κράτη συμβαίνει για την προστασία των ατόμων και την ευκαιρία για μια καλύτερη ζωή, ελεύθερη από πάσα επιδρομή ή άλλη εξωτερική παρέμβαση χωρίς εγγύηση. Το κράτος αναλαμβάνει αυτή την αρμοδιότητα εντός της δικαιοδοσίας του και σεβόμενο τα όρια που έχουν επιβληθεί βάσει της ατομικής ελευθερίας, ώστε να αποτρέψει τους ανθρώπους να πάθουν κακό. Το ποινικό δίκαιο επικεντρώνει στη σύνθετη αυτή προσπάθεια, επιβάλλοντας τη δικαιοσύνη μέσω του ελέγχου της συμπεριφοράς αυτών που παροτρύνονται να παραβιάζουν δικαιώματα για να κυνηγήσουν τους δικούς τους στόχους, ο οποίος επιτυγχάνεται με τη δημιουργία ενός αισθήματος απροθυμίας για οποιαδήποτε παραβατική πράξη. Ο σκοπός που δικαιολογεί γενικά την ποινή είναι η επικοινωνία της επικρίσεως. Αν υποθέταμε ότι η ποινή λειτουργεί μόνο προς χάριν της δικαιοσύνης του θύματος μιας εγκληματικής ενέργειας, αυτό δε θα εξηγούσε την επίκριση των παραβατικών για τα «δημόσια λάθη» τους, ακόμα και εάν δεν υπάρχει θύμα. Συνεπώς, η μορφή θα έπρεπε να επικεντρώνει στον παραβατικό και την ανάγκη του για επικοινωνία, αφού η κοινότητα του το ωφείλει, ως συμμετέχοντα στη συνολική προσπάθεια να λειτουργήσει σύμφωνα με συγκεκριμένες αξίες καταδικάζοντας τον σοβαρά, επειδή ολίσθησε από αυτές. Εάν αυτό είναι σωστό τότε η άποψη της καταγγελίας θεμελιώνεται στη θεωρία της μεταχείρισης (φροντίδα ή σεβασμό), χρεωμένη στον εγκληματία ως «έναν από εμάς». Σε μία θρησκευτική κοινότητα όπως η Εκκλησία, κάποιος προφανώς θα μπορούσε να βρει τη λογική βάση για την ύπαρξη της κοινότητας (ή του συστήματος πειθαρχίας της) μελετώντας τη συλλογική προσπάθειά της για την ενσωμάτωση συγκεκριμένων αξιών στη ζωή των πιστών- μελών της. Επιπλέον, όμως, και για τη ύπαρξη της επίσημης καταδίκης της ηθικής αποτυχίας με το να πάρει στα σοβαρά τον παραβατικό (αμαρτωλό) ως κάποιον αποτυχημένο στη συνολική προσπάθεια της επιβίωσης σύμφωνα με τις αξίες αυτές⁴¹.

Άλλωστε, σε μια τοπική κοινότητα, της οποίας τα μέλη είναι δεμένα μεταξύ τους με μία μοιρασμένη δέσμευση προς συγκεκριμένες και καθορισμένες αξίες για τις οποίες υπάρχει κοινό ενδιαφέρον και σεβασμός, ίσως αυτό συμβαίνει μόνο σε περιορισμένες πτυχές της ζωής του ατόμου, αφού η δέσμευση, η οποία απαιτείται από τους πολίτες, μπορεί να είναι μάλλον μικρή, περιορισμένη αρνητικά σε μια ασόβαρη αποφασιστικότητα ως προς την παράβαση των αξιών αυτών, παρά μια θετική και ευεργετική συνεισφορά στη ζωή της κοινότητας.

40. Benett J., «State denunciation of crime», 2006

41. Benett, J., 2006

Από την άποψη αυτή, το ποινικό δίκαιο μπορεί να θεωρηθεί ότι βασίζεται στο μοντέλο του υπευθύνου ή χαρισματικού πολίτη. Οι άνθρωποι, λοιπόν, επισήμως δέχονται κριτική όταν αποτυγχάνουν να ανταποκριθούν στα στάνταρ της συμπεριφοράς, την οποία υπαγορεύει το μοντέλο αυτό. Τούτο το τελευταίο, για τη δημόσια πολιτική ζωή μιας κοινωνίας είναι το να απευθύνεται προς τους ίδιους τους πολίτες, όσον αφορά στη δημόσια ταυτότητά τους, δηλαδή την δημόσια πολιτική πρόοδο. Το μοντέλο, λοιπόν του καλού πολίτη και του καλού επίσημου κράτους, αποτελεί τη βάση ώστε κάθε πρόσωπο στον συγκεκριμένο ρόλο να έχει την αρμόζουσα στάση προς το κοινό σχέδιο της διατήρησης και του σεβασμού της νομιμότητας.

Επιπλέον, η άποψη της καταγγελίας στηρίζεται στην κωδικοποίηση των ευθυνών από το ποινικό δίκαιο, οι οποίες πρέπει να λαμβάνονται σοβαρά υπ' όψιν από τον ηθικό πολίτη⁴². Τέλος, η θεωρία της φιλελευθέρως τελειότητας θα έπρεπε να είναι σύμφωνη με τον υπολογισμό της καταγγελίας, αφού η σκοπίμως ατελής ποικιλία φοβάται αρκετά την ιδέα της κρατικής καταγγελίας του εγκλήματος.

Εν κατακλείδι, οι φιλελεύθεροι δικαιολογούνται να αρνούνται την καταγγελία ή επικοινωνιακή θεωρία της ποινής, όπως και την αναγκαιότητα της απαιτούμενης καταδίκης. Γι' αυτούς η προαναφερθείσα θεωρία αντιτίθεται στη νοοτροπία τους, αφού ένα φιλελεύθερο κράτος δε χρειάζεται να θεωρεί τις στάσεις, οι οποίες φανερώνονται από τη δράση των πολιτών ως κομμάτι της δικαιοδοσίας του. Ωστόσο, στην πραγματικότητα, κατά τον Benett, σύμφωνα και με τα προαναφερθέντα στοιχεία, η ιδέα της κρατικής καταγγελίας του εγκλήματος δεν έρχεται σε διαμάχη με τον φιλελευθερισμό. Τέλος, η τυχόν καταγγελία των εξομολογούμενων από τους ιερείς, θα ερχόταν σε αντίθεση με τους ηθικούς κανόνες της κοινότητας της Εκκλησίας.

h. Οι ψεύτικες καταθέσεις κατά τη διάρκεια της ανακριτικής διαδικασίας

Αν και σπάνια, ωστόσο δεν είναι και αμήκουστο το γεγονός ότι κάποιοι άνθρωποι ομολογούν περιβόητα εγκλήματα, τα οποία ποτέ δε διέπραξαν. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ο Mark Karr, ο οποίος παραδέχτηκε ότι ήτα ένοχος για τη σφαγή της μικρής Ramsey, νικήτρια των παιδικών καλλιστείων στην Ταϊλάνδη, ωστόσο μετά από έρευνες απέδειξαν ότι είτε έλεγε ψέματα είτε είχε αυτή την ψευδαίσθηση. Κατά την Elizabeth Loftus, διευθύντρια του Κέντρου Φιλοσοφίας και Δικαίου στο Πανεπιστήμιο της Καλιφόρνια: «πολλά εγκλήματα υψηλής δημοσιότητας βοηθούν αυτούς τους ανθρώπους να βγαίνουν από τη ρουτίνα τους».

Βέβαια, σύμφωνα με την εμπειρική μας έρευνα, δεν αναφέρθηκαν από κανέναν ιερέα περιπτώσεις ψευδών εξομολογήσεων, ωστόσο καλό θα ήταν να μην αφήσουμε ασχολίαστη και μία τέτοια ενδεχόμενη παράμετρο.

Γενικά, οι ψεύτικες καταθέσεις είναι σχετικά συχνές για υψηλού προφίλ εγκληματικές υποθέσεις. Για παράδειγμα, περισσότεροι από 200 άνθρωποι ομολόγησαν ότι απήγαγαν το γιο του Charles Lindbergh το 1932. Εξαιτίας τούτου, ο νόμος επιβάλλει να κρατούν μυστικές τις λεπτομέρειες των υψηλού προφίλ ερευνών. Εάν, λοιπόν, ο ομολογητής περιγράφει τις μυστικές αυτές λεπτομέρειες, οι ανακριτές μπορούν να είναι πιο σίγουροι περί του αληθούς της κατάθεσης.

---

42. Benett J., 2006

Σύμφωνα με μια μελέτη του 2004, οι αθώοι άνθρωποι είναι πιο επιρρεπείς στην εγκατάλειψη του δικαιώματός τους να παραμείνουν σιωπηλοί κατά τη διάρκεια μιας κατάθεσης. Πολλές αιτίες δικαιολογούν τις ψεύτικες ομολογίες στα εγκλήματα υψηλού κύρους, όπως οι ψυχικές αρρώστιες ή η επιθυμία για απόκτηση φήμης και δημοτικότητας. Επιπλέον, η ενοχή για παλιά εγκλήματα που διέπραξε κάποιος ή η προστασία του πραγματικού δράστη. Τέλος η ανικανότητα κάποιου να ξεχωρίσει τη φαντασία από την πραγματικότητα ή η ανικανότητα αντιλήψεως των συνεπειών μιας ομολογίας⁴³.

Συνήθως, οι λανθασμένες ομολογίες κατά τη διάρκεια μιας ανάκρισης από την αστυνομία χωρίζονται σε δύο κατηγορίες: την απολογητική, η οποία έχει κάποιο σκοπό (την επιείκεια από τους ανακριτές, την απαλλαγή από την κούραση εξαιτίας της ανακριτικής διαδικασίας κ.τ.λ.) και την εσωτερική, κατά την οποία ο ύποπτος αρχίζει να πιστεύει ότι αυτός διέπραξε το έγκλημα, εάν είναι ευαίσθητος ή αν ο ανακριτής τον καθυποβάλλει, επαναλαμβάνοντας το ίδιο σενάριο.

Σύμφωνα με την ίδια μελέτη του 2004, οι περισσότεροι ψευδώς ομολογητές είναι νέοι με ειδικές αναπηρίες ή ψυχικά άρρωστοι, ενώ συζητήσιμες είναι οι τεχνικές σε μια ανάκριση, οι οποίες ενθαρρύνουν τις ψεύτικες καταθέσεις. Δεν πρέπει, επίσης, να παραλειφθεί η υποταγή στις κατηγορίες ενός ανακριτή κάποιου αθώου που πέφτει θύμα, αλλά και η αλλαγή των δηλώσεών του έπειτα από προσεκτική εξέταση του ανακριτή.

Κατά την I. Εξομολόγηση, ωστόσο, ο Πνευματικός έχει άλλο ρόλο από αυτόν του ανακριτή, συνεπώς ψευδείς ομολογίες από τους πιστούς δε θα είχαν κανένα σκοπό, αφού κανείς ορθά σκεπτόμενος πιστός δε θα είχε κίνητρο για κάτι τέτοιο. Η κατάσταση μιας βεβαρημένης συνείδησης και η ύπαρξη τύψεων και ενοχών για κάτι απόρρητο, ωθεί πολλούς πιστούς να εξομολογηθούν για να λυτρωθούν, επομένως δεν υφίσταται λόγος αποκάλυψης ψευδών στοιχείων στους Πνευματικούς.

Επανερχόμενοι στην ανάκριση από τις Αρχές, αναφέρουμε ότι ο William Weinberg, αντιπρόσωπος υπεράσπισης παραβατικών, παροτρύνει έντονα τους πελάτες του να μην κάνουν δηλώσεις στην αστυνομία, διότι αν αυτή αποσπάσει κατάθεση, δύναται η τελευταία να είναι το κλειδί για μια λανθασμένη καταδίκη και εγκλεισμό ενός αθώου, εφόσον αναγκαστεί αυτός να καταθέσει ψευδώς.⁴⁴

Εν κατακλείδι, από την προοπτική υπεράσπισης είναι ανώφελο ο ύποπτος να καταθέσει στην αστυνομία, επειδή τα λόγια του μαγνητοφωνούνται και μπορεί να παρατεθούν εσφαλμένα βάσει των συμφραζομένων. Οι ύποπτοι, λοιπόν, φυσιολογικά νιώθουν κατώτεροι από την αστυνομία και επιθυμούν να εμφανίζονται συνεργάσιμοι. Πολλές φορές οι πελάτες ομολόγησαν πράγματα που δεν είχαν κάνει και υπέστησαν επιπρόσθετες κατηγορίες. Ο Weinberg, συνιστά την αποσιώπηση κάποιου, ο οποίος έρχεται σε επαφή με την επιβολή του νόμου, έτσι ώστε ο δικηγόρος να αγορεύσει σχετικά με την υπόθεση.

Η πραγματικότητα αυτή έρχεται σε αντιπαραβολή με αυτή της Εκκλησίας, στους κόλπους της οποίας ο αμαρτωλός ενθαρρύνεται απόλυτα να εξομολογηθεί τις αμαρτίες του, διότι αν αυτό πράξει και μετανοήσει πραγματικά, δεν τον περιμένει η καταδίκη, αλλά η σωτηρία. Μάλιστα η εξομολόγηση των αμαρτιών αποτελεί βασική προϋπόθεση της λύτρωσης.

43. Wilson T., «Why would a person make a false confession to a crime»

44. Wilson T

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ
Η ΙΕΡΑ ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΗ ΩΣ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΜΟΡΦΗ ΡΥΘΜΙΣΗΣ
ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΩΝ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ

Κεφ. Ι. ΟΙ ΕΞΟΜΟΛΟΓΟΥΜΕΝΕΣ ΠΟΙΝΙΚΑ ΔΙΩΚΩΜΕΝΕΣ ΚΑΙ ΟΧΙ ΜΟΝΟ ΠΡΑΞΕΙΣ ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ, ΑΛΛΑ ΚΑΙ ΤΗΝ Ι. ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΠΑΤΑΞΗ ΤΟΥΣ

a. Η ανακοίνωση παραβατικών πράξεων στους Ιερωμένους κατά τη διάρκεια της Ι. Εξομολόγησης

Μια ποινικώς κολάσιμη πράξη μπορεί να αντιμετωπιστεί ποικιλοτρόπως ανάλογα με την εκάστοτε προσέγγιση. Το εγκληματικό φαινόμενο χρήζει ιδιαίτερης προσοχής και μπορεί να ερμηνευτεί αφού ιδωθεί από διαφορετικά μεταξύ τους πρίσματα.

Στην παρούσα μελέτη θα ασχοληθούμε κυρίως με το Ποινικό Δίκαιο όσον αφορά στην αντιμετώπιση των παραβατικών καταστάσεων, με το Εκκλησιαστικό Κανονικό Δίκαιο και με την Ι. Εξομολόγηση, κατά τη διάρκεια της οποίας είναι δυνατόν να εφαρμοστούν κάποιοι από τους Ιερούς Κανόνες, όπως η Οικονομία της Εκκλησίας.

Μεταξύ του Ποινικού και του Εκκλησιαστικού Δικαίου υπάρχουν όχι μόνο ποσοτικές, αλλά και δομικές διαφορές. Επειδή, λοιπόν, κάποιες πράξεις βρίσκονται στο περιθώριο της κοινωνίας, δε σημαίνει ότι οι ίδιες βρίσκονται και στο περιθώριο των Ιερών Κανόνων και θα πρέπει να παραλείπονται κατά την Ι. Εξομολόγηση. Η θέση των εξομολόγων είναι κρίσιμη, αφού ανάλογα με τη διάκριση που τους χαρακτηρίζει για εκάστη περίπτωση εφαρμόζουν και Οικονομία ως προς την κοινωνική ζωή. Το μοντέλο της Πεντηκοστής είναι ένα κλασικό πρότυπο για την Εκκλησία και δε συνεπάγεται μόνο τη νηστεία.

Η εμπειρική έρευνα που ακολουθεί δεν οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η στάση των ιερέων μεταβάλλεται ανάλογα με την ηλικία τους. Το ότι προχωρούν σε ηλικία δε συνιστά ότι αντιμετωπίζουν τις αμαρτωλές πράξεις με περισσότερη πραότητα. Επιπροσθέτως, το νεαρό της ηλικίας ορισμένων Πνευματικών δεν αποτελούσε πάντοτε ανασταλτικό παράγοντα για την τήρηση μιας συντηρητικής στάσης, όπως συνέβη, επίσης και το ακριβώς αντίθετο.

Σύμφωνα με την ίδια έρευνα οι εξομολόγοι παραδέχτηκαν ότι ήρθαν αντιμέτωποι με πιο ήπιες παραβατικές καταστάσεις, όπως τη χρήση ναρκωτικών, πολλές μορφές κλοπής (μικροκλοπές, κλεπτομανία), απάτες (πλαστογραφία, κατάσχεση χρημάτων), ενδοοικογενειακή βία και βία κάθε είδους και επαγγελματική πορνεία. Όσον αφορά στα πιο σοβαρά ποινικά αδικήματα, μάθαμε ότι έχουν εξομολογηθεί στους Πνευματικούς φόνους εκουσίους και ακουσίους (από αμέλεια, ιατρικά λάθη, τροχαία), περιπτώσεις ευθανασίας και εκτρώσεων, βιασμούς (και από συγγενικά πρόσωπα), σοβαρές κλοπές, με συχνότητα, βέβαια, πολύ μικρότερη από τα αδικήματα της πρώτης κατηγορίας. Τέλος, δε δώσαμε ιδιαίτερη βάση σε περιπτώσεις μοιχείας (η οποία δε διώκεται πια ποινικά στη χώρα μας), επαιτείας και σε σεξουαλικές ιδιαιτερότητες (αιμομιξία, ομοφυλοφιλία, κτηνοβασία).

Πιο αναλυτικά, αν και αρκετές φορές οι ιερείς μιλούσαν με αοριστία και πολύ γενικά, μη αναφερόμενοι σε συγκεκριμένα περιστατικά που τους έρχονταν τη στιγμή εκείνη, αλλά και σε ειδικές κατηγορίες παραβατικών πράξεων,

καταφέραμε να ομαδοποιήσουμε απορροφώντας τα παρακάτω: Καταρχάς, τη μεγαλύτερη συχνότητα παρουσιάζουν περιπτώσεις που σχετίζονται με τη χρήση ναρκωτικών. Σε 19 από τις 28 περατωθείσες συνεντεύξεις με εγκληματολογικό ενδιαφέρον οι ιερείς αναφέρθηκαν σε εξομολογήσεις προς αυτούς, οι οποίες είχαν να κάνουν με χρήση ναρκωτικών από τους εξομολογουμένους ή από συγγενικό τους πρόσωπο. Ακολουθούν περιπτώσεις κλοπής, 18 στο σύνολο, εκ των οποίων οι 5 αφορούσαν το φαινόμενο της κλεπτομανίας, ενώ σε άλλες δύο από τις 18 οι Πνευματικοί κάνουν λόγο για σοβαρές κλοπές. Τέλος, ακολουθούν περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας, οι οποίες αναφέρονται σε 15 από τις 28 συνεντεύξεις και περιλαμβάνουν κακοποίηση ηλικιωμένων ανθρώπων, χειροδικία του συζύγου προς τη σύζυγο, αλλά και ενός ή και των δύο γονέων προς τα παιδιά τους. Επιπλέον, αξιοσημείωτο είναι ότι υπάρχει μια «αλυσίδα» γεγονότων, αφού κάποιες φορές η μία παραβατική πράξη προκαλεί και άλλες σχετικές. Για παράδειγμα, η χρήση ναρκωτικών μπορεί να προκαλέσει βία εντός και εκτός της οικογενείας, όταν π.χ. τα εξαρτημένα άτομα χτυπούν τους γονείς τους, ώστε να τους αναγκάσουν να τους δώσουν χρήματα για να πάρουν τη δόση τους, κλοπές, επαιτεία, αλλά και να οδηγήσει τους τοξικομανείς σε επαγγελματική πορνεία. Μπορεί, επίσης, η βία κατ' εξακολούθηση μέσα στο σπίτι να προκαλέσει ενδοσυζυγικό βιασμό.

Αν θέλουμε να απευθυνθούμε σε ποσοστά, βλέπουμε ότι το 67,8% των ερωτώμενων ιερέων ανέφεραν περιστατικά εξομολογουμένης χρήσης ναρκωτικών από τους πιστούς, το 64,2% περιστατικά κλοπών, ενώ το 53% περιπτώσεις οικογενειακής βίας.

Επιπλέον, σύμφωνα με την έρευνά μας, 8 στους 28 ιερείς μας ανέφεραν περιπτώσεις εκτρώσεων (28,5%), οι οποίες υπο προϋποθέσεις, μπορούν να τελεστούν νόμιμα στη χώρα μας, 6 στους 28 ιερείς ανέφεραν περιπτώσεις επαγγελματικής πορνείας (22,4%) πράξη παράνομη όταν δεν έχει αποκτηθεί η ειδική άδεια (π.χ. σε περιπτώσεις πορνείας του πεζοδρομίου) και 4 εκ του συνόλου των ιερέων (14%) περιπτώσεις απάτης (δix μάλιστα στην 11^η συνέντευξη). Όσον αφορά στις πράξεις, οι οποίες δε διώκονται πια ή που δεν εδιώκεντο από τον Ελλ. Π.Κ., είχαμε 6 περιπτώσεις μοιχείας (στην 1^η συνέντευξη δις), 5 ομοφυλοφιλίας, 2 αιμομιξίας, 1 επαιτείας (συνέντευξη 23) και 3, όπου οι ιερείς, βάσει των λεγόμενων τους, απέτρεψαν αντίστοιχες αυτοκτονίες πιστών προλαμβάνοντάς τες.

Τέλος, όσον αφορά στις σοβαρές ποινικά κολάσιμες πράξεις, 5 ιερείς αναφέρθηκαν σε «σοβαρά εγκλήματα» περιπτωσιολογικά, ποσοστό 18%, χωρίς, ωστόσο, να προβούν σε καμία περεταίρω εξήγηση και αποκάλυψη (συνεντεύξεις 3, 9, 19, 22, 25). Στην 1^η συνέντευξη ο ερωτώμενος Πνευματικός ανέφερε περίπτωση ευθανασίας. Επιπλέον, στις συνεντεύξεις 11, 23, 26 και 29 έχουμε περιπτώσεις βιασμού, δηλαδή σε 4 από τις 28, (ποσοστό 14,7%). Μάλιστα, ο ιερέας της 23^{ης} συνέντευξης κάνει λόγο για ενδοσυζυγικό βιασμό, ο οποίος πλέον διώκεται ποινικά και ο ιερέας της 26^{ης}, κάνει λόγο για βιασμό συγγενικού προσώπου. Η αξιόποινη πράξη του ακουσίου φόνου εμφανίζεται σε 5 από τις 28 μαρτυρίες (18%). Συγκεκριμένα, στην 6^η συνέντευξη γίνεται λόγος περί ιατρικού λάθους, στη 13^η για τροχαίο ατύχημα, ενώ και στις συνεντεύξεις 14, 18, 25 έχουμε περιπτώσεις τροχαίων, αν και στην τελευταία δεν έχουμε φόνο αλλά σοβαρό τραυματισμό. Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις, οι εξομολογούμενοι δεν προέβησαν σε κυρία ενέργεια σωτηρίας των θυμάτων μετά το κάθε συμβάν. Τέλος, στις συνεντεύξεις 1, 16, 26 και 28 έχουμε ξεκάθαρες περιπτώσεις εκουσίου φόνου, αν και οι ιερείς δεν απεκάλυπταν λεπτομέρειες για ευνόητους

λόγους. Το ποσοστό εδώ αγγίζει το 14%. Μάλιστα, στην 26^η συνέντευξη μαθαίνουμε για συνεργία σε δολοφονική απόπειρα

Από όλα τα παραπάνω, κλείνοντας, συμπεραίνουμε ότι η αποκάλυψη ποινικώς διωκόμενων πράξεων, ακόμα και των πλέον σοβαρών από πιστούς σε Εξομολόγους κατά τη διάρκεια του Μυστηρίου της Ι. Εξομολογήσεως δεν είναι διόλου ευκαταφρόνητη.

b. Η αντιμετώπιση κάποιων ιδιαίτερων κοινωνικών ομάδων και των παρεκκλίσεών τους από το Ποινικό Δίκαιο, το Κανονικό Δίκαιο και τους Πνευματικούς κατά το Μυστήριο της Ι. Εξομολόγησης

Αφού αναφέραμε συνοπτικά εξομολογούμενες παραβατικές πράξεις των πιστών κατά τη διάρκεια της Ι. Εξομολογήσεως, θα κάνουμε ειδική μνεία (άλλοτε πιο εκτεταμένα και άλλοτε πιο περιληπτικά) στο πως αντιμετωπίζει την κάθε περίπτωση ξεχωριστά, καταρχάς το Ελληνικό Ποινικό Δίκαιο, εν συνεχεία το Εκκλησιαστικό ή Κανονικό Δίκαιο και, τέλος, οι Πνευματικοί ως μεσάζοντες στη σχέση του ανθρώπου με το Θεό, μέσω της Ι. Εξομολογήσεως. Θα ξεκινήσουμε από πιο ασήμαντες πράξεις, οι οποίες δε διώκονται πλέον από τι Ελλ. Π.Κ., θα συνεχίσουμε με τις λιγότερο σημαντικές παραβατικές πράξεις και θα κλείσουμε με τα πιο σοβαρά εγκλήματα, τα οποία τιμωρούνται αυστηρά από το Ελλ. Π.Κ. αλλά και τον Κανονικό Νομοθέτη.

- i. **Επαιτεία.** Αρχικά, σχετικά με την περίπτωση της επαιτείας, η οποία αναφέρθηκε: Ο Ποινικός Κώδικας με το αρθ. 407 ορίζει: «όποιος επαιτεί από φυγοπονία ή από φιλοχρηματία ή κατά συνήθεια, τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι τριών μηνών». Επιπλέον, κατά πρώτο σκέλος του το αρθ.409: «τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι έξι μηνών ή με χρηματική ποινή όποιος εξωθεί σε επαιτεία ή παραλείπει να εμποδίσει από την επαιτεία ή την αλητεία πρόσωπο που έχει την επιμέλεια του ή που βρίσκεται σε σχέση εξάρτησης από αυτόν»⁴⁵.

Αντίθετα, κατά το Εκκλησιαστικό Δίκαιο η επαιτεία δεν τιμωρείται. Μάλιστα σύμφωνα με το κατά Ματθαίον Ευαγγέλιο (κεφ.25, εδαφ. 42), ένοχος κρίνεται ο μη υπηρετών τον πεινασμένο, διψασμένο, ξένο, ασθενή ή φυλακισμένο. Ο Ιησούς Χριστός αποδίδει μεγάλη σημασία στην κοινωνική αλληλεγγύη προς αυτές τις ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού. Θεωρείται ως έγκλημα η μη συμπαράσταση προς αυτούς τους ανθρώπους. Κοντά στην άποψη αυτή βρίσκονται και οι κριτικοί εγκληματολόγοι, οι οποίοι θεωρούν ως έγκλημα τη μη ικανοποίηση των βασικών δικαιωμάτων των ατόμων, όπως το δικαίωμα για στέγαση και αξιοπρεπή ζωή. Τέλος, οι Πνευματικοί τις περισσότερες φορές βοηθούν όσο μπορούν, οικονομικά και ψυχολογικά τους επαίτες, είτε αυτοί είναι τοξικομανείς, πρώην φυλακισμένοι, ανάπηροι ή άποροι, αλλά τους καλούν και σε εξομολόγηση αρκετές φορές.

- ii. **Ομοφυλοφιλία, κτηνοβασία, μοιχεία, πορνεία, αιμομιξία:** Οι πράξεις αυτές, αν και αναφέρθηκαν πολλάκις από τους Εξομολόγους δε διώκονται ποινικά. Με τον όρο «πορνεία» δεν εννοούμε την έκδοση ατόμων επί αμοιβή, αλλά την λαμβάνουμε με εκκλησιαστική χροιά, δηλαδή ως την εξώγαμη σαρκική ομιλία μίας άγαμης χήρας ή διαζευγμένης με τον δράστη. Ο διαπράττων «πορνεία» ονομάζεται «πόρνος» και διαπράττουσα το αντίστοιχο «πόρνη».

45. Μαγγανάς Α. - Λάζος Γ., 1998, 415

Η διαφορά μεταξύ πορνείας και μοιχείας είναι ότι κατά την πρώτη και τα δύο μέλη είναι άγαμα ή σε κατάσταση χηρείας. Κατά το Κανονικό Δίκαιο ή πόρνη παραδίδει το σώμα της προς ακολασία. Οι Ιεροί Κανόνες, κολάζουν τον λαϊκό (όχι τον κληρικό ή Μοναχό δηλαδή) με την ποινή του αποκλεισμού από την Θ. Ευχαριστεία για επτά έτη. Ωφείλει, λοιπόν, ο πόρνος να μείνει ακοινώνητος των αγιασμάτων για επτά χρόνια, κατά τη διάρκεια των οποίων, τα δύο πρώτα πρέπει να κλαίει, τα δύο επόμενα να παραμείνει ακροατής της λειτουργικής ζωής, για τα άλλα δύο χρόνια να πέφτει στα γόνατα και το τελευταίο να στέκεται μόνο. Τέλος, το 8^ο να γίνεται δεκτός στη Θ. Κοινωνία. Η διαφορά της πορνείας από την ιδιώνυμη πορνεία είναι ότι στην τελευταία ο άνδρας και η γυναίκα που έρχονται σε σαρκική συνάφεια είναι συγγενείς εξ' αίματος ή εξ' αγχιστείας⁴⁶. Οι μη κληρικοί, λοιπόν, που διαπράττουν ιδιώνυμη πορνεία τιμωρούνται με την ποινή του μικρού αφορισμού από τη Θ. Ευχαριστεία, δηλαδή δώδεκα έτη. Ο Γρηγόριος Νύσσης στον δ' κανόνα του κανονίζει τον πόρνο με το επιτίμιο των εννέα ετών, ο Μ. Βασίλειος με αυτό των 2 ετών, κατά τα οποία απαιτούνται ξηροφαγία και μετάνοιες.

Εάν ο παντρεμένος άνδρας αμαρτήσσει με άλλη ανύπαντρη γυναίκα, θα πρέπει να θεωρείται ως πόρνος και όχι μοιχός. Κατά τον Κανόνα ΚΑ' του Μ. Βασιλείου, ο παντρεμένος πόρνος κανονίζεται βαρύτερα από τον αντίστοιχο ανύπαντρο, αφού ο τελευταίος διαπράττει πορνεία εξαιτίας της φυσικής του επιθυμίας, την οποία δε μπορεί να κατευνάσει αλλιώς, ενώ ο πρώτος το πράττει αν και δε μένει ανικανοποίητος από τη νόμιμή του γυναίκα⁴⁷. Ωστόσο, αν ο άνδρας πορνεύσει, η γυναίκα του δεν έχει το δικαίωμα να τον χωρίσει εξαιτίας τούτου, ενώ, αντίθετα, αν αυτή πορνεύσει εκείνος έχει το δικαίωμα τούτο. Κατά τον Μ. Βασίλειο η αιτία αυτή δε γίνεται εύκολα κατανοητή. Βέβαια, κατά τον Κανόνα ΚΣΤ' η πορνεία δεν είναι γάμος ούτε και αρχή γάμου.

Όσον αφορά στη μοιχεία, αυτή υπάγεται στα κανονικά εγκλήματα κατά του θεσμού του γάμου, ο οποίος αποτελεί ένα από τα 7 Μυστήρια της Εκκλησίας, και ονομάζεται και «κατ' οίκον Εκκλησία» από αυτήν. Η μοιχεία έχει πάψει προ πολλού ετών να αποτελεί αδίκημα σύμφωνα με τον Ελληνικό Ποινικό Κώδικα. Κατά τον διευθυντή της Αστυνομίας Κουτσομάρη, μέχρι τις αρχές του 20^{ου} αιώνα η Αστυνομία έλεγχε αλλά και διευθετούσε με ιδιαίτερη αυστηρότητα τα ζητήματα των ηθών, έχοντας το «δέσμειν και λύειν» επί τούτων. Ακόμα και το 1916 συνεχιζόταν ένα αναχρονιστικό σύστημα για την περιφρούρηση της δημόσιας ηθικής και της προστασίας των ηθών. Για παράδειγμα, ειδικές περίπολοι γύριζαν στους Δημόσιους και Δημοτικούς κήπους. Εκτός από αυτές και αστυνομικοί με πολιτικά καιροφυλακτούσαν πολλές φορές πίσω από τις συστάδες των δέντρων, έτοιμοι να ορμήσουν και να συλλάβουν κάθε ζευγάρι που θα τολμούσε να καθίσει στους πάγκους του Ζαπτείου ή του Μουσείου για να περάσει στιγμές τρυφερής μονώσεως. Αρκούσε να εκφραστεί κάποια υποψία σε βάρος της γυναίκας (ακόμη και με μία ανώνυμη επιστολή) για να συλληφθεί, να κρατηθεί και να υποβληθεί σε εξευτελιστική υγειονομική επιθεώρηση, με απόφαση αποκλειστικά και μόνον της υγειονομικής αρχής.⁴⁸ Αυτές, βέβαια, οι εποχές έχουν περάσει ανεπιστρεπτί.

46. Μαντζουνέας Ε., 1979, 254

47. Αγιορείτης Ν., 1864, 605

48. Λάζος Γ., Πορνεία και διεθνική σωματεμπορία στη σύγχρονη Ελλάδα 1. Η εκδιδόμενη, 2002, 62

Το Κανονικό έγκλημα της μοιχείας συνίσταται στην παράβαση της συζυγικής πίστεως καθενός από τους νομίμους συζύγους, πραγματοποιούμενη με πράξη σαρκικής συνάφειας με ένα τρίτο πρόσωπο. Όταν η μοιχεία διωκόταν από το Ποινικό Δίκαιο, για να εθεωρείτο το αδίκημα τετελεσμένο απαιτούνταν να υπάρχει κατά φύσιν συνουσία και η ιδιότητα ως εγγάμου του ενός ή και των δύο μοιχευομένων. Ως προς την Εντολή «ου μοιχεύσεις» βάσει των εδαφίων 27-28 του κατά Ματθαίον, τονίζεται η πρόληψη εφ' όσον ο λογισμός κρίνεται αρκετός, διότι αν αφήσει κάποιος την επιθυμία να υπάρχει, είναι βέβαιο ότι αν δημιουργηθούν οι κατάλληλες συνθήκες θα υλοποιηθεί⁴⁹. Στα χρόνια της Βυζαντινής αυτοκρατορίας ως μοιχεία λογίζονταν η σχετική πράξη της εγγάμου γυναίκας και ως πορνεία της χωρισμένης ή της χήρας. Επιπλέον, ο έγγαμος που ερχόταν σε σαρκική συνάφεια με ένα τρίτο πρόσωπο θεωρούταν πόρνος, ενώ η αντίστοιχη της γυναίκας μοιχαλίδα. Αξιοσημείωτο είναι ότι όταν εδιώκετο για μοιχεία από τον Ελλ. Π.Κ. αυτό δε γινόταν αυτεπαγγέλτως, ενώ κατά το Εκκλησιαστικό Δίκαιο αυτό γινόταν, όπως και κατόπιν εγκλήσεως από την Εκκλησιαστική Αρχή⁵⁰. Αν, πάλι, η μοιχεία ενός από τους συζύγους, τελεσθεί με κάποιο τρίτο, συγγενικό του πρόσωπο ονομάζεται ιδιώνυμη.

Ο μοιχεύσας επιτιμάται με 15 έτη αποχής από την Κοινωνία των αγιασμάτων, κατά τον Κανόνα NH' του Νηστευτή, ο οποίος, όμως, αφήνει κάποια περιθώρια Οικονομίας. Κατά τη διάρκεια των ετών αυτών ο μοιχός πρέπει τα 4 πρώτα να κλαίει, τα 5 επόμενα να παραμένει ακροατής της λειτουργικής ζωής, τα 4 επόμενα να πέφτει στα γόνατα και τα τελευταία 2 να παρίσταται στο Μυστήριο χωρίς να λαμβάνει τη Θ. Κοινωνία⁵¹. Για τον Μ. Βασίλειο, ο μοιχός τιμωρείται με την ποινή του μικρού αφορισμού (18 έτη) και κατά τους Κανόνες των ΟΕ' και ΟΣΤ' με 19 χρόνια από τη Θ. Ευχαριστεία. Το ίδιο επιτίμιο δίνει και ο ΡΒ' Ιερός Κανόνας της Πενθέκτης Οικουμενικής Συνόδου. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει και ο Κανόνας ΛΔ' του ίδιου Πατρός, κατά του οποίου, μία γυναίκα μοιχευθεί με άλλον και με ευλάβεια, δηλαδή φόβο για τη μέλλουσα κρίση εξομολογηθεί το αδίκημα ή φανερωθεί από μόνη της για το ότι έμεινε έγκυος ή γέννησε, ενώ ο άνδρας της έλειπε μακριά, να μη δημοσιεύεται αυτή, δηλαδή να μην τοποθετείται στους τύπους των μετανοώντων, δηλαδή προσκλαιόντων, ακροωμένων, και υποπιπτόντων για να μη γίνει αντιληπτή από τους κατηχουμένους καθώς βγαίνει από την Εκκλησία ή στέκεται στο Νάρθηκα. Αυτό επιβάλλεται να συμβαίνει για να μην την καταλάβουν οι πιστοί και της προσάψουν το έγκλημα της μοιχείας από τα αμαρτήματα, το οποίο δύναται να γίνει αιτία του θανάτου της αν το μάθει ο άνδρας της και κυριευθεί από θυμό. Συνεπώς, οι γυναίκες αυτές ωφείλουν να στέκονται στην Εκκλησία μαζί με τους άλλους πιστούς, χωρίς όμως να μεταλαμβάνουν, έως ότου τελειώσει ο διορισμένος καιρός της μετάνοιάς τους. Βλέπουμε λοιπόν, στο σημείο αυτό μια ξεκάθαρη πρόληψη του εγκλήματος μέσω της Ι. Εξομολογήσεως.

---

49. Μαγγανάς Α, 2007

50. Μαντζουνέας Ε. 1979, 273

51. Αλιβιζάτος Α., Οι Ιεροί κανόνες και οι Εκκλησιαστικοί Νόμοι, 1949, 378

Κατά τον επόμενο Κανόνα, εάν η γυναίκα αφήνει τον άνδρα της πρέπει να εξετάζεται γιατί το έκανε και να κριθεί αναλόγως. Κατά τον ΛΘ' Κανόνα, η μοιχαλίδα αν ακολουθήσει αυτόν με τον οποίο μοιχεύθη ενώ ζει ο άνδρας της ή αφότου πέθανε αυτός, ακόμα και εάν εκπλήρωσε το επιτίμιο της μοιχείας, για όσο χρονικό διάστημα συζεί με τον μοιχεύσαντα αυτή θεωρείται μοιχαλίδα. Εφόσον εξακολουθεί να το κάνει, δεν πρέπει να γίνεται δεκτή σε μετάνοια ούτε να συγχωρείται, ούτε να πιστεύεται ότι μετανοεί αν δε χωρίσει τον μοιχό⁵². Κατά τον Κανόνα ΜΗ', αν η γυναίκα αφεθή από τον άνδρα της χωρίς να υπάρχει λόγος πορνείας, δεν πρέπει να παντρεύεται με άλλον σύμφωνα με ρήση του Κυρίου: «εάν τις καταλίπη γυναίκα εκτός λόγω πορνείας, ποιεί αυτήν μοιχάσθαι». Με το να την ονομάζει, λοιπόν, ο Κύριος «μοιχαλίδα», είναι φανερό ότι την εμπόδισε από το να πάρει άλλον άνδρα, επειδή όπως ο άνδρας της είναι υπόδικος για το ότι αυτή μοιχεύθηκε και πήρε άλλον, έτσι και ετούτη είναι, ως δευτερο-παντρεμένη, μιας και μοιχάται ενώ ο πρώτος άνδρας της ζει ακόμα.

Παραμερίζοντας τον Κανόνα που αφορά στη μοιχεία των Μοναχών, κατά τον ΚΓ' Κανόνα του Μ. Βασιλείου, ο οποίος σε επιστολή του προς τον Διόδωρο Επίσκοπο Ταρσού, τον προτρέπει να μην παντρευτεί την αδερφή της νεκρής του γυναίκας, φτάνουμε στον Δ' Κανόνα του Αγίου Γρηγορίου Νύσσης, κατά τον οποίο και η πορνεία λογίζεται ως μοιχεία, αφού και στις δύο περιπτώσεις η αμαρτία πράττεται με μία ξένη γυναίκα, επειδή, λοιπόν, ο Θεός έδωσε μία γυναίκα στον άνδρα και έναν άνδρα στη γυναίκα, κάθε άλλη μη συζυγική σχέση, πέρα από το εννοούμενο «σώμα» θεωρείται παράνομη. Σύμφωνα με τα παραπάνω, κατά τον Παύλο η πορνεία δεν απέχει από τη μοιχεία, ενώ οι Πατέρες, συγκαταβατικά, ονομάζουν πορνεία την αμαρτία, η οποία συμμετέχει η γυναίκα χωρίς να εκδικηθεί άλλος⁵³. Ο Πνευματικός ιατρός έχει την άδεια να συρρικνώσει το χρονικό διάστημα της υποπτώσεως ανάλογα με τις προθέσεις του πόρνου για ειλικρινή Μετάνοια, ώστε να προσέλθει ταχύτερα αυτός στη Μετάληψη των Μυστηρίων. Τέλος, σύμφωνα με τον Κανόνα ΙΓ' του Τιμοθέου Αλεξανδρείας, αν κάποιος δε μπορεί να συνευρεθεί με τη γυναίκα του επειδή αυτή έχει χάσει τη λογική της (έχει καταλειφθεί από δαίμονες) και ζητήσει να βρει άλλη γυναίκα να πάρει ή να συνουσιασθεί μαζί της, η πράξη του αυτή θεωρείται «μοιχεία», διότι αποδέσμευσε την πρώτη του γυναίκα χωρίς να υπάρχει λόγος πορνείας.

Η μοιχεία επιτιμάται με τον ίδιο τρόπο, όπως και η αρσενοκοιτία (ομοφυλοφιλία) και η κτηνοβασία. Τα τρία αυτά εγκλήματα, συνιστούν αποχή από τη Θ. Κοινωνία για 18 έτη, τα διπλά δηλαδή από το αντίστοιχο της πορνείας. Αυτό συμβαίνει διότι οι απαγορευμένες αυτές κακές πράξεις αντιμετωπίζονται ως διπλή αμαρτία. Δηλαδή, η μοιχεία εκτός από την «άθεσμον ηδονήν» που επιφέρει, αδικεί και τον άνδρα της μοιχευθείσης γυναικός, γιατί κάποιος άλλος οικειοποιείται το δικό του πράγμα, τη γυναίκα του δηλαδή. Η αρσενοκοιτία και η ζωοφθορία εκτός από την παρομοίου τύπου ηδονή που επιφέρουν, συνιστούν και αδικία προς το ξένο και παρά φύσιν, δηλαδή αδικούν τους νόμους της φύσης χαρά φύσιν αμαρτήματα⁵⁴. Η Οικονομία που τηρείται υπό προϋποθέσεις είναι παρόμοια με την πορνεία, ωστόσο για το διπλάσιο χρονικό διάστημα.

52. Αγορείτης Ν., 1864, 608

53. Αγορείτης Ν., 1864, 618

54. Φειδάς Β., 1998, 583

Δηλαδή, οι μοιχοί, οι αρσενοκοίτες και οι κτηνοβάτες 6 να κλαίνε έξω από τον νάρθηκα, 6 να πέφτουν στα γόνατα και μετά από άλλα 6 χρόνια να μεταλαμβάνουν. Αξιοσημείωτο είναι ότι ο Πνευματικός έχει τη διακριτική ευχέρεια να μην αφήνει όλους αυτούς τους αμαρτήσαντες και για παραπάνω από 18 χρόνια, εάν διακρίνει αμέλεια και ανειλικρινή Μετάνοια εκ μέρους τους. Η καθολική γιατρεία των αμαρτώντων, οι οποίοι ανήκουν στις τρεις αυτές κατηγορίες είναι να μετανοήσουν. Υπάρχει, βέβαια και μια διαφορά στον τρόπο εξομολόγησης των αμαρτωλών αυτών. Αυτός δηλαδή που από μόνος του προσέλθει σε εξομολόγηση, κανονίζεται με ελαφρύτερα επιτίμια και με φιλανθρωπία, αφού με την πρωτοβουλία του αυτή στέργει να κατηγορήσει τον εαυτό του και να δείξει σημάδι μεταβολής προς το καλύτερο. Εκείνος, όμως που ενώ πρωτίστως έχει αρνηθεί ότι αμάρτησε και φανεί ύστερα πως είναι ένοχος, είτε βάσει υποψίας είτε επειδή κάποιος τον κατηγορήσει με στοιχεία, αυτός επιτιμάται βαρύτερα και με περισσότερα χρόνια, επιπλέον, κατά τους Κανόνες 15 και Κ' της Συνόδου της Άγκυρα δύναται να υπάρχει και συγκατάβαση κατά τη Μετάνοια, ενώ επιβάλλουν μόνο επταετή αποχή από τη Θ. Κοινωνία. Τέλος, ο καταδικασθείς εξαιτίας του εγκλήματος της μοιχείας (ή αιμομιξίας), απαγορεύεται να προσέλθει στις τάξεις του Ιερού Κλήρου. Το ίδιο συμβαίνει και με το θύμα παιδεραστίας. Αν δε το αποκρύψει και προσέλθει λάθρα στον κλήρο, ο μοιχός εφόσον κατηγορηθεί και αποκαλυφθεί καθαιρείται δια το «ανεπίληπτον» του Υψηλού Υπουργήματος της Ιεροσύνης. Κατά τον Νηστευτή Ιωάννη, ο πόρνος πρέπει για δύο χρόνια να απέχει από τη Θ. Κοινωνία και μετά την ενάτη να τελεί ξηροφαγία και να κάνει 250 μετάνοιες. Εάν αμελήσει αυτά, θα κριθεί αυστηρότερα από τους Πνευματικούς. Πτυχή της πορνείας είναι και η πολυγαμία, η οποία καταδικάζεται εξίσου. Κατά τον ίδιο, ο αρρενομανής εκτός των δακρύων, της νηστείας και της ξηροφαγίας, ωφείλει να κάνει και 200 μετάνοιες⁵⁵.

Η σαρκική συνάφεια μεταξύ ανδρών συνιστά το Κανονικό έγκλημα της παρά φύσιν ασελγείας. Το φοβερό αυτό έγκλημα εξευτελίζει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Στα κείμενα ονομάζεται η ομοφυλοφιλία και παιδεραστία, αρρενομανία, αρρενοφθορία, λύσσα κατά του άρρενος, ασχημοσύνη εν τοις άρσεσιν, σοδομισμός, κιναιδεία και συγχρωτισμός⁵⁶. Ο ενεργητικός δράστης ονομάζεται αρρενομανής και ο παθητικός κιναιδός. Απαραίτητος όρος για την υπόσταση του κανονικού αδικήματος είναι η προσβολή της ανθρώπινης υποστάσεως και αξιοπρέπειας με την ικανοποίηση του ακολάστου πάθους.

Σύμφωνα με τον ελληνικό Π.Κ. το άρθρο 347 ορίζει στην πρώτη παράγραφο ότι η παρά φύση ασελγία μεταξύ αρρένων που τελέστηκε με κατάχρηση μιας σχέσης εξάρτησης που στηρίζεται σε οποιαδήποτε υπηρεσία ή από ενήλικο με αποπλάνηση προσώπου νεότερου από 17 ετών ή από κερδοσκοπία τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών⁵⁷.

55. Χριστινάκης Π., Θέματα Κανονικού και Εκκλησιαστικού Δικαίου, 1999, 214

56. Μαντζουνέας Ε. 1979, 259

57. Μαγγανάς Α. - Λάζος Γ., 1998, 350

Η σαρκική συνάφεια ανθρώπου με ζώο για την ικανοποίηση του απαισιού πάθους του, αποτελεί το αδίκημα της κτηνοβασίας. Τα Ιερά Κείμενα ο κτηνοβάτης αποκαλείται αλογεσάμενος, λεπρός, ακάθατος, μολυσμένος και μυσάρος. Η εξομολόγηση του κτηνοβάτη πρέπει να είναι αυτόβουλη, αλλά ως παράμετρος για την αυστηρότητα της αντιμετώπισης λαμβάνεται και το εάν αυτός είναι έγγαμος ή άγαμος, καθώς η ηλικία του. Εάν ο κτηνοβάτης δεν έχει κλείσει τα 20 χρόνια επιτιμάται όπως προαναφέραμε (15 έτη), τα οποία μπορούν να μειωθούν λόγω φιλανθρωπίας. Εάν, όμως, ο κτηνοβάτης ξεπερνά τα 20 έτη και είναι και έγγαμος επιτιμάται με 25 έτη αποχής από τη Θ. Κοινωνία, ενώ αν ξεπερνά τα 50 χρόνια ζωής, του απαγορεύεται για πάντα η Μετάληψη. Κατά τον Νομοθέτη τέλος, της Π. Διαθήκης ο κτηνοβάτης τιμωρείται με την ποινή του θανάτου, όπως και το ζώον⁵⁸

Μικρή αναφορά ωφείλουμε να κάνουμε και στο θέμα της αιμομιξίας, μια και είναι τεράστιο, από τους Ιερούς Κανόνες να κάνουν συχνή αναφορά σε πάμπολλες περιπτώσεις ερωτικής μίξεως συγγενών.

Παρενθετικά αναφέρουμε ότι ο εν Ελλάδι Νόμος δε θεωρεί ως αιμομιξία από τη συγγένεια τρίτου βαθμού κι' έπειτα. Γάμοι μεταξύ συγγενών πρώτου και δεύτερου βαθμού, δηλαδή, δεν επιτρέπονται, ενώ από τρίτου βαθμού και μετά είναι πραγματοποιήσιμοι.

Συγκεκριμένα, κατά το αρθ.345: «η συνουσία μεταξύ συγγενών εξ' αίματος ανιούσας και κατιούσας γραμμής τιμωρείται ως προς τους ανιόντες με κάθειρξη μέχρι δέκα ετών, ως προς τους κατιόντες με φυλάκιση μέχρι δύο ετών μεταξύ αμφιθαλών ή ετεροθαλών αδελφών η συνουσία τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι δύο ετών». Στην παρ.2 λέει το άρθρο: «συγγενείς κατιούσας γραμμής μπορούν να απαλλαγούν από κάθε ποινή, αν κατά το χρόνο της πράξης δεν είχαν συμπληρώσει το 17^ο έτος της ηλικίας τους. Τέλος, το αρθ.346 αναφέρει ότι η επιχείρηση άλλης ασελγούς πράξης μεταξύ των αναφερομένων στο προηγούμενο άρθρο συγγενών, τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι ενός έτους.

Για την Εκκλησία τα επιτίμια που ορίζει είναι τα ίδια και δεν υπάρχει διαχωρισμός των περιπτώσεων αιμομιξίας καθαρής και μη. Δηλαδή, η αδελφομιξία αντιμετωπίζεται το ίδιο με την μητρυομιξία (όπου δεν υπάρχει συγγένεια εξ' αίματος). Η στάση της Εκκλησίας ως προς την αιμομιξία διαφαίνεται κυρίως από τους Κανόνες του Νικολάου Κων/πόλεως, ο οποίος στο «Περί συγγενείας» καθορίζει αναλυτικά ποιοι γάμοι εμποδίζονται και μέχρι ποιου βαθμού «συγγενείας» επιτρέπονται. Αποφεύγονται γάμοι με συγγένεια πρώτου, δεύτερου, τρίτου ή και σε κάποιες περιπτώσεις έβδομου βαθμού (π.χ. «ο απλούς θεός δεν παίρνει την τρισέγγονη της απλής του ανεψιάς»). Στο κεφ. Γ, ο Νικόλαος κάνει λόγο για τους εμποδισμένους εξ' αγχιστείας διγενείς γάμους, στους οποίους το ένα γένος δίνει κατά βάθος ένα μέρος μόνο, ενώ στο κεφ. Δ για τους αντιστοίχους εμποδισμένους και ανεμπόδιστους, στους οποίους το ένα γένος δίνει κατά βάθος δύο μέρη (π.χ. πατέρας και γιος δεν μπορούν να πάρουν τη δισμάμη και τη δισέγγονη ταυτόχρονα)⁵⁹.

58. Βίτσος Δ., Πηδάλιον, 2006, 29

59. Αγορείτης Ν., 1876, 746-747

Ο Μ. Βασίλειος, στον Κανόνα του ΞΖ' αναφέρει ότι ο αδελφός που σμίγει με την αμφιθαλή αδερφή του (από τον ίδιο πατέρα και την ίδια μητέρα), επιτιμάται με το ίδιο χρονικό διάστημα (20 χρόνια) με τον εκούσιο φονιά. Εάν κάποιος σμίξει με την ετεροθαλή αδελφή του (μόνο από τον ίδιο πατέρα ή μάνα) του απαγορεύεται η είσοδος στην Εκκλησία αν πρώτα δε χωρίσει, αλλά και κατόπιν τούτου ωφείλει να κλαίει για τρία χρόνια, να παραμένει ακροατής της λειτουργικής ζωής για άλλα τρία, να πέφτει στα γόνατα στα επόμενα τρία χρόνια και τα τελευταία δύο να στέκεται με τους πιστούς χωρίς να μεταλαμβάνει. Συνολικά, λοιπόν, να απέχει 11 έτη από τη Θ. Κοινωνία. Ο Νηστευτής, για την ίδια περίπτωση κανονίζει τον αιμομίκτη με τρία έτη, τα οποία πρέπει να συνοδεύονται με ξηροφαγία και μετάνοιες. Με τον Κανόνα ΞΗ', ο Μ. Βασίλειος επιτιμά γενικά κάθε γάμο μεταξύ συγγενικών προσώπων, ο οποίος είναι παράνομος, με το επιτίμιο των μοιχών⁶⁰. Δηλαδή ο αμαρτήσας επιβάλλεται να χωρισθεί από τη σύζυγό του. Βλέπουμε, λοιπόν, ότι ο Μ. Βασίλειος αντιμετωπίζει τους αθέμιτους γάμους με το ελαφρύτερο επιτίμιο της μοιχείας, όπως και οι Πατέρες πριν από αυτόν, δηλαδή, και όχι με το δικό του το βαρύτερο. Επιτιμά, επομένως, με 7 και όχι με 14 χρόνια τον αμαρτήσαντα, όπως και αυτόν που κατά διαφορετικά διαστήματα παντρεύεται δύο αδερφές. (Κανόνας ΟΗ).

Στον επόμενο Κανόνα (ΟΘ), όποιοι λαμβάνουν ως νύφη τη μητριά τους (μητριομίκτες) επιτιμώνται όπως οι αμαρτήσαντες στο Κανόνα ΟΗ. Επιπλέον, ο Νηστευτής στον Κανόνα «περί του μιγέντος τη ίδια πεθερά» επιτιμά τον αμαρτήσαντα με 6 χρόνια αποχής από τη Θ. Κοινωνία, δμνη νηστεία έπειτα από κρέας κυρίως, μη είσοδο στην Εκκλησία καθ' όλες τις συνάξεις της προσκλαίοντας στεκόμενος για να συγχωρέσει ο Θεός το ανόμημα αυτό που διέπραξε⁶¹. Επιπλέον, δεν πρέπει να παίρνει αντίδωρο και να πίνει αγιασμό, εκτός από την Παραμονή των Φώτων. Βέβαια, αν αρρωστήσει σοβαρά, και μόνο τότε, μπορεί να εισέλθει εις την Εκκλησίαν. Μπορεί, επίσης, να υψώνει τον άρτο στο όνομα της Παναγίας, ευλαβικά για τη φιλανθρωπία του Θεού. Δε μπορεί, ακόμα, να ασπάζεται τις Εικόνες. Κάθε μέρα πλιν Σαββάτου και Κυριακής πρέπει να κάνει μετάνοιες. Η προετοιμασία της ξηροφαγίας συνίσταται στην αποχή από οίνο και λάδι. Για δύο μήνες, λοιπόν, ο αιμομίκτης μπορεί να στέκεται ανάμεσα στους ψάλλοντες και να τους ακούει και τους επόμενους τρεισήμισι μπορεί να προσεύχεται μαζί με άλλους πιστούς. Κατά τη διάρκεια αποχής του από τη Θ. Κοινωνία, πρέπει ανάλογα με τις δυνάμεις του να παρέχει ελεημοσύνες στους φτωχούς και να προσεύχεται υπέρ αυτών⁶². Δεν πρέπει να λέει ψεύδη, τα οποία τον οδηγούν σε επιορκία, ενώ αν προσβληθεί από θανατηφόρα αρρώστεια δύναται να προσέλθει στη Θ. Κοινωνία. Η Μετάνοια του θα πρέπει να γίνεται ε βαθιά κατάνυξη καρδιάς και θερμά δάκρυα που πηγάζουν από την ψυχή. Τέλος, ο παρών Κανών, ισχύει και για τις κατηγορίες των ανδροφόνων και των μοιχών, οι οποίοι πράττουν τα βαρύτερα αυτά εγκλήματα και μπορεί να συσταλθεί ή να επιταθεί ανάλογα με τη διάθεση για μετάνοια.

60. Φειδάς Β., 1998,0381

61. Αλιβιζάτος Α., 1949, 446-447

62. Αγιορείτης Ν., 1864, 624

Εν κατακλείδι, αυτός που επιχειρεί συνουσία με συγγενικό πρόσωπο εξ' αίματος, απεριόριστα κατ' ευθείαν γραμμή, δηλαδή ανιόν ή κατιόν ή και πλαγίου μέχρι β' βαθμού διαπράττει το Κανονικό έγκλημα της αιμομιξίας⁶³. Το φοβερό αυτό έγκλημα καταδίκασε ο Απόστολος Παύλος όταν αφορίσε έναν αιμομίκτη στην Κόρινθο και βάση της νομοθεσίας κατά του ίδιου εγκλήματος είναι η Π. Διαθήκη, της οποίας οι θεσπισμένοι βαθμοί συγγενείας τροποποιήθηκαν από τον ΝΔ' Ιερό Κανόνα της Πενθέκτης. Συνήθεις, περιπτώσεις αιμομιξίας ήταν η κόρη με τον πατέρα ή η εγγονή με τον παππού, όπως ο αδελφός με αδελφή. Γονέας που σμίγει με το τέκνο του κολάζεται με την ποινή του απλού αφορισμού. Οι απλοί αιμομίκτες κατά τον Ιωάννη Νηστευτή, επιτιμώνται με 3 έτη αποχής από τη Θ. Κοινωνία, με ξηροφαγία και 300 μετάνοιες κάθε μέρα⁶⁴.

Δεν θα κάνουμε λόγο για το αμάρτημα του ανυπαντισμού και του συγκυλισμού, διότι δε μας αφορούν διόλου ως εξομολογούμενες παραβάσεις. Σύμφωνα με την έρευνα μας, οι περισσότεροι Πνευματικοί λαμβάνουν σοβαρά υπ' όψιν τους τα αμαρτήματα που πηγάζουν από την επιθυμία προς ηδονή. Μεγάλο ποσοστό των ιερέων δίνει επιτίμια, τα οποία πάντως είναι σαφώς επιεικέστερα από τα λεγόμενα των Ιερών Κανόνων των Πατέρων. Κάποιοι από αυτούς επεμβαίνουν στα ενδοοικογενειακά και στην ερωτική ζωή ενός ζευγαριού αλλά και των πιστών ατομικά. Συνήθως, δε δίνεται επιτίμιο για τα σεξουαλικά, απλά παραινέσεις και νουθεσίες προς τη διακοπή ή τη μείωση της διάπραξης της σεξουαλικής παρέκκλισης ή υπερβολής. Σε περιπτώσεις μοιχείας, οι ιερείς δεν το αποκαλύπτουν στον έταιρο σύζυγο ακόμα και αν τον γνωρίζουν προσωπικά, ενώ συνήθως προτρέπουν σε επιστροφή στη συζυγική σχέση. Πολλοί δε, κατακρίνουν την πορνεία, ξεχωρίζοντάς την από την επαγγελματική, και θεωρώντας την υπεύθυνη για το πλείστα ανθρώπινα δεινά και συμφορές. Συμπεραίνουμε, λοιπόν, ότι ο ιερέας παίζει έναν αποτρεπτικό ρόλο ως προς την επανάληψη τέτοιων αμαρτιών, χωρίς να αποκόπτει τον πιστό από την μυστηριακή ζωή.

- iii. **Αυτοκτονία:** Ο Ποινικός Κώδικας δεν τιμωρεί την απόπειρα αυτοκτονίας. Ωστόσο με το αρθ.301 του Ελλ. Π.Κ. τιμωρείται με φυλάκιση όποιος με πρόθεση κατέπεισε άλλον να αυτοκτονήσει, αν τελέστηκε η αυτοκτονία ή έγινε απόπειρά της, καθώς και όποιος έδωσε βοήθεια κατ' αυτήν⁶⁵.

Όσον αφορά στις αυτοκτονίες στις φυλακές το 1996, αναπτύχθηκε στη Γαλλία ένα δίκτυο πρόληψης με προτάσεις για καλύτερο εντοπισμό των ατόμων που παρουσιάζουν κίνδυνο, για καλύτερη επικοινωνία, για επιμόρφωση του προσωπικού, για διορισμό υπευθύνων για την εφαρμογή των πολιτικών πρόληψης και για ιδιαίτερη παρακολούθηση των κρατουμένων σε στιγμές κρίσης, όπως η μεταφορά στην απομόνωση. Ωστόσο, οι προσπάθειες αυτές εφαρμόστηκαν διστακτικά και άτολμα. Η Adler τονίζει την υποχρέωση που έχουν τα κράτη- μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την πρόληψη των αυτοκτονιών στις φυλακές μετά από μία απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου δικαιωμάτων του ατόμου.

63. Μαντζουνέας Ε. 1979, 241

64. Χριστινάκης Π., 1994, 242

65. Μαγγανάς Α. - Λάζος Γ., 1998, 309

Επιπροσθέτως, οι Harvey και Liebling κάνουν μνεία για το ευάλωτο και τον οστρακισμό που υφίστανται όσοι κρατούμενοι αυτοκτονούν ή αποπειρούνται να αυτοκτονήσουν. Οι αυτοκτονίες στις φυλακές, λοιπόν, δε θα μειωθούν εάν περιοριστούν οι προσπάθειες των ειδικών στα άτομα και παραμεληθεί η μελέτη των θεσμών και των ανθρώπινων σχέσεων γενικότερα. Συνήθως αυτοί που προσπαθούσαν να αυτοκτονήσουν ήταν απείθαρχοι ως μαθητές ή είχαν και ψυχιατρικό παρελθόν. Σίγουρα, πάντως, το πρόβλημα των αυτοκτονιών δεν εμφανίζεται ξαφνικά και απότομα ως πρόβλημα του ατόμου, αλλά πρέπει να ειπωθεί μέσα στο πλαίσιο της συνολικής κοινωνικής διαβίωσης των κρατουμένων αλλά και των πολιτών γενικότερα⁶⁶.

Σύμφωνα με έρευνες, ο αριθμός των αυτοκτονιών νέων στο Κεμπέκ είναι εξαιρετικά υψηλός, σε σχέση με τις άλλες ανεπτυγμένες χώρες. Το ότι μια μελέτη του 1993, έδειξε ότι το 32% των νέων κάτω των 18 ετών που αυτοκτονούν στο ίδιο μέρος σε αναμορφωτήριο ή παρεμφερή ιδρύματα φανερώνει ότι είναι λανθασμένη ή άποψη ψυχαναλυτών ότι η παραβατικότητα προστατεύει τον νέο από την αυτοκτονία. Σημαντικό είναι, επίσης, ότι η φροντίδα των ατόμων με σοβαρές νοητικές διαταραχές και τάσεις προς την αυτοκτονία δεν εξασφαλίζονται στην φυλακή. Τέλος, τα υψηλά ποσοστά των αυτοκτονιών στις φυλακές δείχνουν τον απάνθρωπο χαρακτήρα της ποινής του εγκλεισμού, τουλάχιστον όπως αυτός εκτελείται.

Αν δούμε τους Ιερούς Κανόνες του Τιμοθέου Αλεξανδρείας, όταν αυτός ερωτάται αν πρέπει να γίνεται λειτουργία και μνημόσυνο για τον άνθρωπο που φόνευσε, γκρέμισε, έπνιξε, κρέμασε ή με άλλον τρόπο θανάτωσε τον εαυτό του, μη έχοντας σώας τας φρένας του, είτε από δαιμόνια είτε από ασθένεια, αυτός λέει ότι όποιος ιερέας ή άλλος κληρικός προσκαλεστεί για να τον μνημονεύσει, πρέπει να εξετάζει με ακρίβεια αν πράγματι αυτός βρισκόταν σε μια τέτοια κατάσταση όταν θανάτωσε τον εαυτό του, διότι πολλές φορές οι συγγενείς και οι οικείοι του, επειδή θέλουν αυτός να μνημονευθεί και να ψαλθεί από τους ιερείς, αλλά και να υπάρξει άφεση των αμαρτιών του ψεύδονται λέγοντας ότι είχε χάσει το μυαλό του και γι' αυτό αυτοκτόνησε⁶⁷. Κάποιες φορές, επιπλέον, κάποιος αυτοκτονεί εξαιτίας κάποιας ζημιάς και ενόχλησης που του προκάλεσαν οι άνθρωποι ή από oligoψυχία και υπερβολική λύπη ή άλλη αφορμή, έχοντας υγιή τον νου του, συνεπώς δεν πρέπει να γίνεται λειτουργία ή μνημόσυνο στον φονιά του εαυτού του.

Αυτοχειρία ονομάζεται, λοιπόν, η κατάλυση της ζωής με το ίδιο χέρι. Η ιστορία δείχνει ότι συνηθίζεται στις προηγμένες κοινωνικές τάξεις και αποτελεί μάστιγα των σύγχρονων κοινωνιών. Πράξεις αυτοκτονίας συνέβαιναν και την εποχή της ακμής της αρχαίας Ρώμης και περιελάμβαναν ως θύματα και πολλούς μορφωμένους.

Από άποψη ατομικής ψυχολογίας υπάρχουν τόσα είδη αυτοκτονίας όσοι και οι αυτοκτονούντες. Χωρίζονται σε λόγους εθιμικούς και προσωπικούς. Οι μεν πρώτοι έχουν τις ρίζες τους σε παλιές παραδόσεις και θρησκευτικές προλήψεις και δεισιδαιμονίες, οι οποίες ασκούν ισχυρότατη επίδραση. Για παράδειγμα, στην Ινδία, σύμφωνα με παλαιό έθιμο, οι γυναίκες καίγονταν μαζί με τους συζύγους τους και στην Ιαπωνία ο δούλος έκανε «χαρακίρι» όταν πέθαινε ο κύριός του, δηλαδή άνοιγε με μαχαίρι την κοιλιά του⁶⁸.

66. Μαγγανάς Α., 2004, 365

67. Αγιορείτης Ν., 1864, 673

68. Μαντζουνέας Ε. 1979, 232

Οι εθμικές αυτοκτονίες, βέβαια, ελαττώθηκαν με την πάροδο των χρόνων, είτε γιατί απαγορεύτηκαν από κάποιους λαούς είτε γιατί τις απαγόρευσαν λαοί, οι οποίοι κατέκτησαν άλλους.

Όσον αφορά στο θεμιτό ή μη της αυτοκτονίας, υπάρχουν αρκετές γνώμες, οι οποίες δεν αφορούν τους ψυχασθενείς αλλά τους αυτόχειρες που το κάνουν εν πλήρει συνειδήσι. Παλαιοί και νέοι φιλόσοφοι στάθηκαν υπέρμαχοι της αυτοκτονίας. Από τους πρώτους, οι Κυνικοί έλεγαν «δει κτασθαι νουν η βροχαν», για τον ανικανοποίητο έρωτα «παύει λιμός, είδε μη χρόνος» κ.τ.λ. Οι Στωικοί την επαίνεσαν ακόμα περισσότερο, αφού θεωρώντας τη ζωή και τον θάνατο ως πράγματα αδιάφορα, πίστευαν ότι καθέννας που έφτανε σε σημείο να πιστεύει ότι η ζωή του γίνεται αφόρητη έχει το δικαίωμα να την τερματίζει. Από αυτούς, ο Σενέκας θεωρούσε πως ο σοφός είναι ελεύθερος να αυτοκτονήσει σε περίπτωση δυσμενείας της τύχης, ο δε Μάρκος Αυρήλιος παρουσίαζε την έξοδο από τη ζωή με την έξοδο από ένα δωμάτιο καπνού.

Από τους νεώτερους φιλοσόφους υπέρμαχοι της αυτοκτονίας είναι οι Hum, Montesquieu, Voltair, Hilbach κ.α. με τη συνήθη αιτιολογία ότι αυτή είναι πράξη ανδρείας και ηρωισμού, κυρίως σε περιπτώσεις ανιάτων ασθενειών ή όταν κάποιος ζει εις βάρος των άλλων. Για τον Πλάτωνα και τον Αριστοτέλη, πάντως, αυτή αποτελεί ανανδρεία. Για τους Ορφικούς και τους Πυθαγόρειους οι οποίοι πίστευαν ότι οι θεοί τοποθέτησαν την ψυχή στο σώμα του ανθρώπου ως φυλακή, η αυτοκτονία αποδοκιμάζεται, αφού αυτός δεν έχει το δικαίωμα να πάει κόντρα στη θέλησή τους και να λύσει τα δεσμά στον εαυτό του, ώστε αυτή να δραπετεύσει. Ο Πλάτωνας, μη συμφωνώντας με άλλους φιλοσόφους ότι ο θάνατος επιφέρει την απαλλαγή όλων των κακών, τονίζει ότι η ψυχή, ως αθάνατη, δεν απαλλάσσεται από αυτά, αλλά για να σωθεί πρέπει να γίνει «φρονιμωτάτη». Μάλιστα, επειδή ο αυτόχειρας ασεβεί προς το Θεό και εγκληματεί κατά της πατρίδας, ο Πλάτων προβλέπει βαριές μεταθανάτιες ποινές γι' αυτόν. Ο Σταγειρίτης θεωρεί την αυτοχειρία ως πράξη δειλίας, ενώ την καταδικάζουν και οι νεώτεροι φιλόσοφοι, Κάντιος, Σπινόζα, Έγκελος και Ρουσσώ. Συγκεκριμένα ο τελευταίος λέει ότι και να μπει στον πειρασμό να αυτοκτονήσει, η σκέψη ότι μπορεί να πράξει πάσης φύσεως φιλανθρωπίες προς ανυπεράσπιστους θα τον απέτρεπε από το να το κάνει⁶⁹. Για τον Ντυρκάιμ η θέληση για ζωή εξασθενεί υπό συνθήκες πάλης των τάξεων, μέσω βίαιων και επώδυνων αγώνων που πηγάζουν από οξείς ανταγωνισμούς. Για τον ίδιο, η αυτοκτονία έχει άρρηκτη σχέση με τη χώρα, την ηλικία, τον βαθμό εκπαιδεύσεως, το φύλο, τις εργάσιμες μέρες και τη θρησκεία (π.χ. ο δείκτης αυτοκτονίας είναι υψηλότερος στους προτεστάντες παρά στους καθολικούς).

Επιπλέον, όλες οι θρησκείες, πλίν κάποιων αιρέσεων, καταδίκασαν την αυτοκτονία ως βαρύτατο έγκλημα. Καταρχάς, ο Μωαμεθανισμός την καταδικάζει ως ασυμβίβαστη προς την υποταγή της θείας βουλήσεως. Ο Βουδισμός ως φόνο, ο Ιουδαϊσμός ως ασέβεια και ο Χριστιανισμός ως έγκλημα βαρύτερο από τον φόνο (κατά τον Χρυσόστομο)⁷⁰.

Το αξιόποιο της πράξης για το Κανονικό Δίκαιο έγκειται στην οικειοποίηση της εξουσίας που ανήκει στον Δημιουργό Θεό από τον αυτόχειρα. Διαπράττεται, λοιπόν, η αυτοκτονία εκ προθέσεως, δηλαδή με ελευθερία της βούλησης του δράστη εξαιτίας ανιάτης ασθένειας, οικονομικής καταστροφής ή άλλης απογοήτευσης.

69. Ντυρκάιμ Ε., Οι κανόνες της κοινωνιολογικής μεθόδου, 2000, 31

70. Μαντζουνέας Ε. 1979, 232

Τρόποι για να αυτοκτονήσει κάποιος είναι η χρήση φονικού όπλου, κρεμάλας, δηλητηρίου, η πτώση από ύψωμα, στη θάλασσα ή και προς περαστικό τροχοφόρο. Το αδίκημα αυτό δεν υφίσταται όταν έχουμε το ακαταλόγιστο της πράξεως, δηλαδή όταν ο αυτόχειρας είναι παρανοϊκός ή όταν η αυτοκτονία οφείλεται σε ξένο αίτιο, το οποίο επηρεάζει την ελεύθερη βούληση του δράστη, δηλαδή όταν υπάρχει αμέλεια.

Ο αυτόχειρας δεν έχει θέση στο Πλήρωμα της Εκκλησίας και απαγορεύεται να κηδευτεί⁷¹. Αυτός που επιχειρήσει, πάντως, να αυτοκτονήσει και αποτύχει όντας ζωντανός τελικά, κανονίζεται από τον Πνευματικό Πατέρα ανάλογα με την κρίση του. Αν ο αυτόχειρας δείξει μεταμέλεια και ζητήσει συγνώμη από την Εκκλησία, απαλλάσσεται από την ποινή και κηδεύεται κανονικά. Παλαιότερα, σύμφωνα με το Ποινικό Δίκαιο, ο πράττων απόπειρα αυτοκτονίας, είτε αυτή τελέσθηκε τελικά ή έμεινε ανολοκλήρωτη, όπως και αυτός που τον βοήθησε να την πράξει, τιμωρούνται ως υπαίτιοι εγκλήματος σε βαθμό πλημμελήματος. Μην ξεχνάμε ότι και στην αρχαία Αθήνα με νόμο οι αυτόχειρες θάβονταν όχι στο κοινό νεκροταφείο, αφού πρώτα τους έκοβαν το δεξί χέρι, αλλά σε ανώνυμους τάφους. Κατά τον Κανονικό Νομοθέτη, ο ηθικός αυτουργός ή ο συνεργός σε αυτοκτονία, τιμωρείται με την ποινή του εκουσίου φόνου. Ο απλός πιστός, δηλαδή, με την ποινή του μικρού αφορισμού, ανάλογα βέβαια με την κρίση του Πνευματικού.

Τέλος, η αυτοκτονία διακρίνεται από την αυτοθυσία, η οποία αποτελεί προσφορά της ζωής κάποιου από τον ίδιο χάριν ενός υψηλότερου και θεοτέρου καθήκοντος και υψώνεται ως ηρωισμός, τόσο από την Εκκλησία, όσο και από την Πολιτεία⁷². Ο αυτόχειρας ζημιώνει τόσο την οικογένεια του όσο και την πατρίδα, ενώ ο αυτοθυσιαζόμενος βοηθά τόσο την τελευταία όσο και την κοινωνία.

Ερχόμενοι, τώρα, στο πως αντιμετωπίζουν οι Εξομολόγοι το πρόβλημα της αυτοκτονίας, διακρίνουμε το σημαντικό προληπτικό ρόλο τους και το βάρος που ρίχνουν στην αντιμετώπιση των κακών λογισμών. Όπως θα δούμε στο εμπειρικό μέρος της μελέτης, η αυτοκτονία εντάσσεται στις κινήσεις αυτοκαταστροφής και όταν αρχίσει ο δυνάμει δράστης να συζητάει το θέμα είναι πολύ πιθανό να μην προχωρήσει στην εκτέλεσή του. Οι διέξοδοι που μπορεί να δώσει η Εκκλησία και στο θέμα αυτό είναι μεγίστης σημασίας. Οι περιπτώσεις αυτές, όπως η λύπηση ενός παραβατικού για τον εαυτό του ώστε να σκεφτεί ν' αυτοκτονήσει, χρειάζονται λεπτούς και επιδέξιους χειρισμούς από τους Πνευματικούς.

c. Η αντιμετώπιση των παραβατικών και των ελαφρών εγκληματικών τους πράξεων από το Ποινικό Δίκαιο, το Κανονικό Δίκαιο και τους Πνευματικούς κατά το Μυστήριο της Ι. Εξομολόγησης

Στο επόμενο αυτό κομμάτι θα μελετήσουμε αναλυτικά τα λιγότερα σοβαρά εγκλήματα που εξομολογούνται οι πιστοί κατά τη διάρκεια του Μυστηρίου της Μετανοίας.

- i. **Εκτρώσεις.** Ξεκινώντας με το αμφιλεγόμενο πρόβλημα των εκτρώσεων ή αμβλώσεων, αλλιώς, θα επιχειρήσουμε μια προσέγγιση βάσει του Ελληνικού Ποινικού Κώδικα.

---

71. Χριστινάκης Π., 1994, 177

72. Μαντζουνέας Ε. 1979, 235-236

Το άρθρο 304, λοιπόν, το οποίο ανήκει στα εγκλήματα κατά της ζωής αναφέρει στην πρώτη παράγραφο ότι όποιος χωρίς τη συναίνεση της εγκύου διακόπτει την εγκυμοσύνη της τιμωρείται με κάθειρξη⁷³. Στο πρώτο σκέλος τις επόμενης παραγράφου βλέπουμε ότι όποιος με τη συναίνεση της εγκύου διακόπτει ανεπίτρεπτα την εγκυμοσύνη της ή προμηθεύει σ' αυτή μέσα για τη διακοπή της, τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι έξι μηνών και αν ενεργεί κατά συνήθεια τις πράξεις αυτές τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον δύο ετών, ενώ στο δεύτερο λέγεται ότι αν από την πράξη της προηγούμενης διάταξης προκληθεί βαρεία πάθηση του σώματος ή της διάνοιας της εγκύου, επιβάλλεται φυλάκιση τουλάχιστον δύο ετών και αν προκλήθηκε ο θάνατός της επιβάλλεται κάθειρξη μέχρι δέκα έτη, κατά την τρίτη παράγραφο, έγκυος που διακόπτει ανεπίτρεπτα την εγκυμοσύνη της ή επιτρέπει σε άλλον να την διακόψει, τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι ένα έτος. Στην τελευταία παράγραφο, γίνεται λόγος για το πότε η έκτρωση είναι νόμιμη. Συγκεκριμένα: «Δεν είναι άδικη πράξη η τεχνητή διακοπή της εγκυμοσύνης που ενεργείται με τη συναίνεση της εγκύου από γιατρό μαιευτήρα- γυναικολόγο με τη συμμετοχή αναισθησιολόγου, σε οργανωμένη νοσηλευτική μονάδα, αν συντρέχει μία από τις ακόλουθες περιπτώσεις: α) Δεν έχουν συμπληρωθεί 12 εβδομάδες εγκυμοσύνης, β) Έχουν διαπιστωθεί με τα σύγχρονα μέσα προγεννητικής διάγνωσης, ενδείξεις σοβαρής ανωμαλίας του εμβρύου που επάγονται τη γέννηση παθολογικού νεογνού και η εγκυμοσύνη δεν έχει διάρκεια περισσότερο από 24 εβδομάδες, γ) Υπάρχει αναπότρεπτος κίνδυνος για τη ζωή της εγκύου ή κίνδυνος σοβαρής και διαρκούς βλάβης της σωματικής ή ψυχικής υγείας της. Στην περίπτωση αυτή απαιτείται σχετική βεβαίωση και του κατά περίπτωση αρμοδίου γιατρού, δ) Η εγκυμοσύνη είναι αποτέλεσμα βιασμού, αποπλάνησης ανήλικης, αιμομιξίας ή κατάχρησης γυναίκας ανίκανης να αντισταθεί και εφόσον δεν έχουν συμπληρωθεί 19 εβδομάδες εγκυμοσύνης». Τέλος, κατά την παρ.2 αν η έγκυος είναι ανήλικη, απαιτείται και η συναίνεση ενός από τους γονείς ή αυτού που έχει την επιμέλεια του προσώπου της ανήλικης.

Στο αρθ.304 περί σωματικής βλάβης εμβρύου ή νεογνού, βλέπουμε ότι όποιος επενεργεί παράνομα στην έγκυο με αποτέλεσμα να προκληθεί βαριά βλάβη στο έμβρυο ή να εμφανίσει το νεογνό βαριά πάθηση του σώματος ή της διάνοιας τιμωρείται κατά τις διατάξεις του άρθρου 310. Στην 1^η παρ. του άρθ.305, όποιος δημόσια ή με την κυκλοφορία εγγράφων, εικόνων ή παραστάσεων αναγγέλει ή διαφημίζει, έστω και συγκαλυμμένα, φάρμακα ή άλλα αντικείμενα ή τρόπους ως κατάλληλους να προκαλέσουν τεχνητή διακοπή της εγκυμοσύνης ή προσφέρει με τον ίδιο τρόπο υπηρεσίες δικές του ή άλλου για την εκτέλεση ή την υποβοήθηση διακοπής της εγκυμοσύνης, τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι δύο έτη. Τέλος, σύμφωνα με την παρ.2, δεν είναι άδικη πράξη η ενημέρωση ή η υγειονομική διαφώτιση σχετικά με την τεχνητή διακοπή της εγκυμοσύνης που γίνεται από τα κέντρα οικογενειακού προγραμματισμού, καθώς και η ενημέρωση γιατρών ή προσώπων που νόμιμα διακινούν μέσα τεχνητής διακοπής της εγκυμοσύνης, σε ειδικό ιατρείο ή φαρμακευτικά περιοδικά.

---

73. Μαγγανάς Α. - Λάζος Γ., 1998, 317

Εξετάζοντας τον Π.Κ. θα λέγαμε ότι το έγκλημα της αμβλώσεως είναι διατυπωμένο ώστε να έχει τρεις νομότυπες μορφές: α) Την άμβλωση που επιχειρεί η ίδια η μητέρα (304 παρ.1 Π.Κ.), β) Την από τρίτο πρόσωπο επιχειρούμενη άμβλωση (304 παρ.2 Π.Κ.)⁷⁴ και γ) Την παρά τη θέληση της εγκύου άμβλωση (304 παρ.3 Π.Κ.). Επιπλέον, η αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος της αμβλώσεως συγκροτείται με τη θανάτωση του εμβρύου από ενέργεια του δράστη. Η θανάτωση συντελείται με έκτρωση (πρόωρη έξωση από την κοιλιά της μητέρας του ανώριμου ακόμη για αυτοτελή ζωή εμβρύου) είτε με άλλο τρόπο (καταστροφή του εμβρύου πριν από την έξοδό του από την κοιλιά της μητέρας). Για τη θεμελίωση της αντικειμενικής υποστάσεως του εγκλήματος της από άλλον τελουμένης αμβλώσεως απαιτείται να υπάρξει αιτιώδης σχέση ανάμεσα στην ενέργεια του υποκειμένου, με την οποία επιδιώκεται ή καταστροφή της ζωής του εμβρύου και το αποτέλεσμα, δηλαδή τη θανάτωση του εμβρύου στην κοιλιά της μητέρας ή την πρόωρη αποβολή του. Νομικά, η μορφή της απλής άμβλωσης περιλαμβάνει την από την ίδια την έγκυο καταστροφή της ζωής του κυοφορούμενου από αυτήν με έκτρωση ή με άλλο τρόπο και το να επιτρέψει η έγκυος σε άλλον όπου να το πράξει. Επιπροσθέτως, ενεργητικό υποκείμενο του εγκλήματος του άρθρου 304 παρ.2 Π.Κ. είναι το τρίτο πρόσωπο που δρα σαν αυτουργός στην άμβλωση, ενώ η έγκυος είναι συναυτουργός. Υλικό, δε, αντικείμενο του εγκλήματος της άμβλωσης που πραγματοποιείται με τη συναίνεση της εγκύου είναι το κυοφορούμενο έμβρυο από τη σύλληψη μέχρι την έναρξη του τοκετού, όπως είναι και το παθητικό υποκείμενο. Επομένως, η έγκυος δε νομιμοποιείται ενεργητικά να παραστεί σαν πολιτικώς ενάγουσα για χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης. Ακόμα, σε άμβλωση που έγινε εν συναινέσει της κυοφορούσας, η τελευταία αν και συναυτουργός μπορεί να παραστεί σαν πολιτικώς ενάγουσα κατά του προσώπου που ενήργησε την άμβλωση, γιατί για την πραγματοποίηση του εγκλήματος απαιτείται η επενέργεια στην γυναίκα που θέτει σε κίνδυνο τη ζωή της και προσβάλλει την ηθική της υπόσταση. Αξιοσημείωτο είναι, ότι η άμβλωση μπορεί να τελεσθεί με οποιαδήποτε προσφερόμενα είτε εξωτερικά ή μηχανικά (π.χ. αμβλωτικοί χειρισμοί με εισαγωγή εργαλείων στη μήτρα) είτε εσωτερικά (π.χ. εκτρωτικά φάρμακα ή ποτά) είτε ψυχικά (π.χ. πρόκληση τρόμου στην έγκυο). Τέλος, ο Π.Κ. δεν καθορίζει τα μέσα, με τα οποία θα προκληθεί η άμβλωση αν θα είναι μηχανικά, χημικά ή ψυχολογικά, όπως είναι η πρόκληση φόβου στην κυοφορούσα ή οποιοδήποτε άλλο μέσο.

Αν εξετάσουμε τα αμβλωτικά μέσα, θα δούμε ότι αυτά υπό μια μεγάλη ποικιλία μορφών βρήκαν σ' όλες τις εποχές μια μεγάλη εφαρμογή. Οι τρεις βασικές κατηγορίες είναι οι εξής: καταρχάς, τα καθαρά μηχανικά μέσα (π.χ. βίαιες ασκήσεις, απότομο κρέμασμα με τα χέρια από μια πόρτα, πηδήματα, τραντάγματα), η εισαγωγή κάποιου ξένου σώματος εντός του κόλπου, με σκοπό τη διαστολή του τραχήλου της μήτρας ή το θάνατο του εμβρύου (π.χ. στερεά σώματα όπως βελόνη για πλέξιμο, υγρά όπως έγχυση καθαρού νερού ή αντισηπτικών ουσιών σαν το οινόπνευμα, ξύδι, άχνη υδραργύρου, υπερμαγγανικό κάλιο και, τέλος τα φαρμακευτικά ποτά και ενέσεις, όπως ρακί γερμανικό, καθαρκτικά, εμμηναγογά, οιστρογόνα, κινίνο, ορμόνες κ.τ.λ.)⁷⁵.

74. Μαγγανάς Α. 1995, 1353

75. Souvy A., Η πρόληψις των γεννήσεων, 1965, 34

Επιπροσθέτως, ή άμβλωση συνίσταται στην με τη χρήση ουσιών ή μέσων, διακοπή της κυοφορίας ανεξάρτητα του χρονικού σημείου που αυτή βρίσκεται, ενώ όταν το κυοφορημένο είναι προϊόν βιασμού, έστω και σε απόπειρα, υπάρχει δε και η συγκατάθεση της εγκύου, η άμβλωση είναι ηθικά ενδεδειγμένη και ο άδικος χαρακτήρας της πράξεως αυτής αίρεται. Κλείνοντας, η ηθική ένδειξη αποτελεί λόγο άρσεως του αδικού της αμβλώσεως και όχι προσωπικό λόγο απαλλαγής από την ποινή, κατά συνέπεια η ηθική αυτουργία σε ηθικά ενδεδειγμένη άμβλωση δεν τιμωρείται, αφού η συμμετοχή σε μη άδικη πράξη δεν είναι αξιόποινη.

Παλαιότερα, ακόμα και στις χώρες που ο νόμος άφηνε απόλυτη ελευθερία ως προς την εφαρμογή των αντισυλληπτικών μεθόδων, οι αμβλώσεις ήταν διαδεδομένες ως μορφή πρόληψης των γεννήσεων. Ωστόσο, δεν παύει να είναι η χειρότερη μέθοδος αυτού του είδους της προλήψεως. Τότε, λοιπόν, επειδή κανένα αντισυλληπτικό μέσο δεν ήταν τέλειο, οι αποτυχίες ήταν αναπόφευκτες. Επιπλέον, η χρήση των μέσων αυτών απαιτούσε μία συνεχή προσοχή και διαρκή ένταση. Αντιθέτως, η άμβλωση απαιτεί μία μοναδική απόφαση, μία εκδήλωση της θελήσεως, που αν ληφθεί το πρόβλημα οδεύει προς τη «λύση» του.

Από τα χρόνια του Ιπποκράτη κιόλας, η ιατρική θεραπεία ήταν ταυτόσημη με τη θεραπεία και την προσφορά ζωής και ασύμβατη με τη συνδρομή στο θάνατο. Κατά τον περίφημο όρκο του, ο ιατρός υπόσχεται ότι «δε θα χορηγήσει ποτέ σε κανέναν θανάσιμο φάρμακο, ακόμη και αν αυτός το ζητήσει, ούτε ποτέ θα τον συμβουλευσει να το πάρει»⁷⁶. Αυτή η ρήση έχει σημαντικό κύρος και για την περίπτωση της ευθανασίας, που θα δούμε παρακάτω.

Η άμβλωση αποτελεί σε διεθνές επίπεδο ένα δύσκολο και λεπτό πρόβλημα που αφορά νομικούς, φιλοσόφους, θεολόγους, κοινωνιολόγους και το κοινό γενικότερα. Κατά την καθηγήτρια Rivet, η διαμάχη γύρω από την άμβλωση δεν αφορά μόνο την επιστήμη, αλλά είναι μια κοινωνική και ιδεολογική διαμάχη γεμάτη συναίσθημα και πάθος⁷⁷.

Πολυάριθμα είναι τα επιχειρήματα των αντιπάλων, όπως και των υποστηρικτών της ελεύθερης άμβλωσης. Οι πρώτοι υποστηρίζουν ότι αφού το παιδί που θα γεννηθεί έχει δικαιώματα αξιοσέβαστα, κανείς δε δικαιούται να του στερήσει το δικαίωμα για ζωή. Εκτός αυτού, το έμβρυο στην περίπτωση της άμβλωσης αποτελεί ένα αθώο θύμα αφού δε ζήτησε από κανέναν να έλθει στον κόσμο. Από την άλλη πλευρά, οι υποστηρικτές της άμβλωσης, θεωρούν ότι το σώμα της γυναίκας ανήκει στην ίδια αποκλειστικά και θα έπρεπε να έχει το δικαίωμα να το διαθέτει όπως εκείνη νομίζει. Εξάλλου, ένα ανεπιθύμητο παιδί μπορεί να έχει πολλά προβλήματα στις σχέσεις του με τη μητέρα ή τους άλλους συγγενείς. Όπως το παιδί έχει δικαίωμα να έλθει στον κόσμο, με το ίδιο σκεπτικό μπορούμε να πούμε πως έχει και το δικαίωμα να μη γεννηθεί, πόσο μάλλον όταν το μέλλον που ανάγεται μπροστά του είναι γεμάτο μιζέρια και κάθε άλλη δυστυχία.

Από δημογραφική άποψη, η επίδραση της ελεύθερης άμβλωσης στις γεννήσεις φαίνεται να είναι ιδιαίτερα αρνητική, χωρίς ωστόσο αυτό να έχει αποδειχθεί απόλυτα.

76. Μαντζαρίδης Γ., Ο πόνος στην ανθρώπινη παράδοση και θεολογία, 2004, 252

77. Μαγγανάς Α. 1999, 369

Στη Βουλγαρία, και την Ουγγαρία, λειτούργησαν πιο αρμονικά νόμοι που υπαγόρευαν την άμβλωση σε εξαιρετικές περιπτώσεις και όχι αντίστοιχοι που επέτρεπαν την τελείως ελεύθερη άμβλωση. Στο Κεμπέκ, σύμφωνα και με στατιστικά στοιχεία, υποθέτουμε ότι αν επιτρεπόταν μια πλήρης απελευθέρωση της άμβλωσης σε συνδυασμό με τα πενιχρά μέσα πρόνοιας που διαθέτει, θα αποτελούσε αναμφίβολα μια απειλή μείωσης του πληθυσμού. Πάντως, σίγουρα όλο και περισσότερο γίνεται κοινή συνείδηση στους υπεύθυνους των διαφόρων κρατών πως η αύξηση του ποσοστού των γεννήσεων συνδέεται κυρίως με τη λήψη μέτρων οικογενειακής πρόνοιας.

Επιπροσθέτως, οι νομοθεσίες σε διάφορες χώρες διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες όσον αφορά τη στάση τους απέναντι στην άμβλωση. Καταρχάς, υπάρχουν νομοθεσίες που απαγορεύουν γενικά την άμβλωση, όπως στην Ισπανία, άλλες που επιτρέπουν την άμβλωση για ιατρικούς λόγους, όπως όταν η ζωή της μητέρας βρίσκεται σε κίνδυνο (Αυστρία, Βέλγιο, Πορτογαλία) και, τέλος, άλλες που ανάλογα με τις διατυπώσεις των οποίων η άμβλωση πραγματοποιείται μετά από αίτηση (Σκανδιναβία, Ρωσία, Αν. Ευρώπη, Ιαπωνία, Γαλλία, Μ. Βρετανία, Η.Π.Α. και Καναδάς).

Στα κράτη όπου η άμβλωση επιτρέπεται, δύο συστήματα μελετήθηκαν και εφαρμόστηκαν: αυτό της τυχαίας επιλογής, όπου επινοήθηκε μία λίστα των διαφόρων περιπτώσεων όπου η άμβλωση είναι νόμιμη (άλλες νομοθεσίες διευρύνουν και άλλες περιορίζουν τον αριθμό αυτών των περιπτώσεων) και αυτό της αναγγελίας μας πολύ γενικής φόρμουλας, που αποδεικνύεται ένας πραγματικός δείκτης συμπεριφοράς στην περίπτωση της άμβλωσης. Στη Γαλλία, νόμος που φιλελευθεροποίησε την άμβλωση προβλέπει πως η διακοπή της εγκυμοσύνης μπορεί να γίνει εκούσια και χωρίς κυρώσεις σε καθορισμένες μόνο περιπτώσεις. Στον Καναδά ο Ποινικός Κώδικας από το 1969 επιτρέπει την «θεραπευτική άμβλωση»⁷⁸. Συγκεκριμένα, το άρθρο 251 του Κ.Π.Κ. προβλέπει το αδίκημα της άμβλωσης και περιέχει στις δύο πρώτες παραγράφους απαγορευτικές διατάξεις και στις παρ.4 και 5 αυτές που προβλέπουν τη μη τιμωρητή άμβλωση, περίπου όπως και ο Ελλ.Π.Κ. Το παρόν άρθρο συνδέεται άμεσα με τους στόχους της ποινικής δικαιοσύνης, που είναι η ειρήνη, ασφάλεια, υγεία, ηθικότητα και δημόσια τάξη. Τέλος, κατά τον Καναδό δικαστή Dickson το κοινό χωρίζεται σε δύο μέρη, δηλαδή αυτούς που θέλουν να θεωρηθεί νομικά η άμβλωση ως πράξη καθαρά προσωπική και ιδιωτική, που ενδιαφέρει μόνο τη γυναίκα και το γιατρό της και όπου το κράτος δεν έχει κανένα νόμιμο δικαίωμα επέμβασης και σ' εκείνους που, βασιζόμενοι σε ηθικές επιταγές και με θρησκευτικά ή άλλα κίνητρα, θεωρούν πως η πρόκληση μιας άμβλωσης και η καταστροφή ενός εμβρύου, βιώσιμου ή όχι, σημαίνει την καταστροφή μιας ανθρώπινης ζωής και ισοδυναμεί με φόνο. Ξεκαθαρίζουμε, λοιπόν, πως στον Καναδά δε φαίνεται κακή η νομοθεσία που αφορά την άμβλωση, μα η εφαρμογή της, γι' αυτό μεγαλύτερη σημασία πρέπει να δοθεί από την Κυβέρνηση στην πρόληψη, καθώς και στην πολιτική οικογενειακού προγραμματισμού.

Αν εξετάσουμε το θέμα υπό το πρίσμα της χριστιανικής θρησκείας, θα δούμε ότι σε μία πρώτη φάση η σαρκική επαφή ήταν τόσο αυστηρά καταδικασμένη που ο θεσμός του αγάμου, δηλαδή του αγνού εθεωρείτο σαν ιδεώδης τρόπος ζωής.

---

78. Μαγγανάς Α. 1999, 369

Για να αντιμετωπισθεί, λοιπόν, η δυσκολία διατήρησης της αγνότητας για μεγάλο αριθμό ανθρώπων, αλλά και η ανάγκη της διαιώνισης του ανθρωπίνου είδους, ο γάμος επιτρεπόταν σαν ένα μικρότερο κακό, με την προϋπόθεση όμως να επιφέρει τεκνογονία. Κάθε αντιτεκνογονική, λοιπόν, μέθοδος ήταν βασικά καταδικασμένη. Αργότερα, όμως, η μεγάλη ελάττωση της θνησιμότητας οδήγησε σε πιο προσγειωμένες σκέψεις και τροποποίησε ριζικά το πρόβλημα του υπερπληθυσμού, αφού η οικογένεια που δε χρησιμοποιούσε αντισυλληπτικά κινδύνευε να βρεθεί με περισσότερα παιδιά από όσα μπορούσε να αναθρέψει⁷⁹. Για την αντιμετώπιση συνεπώς των δυσκολιών αυτών η καθολική Εκκλησία άλλαξε τις απόψεις της πάνω στους σκοπούς του γάμου και επέτρεψε όχι μόνο την ολική σεξουαλική αποχή, αλλά και την περιοδική ακόμα, θεωρώντας πως η απουσία εμπράκτου παρεμποδίσεως της σύλληψης έκανε θεμιτή τη σαρκική επαφή, ακόμα και όταν η πιθανότητα κνήσεως ήταν μηδαμινή και ανύπαρκτη. Οι προτεστάντες έλαβαν μια πιο ελαστική θέση απέναντι στο θέμα της πρόληψης των γεννήσεων με την «Διακήρυξη της Συνόδου του Lambeth το 1930». Ωστόσο, διατήρησαν την αποδοκιμασία τους όχι μόνο απέναντι στην προκλητή άμβλωση, αλλά και απέναντι στα αντισυλληπτικά μέσα, όταν αυτά εμπνέονται από εγωισμό ή φιληδονία. Αντιθέτως, την επιτρέπει όταν έχουν ανώτερα ηθικά κίνητρα, όπως είναι η ανάγκη της σωστής ανατροφής των παιδιών μιας οικογένειας. Με τον τρόπο αυτό η προτεσταντική Εκκλησία εισάγει την έννοια της ευθύνης του ατόμου, απέναντι στην άμβλωση⁸⁰.

Ο Κανόνας ΚΑ του Ιωάννη του Νηστευτή, δίνει ως επιτίμιο πέντε χρόνια ή έστω τρία στις γυναίκες που επίτηδες θανατώνουν τα έμβρυα που βρίσκονται στην κοιλιά τους⁸¹. Παρομοίως και εκείνες, οι οποίες δίνουν στις εγκύους βότανα ή άλλα κατασκευαστικά είδη για να αποβάλουν τα νεκρά βρέφη. Τα βότανα αυτά οι γυναίκες μεταχειρίζονται διαφορετικά, δηλαδή άλλες τα τρώνε ή τα πίνουν για να μην γκαστρωθούν ποτέ, ενώ άλλες φονεύουν τα βρέφη όταν τα συλλάβουν ή όταν βρίσκονται εγγύς στο να γεννήσουν. Το να πράττουν, όμως κάθε μήνα φόνος με τέτοια βότανα είναι χειρίστο των άλλων. Κατά τον επόμενο Κανόνα, η έγκυος γυναίκα που απέβαλε άθελά της το βρέφος (εξαιτίας ακουσίας περιστάσεως), κανονίζεται να μη μεταλάβει για ένα χρόνο. Γι' αυτό ιδιαίτερη προσοχή κατά τον Νηστευτή ωφείλουν να δείχνουν οι έγκυες, ώστε να μη σηκώνουν κανένα βάρος, να τρώνε όταν μυρίζονται φαγητό και να προφυλάσσουν τον εαυτό τους από οτιδήποτε τους φέρνει βάρος και ενόχληση. Το ανδρόγυνο δεν πρέπει να κοιμάται σε ένα κρεβάτι, ούτε να έχουν ερωτική επαφή, ούτε οι άνδρες να χτυπούν τις γυναίκες τους ή να τους προκαλούν λύπη ή θυμό, ώστε να μη γίνουν φονιάδες αυτές. Αν οι γυναίκες αποβάλλουν εξαιτίας ερωτικής σμίξεως με το σύντροφό τους, θεωρούνται υπεύθυνες εκουσίως φόνου. Ο Κανόνας ΚΓ' κανονίζει τη γυναίκα να απέχει τρία χρόνια από τη Θ. Κοινωνία, εάν πλάκωσε το βρέφος της και το έπνιξε. Η ίδια δεν πρέπει να τρώει κρέας ή τυρί το ίδιο χρονικό διάστημα, αλλά με πόνο καρδιάς να κάνει και αγαθοεργίες.

79. Souvy A., 1965, 78

80. Hulsman L.- Bernat de Celis J., *Αστοχες ποινές*, 1991, 177

81. Χριστινάκης Π., 1994, 178

Επιπλέον, αν από αμέλεια ή πειρασμό (πολυφαγία, πολυποσία, ερωτική πράξη) αποβάλλει, η πράξη της παρομοιάζεται με εγκληματικό φόνο. Άξια συγχωρήσεως είναι μόνο αν χάσει το έμβρυο από διαβολική ενέργεια, όμως και πάλι χρειάζεται μέτρια επιτίμια και Κανόνα, επειδή η εγκατάλειψη αυτή του Θεού προς το ζευγάρι έγινε για άλλες αμαρτίες της στο παρελθόν, το παρόν ή το μέλλον⁸².

Αξιοσημείωτο είναι ότι επειδή η άμβλωση σημαίνει διακοπή της κηύσεως με κάθε πρόσφορο μέσο, το πρόβλημα έγκειται στο πότε έχουμε έναρξη της κηύσεως. Η Π. Διαθήκη κάνει λόγο για εξεικονισμένο ή μη έμβρυο. Η επιστήμη, πάντως, δέχεται ότι το γονιμοποιηθέν ωάριο δεν έχει αρχικά σταθερό σύνδεσμο με τον μητρικό οργανισμό, αλλά αιωρείται αποβαλλόμενο στο 50% των περιπτώσεων. Στο άλλο 50% εγκαθίσταται σταθερά μετά από διάστημα 7-8 ημερών από τη γονιμοποίηση στο βλενογόνο της μήτρας. Αυτό, λοιπόν, είναι και το σημείο έναρξεως της κυοφορίας, το οποίο θέτει και η σύγχρονη Ποινική Επιστήμη ως αφετηρία της ζωής. Το αδίκημα της αμβλώσεως θεωρείται τετελεσμένο αφού επιτευχθεί φθορά του εμβρύου, συνεπώς εάν δεν υπάρξει θάνατος του κυοφορημένου δεν υφίσταται κανένα αδίκημα. Η απόπειρα δηλαδή, δεν τιμωρείται κατά τον Παναγιωτάκο στο Κανονικό Δίκαιο. Ωστόσο, η ΣΤ' Οικουμενική Σύνοδος θεσπίζει το αντίθετο, αφού με τον 41^ο Ιερό Κανόνα της τιμωρεί, όπως είπαμε, και εκείνες που χορηγούν εμβρυοκτόνα φάρμακα. Ο Ιερός Κανών της Πενθέκτης δεν αξιώνει το αποτέλεσμα αλλά γενικά «τας διδούσας». Σημειώνουμε εδώ ότι οι Κανόνες των Οικουμενικών Συνόδων υπερέχουν έναντι των αντιστοιχών των Πατέρων και των Τοπικών Συνόδων. Το αδίκημα της αμβλώσεως είναι σημαντικό για την Εκκλησία, αφού έβαζε παράλληλα σε κίνδυνο σοβαρό και τη ζωή της εγκύου.

Η άμβλωση χωρίζεται σε αυτοάμβλωση και ετεράμβλωση. Η πρώτη συνεπάγεται τη θανάτωση του εμβρύου από την ίδια την κυοφορούσα και τιμωρείται με την ποινή του μικρού αφορισμού των δέκα ετών και το ίδιο θεσπίζει και ο Μ. Βασίλειος στον Β' Ιερό Κανόνα του, κατά τον οποίο η αμαρτήσασα πρέπει να βγει από την εκκλησιαστική ζωή και με τη μετάνοια και την εξομολόγηση να βρει τη θεραπεία. Κατά τον Ζωναρά, η ακουσίως αποβάλλουσα το βρέφος δε θεωρείται φονεύτρια. Η άποψη του αυτή έρχεται σε αντίθεση, όμως, με την Ευχή του Ευχολογίου, η οποία συμπεριλαμβάνει τόσο την εκούσια όσο και την ακούσια αποβολή της γυναίκας. Η ετεράμβλωση συνεπάγεται τη θανάτωση του κυοφορούμενου εμβρύου από άλλον⁸³. Ο δράστης κολάζεται με την ποινή του φονιά. Κατά το Δίκαιο της αυτοκρατορίας το αδίκημα της αμβλώσεως εκ προθέσεως επέφερε βαρύτερες ποινές. Επιπλέον, παρεμφερής με τους ανεύθυνους γονείς είναι και ο Κανόνας ΚΔ' του Νηστευτή, ο οποίος επιτιμά τους γονείς των οποίων πέθανε αβάπτιστο το παιδί τους από αμέλεια δική τους. Αυτοί πρέπει να μη μεταλαμβάνουν, να ξηροτρώνε, να κλαίνε, να μετανοούν, να κάνουν ελεημοσύνη να κάνουν κάθε φορά 40 μετάνοιες.

---

82. Αγιορείτης Ν., 1876, 711

83. Μαντζουνέας Ε. 1979, 241

Εκτός αυτών, και οι μητέρες οι οποίες αφήνουν τα βρέφη τους μπρος στις εισόδους των Εκκλησιών, θεωρούνται φονεύτριες κατά τον Νηστευτή, ανεξαρτήτως επελεύσεως ή μη θανασίμου αποτελέσματος, γι' αυτό επιτιμώνται με αποχή 25 ετών από τη Θ. Ευχαριστεία, ενώ αν υπάρχει συναυτουργός επιτιμάται με 20 έτη αντίστοιχα⁸⁴. Βέβαια, λόγοι ανωτέρας βίας όπως εμπόλεμη κατάσταση ή καταδίωξη αίρουν την αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος αυτού, αφού δε συνεπάγονται αδιαφορία ή φυγοπονία. Ο Κανόνας αυτός φέρνει στον νου το άρθρο 306 του Ελλ.Π.Κ. το οποίο θα συναντήσουμε παρακάτω.

Τέλος, πάνω στο θέμα των αμβλώσεων, το Εκκλησιαστικό Δίκαιο είναι πιο αυστηρό από ότι το Ποινικό Δίκαιο.

Οι ιερείς, σύμφωνα με την έρευνα μας, παρουσιάστηκαν ξεκάθαρα επικριτικοί όσον αφορά στο πρόβλημα των αμβλώσεων. Θεωρούν, λοιπόν, την άμβλωση ως φόνο και κάποιοι από αυτούς και χειρότερο ακόμα. Δε μπορούν να πιστέψουν πως κάποιες γυναίκες παίρνουν το ζήτημα με τόσο ελαφριά συνείδηση, απάθεια και τόση ασυνέπεια. Υπάρχουν δε, μερικές που θεωρούν την έκτρωση ως κάτι ποταπό, το οποίο δεν έχει καν την υποψία του εγκλήματος ή αμαρτίας. Οι περισσότεροι Εξομολόγοι κάνουν λόγο για το θαύμα της ζωής και την αξία της, χωρίς να δέχονται ότι οι αθώες ανυπεράσπιστες ψυχές των βρεφών πρέπει να αφαιρούνται τόσο απερίσκεπτα. Κάποιοι δε, έχουν την πεποίθηση ότι σώζουν ζωές όταν πείθουν μια γυναίκα να κρατήσει το παιδί της. Δε δέχονται την έκφραση «διακοπή της κηύσεως» αλλά προτιμούν να θεωρούν την έκτρωση «παιδοκτονία εκ προθέσεως». Οι ιερείς σε μεγάλο βαθμό προθυμοποιούνται μέσω της Εκκλησίας να παρέχουν βοήθεια στις μητέρες που δεν έχουν τη δυνατότητα να συντηρήσουν ένα νεογέννητο παιδί. Μάλιστα, έτυχε να βρούμε σε Εκκλησίες μικρά βιβλιαράκια που τονίζουν το αποτρόπαιο των αμβλώσεων, διαφημίζοντας τον «Σύλλογο Προστασίας Αγέννητου Παιδιού». Επιπροσθέτως, επιπλήττουν συχνά τις γυναίκες που κάνουν έκτρωση, ενώ υπήρχε περίπτωση που ένας Πνευματικός πρότεινε σε μία τέτοια να βιώσει το μητρικό ένστικτο επισκεπτόμενη κάποιο ίδρυμα για ορφανά. Κλείνοντας, συμπεραίνουμε, πως στο θέμα των εκτρώσεων ο εγκληματοπροληπτικός ρόλος της I Εξομολόγησης είναι σημαντικός.

- ii. **Κλοπές, μικροκλοπές, κλεπτομανία, ληστεία.** Κλοπή είναι η σκοπίμως παράνομη ιδιοποίηση με την αφαίρεση από την κατοχή κάποιου ξένου (ολικώς ή εν μέρει) κινητού πράγματος, όπως ορίζει ο Ελλ.Π.Κ. στην ά' παρ. του άρθ.372 και τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών και αν το αντικείμενο κλοπής είναι ιδιαίτερα μεγάλης αξίας με φυλάκιση τουλάχιστον δύο ετών⁸⁵. Το αρθ.373 κάνει λόγο για την παράνομη απόκτηση περιουσιακής ωφέλειας για όποιον νεκροσυλήσει με τυμβωρυχία μέσω αυτής, πράξη η οποία τον καθιστά υπαίτιο κλοπής.

---

84. Αγορείτης Ν., 1876, 712

85. Μαγγανάς Α. - Λάζος Γ., 1998, 383

Υπάρχουν, βέβαια και οι διακεκριμένες περιπτώσεις κλοπής, όπου σύμφωνα με το αρθ.374 η κλοπή τιμωρείται με κάθειρξη μέχρι 10 ετών: α) Αν από τόπο προορισμένο για θρησκευτική λατρεία αφαιρέθηκε πράγμα αφιερωμένο σ' αυτή, β) Αν αφαιρέθηκε πράγμα επιστημονικής, καλλιτεχνικής, αρχαιολογικής ή ιστορικής δημιουργίας που βρισκόταν σε συλλογή εκτεθειμένη σε κοινή θέα ή σε δημόσιο οίκημα ή σε άλλο δημόσιο τόπο, γ) Αν αφαιρέθηκε πράγμα που μεταφερόταν με οποιοδήποτε δημόσιο συγκοινωνιακό μέσο ή ήταν τοποθετημένο σε χώρο περιορισμένο για εναπόθεση πραγμάτων προς μεταφορά ή παραλαβή ή μεταφερόταν από ταξιδιώτη, δ) Αν η κλοπή τελέστηκε από δύο ή περισσότερους, που είχαν ενωθεί για να διαπράττουν κλοπές ή ληστείες, ε) Αν η πράξη τελέστηκε από πρόσωπο που διαπράττει κλοπές ή ληστείες κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια στ) Αν οι περιστάσεις υπό τις οποίες τελέστηκε η πράξη μαρτυρούν ότι ο δράστης είναι ιδιαίτερα επικίνδυνος, ζ) Αν ο δράστης κινούμενος με μηχανοκίνητο μεταφορικό μέσο αφαιρέσει πράγμα που φορούσε ο παθών.

Όσον αφορά στην α' παρ. τα πράγματα πρέπει να είναι αφιερωμένα στη λατρεία της θρησκείας ανεκτής από το Σύνταγμα, ο δε δράστης να γνωρίζει την ιδιότητά της, καθώς και τον προορισμό του τόπου, από τον οποίο αφαιρούνται⁸⁶.

Σύμφωνα με το Εκκλησιαστικό Δίκαιο, για να θεωρηθεί μια πράξη ως κλοπή απαιτείται δόλος αφαιρέσεως του πράγματος, ο οποίος περιλαμβάνει τη γνώση ότι το αφαιρούμενο πράγμα είναι όντως ξένο και βρίσκεται στην κατοχή κάποιου άλλου και τη βούληση ή αποδοχή αφαιρέσεως του πράγματος από την ξένη κατοχή για να υπάρξει κατοχή του ιδίου ή τρίτου και σκοπός του δράστη για τη διάθεση του πράγματος με τον ίδιο τρόπο που το διαθέτει και ο ιδιοκτήτης του.

Ο υπαίτιος κλοπής τιμωρείται με την ποινή του απλού αφορισμού⁸⁷. Εάν δε, μεταμεληθεί για την πράξη του και πριν το ομολογήσει η ίδια φανερωθεί δημοσίως, τότε η ποινή μειώνεται κατά το ήμισυ. Χαρακτηριστικό του Κανονικού Νομοθέτη είναι ότι επιβάλλει τα τυχόν ευρεθέντα κλοπιμαία να παραδοθούν στον ιδιοκτήτη τους, σύμφωνα με το Δευτερονόμιο. Σύμφωνα με το βιβλίο «Εξοδος» της Π. Διαθήκης, ακόμα και εχθρός να είναι ο ιδιοκτήτης, πρέπει να του παραδίδονται τα κλοπιμαία. Παλαιότερα αυτός που έβρισκε κάτι χαμένο ή κλεμμένο edικαιούτο εύρετρα, δηλαδή κάποιο ποσοστό από την αξία του πράγματος (π.χ. 10% για πράγμα αξίας μέχρι 500 drχ), ωστόσο ο Κανονικός Νομοθέτης καταδικάζει τα εύρετρα, θεωρώντας τα αισχροκέρδεια. Επιπλέον, ο κλέφτης κατά τον ΞΑ' Κανόνα του Μ. Βασιλείου, εφόσον από μόνος του προσέλθει σε εξομολόγηση και μετανοήσει, εμποδίζεται για ένα μόνο χρόνο από τη συμμετοχή του στη Θ. Κοινωνία⁸⁸. Αν, όμως, φανερωθεί από άλλους ή πιαστεί επ' αυτοφόρω, ωφείλει ένα χρόνο να πέφτει στα γόνατα, άλλον έναν να στέκεται με τους πιστούς και μετά να μεταλαμβάνει. Ο Νηστευτής τον κλέφτη που μετανοεί με τη θέλησή του, επιτιμά με μέχρι και 13 μέρες αποχή από τη Θ. Κοινωνία, ενώ αυτόν που αποκαλυφθεί από άλλους με 6 μήνες αντίστοιχα, κατά τους οποίους πρέπει να τηρεί ξηροφαγία και πολλές μετάνοιες σε καθημερινή βάση. Ο κλέφτης, επίσης, δημόσιας παρουσίας, η οποία ανήκει στα κεφαλαιώδη είδη κλοπής να κωλύεται από την Ιεροσύνη.

86. Μαγγανάς Α., 1995, 1623

87. Μαντζουνέας Ε. 1979, 286

88. Αλιβιζάτος Α., 1949, 450

Ο Μ. Βασίλειος, πάλι, θεωρεί την πλεονεξία μια άλλη μορφή ειδωλολατρείας και ρίζα όλων των κακών. Για τον Νηστευτή, δεν αποτελούν πάθη μόνο η κλοπή και η τυμβωρυχία αλλά και η πλεονεξία κατά τις Γραφές και την Πατερική παράδοση. Η απόκτηση ξένων πραγμάτων με παράνομο τρόπο, η κλοπή, δηλαδή, διαιρείται στη ληστεία και την τοιχωρυχία. Ο ληστής, λοιπόν, όντας οπλισμένος είναι και δυνάμει φονιάς και ως τέτοιος πρέπει να επιτιμάται, όμως εφόσον δείξει μεταμέλεια να επιστρέφει στους κόλπους της Εκκλησίας.

Η ληστεία συγκεκριμένα, είναι η αφαίρεση ξένου πράγματος ή ο εξαναγκασμός σε παράδοσή του για να το ιδιοποιηθεί παράνομα πρόσωπο με τη χρήση σημαντικής βίας ή απειλών με κίνδυνο σωματικό ή και της ζωής του θύματος. Το αδίκημα αυτό στρέφεται τόσο κατά της ελευθερίας, όσο και κατά της ιδιοκτησίας του θύματος. Η πρόθεση αρπαγής με χρήση βίας κινητού πράγματος, αποτελεί τον υποκειμενικό χαρακτήρα της συμπεριφοράς του δράστη ενώ η πράξη που εκδηλώνεται την αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος της ληστείας.

Και η τυμβωρυχία, βέβαια, αποτελεί κοινωνικό αδίκημα και περιλαμβάνει την εκ προθέσεως διάνοιξη τάφου και τη μετακίνηση κινητών πραγμάτων θαμμένων μαζί με το νεκρό⁸⁹. Ο δράστης τιμωρείται με την ποινή του απλού αφορισμού, ανάλογα με την κρίση του Πνευματικού Πατρός. Η αποχή από τη Θ. Κοινωνία είναι 12 έτη, εκ των οποίων, τα δύο πρέπει να κλαίει, τα τρία να ακούει τη Θ. Λειτουργία, τα τέσσερα να γονατίζει και το τελευταίο να στέκεται μεταξύ των πιστών⁹⁰.

Τέλος, αξιοσημείωτη είναι η στάση του Ιησού Χριστού απέναντι στους ληστές και τους εμπόρους που δρούσαν στο Ναό του Θεού, μετατρέποντάς τον σε «σπήλαιό» τους. Τους παρουσιάζει, λοιπόν, ως ληστές επειδή έδρασαν κάτω από ορισμένες συνθήκες⁹¹. Η κλοπή, επίσης, ως έγκλημα κατά της ιδιοκτησίας, αλλά και άλλα εγκλήματα κοινού ποινικού δικαίου πηγάζουν από τους πονηρούς συλλογισμούς, όπως φαίνεται από το κεφ.15 εδ.19 του κατά Ματθαίον, όπου ο Χριστός ξεκάθαρα κάνει λόγο για την ελευθερία της βούλησης του ατόμου.

Σύμφωνα με τους κληρικούς των εμπειρικών μας συνεντεύξεων, οι παραβάσεις που σχετίζονται με την κλοπή και πολύ σπάνια με κάτι πιο σοβαρό σχετικό (όπως μια απάτη π.χ. με κάρτες ή μέσω υπολογιστών), αντιμετωπίζονται με νουθεσίες και όχι με επιτίμια επί το πλείστον. Αυτές περιλαμβάνουν την άμεση και έμπρακτη αποκατάσταση όπως για παράδειγμα την επιστροφή κλεμμένων χρημάτων ή άλλων υλικών αγαθών, κάποιες φορές και με ανώνυμη ταχυδρομική επιστολή. Έχουμε, δηλαδή, την αποζημίωση να κυριαρχεί στη σχέση μεταξύ θύτη και θύματος, η οποία επιδιώκεται με προτροπή από τους Πνευματικούς. Αν αυτή δεν είναι εφικτή (αν το ποσό είναι μεγάλο και έχει ήδη σπαταληθεί ή αν τα ίχνη του θύματος έχουν χαθεί), υπάρχει και η έμμεση αποκατάσταση, δηλαδή η αποκατάσταση προς το κοινωνικό σύνολο, που επέρχεται με κοινωφελές έργο, φιλανθρωπίες προς τους φτωχούς, δωρεές σε ιδρύματα πάσης φύσεως κ.τ.λ.

---

89. Μαντζουνέας Ε. 1979, 288-289

90. Χριστινάκης Π., 1999, 172

91. Μαγγανάς Α., 2007

iii. **Ενδοοικογενειακή βία.** Ο θεσμός της οικογένειας είναι ιερός για την Εκκλησία και απόλυτα σεβαστός για την Πολιτεία. Οι γονείς έχουν υποχρεώσεις απέναντι στα παιδιά τους αλλά και το αντίστροφο. Μάλιστα, σύμφωνα με το αρθ.306 του Ελλ.Π.Κ., όποιος με πρόθεση αφήνει αβοήθητο ένα πρόσωπο που το έχει στην προστασία του ή που έχει υποχρέωση να το διατρέφει και να το περιθάλπει, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον έξι μηνών. Η διάταξη του αρθ.309 Π.Κ. που αφορά τις επικίνδυνες σωματικές βλάβες σχετίζεται άμεσα με τη βία στην οικογένεια, και αυτό διότι η διαζευκτική απαρίθμηση των μέσων που μπορεί να προκαλέσουν μία επικίνδυνη σωματική βλάβη (κίνδυνος ζωής ή βαριάς σωματικής βλάβης) οδήγησε τον Α. Πάγο να αναιρέσει επανειλημμένα καταδικαστικές αποφάσεις, διότι το δικαστήριο δεν προσδιόριζε με σαφήνεια ποια από τις δύο μορφές διακινδύνευσης έλαβε χώρα ώστε να ληφθεί υπ' όψιν κατά το στάδιο της επιμέτρησης της ποινής βάσει του αρθ.79 Π.Κ.⁹² Με τον τρόπο αυτό, λοιπόν, ορισμένα θύματα ενδοοικογενειακής βίας στερήθηκαν της προστασίας του νόμου. Συνεπώς, η ερμηνεία του Α. Πάγου γίνεται αντικείμενο κριτικής, εφόσον και στις δύο περιπτώσεις βρισκόμαστε μπροστά στο ίδιο πλαίσιο ποινής. Αφού, λοιπόν, υπάρχουν δυσκολίες ως προς τη στοιχειοθέτηση και απόδειξη του ενδοοικογενειακού βιασμού, τουλάχιστον, με το αρθ.309 δίνεται η δυνατότητα δίωξης των συζύγων για σωματικές βλάβες. Επιπλέον, πρόσθετες δυσκολίες δημιουργεί η νομολογιακή πρακτική που εφαρμόζεται πάγια εδώ και χρόνια εμποδίζοντας κάποια θύματα να προσφύγουν στους μηχανισμούς της ποινικής καταστολής.

Συγκεκριμένα, το αρθ.309 Π.Κ. αναφέρει τα εξής: «Εάν η εν τω προηγουμένω άρθρω πράξις, ετελέσθη κατά τρόπον δυνάμενον να παραγάγει κίνδυνο της ζωής του παθόντος ή βαρείαν σωματικήν βλάβην αυτού (αρθ.310 παρ.2) επιβάλλεται ποινή φυλακίσεως τουλάχιστον τριών μηνών». Η διάταξη αυτή παραπέμπει στο άρθρο 310 για την έννοια της βαριάς σωματικής βλάβης, το οποίο αναφέρει μεταξύ άλλων: «Βαρεία σωματική πάθηση υπάρχει ιδίως αν η πράξη προξένησε στον παθόντα κίνδυνο ζωής ή βαριά και μακρόχρονη αρρώστεια ή σοβαρό ακρωτηριασμό ή αν τον εμπόδισε σημαντικά και για πολύ χρόνο να χρησιμοποιήσει το σώμα του». Συγκρίνοντας, λοιπόν, τα κείμενα των δύο διατάξεων βλέπουμε ότι ο νομοθέτης δεν περιορίζεται στο αρθ.309 Π.Κ. στον κίνδυνο βαρείας σωματικής βλάβης, παρ' ότι ο κίνδυνος ζωής αποτελεί μια μορφή βαριάς σωματικής βλάβης (αρθ.310)⁹³. Ίσως αναφέρει διαζευκτικά και τους δύο τρόπους διακινδύνευσης στο αρθ.309 με σκοπό να ληφθεί υπόψιν η διάκριση αυτή στο στάδιο της επιμέτρησης της ποινής βάσει του αρθ.79 Π.Κ. αν και η διευκρίνιση της ύπαρξης κινδύνου ζωής ή βαριάς σωματικής βλάβης είναι δύσκολη.

Ωστόσο, η διάκριση αυτή δεν παίζει ρόλο στο στάδιο της κατάγνωσης της ενοχής, μια και για τις δύο περιπτώσεις προβλέπεται το ίδιο πλαίσιο ποινής. Το αρθ.309 δεν παραβιάζεται, επομένως, όσον αφορά στην ενοχή του δράστη από το γεγονός ότι το δικαστήριο αποφάσισε ότι υπήρξε ο ένας ή ο άλλος τρόπος διακινδύνευσης, αρκεί να αναφέρει ότι υπήρξε ο ένας από τους δύο ή και οι δύο. Η τιμωρία έγκειται κατά το αρθ.309 στον προκληθέντα κίνδυνο από τον τρόπο ενεργείας και όχι από το αποτέλεσμα της βλάβης, που μπορεί να είναι και ασήμαντη.

92. Μαγγανάς Α., 1999, 191

93. Μαγγανάς Α., 1999, 191-192

Αρκεί, συνεπώς, η δυνατότητα επελεύσεως του αποτελέσματος χωρίς να απαιτείται η επέλευση, μια και η απαξία της συμπεριφοράς συνίσταται στον κίνδυνο βλάβης της ζωής ή βαριάς σωματικής βλάβης.

Πρακτικά, πάντως, αν και τα δικαστήρια θεώρησαν, κατά το παρελθόν, σε πολλές περιπτώσεις, ότι η συμπεριφορά του δράστη ενέχει την ίδια απαξία είτε υπήρξε κίνδυνος ζωής είτε βαριάς σωματικής βλάβης, επανειλημμένα ο Α. Πάγος, αρνήθηκε να το επικυρώσει. Βέβαια, η ένταση της διακινδύνευσης αναφέρεται και στα δύο είδη και η επιμέτρηση γίνεται μέσα στο ίδιο πλαίσιο ποινής, ωστόσο αν το αιτιολογικό αναφέρει ότι υπήρξε κίνδυνος ζωής και το διατακτικό κίνδυνος βαριάς σωματικής βλάβης, εφόσον το πλαίσιο της ποινής παραμένει ίδιο, ο δόλος μπορεί να ποικίλει (ενδεχόμενος ή άμεσος).

Τέλος, όλες οι ευθύνες δε βαραίνουν μόνο τον νομοθέτη γι' αυτή την ασάφεια των αρθ.309 και 310, αλλά μάλλον περισσότερο το Ακυρωτικό. Συνεπώς, επειδή η στάση του Α. Πάγου έχει οδηγήσει σε αδιέξοδο, ο νομοθέτης πρέπει να παρέμβει άμεσα και απαραίτητα, διορθώνοντας το αρθ.309 για να μη στερούνται τα θύματα ενδοοικογενειακής βίας τη δυνατότητα συνδρομής από την πολιτεία λόγω μιας ατυχούς έκφρασης του νομοθέτη αλλά κυρίως λόγω μιας ορισμένης ερμηνείας από τον Α. Πάγο.

Η συχνή, επίσης, προσφυγή στο ποινικό δικαστήριο για τις περιπτώσεις συζυγικής βίας που συμβαίνει τα τελευταία χρόνια είναι συνέπεια των πιέσεων που άσκησαν τα φεμινιστικά κινήματα. Αφού, λοιπόν, η συζυγική βία θεωρήθηκε κοινωνικό πρόβλημα, γρήγορα χαρακτηρίστηκε ως έγκλημα, γεγονός που άλλαξε τον χειρισμό του όλου θέματος. Οι γυναίκες ομάδες πίεσης ζήτησαν αφ' ενός να θεωρηθούν ποινικό αδίκημα οι βίαιες συμπεριφορές μεταξύ συζύγων και αφ' ετέρου οι υπεύθυνοι του ποινικού τομέα να χειρίζονται τις πράξεις αυτές και ακόμα πιο αυστηρά από τα άλλα αδικήματα. Επιπροσθέτως, επειδή οι σύζυγοι που κακοποιούν βίαια ή δολοφονούν τη γυναίκα τους ήδη έχουν δείξει την τάση αυτή στο παρελθόν σε μικρότερη έκταση, είναι μεγίστης σημασίας το να σταματηθεί η κλιμάκωση της βίας και να υπάρξει ποινική παρέμβαση από τις πρώτες εκδηλώσεις αυτής της συμπεριφοράς, ώστε το αποτελεσματικό αυτο μέσον να βάλει φρένο σε παρόμοιες καταστάσεις.

Ωστόσο, η προσφυγή στη δικαιοσύνη για υποθέσεις τέτοιου είδους παρουσιάζει κάποιες δυσκολίες, διότι ο νόμος δεν εφαρμόζεται πάντα από τους υπεύθυνους. Συγκεκριμένα, οι αστυνομικοί δεν απαγγέλουν αρκετές κατηγορίες και άλλοι εξακολουθούν να ρωτούν τις γυναίκες αν επιθυμούν να υποβάλλουν μήνυση, ενώ είναι εκείνοι που έχουν αυτό το καθήκον. Η διαδικασία διαρκεί πολύ χρόνο και οι κατηγορούμενοι εύκολα καταφέρνουν να βγουν από τη φυλακή ή αθωώνονται ή οι ποινές είναι πολύ μικρές. Κάποιοι συγγραφείς, μάλιστα, θεωρούν ότι προκύπτουν πολλά προβλήματα από την προσφυγή στην ποινική δικαιοσύνη για τη ρύθμιση καταστάσεων ενδοσυζυγικής βίας και διαπροσωπικών διενέξεων. Ουσιαστικά, πρόκειται για το ατομικό και κοινωνικό κόστος της ποινικής παρέμβασης και των προβλημάτων που πηγάζουν από τον τρόπο λειτουργίας του ποινικού μηχανισμού. Κυρίως, όσον αφορά στο θύμα, αυτό παίζει δευτερεύοντα ρόλο, πιεσμένο ανάμεσα στο κράτος και το δράστη. Η άρνηση, λοιπόν, των θυμάτων να καταθέσουν στην προανάκριση και κατά τη διάρκεια της δίκης γεμίζει οργή τους υπεύθυνους του ποινικού τομέα, οι οποίοι επειδή νομίζουν ότι χάνουν τον χρόνο τους, αρνούνται να βοηθήσουν τα θύματα⁹⁴.

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι η γενικότερη πολιτική εγκληματοποίησης κοινωνικών προβλημάτων και η παρουσία του κράτους πιο έντονα στην ιδιωτική σφαίρα προκαλεί κάποιες δυσάρεστες συνέπειες. Μια πολύ τιμωρητική, δηλαδή, νομοθεσία ή ο εγκλεισμός μερικών αποδιοπομπαίων τράγων ικανοποιούν την κοινή γνώμη, δημιουργώντας την εντύπωση ότι το κράτος κοπιάζει να λύσει τα σχετικά προβλήματα, χωρίς ωστόσο να δίνουν πιο σύνθετες και δαπανηρές λύσεις κατά τους Laberge- Landreville. Επιπροσθέτως, μια παρέμβαση τέτοιας μορφής δημιουργεί διακρίσεις κατά των κοινωνικά μη ευνοούμενων ατόμων και μη ρεαλιστικές προσδοκίες.

Δυστυχώς, η ποινική παρέμβαση ενέχει τον επιπρόσθετο κίνδυνο μαθυματοποιήσει διπλά τις γυναίκες που ανέχονται τη βία των συντρόφων τους. Είναι ουτοπικό να πιστεύει κανείς ότι τα θύματα μέσω της ποινικής δίωξης απαιτούν πάλι το χαμένο έλεγχο και εξουσία., αφού η δίωξη αυτή εκλαμβάνεται ως μία μορφή εξουσίας, που απογυμνώνει ακόμη περισσότερο τα θύματα από τη δυνατότητα ελέγχου. Τρόποι αποφυγής της νοσηρής αυτής κατάστασης θα μπορούσε να είναι η βαθιά αλλαγή της νοοτροπίας των απασχολούμενων στον ποινικό τομέα, σε μία καλύτερη υποστήριξη των θυμάτων και σε μία καλύτερη προσαρμογή της ποινικής πρακτικής στις ανάγκες των θυμάτων.

Άλλη μια αξιοπρόσεκτη παρατήρηση είναι ότι σε περιπτώσεις βίας στην οικογένεια η ποινή πρέπει να είναι αποτρεπτική και να τιμωρεί, ωστόσο, η τυχόν φυλάκιση μπορεί να αποτελέσει μία ακόμα τιμωρία για το θύμα, αφού ο σύζυγος θα χάσει τη δουλειά του. Γι' αυτό πρέπει να επιβάλλονται εναλλακτικές ποινές με σκοπό την επανένταξη και όχι την τιμωρία. Όσον αφορά, λοιπόν, στην επιβολή θεραπευτικής αγωγής ως εναλλακτικής λύσης από τα δικαστήρια, αρκετοί εξειδικευμένοι οργανισμοί αρνούνται να παρέμβουν αν δεν έχει πρώτα επιβληθεί μια ποινή και αν ο δράστης δεν έχει παραδεχτεί ότι δεν έχει πρόβλημα με το να επιθυμήσει μια τέτοια προσπάθεια. Όλα αυτά τα τελευταία, ισχύουν για τον Καναδά, σύμφωνα με πρόσφατη έρευνα, όπου η «ποινική» παρέμβαση ήταν η συνέπεια έντονων κοινωνικών πιέσεων και θεωρούμενη ως απόλυτα απαραίτητη για την επίλυση του προβλήματος. Ωστόσο, χρειάζεται σωστή διοχέτευση της ενέργειας για την ανάπτυξη νέων στρατηγικών αντιμετώπισης και εναλλακτικών λύσεων για την εκδήλωση ενδοσυζυγικής βίας, αφού πλέον αυτή χαρακτηρίζεται ως έγκλημα. Βέβαια, δεν πρέπει να συγχέουμε την εναλλακτική λύση με την απουσία ελέγχου, μια και η χρησιμότητα του ποινικού μηχανισμού (δίωξη, σύλληψη) πρέπει να γίνεται σε συνδυασμό με άλλου είδους μέτρα. Όσον αφορά, ακόμα, στην πρόταση κάποιων για την αποτίμηση τέτοιων καταστάσεων από ειδικούς, σημειώνουμε ότι αν δεν υπάρξει η πρότερη υποδομή, θα δίδεται ευρεία διακριτική ευχέρεια στα αρμόδια άτομα που θα προσεγγίσουν το θύμα, ενώ γεννιέται το ερώτημα ποια ειδικότητα θα πρέπει να έχουν (ψυχολόγοι ή κοινωνιολόγοι ή εξειδικευμένοι κοινωνικοί λειτουργοί). Τέλος, εφόσον σε τέτοιες μεθόδους δε συμμετέχει καθόλου ο δράστης, δε μπορεί να υπάρξει ουσιαστικά επανορθωτική δικαιοσύνη.

Εκτός αυτών, αναφέρουμε τη νέα διάταξη του 1996 στον Καναδά, η οποία θεωρεί ως επιβαρυντική περίπτωση, κατά την επιβολή της ποινής, το γεγονός ότι ο δράστης κακοποίησε τη/το σύζυγο ή τα παιδιά του, ενώ η σεξουαλική κακοποίηση των τελευταίων προέρχεται από την ύπαρξη ενδοοικογενειακής βίας σε ποσοστό 13% αλλά και πρόβλημα ψυχικής υγείας του γονέα (12%), σύμφωνα με έρευνα στην ίδια χώρα. Κλείνοντας, αναφέρουμε ότι αρκετά περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας δεν έρχονται στην επιφάνεια και λόγω της επιδίωξης της «αρμονίας» μέσα στην οικογένεια οι εκτεταμένες έρευνες αποδεικνύουν ότι ο «σκοτεινός αριθμός» των εγκλημάτων αυτών είναι τεράστιος⁹⁵. Αυτού του είδους η βία μπορεί να είναι σωματική αλλά και ψυχολογική. Θύματα είναι γυναίκες, παιδιά (ο σωματικός σωφρονισμός των οποίων αναγνωρίζεται ακόμα ως δικαίωμα σε κάποιες χώρες), αλλά και άτομα τρίτης ηλικίας.

Όσον αφορά στη θέση της Εκκλησίας, η ρήση του Χριστού: «Αν σε ραπίσει κάποιος στρίψε και το άλλο μάγουλο», φανερώνει την άρνηση του Κυρίου να μπει στον κύκλο της βίας, εφόσον η βία φέρνει βία και δεν επιλύει καμία διαφορά⁹⁶. Μέσα σε μια κατάσταση βίας, λοιπόν, ο άνθρωπος δεν πρέπει να την πυροδοτεί περαιτέρω αλλά, αφού την αποστραφεί, να επιζητά μια ειρηνική επίλυση της διαφοράς. Από αυτό διαφαίνεται και η αξία των εναλλακτικών μορφών απονομής της δικαιοσύνης, πάνω σε θέματα βίας, όπως είναι και η Ι. Εξομολόγηση, η οποία όπως θα δούμε παίζει σημαντικό εγκληματοπροληπτικό ρόλο και σε ενδοοικογενειακές διαφορές. Κατά το κεφ.18 εδ.6 του κατά Ματθαίον, ο Χριστός θεωρεί την κακοποίηση παιδιών ως ιδιαίτερα σοβαρό αδίκημα. Η σε παγκόσμια κλίμακα αυστηροποίηση των νομοθεσιών για την πάταξη της παιδικής κακοποίησης και παραμέλησης ευθυγραμμίζεται απόλυτα προς τη διδασκαλία του Κυρίου: «Όποιος δεχτεί ένα παιδί στο όνομά μου εμένα δέχεται», συμπληρώνει ο Χριστός. Επιπλέον, η ρήση που λέγεται κατά το Μυστήριο του Γάμου: «η δε γυνή να φοβήται τον άνδρα», δε σημαίνει ότι η γυναίκα πρέπει να υποτάσσεται σε πάσης φύσεως ορέξεις του άνδρα της, αλλά να τον σέβεται. Τέλος, η 5^η Εντολή του Δεκαλόγου τονίζει την αξία του να τιμάει κάποιος τους γονείς του, χωρίς να τους κακομεταχειρίζεται για κανένα λόγο.

Η εμπειρική έρευνα μας έδειξε ότι ένα πολύ μεγάλο ποσοστό πιστών εξομολογούνται πράξεις ενδοοικογενειακής βίας που πράττουν ή και (σπανίως) υφίστανται. Δε λείπουν και οι περιπτώσεις κακοποίησης ατόμων ηλικιωμένων. Οι Πνευματικοί, επειδή σε πολλές οικογένειες ασκούν μεγάλη επιρροή, όταν διακρίνουν νοσηρές καταστάσεις σπεύδουν να επέμβουν ώστε να καταλαγιάσουν τα πνεύματα και την οργή των μελών των οικογενειών. Οι ιερείς γίνονται γνώστες γεγονότων και πράξεων βίας μέσα στις οικογένειες από τις εξομολογήσεις των πιστών. Συνεπώς, με τις παραινέσεις τους μπορούν να θέσουν τέρμα σε καταστάσεις βίας και να αποτρέψουν την υποτροπή. Ψάχνουν να βρουν το αίτιο κυρίως για τέτοιες πράξεις και να λύσουν τις διαφορές ανάμεσα στο ζευγάρι ή ανάμεσα στους γονείς και τα παιδιά τους, ή ακόμα, μεταξύ των αδερφών, παίζοντας το ρόλο του οικογενειακού συμβούλου.

---

95. Μαγγανάς Α., 1999, 6-7

96. Μαγγανάς Α., 2007

- iv. **Ναρκωτικά.** Τα ναρκωτικά αποτελούν μια μάστιγα της σύγχρονης κοινωνίας ή οποία έχει εξαπλωθεί επικίνδυνα τα τελευταία χρόνια, πλήττοντας τους νέους, κυρίως. Υπό την επιρροή τοξικών ουσιών, όπως προαναφέραμε, διαπράττονται και πλείστα άλλα εγκλήματα.

Σύμφωνα με την πρώτη παράγραφο του αρθ.71 Ελλ.Π.Κ., αν κάποιος καταδικαστεί α) για κακούργημα ή πλημμέλημα που ο νόμος τιμωρεί με ποινή φυλάκισης πάνω από έξι μήνες και που μπορεί να αποδοθεί σε κατάχρηση ναρκωτικών μέσω ή β) για έγκλημα σε κατάσταση υπαίτιας μέθης, κατά το αρθ.193, το δικαστήριο μπορεί να διατάξει την εισαγωγή του σε ειδικό θεραπευτικό κατάστημα, αν πρόκειται για πρόσωπο που κάνει καθ' έξη κατάχρηση αλκοόλ ή άλλων ναρκωτικών μέσων. Επιπλέον, κατά τη 2^η παρ., η εισαγωγή στο θεραπευτικό κατάστημα επακολουθεί την έκτιση της ποινής και η παραμονή σ' αυτό διαρκεί όσο χρόνο απαιτεί ο σκοπός της, ποτέ όμως περισσότερο από μία διετία. Την απόλυση πριν από τη διετία την αποφασίζει το δικαστήριο των πλημμελειοδικών στην περιφέρεια του οποίου βρίσκεται το κατάστημα με πρόταση της διεύθυνσής του⁹⁷. Επιπλέον, το πρόβλημα των καταδικασθέντων με βάση το νόμο περί ναρκωτικών έχει λάβει εκρηκτικές διαστάσεις δεδομένου ότι πλέον τριεπίμισι χιλιάδες κρατούμενοι στις ελληνικές φυλακές σε σύνολο οχτώμισι χιλιάδων έχουν καταδικαστεί με βάση αυτή τη νομοθεσία. Οι ποινές που προβλέπονται είναι βαρύτερες και το κοινό στη μεγάλη του πλειοψηφία τις κρίνει υπερβολικά αυστηρές. Σύμφωνα με την Αν. Καθ. Ζαραφονίτου, η ελληνική νομοθεσία περί ναρκωτικών διατηρεί τον απαγορευτικό/ τιμωρητικό της χαρακτήρα παράλληλα με την ειδική μεταχείριση του χρήστη και του εξαρτημένου. Με βάση το Ν.2261/1993 και το Ν.3189/2003, η αντιμετώπιση του χρήστη είναι επιεικέστερη. Στην περίπτωση που προμηθεύεται, κατέχει ή καλλιεργεί ναρκωτικές ουσίες σε ποσότητα που αποδεδειγμένα εξυπηρετεί την προσωπική του χρήση τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι ενός έτους. Παράλληλα, με βάση το Ν.2721/99 «πλημμελειοποιούνται» οι ποινές για τους μικροδιακινητές εφόσον πρόκειται για χρήστες και εισάγονται ευνοϊκότερες διατάξεις για τους εξαρτημένους χρήστες⁹⁸.

Εάν το κοινό πεισθεί για την βλαπτικότητα ακόμα και των «ήπιων» ναρκωτικών, τότε υπάρχει ελπίδα να αλλάξει κάτι. Βέβαια, επειδή η κατανάλωση παρόμοιων βλαπτικών ουσιών, όπως το τσιγάρο και το αλκοόλ όχι μόνο είναι νόμιμη αλλά αποτελεί συνάμα μια εξαιρετικά κερδοφόρα δραστηριότητα, η οποία μάλιστα διαφημίζεται δημόσια και ευρύτατα, το κράτος πρέπει να πείσει το κοινό ότι τα ναρκωτικά παρουσιάζουν μεγαλύτερη βλαπτικότητα από τις παραπάνω νόμιμα χρησιμοποιούμενες ουσίες⁹⁹.

Στο Βέλγιο, όπου υπάρχουν και «Συμβούλια Πρόληψης», η εναλλακτική μεταχείριση στον τομέα των ναρκωτικών μέσω εκπροσώπων του ιατροκοινωνικού τομέα προκάλεσε την αντίδραση των «κλασικών» παρεμβαινόντων, οι οποίοι θεώρησαν ότι ο ρόλος των εκπροσώπων αυτών ήταν ιατροκοινωνικός και όχι η επιδίωξη της ασφάλειας¹⁰⁰. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να μη συντονιστούν επί ίσοις όροις οι τομείς αλλά να απορροφήσει εκείνος της «ασφάλειας» τον ιατροκοινωνικό αντίστοιχο.

---

97. Μαγγανάς Α., 1995, 549

98. Μαγγανάς Α., 2007

99. Μαγγανάς Α., 1999, 11

100. Μαγγανάς Α., 2004, 48

Η χώρα αυτή ως κράτος πρόληψης επιβάλλει μια λογική «άμυνα» και όχι «προστασία» της κοινωνίας. Οι πολιτικές πρόληψης περνούν από την κοινωνική δράση στον κοινωνικό έλεγχο, αφού η πρόληψη στις μέρες μας περιορίζεται στο να διαχειρίζεται, να περιορίζει και να ελέγχει επικίνδυνες καταστάσεις.

Επιπλέον, στον Καναδά οι υπηρεσίες επανένταξης των τοξικομανών πιέζονται από τον δικαστικό μηχανισμό. Πάντως, για μια αποτελεσματική θεραπεία του τοξικομανή θα πρέπει να λαμβάνουμε υπ' όψιν τη διαχείριση της κατανάλωσης ψυχοτρόπων ουσιών (π.χ. είδος ουσίας, τρόπος κατανάλωσης, συχνότητα εξάρτησης), τον ρόλο που έπαιξαν τα ναρκωτικά στην τέλεση των αδικημάτων, ποιες σφαίρες της ζωής του ατόμου επηρεάζει η κατανάλωση ναρκωτικών και τη δικαστική πορεία του ατόμου, εφόσον το στάδιο που βρίσκεται μπορεί να έχει μεγάλη σημασία για την ενδεχόμενη θεραπεία του. Μια και υφίσταται παράνομος χαρακτήρας της κατανάλωσης ναρκωτικών, αρκετοί τοξικομανείς έχουν προβλήματα με τη δικαιοσύνη, η οποία μαζί με τους ειδικούς για τους τοξικομανείς, θα μπορούσαν να βρουν τον κατάλληλο τρόπο επίλυσης του προβλήματος. Στην πράξη, όμως, το στάδιο της θεραπείας είναι γεμάτο δοκιμασίες, δυσκολίες και παγίδες. Αξιοπρόσεκτο είναι το ότι οι ποινικοί παρεμβαίνοντες θεωρούν την υποτροπή (ως προς την κατανάλωση) ως σημαντική ένδειξη μιας προσεχούς επανάληψης της εγκληματικής συμπεριφοράς, ενώ οι αντίστοιχοι του τομέα της επανένταξης ως αναμενόμενο στάδιο σε μια τέτοια διαδικασία.

Άλλωστε η μεγαλύτερη εμπειρία στο θέμα της τοξικομανίας φανερώνει ότι η θεραπεία του τοξικομανή παραβάτη αποτελεί καλύτερη λύση από τον εγκλεισμό ή άλλες πειστικές καταστάσεις. Σίγουρα, πρέπει να δίνεται έμφαση στην καλή ψυχολογική κατάσταση του τοξικομανή και όχι στην επίτευξη μηδενικού επιπέδου (εγκληματικής) υποτροπής, η οποία αποτελεί ένα εξαιρετικά σημαντικό φαινόμενο στο πεδίο της παρέμβασης. Τέλος, πιθανός αποκλεισμός του τοξικομανή από ένα πρόγραμμα, είναι δεοντολογικά απαράδεκτος και κοινωνικά επικίνδυνος, ενώ η σχέση θεραπευτή- πελάτη δε θα πρέπει να γίνεται στο εσωτερικό ενός εξαναγκαστικού πλαισίου.

Το πρόβλημα των ναρκωτικών, όντας σύγχρονο, δεν τυγχάνει αναφοράς στους Ιερούς Κανόνες της Εκκλησίας. Ωστόσο, επειδή η Εκκλησία ωφείλει να μη δρα ετεροχρονισμένα, να διδάσκει διαχρονικά και να προσαρμόζεται στις απαιτήσεις κάθε εποχής, χωρίς να παρεκκλίνει ταυτόχρονα από τον σκοπό της ιδρύσεώς της, παίρνει ξεκάθαρη θέση στο θέμα της τοξικομανίας. Σύμφωνα με τις συνεντεύξεις που τελέσαμε επιτυχώς, οι Πνευματικοί καταδικάζουν την τοξικομανία, όχι όμως και τους τοξικομανείς, τους οποίους δε «δικάζουν» αλλά επιδιώκουν να θεραπεύσουν. Το έργο της Εκκλησίας είναι σημαντικό ως προς την πρόληψη της χρήσης ναρκωτικών. Οι περισσότεροι Εξομολόγοι παροτρύνουν τους ναρκομανείς να συμμετάσχουν σε προγράμματα απεξάρτησης, αρκετές φορές δε, δεν αρκούνται σε νομοθεσίες, αλλά εμπράκτως κινούν τις διαδικασίες για να επιτευχθεί ο στόχος αυτός. Δεν υποπίπτουν στην εύκολη λύση της οικονομικής βοήθειας προς τους τοξικομανείς, αλλά τους παραπέμπουν σε Κέντρα Νεότητας και απεξάρτησης εντός και εκτός της Εκκλησίας, όπως ο «ΟΚΑΝΑ» και η «Στροφή». Ωστόσο, η Εκκλησία της Ελλάδος δεν έχει κέντρα αποτοξίνωσης. Η δραστηριότητα αυτή των ιερέων έρχεται σε πλήρη αρμονία με το βάρος που ρίχνουν για τη μη διαιώνιση ενός τέτοιου θλιβερού προβλήματος, αλλά και με τις απόψεις τους, που εκφράζουν την πλήρη αποδοκιμασία του.

- v. **Επαγγελματική Πορνεία.** Η επαγγελματική πορνεία έχει και στη χώρα μας βαθύτατες ρίζες. Μάλιστα υπάρχει νομικό πλαίσιο για το αδίκημα αυτό (για άλλους λειτούργημα) από το 1836! Ο πιο πρόσφατος νόμος είναι ο Ν.2734/99, ο οποίος ανήκει στο νέο- διακανονιστικό πρότυπο και ο οποίος αποφεύγοντας τον όρο «πορνεία» αναφέρεται σε «πρόσωπα που εκδίδονται με αμοιβή»¹⁰¹. Στην αιτιολογική έκθεση του σχεδίου Νόμου αναφέρεται: «Το σχέδιο Νόμου έγινε προκειμένου να αντιμετωπιστεί το παρατηρούμενο γνωστό φαινόμενο της άγρας πελατών σε ορισμένους δρόμους ή συνοικίες κ.λ.π., το οποίο προκαλεί το δημόσιο αίσθημα».

Συγκεκριμένα, με το άρθρο 1 εισάγεται η καθιέρωση «πιστοποιητικού άσκησης επαγγέλματος καθώς και καθορίζεται το όργανο χορήγησής του, ο χρόνος και ο τόπος ισχύος του, ο χρόνος και οι προϋποθέσεις ανανέωσής του, τα απαιτούμενα δικαιολογητικά». Στο άρθρο 2 καθορίζονται οι υγειονομικές υποχρεώσεις κάθε εκδιδόμενου προσώπου, ενώ τα άρθρα 3 και 4 ασχολούνται με τον ορισμό των αρχών που θα χορηγούν τις άδειες επαγγέλματος και τον τόπο και τον τρόπο στέγασης ώστε να αποφεύγονται οι συνθήκες γκετοποίησης. Στα επόμενα τρία άρθρα διευκρινίζονται οι ποινικές και διοικητικές κυρώσεις σε βάρος των παραβατών και με το άρθρο 8 προβλέπεται η κατάργηση των ανάλογων σχετικών διατάξεων του Ν.1133/81.

Ο νόμος αυτός, πάντως, με το να εστιάζεται σε μορφές πορνείας δευτερεύουσας σημασίας (οίκοι ανοχής, πεζοδρόμιο) δεν περιλαμβάνει τις κύριες πλέον μορφές, όπως η πορνεία στα ξενοδοχεία, στα μπαρ, τα νυχτερινά κέντρα, τα μασαζάδικα και κατ' όικον.

Οι Ιεροί Κανόνες, από την άλλη μεριά, κάνουν λόγο όπως προαναφέραμε για την πορνεία με άλλου είδους σημασία. Ωστόσο, όπως μαρτυρούν τα Ευαγγέλια, ο Ιησούς Χριστός συγχώρησε επαγγελματίες πόρνες, όπως έκανε άλλωστε και με αμαρτωλούς πάσης φύσεως. Οι ιερείς, σύμφωνα με τις συνεντεύξεις παρουσιάστηκαν αρκετά ελαστικοί απέναντι στο θέμα αυτό. Δεν επέβαλαν γενικά επιτίμια, αντιθέτως προέτρεπαν στη διακοπή ασκήσεως του «επαγγέλματος» αυτού σε γυναίκες και τρανσέξουαλ, μέσω της επιστροφής τους στην «εν Χριστώ» ζωή.

---

101. Λάζος Γ., 2001, 74

d. Η αντιμετώπιση των σοβαρών εγκληματικών ενεργειών από το Ποινικό και το Εκκλησιαστικό Δίκαιο, αλλά και από τους Εξομολόγους Πνευματικούς

Στην παρούσα ενότητα, η οποία είναι και η τελευταία που σχετίζεται με τις παραβατικές πράξεις που εξομολογούνται οι πιστοί, θα ασχοληθούμε με τα πλέον σοβαρά αδικήματα

- i. **Βιασμός.** Η ανάπτυξη των φεμινιστικών κινημάτων οδήγησε σε μια ευαισθητοποίηση του κοινού ως προς την προστασία των θυμάτων ανεπιθύμητων σεξουαλικών πράξεων και επέδρασε στον τομέα της ουσιαστικής δικαιοσύνης, της δικονομικής, αλλά και του δικαίου της απόδειξης. Δημιουργήθηκαν νέα αδικήματα, διερευνήθηκαν οι ορισμοί και τα πιθανά θύματα και αυξήθηκαν αρκετές ποινές. Η τιμωρητική αυτή στάση στο επίπεδο της ουσιαστικής νομοθεσίας, συνοδεύτηκε από δικονομικές μετατροπές (π.χ. απαγόρευση ερωτήσεων για το σεξουαλικό παρελθόν του θύματος) και αλλαγές ως προς το δίκαιο της απόδειξης (επιτρέπει στα θύματα να καταθέσουν πίσω από προστατευτικό παραβάν ή σε μαγνητοσκόπηση). Αυτές, λοιπόν, οι αλλαγές μπορούν να βοηθήσουν πολύ τα θύματα (και κυρίως τα ανήλικα) σεξουαλικών πράξεων, τα οποία, βάσει στατιστικών, σπάνια μιλούν και υποφέρουν σιωπηρά τις πολύ σοβαρές συνέπειες αυτών των εγκλημάτων. Όσον αφορά στον Ελλ.Π.Κ., σύμφωνα με το αρθ.336: «Όποιος με σωματική βία ή με απειλή σπουδαίου και άμεσου κινδύνου εξαναγκάζει άλλον σε συνουσία εξώγαμη ή σε ανοχή ή επιχείρηση ασελγούς πράξης τιμωρείται με κάθειρξη». Επιπλέον, κατά τη 2^η παρ. του ιδίου άρθρου, αν η πράξη της προηγούμενης παραγράφου έγινε από δύο ή περισσότερους δράστες που ενεργούσαν από κοινού, επιβάλλεται κάθειρξη τουλάχιστον 10 ετών.

Ως προς τον κατηγορούμενο βιαστή και τις πιθανές εγκληματικές του τάσεις στο παρελθόν, αναφέρουμε ότι η προσωπικότητα, ο χαρακτήρας και η ηθικότητά του είναι αυτό που σκέφτεται γενικά ο κόσμος για τα συγκεκριμένα άτομα ή για ένα από τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς του, όμως δε γίνονται δεκτά ως αποδεικτικά μέσα, παρά μόνο σε ορισμένες περιπτώσεις.

Η σχέση κυριαρχίας του άνδρα πάνω στη γυναίκα και η αναχρονιστική, πολλές φορές αντιμετώπιση των σεξουαλικών αδικημάτων από το κοινωνικό σύνολο αναγκάζει τη γυναίκα- θύμα να βρίσκεται συνέχεια μπροστά στη δυσκολία απόδειξης του αδικήματος. Αυτή πρέπει πρώτα να πείσει τον ανακριτή ότι έβαλε τις φωνές και ότι προσπάθησε να διαφύγει (πολλές φορές και με κίνδυνο της ζωής της), γεγονότα που αυξάνουν την αξιοπιστία της μαρτυρίας της. Από την άλλη πλευρά, πρόσφατη μελέτη, έδειξε ότι εμφανίζονται στο προσκήνιο νέες προσπάθειες προσδιορισμού της επικινδυνότητας ενός σεξουαλικά βίαιου εγκληματία¹⁰²

Εάν ανατρέξουμε στην ιστορία, θα δούμε ότι στα τέλη του μεσαίωνα ο βιασμός εθεωρείτο ως ένα κράμα κλοπής και χρήσης βίας, με συνέπειες που έπλητταν όχι μόνο το θύμα, αλλά και τους οικείους, τους κατιόντες των οποίων νοθεύει την καθαριότητα και νομιμότητα¹⁰³. Η αύξηση των βιασμών το 14^ο και 15^ο αιώνα αποδίδεται στον μεγάλο αριθμό ταξιδευτών και μισθοφόρων στρατιωτών που περιφέρονταν ανεξέλεγκτα στην ύπαιθρο.

102. Μαγγανάς Α. - Λάζος Γ., 1998, 340

103. Μαγγανάς Α., 1999, 252-253

Επιπλέον, για να κινηθεί τότε η διαδικασία εναντίον ενός βιαστή δεν απαιτείτο πλέον μήνυση. Μια απλή καταγγελία ή «φήμη» αρκεί. Τα θύματα, βέβαια, δίσταζαν να μιλήσουν, αφού τα περισσότερα ήταν κορίτσια μέλη του προσωπικού και δέχονταν πιέσεις από την οικογένεια του δράστη για να σιωπήσουν και να διατηρηθεί η επίφαση της νομιμότητας. Ελάχιστα θύματα, λοιπόν έσπαγαν τη σιωπή τους, δείχνοντας μια σχετική εμπιστοσύνη στο μηχανισμό της δικαιοσύνης. Το πορτρέτο του βιαστή παρουσίαζε ποικιλία (π.χ. αφέντες, στρατιώτες, μέλη συμμοριών, σύντροφοι). Επιπλέον, ο χειρισμός τέτοιων υποθέσεων από τη δικαιοσύνη δείχνει καθαρά τη θέση της γυναίκας σε μια ανδροκρατούμενη κοινωνία. Όσον αφορά τα αίτια του βιασμού, πολλοί σύγχρονοι επιστήμονες προσπαθούν να απομονώσουν ένα και μοναδικό μοντέλο, ενώ οι διάφοροι τύποι βιαστών πιστοποιούν ότι δεν υπάρχει ένα ξεχωριστό προφίλ προσωπικότητας για τους βιαστές. Βέβαια, οι σεξουαλικοί εγκληματίες παρουσιάζουν σχιζοφρένεια σε μέγιστο βαθμό και αρέσκονται στη χρήση έντονης σωματικής βίας.

Ανέκαθεν, πάντως, οι ανθρώπινες κοινωνίες χαρακτηρίζαν ως επικίνδυνους ορισμένα πρόσωπα, όπως τους διανοητικά ασθενείς και τους σεξουαλικά βίαιους εγκληματίες. Τα άτομα αυτά περιλαμβάνονταν κατά την ποινική νομοθεσία στην κατηγορία των επικίνδυνων. Για την αντιμετώπισή τους αναπτύχθηκαν διάφορα πρότυπα. Τα τρία πιο βασικά είναι το κλινικό μοντέλο, το «νομικό» και το πιο πρόσφατο της κοινοτικής προστασίας. Συγκεκριμένα, το κλινικό μοντέλο, θεωρεί ότι τα σεξουαλικά και βίαια εγκλήματα ωφείλονται σε ατομική παθολογία και καθιστούν το άτομο ανεύθυνο, συνεπώς και ανεπίδεκτο οποιασδήποτε μορφής τιμωρίας. Το πρότυπο αυτό συνεπάγεται αντιμετώπιση μέσω θεραπειών. Εν συνεχεία, το «νομικό» πρότυπο που αναπτύχθηκε στις δεκαετίες το '60 και του '70 στηρίχθηκε στη φιλοσοφία του κοινωνικού ελέγχου και στην ασφάλεια του κοινού, υπερτονίζοντας τα ατομικά δικαιώματα. Το σύστημα αυτό βασίζεται στις κυρώσεις και υπήρξε συνέπεια της καταγγελίας από κάποια κοινωνικά κινήματα. Έτσι, λοιπόν, όλοι οι διανοητικά υγιείς είναι υπεύθυνοι των πράξεών τους, συμπεριλαμβανομένων και των σεξουαλικών εγκληματιών. Το νομικό πρότυπο βασίζεται πρωτίστως στην πράξη και όχι στο δράστη και προβλέπει ποινές προσδιορισμένου χρόνου, ενώ αμφισβητεί την έννοια της «σεξουαλικής ψυχοπάθειας» με το σκεπτικό ότι παραβιάζει τις βασικές αρχές της δικαιοσύνης και, συγκεκριμένα, την ισότητα ενώπιον του νόμου και το δικαίωμα να αποδεχθεί ή να αρνηθεί κάποιος μια θεραπεία. Τέλος, το πρότυπο της «κοινοτικής προστασίας» που ξεκίνησε στο τέλος της δεκαετίας του '80 σε Η.Π.Α και Αυστραλία, ασχολήθηκε κυρίως με την απειλή που αποτελούν οι σεξουαλικοί εγκληματίες για τα πιο ευάλωτα μέλη της κοινωνίας και ιδιαίτερα τις γυναίκες και τα παιδιά. Αξιοσημείωτο, δε, είναι ότι ο φόβος του κοινού για τους σεξουαλικά βίαιους εγκληματίες που καλλιεργήθηκε από τα media οδήγησε ορισμένα κράτη να ψηφίσουν νόμους με ειδικές ρυθμίσεις, όπως το Νόμο για Κοινοτική Προστασία στη Washington των Η.Π.Α.

Για το Εκκλησιαστικό Δίκαιο, βιασμός είναι ο εξαναγκασμός γυναίκας σε εξώγαμη συνουσία μέσω σωματικής βίας ή απειλής σπουδαίου και αμέσου κινδύνου¹⁰⁴. Άμεσος φυσικός αυτουργός μπορεί να είναι μόνο ο άνδρας, αφού πρόκειται για συνουσία, δηλαδή φυσική ένωση των δύο φύλων.

---

104. Μαντζουνέας Ε., 1979, 256

Ωστόσο, συναυτουργός είναι δυνατόν να είναι και η γυναίκα, στην περίπτωση κατά την οποία ασκεί αυτή σωματική ή ψυχολογική βία, αλλά ο άνδρας της τελεί τη σαρκική πράξη.

Ο βιασμός είναι πολυσύνθετο έγκλημα, διότι αφ' ενός περιλαμβάνει πράξη εξαναγκασμού και αφ' ετέρου πράξη εξώγαμης σαρκικής επαφής. Αντικείμενο της πράξης του βιασμού είναι δυνατόν να είναι η γυναίκα που συνουσιάζεται, ανεξάρτητα από την ηλικία ή την προσωπική της κατάσταση. Ως προς τη βία, αυτή διακρίνεται σε ακαταμάχητη σωματική βία, ώστε κάθε αντίσταση με όλες τις δυνάμεις του θύματος να αποβαίνει ανθρωπίνως αδύνατη¹⁰⁵. Κάτω από τέτοιες συνθήκες, το στοιχείο της βούλησης του θύματος εκμηδενίζεται πλήρως και έτσι εξαλείφεται το αξιόπιστο αιτιατό. Κατά τον ΜΘ' Κανόνα του Μ. Βασιλείου: «Αι προς ανάγκην γινόμεναι φθοραί ανεύθυνοι έστωσαν»¹⁰⁶. Δηλαδή, οι γυναίκες που βιάζονται να μη θεωρούνται αμαρτωλές και να μην επιτιμώνται, εξαιτίας του ακουσίου από μέρους τους ως προς την πράξη. Για παράδειγμα, αν η δούλη βιάζοταν από τον αφέντη της και άλλες τέτοιες περιπτώσεις καθιστούν τη γυναίκα ανεπιτίμητη. Επιπλέον, η ψυχολογική βία ενέχει απειλή με κίνδυνο της ζωής ή του σώματος ή άλλον ουσιώδους δικαιώματος (ελευθερίας, ζωής, τιμής, περιουσίας) κάποιου από τους οικείους. Στην προκειμένη, όμως περίπτωση, εφόσον πρόκειται για μη ακαταμάχητη βία, καμία δύναμη ή επιρροή δεν ασκεί από μόνη της για τον αποκλεισμό του αξιόποινου αιτιατού. Τέλος, η από δόλια προαίρεση χρησιμοποίηση σωματικής ή ψυχολογικής βίας για εξώγαμη συνουσία αποτελεί την αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος του βιασμού. Όσον αφορά στις ποινές, ο κηρυσσόμενος διαπράξεως του εγκλήματος του βιασμού τιμωρείται με την ποινή του απλού αφορισμού. Αξιοπρόσεκτο είναι ότι ο Κανονικός Νομοθέτης απαγορεύει στον βιαστή εάν είναι άγαμος και βίασε παρθένα να πάρει ως σύζυγο άλλη γυναίκα, κατά τον Κανόνα ΕΖ' των Αγίων Αποστόλων¹⁰⁷.

Όσον αφορά στους Εξομολόγους, σύμφωνα πάντα με την έρευνά μας, κάποιου από αυτούς εφαρμόζουν αυστηρά τον Κανόνα, με σκοπό παιδαγωγικό και όχι για να τους εξασθενήσουν. Με τη συχνή προσέλευση στο Μυστήριο της Ι. Εξομολογήσεως, ο Πνευματικός διατηρεί προσωπική επαφή με τον πιστό, ο οποίος δεν αποκόπτεται από την εκκλησιαστική ζωή και έτσι δε χάνεται αλλά υπευθυνοποιείται, αποκτώντας επίγνωση του λάθους του. Τέλος, ο όρος «ακούσιος βιασμός» που χρησιμοποιεί ο ιερέας για να περιγράψει τον εξαναγκασμό μιας θρησκόληπτης γυναίκας σε σεξουαλική πράξη από τον σύζυγό της κατά τη Μ. Σαρακοστή, μάλλον είναι αδόκιμος.

- ii. **Ακούσιος Φόνος** (αμέλεια, ιατρικά λάθη, τροχαία). Συνεχίζουμε με μια πλούσια περιπτωσιολογία, όσον αφορά τον ακούσιο φόνο. Συγκεκριμένα, ο Ελλ.Π.Κ. αναφέρει στο αρθ.302: «1. Όποιος επιφέρει από αμέλεια τι θάνατο άλλου τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών. 2. Αν το θύμα της πράξης ή οποία αναφέρεται στην προηγούμενη παράγραφο είναι οικεία του υπαιτίου, το δικαστήριο μπορεί να απαλλάξει τον υπαίτιο από κάθε ποινή, αν πειστεί ότι λόγω της ψυχικής οδύνης που υπέστη από τις συνέπειες της πράξης του δε χρειάζεται να υποβληθεί σε ποινή»¹⁰⁸

105. Χριστινάκης Π., 1999, 284

106. Αγιορείτης Ν., 1864, 618

107. Μαντζουνέας Ε., 1979, 258

108. Μαγγανάς Α. - Λάζος Γ., 1998, 311

Επιπλέον, αν από μια απαγορευμένη ενέργεια προσέλθει εγκληματικό αποτέλεσμα εξ' αμελείας του δράστη, πρέπει να διαπιστωθεί η ύπαρξη αμελείας του σε σχέση προς το συγκεκριμένο αποτέλεσμα. Ως προς τη θανατηφόρα σωματική βλάβη και τη στοιχειοθέτηση αυτού του εγκλήματος απαιτείται εκτός από δόλο για βασικό έγκλημα της σωματικής βλάβης και αμέλεια ως προς το βαρύτερο αποτέλεσμα που επήλθε, δηλαδή τον θάνατο του παθόντα, και αιτιώδης συνάφεια μεταξύ της σωματικής βλάβης που προηγήθηκε και τον θάνατο του παθόντα που επήλθε. Εάν δεν υπάρχει, όμως, δόλος ως το βασικό έγκλημα, αλλά αμέλεια, τελείται ανθρωποκτονία από αμέλεια, ενώ αν δεν υπάρχει και αμέλεια, το επελθόν αποτέλεσμα του θανάτου είναι τυχαίο γεγονός και ο δράστης δεν ευθύνεται για την επέλευσή του. Σε τέτοιες περιπτώσεις, μπορεί να αναιρεθεί ακόμα και μια πιθανή καταδικαστική απόφαση. Εκτός αυτού, το έγκλημα της σωματικής βλάβης και από το επερχόμενο βαρύτερο αποτέλεσμα, τον θάνατο, που έχει ως αιτία τη σωματική κάκωση ή βλάβη της υγείας και μπορεί να αποδοθεί σε αμέλεια του δράστη¹⁰⁹. Τέλος, για τη στοιχειοθέτηση από την πλευρά του υποκειμένου του εγκλήματος αυτού χρειάζεται, εκτός από την πρόθεση του βασικού προαναφερθέντος εγκλήματος, επιπλέον και αμέλεια του δράστη, δηλαδή μη καταβολή από αυτόν της προσήκουσας και δυνατής σ' αυτόν προσοχής για να μην επέλθει το βαρύτερο αποτέλεσμα.

Ως προς τα τροχαία, μπορούμε να πούμε ότι ο πλημμελής φωτισμός κάποιων οχημάτων μπορεί να προκαλέσει ατυχήματα, στα οποία μπορούμε να διακρίνουμε ανθρωποκτονία από αμέλεια. Παρακάτω, θα αναφέρουμε περιπτώσιολογικά κάποια περιστατικά που δείχνουν αμέλεια σε σχέση με την εγκατάλειψη του παθόντος αβοήθητου, την οδήγηση υπό την επίδραση οινοπνεύματος και της μη έγκαιρης αντίληψης του οδηγού ως προς τον παθόντα.

Συγκεκριμένα, είναι αιτιολογημένη η καταδίκη για σωματική βλάβη από αμέλεια και για μη παροχή βοήθειας στον παθόντα από εκείνον που παραβίασε τον κόκκινο σηματοδότη και παρέσυρε πεζό, τον οποίο και εγκατέλειψε, όπως και του οδηγού αυτοκινήτου που τραυμάτισε τον παθόντα και τον εγκατέλειψε αβοήθητο χωρίς να ειδοποιήσει την αστυνομική αρχή για το ατύχημα. Σχετικό είναι και το αρθ.306 που αναφέρει ότι όποιος εκθέτει άλλον και έτσι τον καθιστά αβοήθητο, καθώς και όποιος με πρόθεση αφήνει αβοήθητο ένα πρόσωπο που ο ίδιος το τραυμάτισε υπαίτια, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον έξι μηνών¹¹⁰. Κατά την 2^η παρ. του ίδιου άρθρου, αν η πράξη προκαλέσει στον παθόντα: α)βαριά βλάβη στην υγεία του, επιβάλλεται κάθειρξη μέχρι δέκα ετών, β)το θάνατό του, επιβάλλεται κάθειρξη τουλάχιστον έξι ετών. Η συγκεκριμένη αυτή έκθεση είναι έγκλημα εκ του αποτελέσματος, καθόσον ο βαρύτερος χαρακτήρας του εγκλήματος ως κακουργήματος διαπλάσσεται, κατά τον νόμο, εάν επέλθει επιπροσθέτως και κάποιο βαρύτερο αποτέλεσμα, οφειλόμενο σε αμέλεια του δράστη.

Συνεχίζοντας τα παραδείγματα, σωστά καταδικάστηκε για ανθρωποκτονία από αμέλεια εκείνος, ο οποίος οδηγούσε υπό την επίδραση οινοπνεύματος τη νύχτα χωρίς να μειώσει την ταχύτητά του, με αποτέλεσμα να εισέλθει στο αντίθετο ρεύμα, να συγκρουσθεί με σταθμευμένο όχημα και να προκαλέσει το θάνατο του επιβαίνοντος σε αυτό¹¹¹.

109. Μαγγανάς Α., 1995, 336

110. Μαγγανάς Α. - Λάζος Γ., 1998, 315

111. Μαγγανάς Α., 1995, 325

Εν συνεχεία, είναι ορθή και αιτιολογημένη η καταδίκη για σωματική βλάβη από αμέλεια του οδηγού που δεν αντελήφθη έγκαιρα την παθούσα, αλλά και δεν ακινητοποίησε το όχημά του ή δεν έκανε αποφευκτικό ελιγμό και έτσι την παράεσυρε και την τραυμάτισε ή για ανθρωποκτονία από αμέλεια του οδηγού που δεν αντλήθηκε μια άλλη παθούσα που εκινείτο στο δεξί μέρος του δρόμου, με συνέπεια να την παρασύρει και να την τραυματίσει θανάσιμα.

Επιστρέφοντας στο έγκλημα της βαριάς σωματικής βλάβης, αξιοσημείωτο είναι ότι η ποινή της καθείρξεως (αρθ.311 εδ. β' Π.Κ.) επιβάλλεται μόνο όταν το βαρύτερο αποτέλεσμα μπορεί να αποδοθεί σε αμέλεια του δράστη και υπήρχε σκοπός προκλήσεως βαριάς σωματικής βλάβης. Το έγκλημα, επίσης, της σωματικής βλάβης από αμέλεια επιτρέπεται να μεταβληθεί στο αντίστοιχο του αρθ.310 παρ.1 Π.Κ.

Τέλος, είναι αιτιολογημένη η παραπομπή δραστών για θανατηφόρα σωματική βλάβη, αφού αυτοί με πρόθεση προξένησαν στον παθόντα σωματικές κακώσεις, από τις οποίες αυτός υπέστη καρδιακή ανακοπή, αλλά το θανατηφόρο αποτέλεσμα οφείλεται σε αμέλειά τους. Βέβαια, εφόσον οι δράστες πληροφορήθηκαν για την καρδιοπάθεια του παθόντα πριν του καταφέρουν τα χτυπήματα, μπορούσαν να προβλέψουν το ενδεχόμενο του θανάτου, γι' αυτό και βαρύνονται με αμέλεια για τον θάνατο καρδιοπαθούς, κατά το αρθ.29 Π.Κ., που οφείλεται σε έξαρση του καρδιακού συστήματος εξαιτίας των πληγμάτων και της άσκησης βίας πάνω τους.

Εν κατακλείδι, το άρθ.306 περιλαμβάνει και τον κλάδο των ιατρών, μια και τιμωρεί με φυλάκιση μέχρι έξι μηνών όποιον με πρόθεση αφήνει αβοήθητο ένα πρόσωπο που έχει την υποχρέωση να το περιθάλψει.

Όσον αφορά στην προσέγγιση του θέματος από την Εκκλησία, ο Κανόνας ΝΔ' του Μ. Βασιλείου κάνει διάκριση ανάμεσα στους εκουσίους και στους ακουσίους φόνους αφήνοντας, χωρίς να διευκρινίζει επακριβώς, στον Πνευματικό να συγχωρεί καθ' οικονομία τους ακουσίως φονιάδες ως προς τη μετάνοια. Δηλαδή, κατά περίπτωση να αυξάνει το επιτίμιο ο ιερέας ή να το ελαττώνει, ανάλογα με τον τρόπο και την αιτία του φόνου και ανάλογα τη διάθεση της μετάνοιας του φονιά. Επιπλέον, κατά τον ΝΕ' Κανόνα του ιδίου, αυτοί που θανατώνουν τους κλέφτες που τους επιτίθονται, τρία χρόνια να απέχουν από το Μυστήριο, ως μη έχοντες τα χέρια τους καθαρά, όπως και οι φονιάδες σε καιρό πολέμου¹¹². Σύμφωνα με το λόγο του Κυρίου: «Πάντες οι λαβόντες μάχαιραν εν μαχαίρα αποθάνονται». Σημειώνουμε ότι «μαχαίρα» εννοείται η στέρηση της Θ. Κοινωνίας, η οποία για τους φρονίμους και λογικούς θεωρείται αληθινή τιμωρία. Επιπροσθέτως, ο Κανόνας ΝΖ' εμποδίζει τον άθελά του φονιά για δέκα χρόνια από τη μετοχή στο θείο Μυστήριο κατά το οποίο, τα δύο να κλαίει, τα τρία να είναι ακροατής της Θ. Λειτουργίας, τα τέσσερα να πέφτει στα γόνατα και το τελευταίο να στέκεται με τους πιστούς. Μετά από το χρονικό αυτό διάστημα είναι σε θέση να μεταλαμβάνει¹¹³

---

112. Αλιβιζάτος Α., 1949, 449

113. Αγιορείτης Ν., 1864, 621

Εκτός αυτών, ο Κανόνας Ε' του Μ. Βασιλείου επιτρέπει στον ακουσίως φονιά εφόσον αντιμετωπίζει άμεσα την απειλή του θανάτου να μεταλάβει. Βέβαια, το θυμοειδές της ψυχής εξετάζεται όταν εκπέσει αυτό σε αμαρτία με το να κάνει μη αγαθή χρήση του θυμού. Οι πολλές αμαρτίες που προέρχονται από το θυμό και τα άλλα σχετικά κακά, πρέπει για τους Πατέρες να θεωρούνται πληγή και να θεραπεύονται, αφού τα παραπτώματα του θυμού μπορεί να μην περιλαμβάνονται τόσο τακτικά στις Γραφές. Μέσω των επιτιμιών καιροφυλακτούν οι Πατέρες για τη μη δημιουργία επιθυμίας φόνου. Ο φόνος διαχωρίζεται σε εκούσιο και ακούσιο, με το μεν πρώτο να συμβαίνει «εκ παρασκευής» και το δε δεύτερο να συμβαίνει «εξ αποτυχίας» άλλου σκοπού που είχε ο δράστης, χωρίς πρόθεση για κάτι τέτοιο¹¹⁴. Ο ακούσιος φόνος αν και συγχωρείται, δεν επαινείται κιόλας. Διότι είναι ξεκάθαρο ότι αν και ακουσίως ως προς την πρόθεση, ο φόνος αποτελεί βέβηλη και μiasματική πράξη. Κάποιοι Πατέρες θεωρούν ότι ο χρόνος για την κάθαρση του ακουσίως φονιά είναι όσο και ο αντίστοιχος για την ψιλή πορνεία. Η προαίρεση του μετανοούντα πρέπει να δοκιμάζεται ώστε η επιστροφή του να είναι αξιόπιστη. Στην περίπτωση αυτή ο ορισμός των ετών μειώνεται και ο αμαρτωλός πιο σύντομα αποκαθιστά τη σχέση του με την Εκκλησία και συμμετέχει στη μετάνοια του αγαθού. Τέλος, αν ο ακούσιος φονιάς κινδυνεύει να πεθάνει και εξαιτίας της φιλανθρωπίας των Πατέρων του δοθεί ή άδεια να μεταλάβει, για να έχει εφόδιο για την αποδημία αυτή, εάν επανέλθει στη ζωή, υποχρεώνεται να συνεχίσει να απέχει από τη Θ. Κοινωνία για το διάστημα που του έμεινε πριν έλθει αυτός στην έκτακτη τούτη ανάγκη.

Το Εκκλησιαστικό Δίκαιο κάνει λόγο για τον φόνο πάνω σε άμυνα, όπου «άμυνα» θεωρείται η απόκρουση με νόμιμα μέσα επιθέσεως ή απειλής εναντίον της ζωής ή τιμής κάποιου ή της τιμής των υπό την προστασία των προσώπων και εντός των νομίμων ορίων του επιτιθέμενου. Η άμυνα είναι λοιπόν, και καθήκον και δικαίωμα κάθε ανθρώπου, κατοχυρωμένο από τη λογική και το δίκαιο. Το ίδιο ισχύει και για τη Χριστιανική Ηθική, αλλά την άμυνα, επίσης, υπαγορεύει και το φυσικό δίκαιο, όπως μαρτυρεί και το ένστικτο της αυτοσυντήρησης, το οποίο είναι και το ισχυρό ελατήριο τη στιγμή της άδικης επίθεσης. Σε μια τέτοια περίπτωση έχουμε σύγκρουση του καθήκοντος προς τη ζωή του υφισταμένου την επίθεση και του καθήκοντος του σεβασμού της ζωής του επιτιθέμενου. Βέβαια, ο μη σεβόμενος τη ζωή των άλλων δε δύναται να έχει την αξίωση να σέβονται τη δική του ζωή.

Ο Κύριος συμπληρώνοντας τον Μωσαϊκό Νόμο με τη ρήση του: «Εγώ δε λέγω υμιν μη αντιστηναι τω πονηρω αλλ' όστις σε ραπίσει επί την δεξιάν σιαγόνα, στρέψον αυτώ και την άλλην» δεν αποδοκιμάζει την άμυνα, αλλά απαγορεύει την αντεκδίκηση¹¹⁵. Αξιοσημείωτο είναι ότι η φύση του Δικαίου συνεπάγεται την καταπολέμηση του αδίκου. Κατά την αναγκαστική εκτέλεση του μηχανισμού του Δικαίου, δηλαδή τον καταναγκασμό προς παροχή, προς αποκατάσταση ή αποζημίωση, το Δίκαιο πετυχαίνει την άρση ή ανόρθωση των συνεπειών που προέρχονται από το άδικο, μέσω του ποινικού, δε, κολασμού του εγκληματήσαντος επιδιώκει την πρόληψη νέων αδικημάτων στο μέλλον, ωστόσο η αντίδραση κατά του αδίκου δεν πρέπει να εξαντλείται.

---

114. Χριστινάκης Π., 1994, 160

115. Μαγγανάς Α., 2007

Διότι είναι φανερό ότι τόσο για το πρόσωπο, κατά το οποίο στρέφεται η άδικη πράξη, όσο και για το κοινωνικό σύνολο, είναι προτιμότερο να καταπολεμηθεί το άδικο, εφόσον ακόμα δεν έχει εκδηλωθεί και χρειάζεται άμεση επικειμένη παρεμπόδιση, παρά μετά την εκτέλεσή του να ζητείται η ματαίωση των συνεπειών. Πολύ σημαντική είναι, αναμφισβήτητα, η πρόληψη νέας μελλοντικής βιαιοπραγίας.

Τέλος, η άμυνα αναδεικνύεται ένα από τα σπουδαιότερα μέσα καταπολέμησης του αδικού, ωστόσο, παρά τη διδασκαλία της Χριστιανικής Ηθικής και παρά το Ποινικό Δίκαιο, ο Κανονικός Νομοθέτης πράττοντας αντίθετα χαρακτηρίζει το φόνο πάνω σε άμυνα ως ακούσιο και του επιβάλλει τις ποινές του ακουσίου φόνου. Συγκεκριμένα, ο φονιάς πάνω σε άμυνα επιτιμάται με τρία χρόνια αποχής από τη Θ. Κοινωνία, ανάλογα και με τον ΙΓ' Ιερό Κανόνα του Μ. Βασιλείου¹¹⁶.

Οι Πνευματικοί, πάλι, σύμφωνα με τις συνεντεύξεις, αντιμετωπίζουν το ζήτημα με σοβαρότητα, μη τηρώντας ωστόσο επικριτική στάση. Με νουθεσίες, αυθεντικές συμβουλές και τη συνδρομή της Θ. Χάριτος προσπαθούν να επανεντάξουν τον παραβατικό στους Κόλπους της Εκκλησίας. Κλείνοντας, κάποιος ιερέας θεώρησε την πολιτεία αρμόδια ως προς τη λήψη μέτρων για την αντιμετώπιση αυτού του προβλήματος και των συνεπειών του, ενώ κάποιος άλλος δεν έδωσε επιτίμιο σε κάποιον παραβάτη που ήθελε να ησυχάσει τη συνείδησή του και όχι τη συμβουλή ενός ψυχολόγου.

- iii. **Ευθανασία.** Η ευθανασία αποτελεί ένα θέμα, το οποίο αν και σχετικά πρόσφατα δεν απασχολούσε την επικαιρότητα, η κλινική καθημερινότητα το φέρνει διαρκώς στο προσκήνιο και έτσι διαγράφεται σαφής κίνδυνος αμβλύνσεως των συνειδήσεων και αλλοιώσεως των ηθικών κριτηρίων. Το ζήτημα αυτό αποτελεί αντικείμενο διαμάχης και συζήτησης, ενώ αφορά περισσότερες από μία επιστήμες (Θεολογία, Εγκληματολογία, Κοινωνιολογία), η κάθε μία από τις οποίες το αντιμετωπίζει από τη δική της σκοπιά. Η ευθανασία αποτελεί ξεχωριστή κατηγορία και δεν ταυτίζεται πάντα με τον εκούσιο φόνο, ενώ κάποιοι τη σχετίζουν σε μια μορφή της και με την άμβλωση. Συχνά, λοιπόν, οι ευαισθησίες του κόσμου κατευθύνονται σε μια λογική αντίληψη που απαιτεί ή στην καλύτερη περίπτωση δικαιολογεί τη νομική κατοχύρωση της ευθανασίας, έστω και αν επί του παρόντος οι περισσότερες κοινωνίες και συντεταγμένες πολιτείες αντιδρούν στην καθιέρωσή της¹¹⁷.

Στη χώρα μας, σύμφωνα με το αρθ.300 του Π.Κ., όποιος αποφάσισε και εκτέλεσε ανθρωποκτονία ύστερα από σπουδαία και επίμονη απαίτηση του θύματος και από οίκτο γι' αυτόν που έπασχε από ανίατη ασθένεια τιμωρείται με φυλάκιση¹¹⁸. Σχετικό είναι και το αρθ.67, κατά το οποίο αν ο υπαίτιος διέπραξε κακούργημα ή πλημμέλημα με βαριά παράβαση των καθηκόντων του επαγγέλματός του (ιατρικού στην προκειμένη περίπτωση), και εφόσον του επιβλήθηκε ποινή στερητική της ελευθερίας τουλάχιστον τριών μηνών, το δικαστήριο μπορεί να απαγγείλει και ανικανότητα για άσκηση του επαγγέλματος αυτού για χρονικό διάστημα ενός μέχρι πέντε ετών.

116. Μαντζουνέας Ε., 1979, 228-229

117. Μαντζαρίδης Γ., 2004, 247

118. Μαγγανάς Α.- Λάζος Γ., 1998, 308

Ένα παράδειγμα ευθανασίας είναι η υπόθεση Latimer στον Καναδά, όπου πατέρας κατηγορήθηκε για ανθρωποκτονία με πρόθεση της ανήλικης κόρης του, που έπασχε από ανίατη ασθένεια και η οποία αποτέλεσε ενδεχομένως το κίνητρο για την τέλεση της πράξης αυτής (ευθανασία). Το Ανώτατο Δικαστήριο όρισε νέα δίκη, διότι ο Εισαγγελέας και η Αστυνομία είχαν παρέμβει ανεπίτρεπτα στη διαδικασία συγκρότησης του σώματος των ενόρκων, υποβάλλοντας στους υποψηφίους ενόρκους ερωτηματολόγιο για ορισμένα θέματα, όπως είναι η θρησκεία, η άμβλωση και η ευθανασία, δηλαδή ορίζοντάς τους «κατά παραγγελία» για να αποφύγουν την ασυμφωνία μεταξύ τους¹¹⁹. Η παρούσα υπόθεση, ως εξαιρετικά λεπτή δεν έχει να κάνει μόνο με τη νομιμότητα ή τον ηθικό χαρακτήρα της ευθανασίας ή την ενοχή του κατηγορουμένου, αλλά κυρίως αφορά σε μικρό παιδί που δεν είναι σε θέση να συναινέσει και όχι .π.χ. σε ενήλικο ασθενή σε τελική φάση της ασθένειάς του. Βέβαια, εν προκειμένω, υποβόσκει ξεκάθαρα η διαμάχη γύρω από τη νομιμότητα της ευθανασίας ως σοβαρής εγκληματικής συμπεριφοράς που επιφέρει ισόβια κάθειρξη για τον δράστη. Αξιοπρόσεχτο είναι το ότι ανεξάρτητα από το αν η συγκεκριμένη ενέργεια θεωρηθεί ή όχι εγκληματική η ποινή που επεβλήθη είναι δυσανάλογα μεγάλη σε σχέση με την ηθική ενοχή του δράστη. Δηλαδή, δε μπορεί μια τέτοια πράξη να εξομοιωθεί προς μια δολοφονία εν ψυχρώ κατά τη διάρκεια μιας ληστείας. Επιπλέον, η ψυχική κατάσταση του πατέρα στην προκειμένη περίπτωση μάλλον έχει ίδια ή παραπλήσια ένταση προς εκείνη μιας παιδοκτόνου μητέρας. Τέλος, τα ορκωτά δικαστήρια στον Καναδά βασίζονται στη συλλογική εμπειρία και μνήμη τμήματος του πληθυσμού, δηλαδή των ενόρκων.

Επιπροσθέτως, στις 28 Νοεμβρίου 2000, η Ολλανδική Βουλή αποφάσισε τη νομιμοποίηση της ευθανασίας ενώ στις 16 Μαΐου 2002 η ευθανασία αποποινικοποιήθηκε και στο Βέλγιο. Με τις δύο αυτές χώρες συμπορεύεται και η Αυστραλία και ορισμένες πολιτείες των Η.Π.Α.. Τα τελευταία χρόνια, λοιπόν, όλο και περισσότερο συζητείται το θέμα στα νομοθετικά σώματα, στις αρμόδιες επιτροπές, στα ΜΜΕ, σε συνέδρια, δημόσιους διαλόγους κλπ. Συνεπώς, επειδή είναι η πρώτη φορά που μια τέτοια πράξη νομιμοποιείται και επειδή η σύγχρονη κοινωνική αντίληψη με τον νοσηρό ορθολογισμό που τη διακατέχει, εύκολα θυσιάζει στον βωμό του ευδαιμονισμού και του στενού συμφέροντος τον σεβασμό στη ζωή και στο θάνατο, η ανάγκη εκφοράς λόγου από πλευράς της Εκκλησίας είναι επιτακτική¹²⁰.

Δεν πρέπει, άλλωστε, να ξεχνάμε ότι η αξία του ανθρώπου έχει απόλυτο χαρακτήρα και η βασική έκφρασή της, που είναι η ανθρώπινη ζωή, προστατεύεται απόλυτα, δηλαδή ανεξάρτητα από την ποιότητα της και τη βούληση του φορέα της. Με άλλα λόγια, δικαίωμα αυτοδιαθέσεως της ίδιας της ζωής δεν αναγνωρίζεται. Η τυχόν αναβάθμιση σε ισότιμη βάση του δικαιώματος αυτοδιαθέσεως ως εκφράσεως του δικαιώματος επί της προσωπικότητας πιθανόν να προκαλέσει ρωγμή στο σύστημα απόλυτης προστασίας της ζωής και να ανοίξει κάποια θύρα εισόδου αυτοτελών δικαιωμάτων και άλλων φορέων, όπως π.χ. των συγγενών ή του ιατρού, όταν το δικαίωμα αυτοδιαθέσεως δε λειτουργεί.

---

119. Μαγγανάς Α., 2004, 665

120. Μαντζαρίδης Γ., 2004, 248

Επιπλέον, η συναίνεση του παθόντος σε επικίνδυνη ή βαριά σωματική βλάβη δεν αίρει το αξιόποιο. Η ευθανασία του «θνήσκοντος» δηλαδή η επίσπευση του αναμενόμενου θανάτου, αν νομοθετηθεί, θα αποτελέσει εφιαλτήριο και για τη νομιμοποίηση της ευθανασίας του «ανιάτως πασχόντος», του οποίου το τέλος δεν είναι εγγύς. Στην περίπτωση αυτή η πολιτεία εμπλέκεται σε αξιολογικές κρίσεις και επιλογές για την αξία της δεδομένης ζωής. Σίγουρα πάντως, ο Π.Κ. της Ελλάδος θεωρείται από τους καλύτερους και πληρέστερους στην Ευρώπη ως προς το θέμα της ευθανασίας και τα προαναφερθέντα άρθρα (και το 301 Π.Κ.) θα μπορούσαν να αποτελέσουν ικανοποιητικό οδηγό για κάθε τέτοια περίπτωση. Τέλος, η ένσταση συνειδήσεως του κάθε γιατρού στο «επίμονο και σπουδαίο» αίτημα του ασθενούς για ευθανασία είναι απαραβίαστη. Το λεγόμενο δικαίωμα στη ζωή κάποιου δεν μπορεί να οδηγεί στην απαίτηση να φονευθεί από τον ιατρό του. Ξεκαθαρίζουμε ότι με τον όρο «ευθανασία» εννοούμε την με την βοήθεια τρίτου, με ενέργεια ή παράλειψη (ενεργητική ή παθητική) επίσπευση του θανάτου ενός ανθρώπου, ο οποίος υποφέρει ή πρόκειται να υποφέρει από μία ανίατη και επώδυνη ασθένεια, διατηρεί ή όχι τη συνείδησή του και έχει εκφράσει ο ίδιος την επίμονη επιθυμία του να διακοπεί η ζωή του.

Η εφαρμογή της ευθανασίας παρέχει εξουσίες στους ιατρούς και τους συγγενείς πέραν αυτών που τους ανήκουν, με ανεξέλεγκτες συνέπειες. Από τον ιατρό εξαρτάται η περιγραφή της καταστάσεως του ασθενούς και από τους συγγενείς, των οποίων τα κίνητρα θα μπορούσαν ενίοτε να είναι αμφιβόλου ποιότητας, εξαρτάται η απόφαση. Ο χαρακτήρας τους, η νοοτροπία, η διάθεση της στιγμής, η φιλοσοφική και θρησκευτική τοποθέτησή τους ή ακόμη και προσωπικά συμφέροντα θα μπορούσαν να παίξουν καθοριστικό ρόλο στην απόφαση κάποιου να ζητήσει τη συντόμευση της ζωής του. Επιπλέον, ο ρόλος του ιατρού, όπως ως τώρα τον γνωρίζουν οι κοινωνίες μας, είναι αυτός του ανεκτίμητου συμπαραστάτη του αγώνα για υγεία και επιβίωση. Η ενεργός, όμως, ανάμειξή του στη διαδικασία επίσπευσης του θανάτου, ακόμη και από συμπόνοια, τραυματίζει καίρια τις σχέσεις ιατρού-ασθενή και αλλοιώνει την αξία της ανθρώπινης ζωής ως υψίστου αγαθού. Το λεγόμενο, ακόμα, «δικαίωμα στον θάνατο», που αποτελεί τη νομική κατοχύρωση της ευθανασίας, θα μπορούσε να μετεξελιχθεί σε απειλή της ζωής των ασθενών εκείνων που αδυνατούν να ανταποκριθούν οικονομικά στις απαιτήσεις της θεραπείας και νοσηλείας τους, αφού όντας κοινωνικά όντα η αυτονομία μας περιορίζεται¹²¹. Τέλος, η εφαρμογή της ευθανασίας σε ορισμένα κράτη δημιουργεί τον κίνδυνο άμεσων παρενεργειών και προβλημάτων σε άλλα κράτη, όπως τη λεγόμενη «εμπορία του θανάτου», με τη μεθόδευση παράνομης διακινήσεως όσων επιθυμούν την ευθανασία (περίπτωση Ελβετίας).

Όσο σκληρό και αν ακούγεται, η σύγχρονη καταναλωτική κοινωνία βλέπει τα άτομα που βρίσκονται σε νόσο τελικού σταδίου ως άσχετα με την παραγωγή και την κατανάλωση, ασύμφορα στην πρόοδο και εξέλιξη του συστήματος, γι' αυτό δείχνει απροθυμία συμπαραστάσεως από μέρους της. Βέβαια, και η ύπαρξη ψυχολογικών αιτιών οδηγούν κάποιον στο να ζητήσει ευθανασία, όπως ο φόβος ότι αποτελεί βάρος για τους οικείους του και η κατάσταση κατάθλιψης που μπορεί να εκδηλωθεί.

---

121. Μαντζαρίδης Γ., 2004, 253

Για την Εκκλησία, η ζωή αποτελεί υπέρτατο δώρο του Θεού, η αρχή και το τέλος του οποίου βρίσκονται στα χέρια του και μόνο. Αποτελεί τον χώρο μέσα στον οποίο βρίσκει την έκφρασή του το αυτεξούσιο, συναντάται η Χάρις του Θεού με την ελεύθερη βούληση του ανθρώπου και επιτελείται η σωτηρία του. Κάθε προσπάθεια, λοιπόν, να προσδιορίζονται τα όρια της ζωής από την ανθρώπινη βούληση, σκέψη, απόφαση ή ικανότητα και μόνο απογυμνώνει τη ζωή από την ιερότητά της. Επιπλέον, ο άνθρωπος επλάσθη κατά χάριν αθάνατος, με την αθανασία να αποτελεί τη φυσική του κατάσταση. Δια της αμαρτίας όμως εισήλθε στον κόσμο ο πόνος, η φθορά και ο θάνατος, ο οποίος επιτράπη από το Θεό «ίνα μή το κακόν θάνατον γέννηται». Η βιολογική, επίσης ζωή δεν προσδιορίζει ολόκληρη την πορεία του ανθρώπου, αφού με τον θάνατο το μεν σώμα διαλύεται, η δε ψυχή διατηρείται για να ενωθεί εκ νέου με το αναστημένο πλέον σώμα. Η μεγάλη σπουδαιότητα της παρούσης ζωής κρίνεται σε συνάρτηση με τη δυνατότητα θεώσεως του ανθρώπου και λυτρώσεώς του δια της μετανοίας. Ο άνθρωπος, δε, παρότι από τη στιγμή της συλλήψεώς του έρχεται σε επαφή με την εμπειρία του θανάτου, οι συνέπειες του τελευταίου υπερβαίνονται δια του Χριστού, ο οποίος με τον θάνατό Του τον νίκησε. Τέλος, η σύγχρονη κοσμική αντίληψη προσεγγίζει τον θάνατο σε σχέση με την ευθανασία ως δικαίωμα και όχι ως γεγονός που υπερβαίνει τον άνθρωπο, δηλαδή, ως κάτι που ο χρόνος του μπορεί να επιλέγεται και από τον άνθρωπο και όχι ως κάτι που αποκλειστικά προσδιορίζεται από το Θεό. Κατά τη χριστιανική, όμως διδασκαλία, η διάρκεια της ζωής και η στιγμή του θανάτου με κανέναν τρόπο δεν προσδιορίζονται από ανθρώπινα δικαιώματα. Συγκεκριμένα, η ευθανασία ενώ δικαιολογείται κοσμικώς, ως «αξιοπρεπής θάνατος», στην ενεργητική της μορφή αποτελεί υποβοηθούμενη αυτοκτονία, δηλαδή συνδυασμό φόνου και αυτοχειρίας. Για τον λόγο αυτό, αποτελεί παρακαμιακό κοινωνικό φαινόμενο απαξίωσης του ανθρώπου. Βέβαια, η Εκκλησία επειδή αναγνωρίζει την ασθένεια της ανθρώπινης φύσεως, με πλέον κατανόηση αντικρίζει όσους λυγίζουν μπροστά στον αφόρητο πόνο και το θάνατο. Ο λόγος της αλήθειας είναι πάντα φιλανθρωπικός και η φιλανθρωπία της κοσμεύεται από την αλήθεια. Εννοείται ότι η αγάπη εκ φύσεώς της δεν είναι απλό συναίσθημα αλλά πόνος και μετοχή στο σταυρό του πάσχοντος αδελφού. «Αγαπώ» δε σημαίνει «απαλλάσσω» τον άλλον από το βάρος της ζωής, αλλά σηκώνω εγώ το βάρος του πόνου του ή του προσφέρω τη ζωή μου¹²². Η αγάπη, νοείται, λοιπόν, μόνο εν αληθεία. Συνοπτικά, η Εκκλησία διακηρύσσει ότι η ζωή μας βρίσκεται στα χέρια και μόνο του Θεού, ότι το κάθε τι που μας συμβαίνει είναι προς το συμφέρον μας, αλλά και δεν έχουμε το δικαίωμα να διορθώσουμε το σχέδιο του Θεού. Επιπλέον, ότι κάθε θάνατος που αποτελεί αποτέλεσμα ανθρώπινων επιλογών (όσο «καλός» και να ονομάζεται) απορρίπτεται ως «ύβριν» κατά του Θεού. Κάθε δε ιατρική πράξη που συνειδητά επισπεύσει τη στιγμή του θανάτου καταδικάζεται ως αντιδεοντολογική και προσβλητική του ιατρικού λειτουργήματος. Οι άνθρωποι, επομένως, προσεύχονται, αλλά δεν αποφασίζουν για τη ζωή και το θάνατο.

---

122. Μαντζαρίδης Γ., 2004, 250

Επιπροσθέτως, στην παράδοση της Εκκλησίας αναφέρονται πολλά παραδείγματα Αγίων που δε θέλουν να καταφύγουν σε ιατρούς ή φάρμακα για τη θεραπεία τους, αλλά αφέθηκαν εξολοκλήρου στην πρόνοια του Θεού για την περαιτέρω εξέλιξη της υγείας και της ζωής τους. Δεν πρέπει, άλλωστε, να ξεχνάμε ότι πίσω από το λόγο του ασθενή πρέπει να διακρίνουμε τη βαθύτερη κατάσταση της ψυχής του, η οποία και ερμηνεύει τις επιθυμίες και επιλογές του. Στην περίπτωση επίσης, που ο ασθενής δεν έχει συνείδηση, αλλά υπάρχει ελπίδα ίασεως, ο γιατρός πρέπει να βοηθήσει με κάθε τρόπο τη συντήρηση της ανθρώπινης ζωής. Στην περίπτωση, τώρα, όπου μετά βεβαιότητας δεν υπάρχει ελπίδα ίασεως, το κενό της απουσίας συνειδήσεως του ασθενή το καλύπτει η συνείδηση του γιατρού και των συγγενών. Εάν λοιπόν, ο γιατρός με βάση τις γνώσεις, την εμπειρία και την αγάπη προς τον ασθενή αισθάνεται πως πρέπει να αποφύγει τη χρήση επιθετικών μέσων που ταλαιπωρούν, αυτό δεν κηλιδώνει την ηθική του ακεραιότητα. Τέλος, η χρήση της ιατρικής επεμβάσεως καλό είναι να εκτείνεται μέχρι το σημείο που οι επιπλοκές και τα επιπρόσθετα προβλήματα που δημιουργεί δε βασανίζουν περισσότερο απ' ότι ανακουφίζουν, μια και η παράταση της ζωής και η ανακούφιση από τον πόνο πρέπει να συνεργούν στη θεία βούληση και όχι να αποτελούν αυτοσκοπό.

Εκτός αυτών, η εφαρμογή της ευθανασίας γίνεται συνήθως με επίκληση της «ποιότητας της ζωής», η οποία στις μέρες μας εκτιμάται με υλιστικά κριτήρια, εκτίμηση μονοδιάστατη. Ωστόσο, ιδίως ενώπιον του θανάτου και άλλων οριακών καταστάσεων, η πνευματική διάσταση της ζωής γίνεται περισσότερο αισθητή, σύμφωνα με σφαιρικό υπολογισμό. Η ανθρώπινη ζωή περιλαμβάνει και τον θάνατο, αφού εκτείνεται και πέρα από τα όριά του. Άλλωστε, ο άνθρωπος διαφέρει από τα έμβια όντα επειδή έχει συναίσθηση ότι υπόκειται στο θάνατο, με αποτέλεσμα αυτή να σφραγίζει τη θνητή ζωή του ολόκληρη και τη συμπεριφορά του, άρα και την ποιότητα ζωής του. Η συμβολή στην τελευταία, είναι η ενίσχυσή του να υπομένει όλες τις καταστάσεις της ζωής του, οπότε να έχει και τον «αξιοπρεπέστερο» θάνατο.

Η Εκκλησία είναι αυτονόητο ότι ποτέ δεν κατέκρινε την προσφυγή στα ιατρικά μέσα¹²³ Ο Θεός έδωσε στους ανθρώπους τους γιατρούς, την ιατρική γνώση και τα φάρμακα που υπάρχουν στη φύση για την ωφέλεια των ανθρώπων. Ο όσιος Ισαάκ ο Σύρος λέει ότι τις αρρώστιες «δια την υγείαν της ψυχής επάγει ο Θεός», γι' αυτό το ενδιαφέρον του χριστιανού πρέπει να εστιάζεται στην πνευματική υγεία και τελείωση, δίχως όμως να αδιαφορεί για τη σωματική του υγεία και ανάπτυξη και χωρίς να αποφεύγει τη βοήθεια της ιατρικής επιστήμης. Εκτός αυτών, όμως, υπάρχει και η προοπτική της ασκήσεως και της πνευματικής τελειώσεως του ανθρώπου, η οποία πραγματοποιείται με την υπομονή στις δοκιμασίες.

Τέλος, κατά τον καθηγητή της Θεολογικής Σχολής Θεσσαλονίκης, Μαντζαρίδη, αν και ο σκοπός της ζωής βρίσκεται πάντα στη ζωή, αυτή δεν ταυτίζεται με τη διατήρηση των βιολογικών λειτουργιών, αλλά έχει σκοπό από πρόσκαιρη να γίνει αιώνια. Ο θάνατος φαίνεται να καταστρέφει τη βιολογική ζωή, ωστόσο εάν αυτός τοποθετηθεί στην προοπτική της αιώνιας ζωής, τότε καταξιώνεται και η πρόσκαιρη ζωή και ο ίδιος ο θάνατος.

---

123. Μαντζαρίδης Γ., 2004, 180

Αν πάμε στον Καναδά, θα δούμε ότι το άρθρο 241 Κ,ΠΚ δημιουργεί μια ανισότητα για τα πρόσωπα με ειδικές ανάγκες, τα οποία δε μπορούν να πεθάνουν χωρίς βοήθεια εξαιτίας φυσικής αναπηρίας ή ενός προσωπικού χαρακτηριστικού¹²⁴. Συνεπώς, για τα άτομα αυτά το δικαίωμα αυτοδιάθεσης είναι περιορισμένο υπό την έννοια ότι δε μπορούν να θέσουν τέρμα στη ζωή τους νόμιμα, ενώ τα πρόσωπα που είναι ικανά μπορούν να το κάμουν με πλήρη ωριμότητα. Ο δικαστής Lamer, λοιπόν παίρνει θέση στο ζήτημα αυτό, αφαιρώντας κάθε χροιά φιλοσοφική και θεολογική γύρω από τον «ηθικό χαρακτήρα» της αυτοκτονίας και της ευθανασίας. Με τον τρόπο αυτό, περιορίζεται στο δικαϊκό πλαίσιο όπου είναι αναγκασμένος να αναγνωρίσει ότι τα πρόσωπα που αδυνατούν να θέσουν τέλος στη ζωή τους δε μπορούν να ζητήσουν νόμιμα βοήθεια με αποτέλεσμα η κατάσταση αυτή να αποτελεί βάσανο για τα ίδια. Με το ίδιο άρθρο, επίσης, το Κοινοβούλιο ψήφισε ένα νόμο, ο οποίος δεν απαγορεύει την αυτοκτονία, αλλά θεωρεί ως έγκλημα τη συνδρομή σε αυτοκτονία, δηλαδή το φυσικά ικανό άτομο μπορεί νόμιμα να θέσει τέλος στη ζωή του, χωρίς να τιμωρείται αν διαπράξει τέτοια απόπειρα, ενώ δεν επιτρέπεται, αντίθετα, αυτό για το πρόσωπο που δε μπορεί να αυτοκτονήσει, εφόσον μπορεί να βρεθεί ένοχος συμμετοχής στην πραγμάτωση της αυτοκτονίας από τρίτο. Υπάρχει, επομένως, διαφορά ανάμεσα στη νόμιμη πράξη της αυτοκτονίας και τη βοήθεια σε αυτοκτονία, η οποία θεωρείται έγκλημα. Η επιλογή, δηλαδή, επιτρέπεται για ορισμένους και όχι για άλλους. Ωστόσο, δεν υπάρχει απόλυτος κανόνας που να υπαγορεύει ότι η θανάτωση άλλου ή η συνδρομή στο θάνατο είναι εγκληματική, αφού η ποινική ευθύνη εξαρτάται από τις συνθήκες επέλευσης του θανάτου.

Ωστόσο, ορισμένοι εκφράζουν το φόβο ότι η κατάργηση του άρθρου 241 θα μειώσει την αξία της ζωής, η οποία όμως δεν υφίσταται όταν δεν υπάρχει επιλογή να κάνουμε ό,τι θέλουμε τη ζωή μας, η οποία ως έννοια περικλείει και το θάνατο.

Η αρχή, λοιπόν, της ανθρώπινης αξιοπρέπειας έγκειται στις «απαγορεύσεις» που τέθηκαν από το κράτος και επιβάλλουν ένα θάνατο φρικτό και επίπονο σ' έναν ασθενή σε τελική φάση, ανάπηρο αλλά με σώες τις φρένες αποτελούν μια ύβρη προς την αξιοπρέπεια αυτή. Επιπλέον, κατά τον δικαστή Cory, δεν υπάρχει καμία διαφορά ανάμεσα στο γεγονός να επιτρέπεται σε έναν ασθενή διανοητικά υγιή να πεθάνει με αξιοπρέπεια αρνούμενος μια θεραπευτική αγωγή και στο αντίστοιχο να μην επιτρέπεται σ' έναν τέτοιο ασθενή, αλλά σε τελική φάση να επιλέξει να πεθάνει με αξιοπρέπεια σταματώντας την αγωγή που του επιτρέπει να επιζεί, έστω και αν εξαιτίας της φυσικής του ανικανότητας, το μέτρο πρέπει να ληφθεί από κάποιον άλλο σύμφωνα με τις οδηγίες του ασθενή. Συνεπώς ο ασθενής σε τελική φάση πρέπει να επιτρέπεται να θέσει μέσω άλλου τέρμα στη ζωή του.

Εν κατακλείδι, παρ' ότι το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης είναι ιερό για κάποιους, ελλοχεύει ο κίνδυνος ότι μια νομοθετική αναγνώριση π.χ. της ενεργητικής ευθανασίας, θα ανοίξει πιο πολύ το δρόμο στον άνθρωπο προς την εύκολη λύση. Και όταν, βέβαια, πρόκειται για ασθενή που μπορεί να συναινέσει έχει καλώς, όμως τι θα πρέπει να συμβεί με τα παιδιά που υποφέρουν από σοβαρές και ανίατες ασθένειες; Και επειδή η ποιότητα ζωής είναι έννοια υποκειμενική δεν είναι εύκολο ποιος θα αποφασίσει για κάτι τέτοιο και με ποια κριτήρια¹²⁵.

---

124. Μαγγανάς Α., 1999, 353

125. Μαγγανάς Α., 1999, 359

Επανερχόμενοι στην προσέγγιση από το Εκκλησιαστικό Δίκαιο, αναφέρουμε ότι η λέξη «ευθανασία» είναι σύνθετη από το «ευ», δηλαδή καλώς, ευκόλως και του «θνήσκειν», δηλαδή τη μετάβαση από την παρούσα ζωή στην αιώνια. Η επίστευση προς την αιώνια ζωή του ανθρώπου που πάσχει από επώδυνη και αθεράπευτη ασθένεια, δηλαδή, προκειμένου να απαλλαγεί αυτός από τα βάσανα της επιθανάτιας αγωνίας. Το Ποινικό Δίκαιο την αποκαλεί ανθρωποκτονία με συναίνεση ή ανθρωποκτονία από οίκτο¹²⁶.

Ιστορικά, ο αρχαίος λαός των Σπαρτιατών είχε το έθιμο να πετά τα ασθενικά και ανάπηρα παιδιά στον Καιάδα, στηριζόμενο στην «ευγονική διάθεση».

Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι ο πάσχων είναι δυνατόν λόγω εξαιρετικής κράσεως ή λόγω απρόβλεπτης νέα επιστημονικής ανακάλυψης, να διατηρηθεί στη ζωή, οπότε ο πρόωρος θάνατός του θα ισοδυναμεί με δολοφονία. Η ευθανασία, λοιπόν, αντιτίθεται στην ιατρική ηθική, αφού το βασικό λειτούργημα των γιατρών είναι η ανακούφιση από τους πόνους και η παρηγοριά, μέσω της οποίας επέρχεται αναζωπύρωση της ελπίδας και έμπνευση αισιοδοξίας του ασθενή. Η επίμονη απαίτηση του τελευταίου είναι επισφαλής, διότι η συγκατάθεσή του να πεθάνει ανώδυνα δεν είναι προϊόν υγιούς λογικής σκέψεως και τελειώς ελεύθερης απόφασής του, μια και η ανίατη ασθένεια επηρεάζει και την πνευματική λειτουργία του ασθενή, ο οποίος με διαυγές πνεύμα μπορεί να έχει απαίτηση αντίθετη από την απαίτηση της ζωής, φρουρός της οποίας ωφείλει να είναι ο γιατρός.

Επιπλέον, είναι απαράδεκτη ηθικά η γνώμη των Νίτσε και Χέγκελ ότι η ζωή έχει αξία μόνο εφόσον ο άνθρωπος είναι χρήσιμος και ωφέλιμος για την κοινωνία, οπότε η ζωή του ανιάτως ασθενή είναι περιττή και άχρηστη. Οι υλιστικές αυτές ιδέες είναι ανούσιες, μια και ο άνθρωπος δεν είναι μέσον, αλλά σκοπός και δεν υπάρχει μόνο για να προσφέρει στο σύνολο. Μια και το νόημα και την αξία στην ανθρώπινη ύπαρξη παρέχει ο Θεός, ακόμα και ο ανιάτως ασθενής μπορεί να επιτύχει τον υψηλό σκοπό, για τον οποίο πλάστηκε. Μάλιστα, η οριακή αυτή κατάσταση, στην οποία περιήλθε λόγω της ασθένειάς του, μπορεί να τον διευκολύνει προς την πραγμάτωση του σκοπού αυτού.

Ο Ποινικός Νομοθέτης, παλαιότερα, με το αρθ.300 επέβαλε ποινή φυλάκισης μέχρι 5 ετών¹²⁷. Τα ειδικά γνωρίσματα που απαιτεί το άρθρο αυτό δεν περιλαμβάνουν τη συναίνεση του παθόντος, ο οποίος είναι ταυτοχρόνως και ηθικός αυτουργός (χαρακτηριστικό βασικό του εγκλήματος αυτού), και αυτό γιατί το θύμα με την «επίμονη απαίτηση» του παρασύρει τον δράστη να θέσει τέρμα στη ζωή του. Δεν παύουν, βέβαια, και περιπτώσεις κατά τις οποίες ο δράστης της προνομιάς αυτής ανθρωποκτονίας να είναι ταυτόχρονα και ηθικός αυτουργός, δίνοντας αφορμή στο θύμα να προκαλέσει την απαίτηση της θανατώσεώς του. Για παράδειγμα, μια νοσοκόμα μπορεί τραγικοποιώντας μια ήδη δύσκολη κατάσταση να συμπαρασύρει έναν ασθενή μαζί με τους φρικτούς πόνους του στο να την παρακαλέσει να θέσει τέρμα στη ζωή του, ώστε να γίνει ταυτόχρονα αυτή και ηθικός και φυσικός αυτουργός.

---

126. Μαντζουνέας Ε., 1979, 240

127. Μαντζουνέας Ε., 1979, 248

Η αφαίρεση, λοιπόν, της ζωής ενός ανθρώπου (εν προκειμένω του ανιάτως ασθενή) με οποιοδήποτε τρόπο και αν συμβεί αυτή συνιστά το Κανονικό έγκλημα του φόνου, η αντικειμενική υπόσταση του οποίου προϋποθέτει την τελούμενη από πρόθεση ή από οίκτο ανθρωποκτονία. Τέλος, ο ένοχος για διάπραξη φόνου, έστω και από οίκτο, κολάζεται με την ποινή του απλού αφορισμού, ανάλογα με την κρίση του Πνευματικού.

Σύμφωνα με τις συνεντεύξεις, η μοναδική περίπτωση ευθανασίας που μας παρουσιάστηκε, αντιμετωπίστηκε από τον αντίστοιχο Πνευματικό με το βαρύ επιτίμιο της αποχής από τη Θ. Κοινωνία για ένα διάστημα και συμβουλές του για να καταλάβει αυτή το σφάλμα της και να μετανοήσει.

- iv. **Εκούσιος Φόνος.** Κλείνοντας την παρούσα ενότητα των σοβαρών παραβατικών πράξεων, και όσον αφορά στον εκούσιο φόνο, σημειώνουμε ότι η ανθρωποκτονία δεν είναι έγκλημα που χαρακτηρίζεται από το αποτέλεσμα, όπως η σωματική βλάβη. Τιμωρείται για απόπειρα ανθρωποκτονίας και όχι για τελειωμένη βαριά σωματική βλάβη (αρθ.42,299,29,308 Π.Κ.) αυτός που αποφάσισε να σκοτώσει κάποιον και επιχείρησε πράξη που περιέχει αρχή τελέσεως (πρόκληση βαριάς σωματικής βλάβης)¹²⁸. Για παράδειγμα, πρέπει να καταδικαστεί για απόπειρα ανθρωποκτονίας ο δράστης που προκάλεσε με μαχαίρι, φτυάρι, πιστόλι ή άλλο αντικείμενο βαριά τραύματα στον παθόντα με σκοπό να τον σκοτώσει. Περιπτώσεις απόπειρας ανθρωποκτονίας έχουν συμβεί με δηλητήριο, κατά τη διάρκεια ληστειών ή με εμπρησμό από πρόθεση. Σε περιπτώσεις εκούσιου φόνου μάλλον η σωστή λύση είναι το κατασταλτικό σύστημα που εφαρμόζεται από τον ποινικό μηχανισμό. Ωστόσο, περίπτωση από περίπτωση διαφέρει. Ο κατ' εξακολούθησιν δολοφόνος είναι απαραίτητο να αντιμετωπίζεται πιο αυστηρά από έναν που σκότωσε μια φορά «εν βρασμώ ψυχής». Ο συντονισμός διαφόρων δράσεων δύναται να βοηθήσει, ωστόσο, μια εναλλακτική μορφή αντιμετώπισης του δολοφόνου ίσως δεν μπορεί να αποφέρει τα αναμενόμενα αποτελέσματα.

Για την Εκκλησία, ο εκούσιος φόνος αποτελεί παραβίαση της 6¹⁵ Θείας Εντολής «ου φονεύσεις». Σύμφωνα με το κεφ.5 εδ.21-22 του Κατά Ματθαίον, ο Χριστός αναλύοντας την Εντολή «ου φονεύσεις» μιλά για κατ' εξοχήν προληπτική (αντεγκληματική) πολιτική. Έτσι, λοιπόν, όχι απλά δεν πρέπει να φονεύσει κάποιος, αλλά αν και μόνο εξοργισθεί κατά του αδελφού του (έλεγχος του θυμού) είναι ένοχος «κρίσεως». Αν τον εξυβρίσει τότε η κύρωση θα είναι βαρύτερη, ενώ αν του πει «μωρέ» η καταδίκη θα είναι απόλυτη (εις τη γένναν του πυρός)¹²⁹.

Επιπροσθέτως, ο Κανών ΝΖ' του Μ. Βασιλείου κανονίζει τον θεληματικός φονεύσαντα άνθρωπο, ο οποίος μετανοεί μετά την πράξη του. Ωφείλει, λοιπόν, αυτός να απέχει από τη Θ. Κοινωνία 20 χρόνια, αν και υπάρχουν περιθώρια Θ. Οικονομίας. Κατά τα έτη αυτά θα πρέπει, τα 4 πρώτα να κλαίει έξω από την πύλη της Εκκλησίας και να προσεύχεται με τους πιστούς που διέπραξαν την ίδια παρανομία, να είναι ακροατής Θ. Λειτουργίας τα άλλα 4, τα επόμενα 5 να εξέρχεται από την Εκκλησία με τους άλλους πιστούς, στεκόμενος μαζί τους και τα τελευταία 7 να πέφτει στα γόνατα. Μετά, δε, από αυτό το διάστημα μπορεί να μεταλαμβάνει¹³⁰.

128. Μαγγανάς Α., 1995, 339

129. Μαγγανάς Α., 2007

130. Αγιορείτης Ν., 1864, 620-621

Κατά τον Κανόνα Κ' του Ιωάννη του Νηστευτή, ο εκουσίως φονέας επιτιμάται με 5 χρόνια αποχής από τη Θ. Κοινωνία, ο δε ακουσίως με 3. Και των δύο αυτών ειδών οι φονιάδες οφείλουν να νηστεύουν μέχρι το απόγευμα και να τηρούν αυστηρή ξηροφαγία, κάνοντας 300 μετάνοιες κάθε μέρα. Εάν, λοιπόν, αμελούν από το να πράττουν αυτά δεν πρέπει να μεταλαμβάνουν, ο θεληματικώς φονιάς για 20 χρόνια και ο στανικώς για το μισό χρονικό διάστημα (10 χρόνια), σύμφωνα και με τους προαναφερθέντες Κανόνες του Μ. Βασιλείου¹³¹.

Κατά τον Αρμενόπουλο οι Κανόνες του Νηστευτή για τον ακουσίως και εκουσίως φονιά αναφέρονται με διαφορές ως προς τα επιτίμια. Κατά τον Βλάσταρη, ωστόσο, δεν υπάρχει διάκριση ως προς αυτά και για τις δύο κατηγορίες των φονιάδων. Βέβαια, υπάρχει Καθολικός Κανόνας που συνεπάγεται ικανοποίηση για τους φονιάδες, τους κλέφτες, τους τυμβωρύχους, τους ιεροσύλους, και τους άλλους αμαρτωλούς που απέκρυσαν τις αμαρτίες τους, εάν κάποιος από αυτούς, δείχνοντας πρόθυμοι για Μετάνοια, παραδοθούν στους κατά τόπον κριτές και υποστούν τις κυρώσεις των εξωτερικών νόμων. Αυτή η ικανοποίηση (ηθική) είναι ακόμα μεγαλύτερη εάν ήδη έχουν πιαστεί, φυλακιστεί και τιμωρηθεί (ως επακόλουθη συνέπεια) αθώοι για τον φόνο, την κλοπή, την ιεροσυλία ή την τυμβωρυχία που διέπραξαν οι αληθινοί ένοχοι. Αυτή η καθολική ικανοποίηση στηρίζεται και στην ερμηνεία του ΑΒ' ψαλμού από τον Μ. Βασίλειο, οποίος αναφέρει: «Επειδή τω σώματι ημάτομεν...το σώματι και εξομολογησόμεθα» και μεταξύ άλλων: «Εφόνευσας; μαρτύρησον»¹³². Εκτός, όμως, από το να μαρτυρήσει κάποιος μέσω της Εξομολογήσεως το φόνο που διέπραξε, μπορεί να κακοποιήσει το σώμα του ως πράξη ισοδύναμη με τη μαρτυρία.

Πολλά είναι τα σχετικά παραδείγματα. Καταρχάς, στην επιστολή μδ', ο Συνεσίος προστάζει τον φονιά Ιωάννη να πάει να μαρτυρήσει τον φόνο που διέπραξε. Επιπλέον, διαβάζουμε στη επιστολή ιδ' του Συναξαριστή ότι ο πεθερός που σκότωσε την Αγία Θωμαΐδα, τη νύφη του, αφού μαρτύρησε το φόνο του, παραδόθηκε στον άρχοντα, ο οποίος και τον εκτέλεσε. Τέλος, κατά την γ' υπόθεση του Ευεργετινού, ένας Μοναχός εμφανίστηκε στον άρχοντα και αφού μαρτύρησε τις αμαρτίες του, ζήτησε να τιμωρηθεί σύμφωνα με τους νόμους. Αφού, όμως, ο άρχοντας δεν ικανοποίησε την επιθυμία του Μοναχού, ο ίδιος έβαλε μόνος του σιδερένιες αλυσίδες στο λαιμό και στα πόδια του, από τις οποίες τον αποδέσμευσε άγγελος που εμφανίστηκε πράττοντας το ίδιο ταυτόχρονα και για τις αμαρτίες του, ώστε να απαλλαγεί από αυτές¹³³.

Κατά τον Ε' Κανόνα του Μ. Βασιλείου ο εκουσίως φόνος χρειάζεται τριπλάσιο χρόνο από τον ακούσιο για να θεραπευθεί το εκούσιο ανοσιούργημα και να επιστρέψει ο αμαρτωλός στην «Εν Χριστώ ζωή». Ο χρόνος θεραπείας του εκουσίως φονέα ορίζεται σε 27 χρόνια, τα οποία χωρίζονται σε 3 εννιάδες. Κατά την πρώτη, ο πιστός υφίσταται παντελή αφορισμό. Κατά την δεύτερη μπορεί να ακροάται τα λεγόμενα των διδασκάλων και των Γραφών και κατά την τρίτη αξιώνεται να προσεύχεται μαζί με τους άλλους πιστούς, οι οποίοι βρίσκονται και αυτοί στο στάδιο της επιστροφής. Μετά το διάστημα αυτό, μπορεί να μεταλάβει.

131. Αλιβιζάτος Α., 1949, 449

132. Χριστινάκης Π., 169

133. Αγιορείτης Ν., 1876, 228

Βέβαια, εξαιτίας της Θ. Οικονομίας, το διάστημα επιστροφής του πιστού μπορεί να συντημηθεί ή και να παραταθεί. Τα επιτίμια, λοιπόν, μπορεί αντί για 9 έτη να είναι 8, 7, ή 6. Συνεπώς, το μέγεθος της μετανοίας και της διορθώσεως του πιστού καθορίζει το πόσο η κηλίδα της αμαρτίας τον καθιστά στη νωθρότητα που συνεπάγεται η αποχή από την εκκλησιαστική ζωή.

Κατά τον ίδιο Κανόνα, κατατάσσεται στους εκουσίως φονιάδες εκείνος που κατά τη διάρκεια μιας συμπλοκής καθώς χτυπά και χτυπάται, καταφέρει καίριο πλήγμα με τα χέρια του στον αντίπαλο. Αυτός, λοιπόν, που συγκρατεί το θυμό του και δίνει τόπο στην οργή μπορεί να ανακόψει το πιθανό επερχόμενο κακό χρησιμοποιώντας το νου του. Συνεπώς, το φονικό αποτέλεσμα μιας συμπλοκής θεωρείται έργο προαιρέσεως και όχι αποτυχίας.

Κλείνοντας, θα κάνουμε μια μικρή αναφορά στον φόνο κατά τη διάρκεια πολέμου. Ως προς το ζήτημα αυτό, λοιπόν, υπάρχει διχογνωμία μεταξύ των Μ. Αθανασίου και Μ. Βασιλείου. Ο μεν πρώτος, λοιπόν, απευθυνόμενος προς τον Μοναχό Αμμω, ισχυρίζεται ότι η ανδρεία στον πόλεμο είναι καθόλα νόμιμη και αξιέπαινη. Η άριστοι κατά περίοδο πολέμου δεν πρέπει να θεωρούνται φονιάδες, αλλά να κατασκευάζονται στήλες που να υμνούν τα κατορθώματά τους, μια και λόγω ιερού σκοπού υπάρχει συγχώρεση και άφεση των αμαρτιών. Ο δε δεύτερος, όμως, επιτάσσει στους φονιάδες σε περίοδο πολέμου μικρή ποινή ως μη έχοντες τα χέρια τους καθαρά. Υποστηρίζει, δηλαδή, ότι οι Πατέρες δε θεώρησαν ως φόνους τις ανθρωποκτονίες σε καιρό πολέμου, αλλά συγχωρούσαν τους αμυνομένους των αγαθών της σωφροσύνης και της ευσέβειας, ωστόσο, επιτιμά, τους αγωνιστές αυτούς με μόλις 3 χρόνια αποχής από τη Θ Κοινωνία, επειδή δεν έχουν χέρια καθαρά, μια και ο θάνατος αποτελεί πληγή του φονιά προς τον πλησίον, είτε προήλθε σκόπιμα από αυτόν η πληγή είτε την προκάλεσε πάνω σε άμυνα¹³⁴. Εμείς, ωστόσο, είναι ορθότερο να δεχθούμε τη γνώμη του Μ. Βασιλείου, ο οποίος θεωρείται από τους διαπρεπέστερους Κανονικούς Πατέρες και, επιπλέον, έχει συντάξει και πολλούς Κανόνες για το αδίκημα του φόνου. Αντιθέτως, ο Μ. Αθανάσιος, μιλάει μόνο για τους φόνους κατά εμπόλεμη περίοδο. Ο ένοχος, λοιπόν, της διάπραξης του εγκλήματος του φόνου, με όποιο τρόπο και αν έγινε αυτός, δε μπορεί να εισέλθει στις τάξεις του Ιερού Κλήρου.

Σύμφωνα με την εμπειρική μας έρευνα, κάποιοι Εξομολόγοι για ορισμένα τόσο σοβαρά θέματα και πριν δώσουν συμβουλές παίρνουν τη γνώμη και άλλων Εξομολόγων, κυρίως όμως του Πνευματικού τους. Βέβαια, το ότι εξομολογούνται οι πιστοί κάτι τόσο σημαντικό δε σημαίνει ότι οι εξομολόγοι ιερείς θα τους παραπέμψουν απαραίτητα να παραδοθούν στο αστυνομικό τμήμα. Σε γενικές γραμμές, οι Εξομολόγοι επιβάλλουν ως επιτίμιο αγαθοεργίες, κοινωφελές έργο, αλλά και αποχή από τη Θ. Κοινωνία στους δράστες σοβαρών εγκλημάτων. Το διάστημα αυτό της αποχής ποικίλει. Μπορεί να είναι από λίγες βδομάδες μέχρι και τρία χρόνια. Σημαντικό πάντως είναι, να υπάρχει τακτική επαφή Πνευματικού- πιστού ώστε να είναι εφικτή η πρόληψη νέων πιθανών εγκλημάτων. Τέλος, εκτός του ότι τα σοβαρά αδικήματα είναι εξαιρετικά σπάνια κατά το Μυστήριο της Ι. Εξομολογήσεως, και όταν ακόμα συναντώνται, πολλές φορές έχουν περάσει αρκετά χρόνια από τη διάπραξή τους ώστε να μη συνεπάγονται, πλέον, ποινικές κυρώσεις.

---

134. Μαντζουνέας Ε., 1979, 228

**Κεφ.ΙΙ Η ΕΠΑΝΟΡΘΩΤΙΚΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ ΩΣ ΚΟΡΩΝΙΑΔΑ ΤΩΝ
ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΜΟΡΦΩΝ ΑΠΟΝΟΜΗΣ ΤΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ
ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ**

a. Η απονομή της ποινικής δικαιοσύνης και η αποτυχία του κατασταλτικού συστήματος

Η απονομή της ποινικής δικαιοσύνης δε μπορεί, πλέον, αλλά και δεν πρέπει να είναι το μονοπώλιο των νομικών επιστημόνων¹³⁵. Η κακοποίηση παιδιών, η ενδοοικογενειακή βία, η εμπορία ναρκωτικών αποτελούν περιπτώσεις όπου το σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα στον χειρισμό τους. Δυστυχώς, άνθρωποι που δε διαθέτουν απαραίτητες γνώσεις παίρνουν αποφάσεις για ένα θέμα, που, ουσιαστικά δε γνωρίζουν. Σίγουρα, ένας νομικός δεν είναι σε θέση να αποφανθεί για το μέτρο που πρέπει να ληφθεί για κάποιο χρήστη ναρκωτικών. Και όμως, οι αποφάσεις αυτές έχουν σοβαρές συνέπειες για το εμπλεκόμενο άτομο. Γι' αυτό ψυχολόγοι, ψυχίατροι, εγκληματολόγοι, κοινωνιολόγοι, κοινωνικοί λειτουργοί αλλά και το κοινό γενικότερα εκδηλώνουν την επιθυμία τους να έχουν κάποιο λόγο στα τεκταινόμενα στο χώρο της ποινικής διαδικασίας. Επειδή, λοιπόν, η μονοδιάστατη κατασταλτική απάντηση του ποινικού μηχανισμού δεν ικανοποιεί τους ειδικούς που ασχολούνται με την εφαρμογή της ποινικής νομοθεσίας, η ανάγκη διεύρυνσης και εκσυγχρονισμού της έννοιας της δικαιοσύνης (και της απονομής της) καθίσταται επιτακτική. Στην πράξη, αυτή η διαφορά στον τρόπο προσέγγισης μπορεί να έχει πολύ σημαντικές συνέπειες τόσο για τον δράστη όσο και για το θύμα. Το αν μια περίπτωση κακοποίησης παιδιού θα κριθεί από τα οικογενειακά ή τα ποινικά δικαστήρια, σημαίνει πρακτικά ότι η μεταχείριση του δράστη θα είναι πολύ διαφορετική¹³⁶. Τα μεν πρώτα μπορεί να επιβάλουν απλώς περιοριστικά ή άλλα μέτρα, τα δε δεύτερα μια μακροχρόνια στερητική της ελευθερίας ποινή.

Το ενθαρρυντικό είναι, βέβαια, ότι τις τελευταίες δεκαετίες ολοένα και περισσότεροι τρόποι απονομής της ποινικής δικαιοσύνης προτείνονται, όπως θεραπευτική, συμμετοχική, συναινετική, μεταρρυθμιστική και επανορθωτική, οι οποίες αποτελούν τις νέες προτάσεις για την επίλυση των διαφορών μεταξύ των ανθρώπων¹³⁷. Κατά τον Ντυρκάϊμ, στις κοινωνίες όπου η συνοχή είναι μηχανική, το δίκαιο, προσπαθώντας να στηρίξει την ομοιότητα και την ομοιομορφία, είναι κατασταλτικό αντίθετα, στις κοινωνίες με οργανική συνοχή, το δίκαιο, προσπαθώντας να στηρίξει τις διαφορές και την αλληλεξάρτηση των μελών είναι επανορθωτικό. Δεν είναι, άλλωστε, λίγοι εκείνοι που τάσσονται ανεπιφύλακτα υπέρ ενός αμιγώς κατασταλτικού συστήματος, το οποίο βάσει του τρόπου λειτουργίας του επιφέρει πολλά δεινά στο δράστη και την οικογένειά του χωρίς, ουσιαστικά, να ικανοποιεί και το θύμα. Η διχοτόμηση αθώος- ένοχος δε φαίνεται να είναι ο σωστός τρόπος επίλυσης μιας διαφοράς, η οποία μπορεί να κρύβει ένα πρόβλημα που υπάρχει στις σχέσεις δύο ανθρώπων.

135. Μαγγανάς Α., 2007

136. Μαγγανάς Α., 2004, 37

137. Ντυρκάϊμ Ε., 2000, 27

Το κοινό, από την πλευρά του, πολύ λίγο εμπιστεύεται την ικανότητα του συστήματος δικαιοσύνης ως προς τον έλεγχο του εγκλήματος, παρόλο που τα τελευταία χρόνια παρουσιάζεται μια μείωση της εγκληματικότητας (π.χ. Η.Π.Α., Καναδάς). Θεωρεί, λοιπόν, ότι ο ποινές δεν είναι αρκετά αυστηρές, οι κρατούμενοι βγαίνουν από τη φυλακή πριν εκτίσουν την ποινή τους, οι επιτροπές της υφ' όρον απόλυσης δεν προσδιορίζουν επαρκώς το βαθμό επικινδυνότητας ενός ατόμου κ.τ.λ. Το αίσθημα αυτό του κοινού ίσως οφείλεται και στην κακή πληροφόρηση από τα Μ.Μ.Ε., τα οποία υπερτονίζουν τα εγκλήματα βίας και διαστρεβλώνουν οποιαδήποτε πληροφορία, ακολουθώντας τους κανόνες της ελεύθερης επιχειρηματικής δραστηριότητας.

Αντιθέτως, οι γνώστες του συστήματος θεωρούν ότι η υποτροπή αποτελεί άμεση συνέπεια της βίας, του υπερπληθυσμού και των συνθηκών διαβίωσης που επικρατούν στις φυλακές. Από την άλλη πλευρά, τα θύματα βρίσκονται σε πλήρη σύγχυση όντας φοβισμένα και θυμωμένα. Επιθυμούν να μάθουν γιατί συνέβη σε αυτούς ένα τέτοιο γεγονός. Νιώθουν ανασφάλεια, με αποτέλεσμα να μην εμπιστεύονται εύκολα και να μπερδεύονται με την πολυπλοκότητα του μηχανισμού της ποινικής δικαιοσύνης. Ωστόσο, ούτε ο δράστης έχει την αίσθηση ότι αποδόθηκε δικαιοσύνη. Η αντιμετώπιση του εγκλήματός του γίνεται ψυχρά και αντικειμενικά, έξω από το κοινωνικό πλαίσιο που το πλαισίωσε. Μάλιστα, ο τρόπος λειτουργίας της ποινικής διαδικασίας, προσφέρει πολύ λίγα για την υπευθυνοποίηση του ατόμου και είναι αδύνατον να εμπεδωθεί σε αυτό ο σεβασμός προς τους άλλους και προς το δίκαιο. Επομένως, το υπάρχον σύστημα της κατασταλτικής δικαιοσύνης εμφανίζεται μονοδιάστατο, ξεπερασμένο αλλά και επικίνδυνο σε ορισμένες περιπτώσεις. Η αθώτητα, η ενοχή ενός κατηγορουμένου ή και ποια ποινή θα του επιβληθεί επηρεάζεται από το ότι δεν λαμβάνονται, πολλές φορές, υπ' όψιν τα δεδομένα των άλλων επιστημών.

Αξιοσημείωτο είναι, επίσης, ότι «το Ποινικό Δίκαιο μπαίνει σε εγρήγορση και ενεργοποιείται από ένα χαστούκι, ενώ παραμένει ανενεργό σε περιπτώσεις ολοκληρωμένης, παρατεταμένης και πολύμορφης βίας».

Αυτές οι αδυναμίες του κατασταλτικού συστήματος διαφαίνονται και από την ακαμψία που δείχνει αυτό στο θέμα των ναρκωτικών. Συγκεκριμένα, οι συχνές αλλαγές της νομοθεσίας προς την κατεύθυνση της ηπιότερης (χρήστης) ή και διαφορετικής (εξαρτημένος) μεταχείρισης δείχνουν ξεκάθαρα τη δυσκολία που αντιμετωπίζει ο Έλληνας νομοθέτης να χειριστεί το πρόβλημα των ναρκωτικών. Μπροστά σε μια τέτοια βεβαιότητα οι έλληνες δικαστές θα έπρεπε να ήταν πολύ προσεκτικοί στην επιβολή αυτών των αυστηρών ποινών. Τέλος, δεν πρέπει να μας διαφεύγει η πιθανότητα να έχει παραμείνει στις φυλακές μια κατηγορία παραβατών, οι οποίοι έχουν καταδικαστεί με βάση την παλαιότερη και αυστηρότερη νομοθεσία για χρήση, κατοχή ή μικροδιακίνηση και οι οποίοι θα μπορούσαν να επικαλεστούν την αναδρομική εφαρμογή του νέου ηπιότερου νόμου, ώστε να αποσυμφορηθούν οι φυλακές.

b. Οι εναλλακτικές μορφές απονομής της ποινικής δικαιοσύνης (θεραπευτική, συμμετοχική)

Ο όρος «θεραπευτική δικαιοσύνη» προτάθηκε από τον Waxler. Η μορφή αυτή δικαιοσύνης επιδιώκει να εξανθρωπίσει τη λειτουργία γενικά της δικαιοσύνης μελετώντας το ρόλο του δικαίου ως θεραπευτικού παράγοντα και εστιάζοντας στις επιπτώσεις που έχει στον συγκινησιακό και τον ψυχικό κόσμο του ανθρώπου, στόχοι για τους οποίους, παραδοσιακά, είχε ελάχιστα ενδιαφερθεί. Με άλλα

λόγια, η θεραπευτική δικαιοσύνη θεωρεί το δίκαιο ως μια κοινωνική δύναμη, η οποία διαμορφώνει συμπεριφορές και επιφέρει συνέπειες. Για παράδειγμα, στο επίπεδο της διαδικασίας που ακολουθείται, το ισχύον κατηγορητικό σύστημα ωθεί τους αντιδίκους να βγάλουν στην επιφάνεια και να προβάλουν προς τα έξω τη χειρότερη πλευρά του εαυτού τους με εξαιρετικά επιβλαβείς συνέπειες σε ορισμένες περιπτώσεις. Αλλά και στο επίπεδο των νομικών που παρεμβαίνουν κατά τη διάρκεια της διαδικασίας, τόσο η συμπεριφορά των δικαστών-εισαγγελέων όσο και εκείνη των δικηγόρων μπορεί να έχουν αντιθεραπευτικές συνέπειες. Για παράδειγμα, αν ένας δικαστής δεν είναι αρκετά σαφής όταν παρουσιάζει τους όρους της επιτήρησης ο καταδικασθείς μπορεί να μη συμμορφωθεί προς όρους που ουδέποτε αντιλήφθηκε ότι του επιβλήθηκαν¹³⁸. Η θεραπευτική δικαιοσύνη, επομένως, επιδιώκει να δανειστεί στοιχεία άλλων επιστημών (ψυχολογία, ψυχιατρική), με τις οποίες διαλέγεται, ώστε να μπορέσει να τα εντάξει στο νομικό σύστημα όπου είναι δυνατό (π.χ στον τρόπο προσέγγισης ενός ψυχικά ασθενούς). Βέβαια, βασική παράμετρος είναι και κατά πόσον ο δικαστής είναι σε θέση, αλλά και αν διαθέτει το χρόνο να μελετήσει τα δεδομένα και στοιχεία των παραπάνω επιστημών. Οι ιερείς, πάντως, όπως προαναφέραμε, υπήρξαν πολύ θετικοί στην εκμάθηση και αξιοποίηση των δεδομένων αυτών. Σε κάποια προγράμματα θεραπείας ορισμένοι παραβατικοί ενθαρρύνονται στο να προβληματιστούν γύρω από τα γεγονότα που τους οδήγησαν στην εγκληματική συμπεριφορά, ώστε να μην τα επαναλάβουν στο μέλλον. Συγκεκριμένα, πρέπει να αναρωτηθούν ποιες είναι οι καταστάσεις που παρουσιάζουν υψηλό κίνδυνο για την επανάληψη της εγκληματικής δράσης και πώς μπορούν να αποφευχθούν αυτές οι καταστάσεις. Μάλιστα, ειδικοί θεραπευτές μέσω των χειρισμών τους προσφέρουν στους παραβατικούς προγράμματα πρόληψης της υποτροπής.

Μια δεύτερη μορφή δικαιοσύνης είναι η κοινωνικά ευαισθητοποιημένη δικαιοσύνη, ενδιαφέροντα παραδείγματα της οποίας αποτελούν οι αποφάσεις του Ανωτάτου Δικαστηρίου του Καναδά. Το δικαστήριο αυτό δείχνει μια ιδιαίτερη ευαισθησία προς τις κοινωνικές αλλαγές υποδεικνύοντας στο νομοθέτη να προβεί στις ανάλογες προσαρμογές της νομοθεσίας ή, ακόμη, ερμηνεύοντας την υπάρχουσα νομοθεσία με τρόπο που να καταδεικνύει την ευαισθησία των δικαστών απέναντι σε επίκαιρα κοινωνικά προβλήματα.

Ακόμα μια μορφή δικαιοσύνης είναι η συμμετοχική, η οποία έχει στόχο να συμμετάσχουν στη λύση του προβλήματος όλα τα άτομα που θίγονται από μία διαφορά. Σε όλες τις περιπτώσεις, ο αντικειμενικός στόχος είναι να επιτραπεί στα μέρη να επιλύσουν τη διαφορά τους σε ένα πλαίσιο μη κατηγορητικό. Τέτοιες διαφορές στις σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων είναι πανταχού παρούσες κατά τη διάρκεια της ζωής μας, στα πλαίσια της οικογένειας, της δουλειάς, του σχολείου κ.τ.λ. Ο τρόπος που θα τις χειριστούμε μας βοηθά να προσδιορίσουμε τις αξίες που βρίσκονται πίσω από τους ρυθμιστικούς κανόνες της ζωής μας. Η συχνή προσφυγή στο δικαστήριο δεν είναι πάντα η σωστή λύση, διότι αυτά μένουν αδιάφορα αρκετές φορές μπροστά στις πραγματικές ανάγκες των ανθρώπων. Η νομική ορολογία που χρησιμοποιείται δεν ανταποκρίνεται στα βιώματα των απλών ανθρώπων, ενώ τα μέτρα αποκατάστασης δεν είναι τα κατάλληλα και η διαδικασία μπορεί να αποδειχθεί μακροχρόνια με υψηλό κόστος και να προκαλέσει ψυχική δυσφορία. Συνεπώς, δεν είναι σπάνιο φαινόμενο οι λύσεις των δικαστηρίων να μην ανταποκρίνονται στις ανάγκες των μερών¹³⁹.

---

138. Μαγγανάς Α., 2007

139. Μαγγανάς Α., 2007

Βασική αρχή της συμμετοχικής δικαιοσύνης είναι ότι κάθε διαφορά είναι διαφορετική ανάλογα με την περίπτωση, τα μέρη και τις συνέπειες για τον καθένα. Δεν επιδιώκει να δημιουργήσει ένα ενιαίο σύνολο κανόνων ως μέσο για να απονείμει δικαιοσύνη. Βασική προϋπόθεση αυτής της μορφής δικαιοσύνης είναι η πλήρης και εκούσια συμμετοχή όλων των μερών στο διάλογο και τις διαπραγματεύσεις. Πολύ σημαντικό είναι, επίσης, η διαδικασία που θα επιλεγεί να είναι προσαρμοσμένη προς τις τοπικές συνήθειες και τα άτομα. Εξάλλου, σύμφωνα με τη συμμετοχική δικαιοσύνη μια δίκαιη λύση δεν πρέπει απαραίτητα να συμφωνεί με τους προϋπάρχοντες κανόνες. Αντίθετα, προϋποθέτει ότι η επίλυση μιας διαφοράς βρίσκεται, πάντα σχεδόν, σε μια συνολική προσέγγιση και όχι σε μια αντιπαράθεση, από την οποία μόνο το ένα μέρος θα βγει νικητής. Επιδίωξη, λοιπόν, της συμμετοχικής δικαιοσύνης είναι η αλλαγή στις ανθρώπινες σχέσεις. Πάντως, είναι απαραίτητο να προετοιμάζεται προσεκτικά η κάθε περίπτωση ώστε να ελαχιστοποιηθεί ο κίνδυνος να παραμεληθούν τα δικαιώματα των πιο ευάλωτων ομάδων του πληθυσμού από την προσφυγή σε μια λιγότερο επίσημη διαδικασία.

Ο ρόλος, βέβαια, του κράτους μπορεί να είναι καταλυτικός, αν μπορέσει να προσφέρει τις κατάλληλες υπηρεσίες, να συντονίσει τη χρηματοδότηση και την έρευνα και να προστατεύει το κοινό, ως μηχανισμός ελέγχου από τη λειτουργία τέτοιων προγραμμάτων. Η δημιουργία μιας συμμετοχικής κουλτούρας, βέβαια, θα ωθήσει τους ανθρώπους να επιλέξουν τρόπους επίλυσης των διαφορών αποδεκτούς και από τα δύο μέρη.

Οι δύο κύριες μορφές της συμμετοχικής δικαιοσύνης είναι η επανορθωτική όσον αφορά τον ποινικό τομέα και η συναινετική όσον αφορά τον αστικό¹⁴⁰. Στον Καναδά, οι περισσότερο χρησιμοποιούμενες μορφές επανορθωτικής δικαιοσύνης είναι: α) η διαμεσολάβηση ανάμεσα στο θύμα και τον δράστη και τα προγράμματα συμφιλίωσης, οι οποίες συμπληρώνουν το επίσημο σύστημα απονομής δικαιοσύνης, β) οι οικογενειακές- κοινοτικές συνομιλίες όπου οι συμμετέχοντες προετοιμάζουν ένα σχέδιο παρακολούθησης της μελλοντικής συμπεριφοράς του δράστη και αποφασίζουν για το πως θα γίνει η αποκατάσταση-αποζημίωση, γ) οι κύκλοι προσδιορισμού της ποινής, δ) τα συμβούλια ή οι επιτροπές της κοινότητας, που συγκροτούνται εθελοντικά από μέλη της για τον καθορισμό συναντήσεων μεταξύ θυμάτων- δραστών και ε) άλλες συμμετοχικές διαδικασίες, όπως τα προγράμματα διαμεσολάβησης μεταξύ συντρόφων και προγράμματα διαχείρισης του θυμού.

Επιπροσθέτως, καίρια αρχή της συμμετοχικής δικαιοσύνης είναι ότι θεωρεί ότι η βλάβη προκλήθηκε, καταρχάς, σε ένα άτομο και εν συνεχεία στο σύνολο της κοινότητας. Η βλάβη αυτή δε βρίσκεται, αναγκαστικά στη πράξη που την προκάλεσε ούτε είναι μία άμεση συνέπεια της παραβίασης ορισμένων κανόνων, αλλά των επιπτώσεων που έχει πάνω στους άλλους, είτε ως άτομα είτε ως μέλη της κοινωνίας. Εδώ βλέπουμε την αντίθεση με το ποινικό δίκαιο, κατά το οποίο μια πράξη προκαλεί βλάβη εφόσον παραβαίνει τον Π.Κ., ανεξάρτητα από τις συνέπειες που έχει σε ένα συγκεκριμένο άτομο. Και βέβαια, η αποδοτικότητα, η συστηματική οργάνωση, η ευελιξία και η προσαρμοστικότητα αποτελούν βασικές αρχές λειτουργίας της συμμετοχικής δικαιοσύνης¹⁴¹.

---

140. Μαγγανάς Α., 2007

141. Μαγγανάς Α., 2007

Συμπερασματικά, η μεταρρυθμιστική δικαιοσύνη συνίσταται στο χειρισμό των διαφορών με τρόπο που να ανταποκρίνεται στις διάφορες και διαφορετικές βλάβες που προκληθήκαν από τη διαμάχη και στοχεύει στις ευκαιρίες που προσφέρονται στα άτομα να συναντηθούν σε μια διαδικασία επούλωσης, αποτελώντας μια γενική στρατηγική απάντησης στις διαφορές. Δεν υφίσταται, λοιπόν, διαμάχη μερών με αντιτιθέμενα συμφέροντα αλλά με ένα κοινό, αναλόγως την περίπτωση. Στη συναινετική δικαιοσύνη η ομαδική δουλειά των συμμετεχόντων τούς βοηθά στον σχεδιασμό μιας διαδικασίας που μεγιστοποιεί τις ικανότητές τους για επίλυση της διαφοράς έστω και αν δεν συμφωνούν σε όλα τα σημεία. Η δικαιοσύνη αυτή δεν είναι πάντα προϊόν επιβολής ούτε πάντα η «μέση λύση» και έχει στόχο την υιοθέτηση μιας κοινώς αποδεκτής λύσης. Η διαφορά χρησιμοποιείται ως μέσο για τη διερεύνηση των προοπτικών και την εύρεση λύσεων, οι οποίες δυναμώνουν και εξελίσσουν τις σχέσεις μεταξύ των εμπλεκομένων, αφού η διαμάχη χρησιμοποιείται για την ανάπτυξη ισχυρών και αξιοσέβαστων σχέσεων.

Πάντως, αν και η επανορθωτική δικαιοσύνη (μορφή της συμμετοχικής) έχει τη δυνατότητα να επανορθώσει ορισμένες φυσικές ή συγκινησιακές συνέπειες της διαφοράς, το ποινικό σύστημα είναι καλύτερα οργανωμένο ως προς τον προσδιορισμό της ενοχής κάποιου. Σε περίπτωση αμφισβήτησης κάποιου για την ενοχή του, η επανορθωτική δικαιοσύνη είναι δύσκολο να λειτουργήσει. Επιπλέον, αν ο μηχανισμός για να θέσει σε εφαρμογή τη συμφωνία μεταξύ θύματος- δράστη είναι η αστυνομία, τότε θα πρέπει να ευθυγραμμιστεί προς τις αρχές της επανορθωτικής δικαιοσύνης. Τέλος, αν θύμα και δράστης δεν επιθυμούν να συμμετάσχουν στη διαδικασία της επανορθωτικής δικαιοσύνης, τότε η επιστροφή στο ποινικό σύστημα είναι η μόνη λύση.

Εν κατακλείδι, είναι γεγονός ότι προς το παρόν τουλάχιστον δε μπορεί να γίνεται λόγος για άμεση αντικατάσταση του δοκιμασμένου μηχανισμού της ποινικής δικαιοσύνης. Αυτό φάνηκε καθαρά και στην канаδική απόφαση Owen, όπου ένας εγκληματίας τοξικομανής με ψυχικά προβλήματα ζήτησε από το δικαστήριο να υποστεί την ποινική μεταχείριση για να «γλιτώσει» από την ιατροκοινωνική, η οποία ποινική παρόλες τις ατέλειές της πρόσφερε περισσότερες εγγυήσεις απ' ότι η ψυχιατρική¹⁴². Δηλαδή, στην πρώτη ήξερε τουλάχιστον ότι υπάρχουν τουλάχιστον κάποιες σταθερές δηλαδή ότι μετά την έκτιση των 2/5 της ποινής θα είχε δικαίωμα να ζητήσει την υφ' όρον απόλυση και ότι κατά τη διάρκεια της εκδίκασης της υπόθεσής του θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει για την υπεράσπισή του ορισμένες βασικές αρχές του ποινικού δικαίου (τεκμήριο της αθωότητας, απαγόρευση αυτοενοχοποίησης κλπ). Αντίθετα, η ψυχιατρική μεταχείριση περιελάμβανε ένα σωρό αβεβαιότητες, όπως το απροσδιόριστο του χρόνου που θα τελεί υπό καθεστώς ελέγχου και του πότε θα περάσει από κάποιο τέστ. Συνεπώς, όλες αυτές οι παράμετροι θα είχαν εξαιρετικά δυσμενείς επιπτώσεις τόσο για την οικογενειακή όσο και για την επαγγελματική του ζωή.

Ωστόσο, οι δικαστές και γενικότερα οι νομικοί, γνωρίζοντας τα όρια και τις δυνατότητες που προσφέρει η επιστήμη τους και προσφεύγοντας και σε άλλες επιστήμες όταν αυτό χρειάζεται, δημιουργούν προοπτικές για την ποινική δικαιοσύνη για να συνεχίσει να λειτουργεί χωρίς μεγάλους τριγμούς.

---

142. Μαγγανάς Α., 2007

Η επανορθωτική δικαιοσύνη, λοιπόν, επιδιώκει την αποκατάσταση των βλαβών που υπέστη το θύμα, απαραίτητα, όμως και με τη συμμετοχή του δράστη σε αυτή τη διαδικασία. Κλείνοντας, πιστεύουμε ότι η ανάγκη διαλόγου και επικοινωνίας, την οποία δίδαξε κιόλας ο Σωκράτης από τα αρχαία χρόνια, θα οδηγήσει τους ανθρώπους να υιοθετούν περισσότερο λύσεις που πηγάζουν από την επανορθωτική ή συμμετοχική δικαιοσύνη.

c. Η μεροληπτική αντιμετώπιση των ατόμων που βρίσκονται σε ανέχεια από το σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης όχι όμως και την Ι. Εξομολόγηση

Ως προς τις ατέλειες του συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης, ωφειλούμε να μην παραλείψουμε και τον άδικο τρόπο με τον οποίο αυτό αντιμετωπίζει τα άτομα που ζουν στην ανέχεια. Σύμφωνα με πόρισμα του Εθνικού Συμβουλίου του Καναδά το 1995, τα άτομα αυτά στέλνονται σε τακτική βάση στις φυλακές γιατί δεν έχουν να πληρώσουν κάποιο πρόστιμο που τους επιβλήθηκε, αλλά και πολλοί νέοι με χαμηλά εισοδήματα, που κατηγορούνται για μικροεγκλήματα δυσκολεύονται να βρουν δικηγόρο με αποτέλεσμα να βρεθούν με ποινικό μητρώο, το οποίο αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα στην εξεύρεση εργασίας και τα αναγκάζει εσαεί σε άθλιες συνθήκες διαβίωσης. Σύμφωνα με έρευνες των τελευταίων 30 ετών στην ίδια χώρα, η κοινή γνώμη πιστεύει ότι το σύστημα επιφυλάσσει μια προνομιακή μεταχείριση και συμπεριφέρεται με μεγάλη αυστηρότητα στους φτωχούς. Για την ίδια εγκληματική δραστηριότητα οι φτωχοί έχουν πολύ περισσότερη πιθανότητα να συλληφθούν. Αν γίνει αυτό υπάρχουν πολύ μεγαλύτερες πιθανότητες να τους απαγγελθεί κατηγορία, με συνέπεια να κριθούν ένοχοι, να τους επιβληθεί μια ποινή εγκλεισμού και να παραμείνουν στη φυλακή περισσότερο απ' ότι τα άτομα των μεσαίων και ανώτερων τάξεων. Από τη στιγμή, λοιπόν, που κάποιος με χαμηλά εισοδήματα εμπλακεί στο σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης συνεχίζει να υφίσταται τις διαδοχικές δυσάρεστες συνέπειες. Οι φτωχοί ύποπτοι αφήνονται ελεύθεροι με εγγύηση πολύ λιγότερο συχνά με συνέπεια οι περισσότεροι από αυτούς αν παραμένουν στη φυλακή περιμένοντας τη δίκη τους. Η κατάσταση αυτή εγκλεισμού, όμως, τους αποκλείει από τα εναλλακτικά μέτρα, αν και ταυτόχρονα άλλοι που τέλεσαν τα ίδια μικροεγκλήματα δεν παραπέμπονται στην επίσημη ποινική διαδικασία.

Αλλά και οι μελετητές του συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης έχουν την ίδια γνώμη πάνω στο ζήτημα. Συγκεκριμένα, δε γίνεται προσπάθεια για τη διερεύνηση αποτελεσματικών μέσων επίλυσης των διαφορών στο εσωτερικό των οικογενειών ή των κοινοτήτων. Αντίθετα, οι κοινωνικά δυσπροσαρμόστοι φτωχοί παραπέμπονται στο σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης, όπου στη συνέχεια μπαίνουν σε ένα φαύλο κύκλο, μέσα στον οποίο κλείνονται και πετιούνται στη συνέχεια στο δρόμο για να ξαναρχίσουν λίγο αργότερα¹⁴³. Αντί οι υπεύθυνοι να παραδεχθούν την τάση των εφήβων για μικροεγκλήματα και να λάβουν ήπια μέτρα για να τους ελέγξουν, πλήθος νέων ανθρώπων που προέρχονται από βεβαρημένα περιβάλλοντα συλλαμβάνονται και εγκλείονται μαζί με σκληρούς εγκληματίες, οι οποίοι τους διδάσκουν το έγκλημα. Με τον τρόπο αυτό, οι νέοι σπρώχνονται προς το έγκλημα αντί να επανέλθουν στο σωστό δρόμο, στοιχείο που καταδεικνύει την παταγώδη αποτυχία του συστήματος.

---

143. Μαγγανάς Α., 2007

Επιπλέον, το αν θα οδηγηθεί ή όχι κάποιος στη δικαιοσύνη εξαρτάται, συχνά, από τη στάση της αστυνομίας. Οι νέοι, λοιπόν, που προέρχονται από οικογένειες με χαμηλά εισοδήματα, υπερεκπροσωπούνται, μαζικά, μεταξύ των ατόμων που συνελήφθησαν, καταδικάστηκαν και φυλακίστηκαν για ένα ποινικό αδίκημα. Αντίθετα, οι νέοι πλουσίων οικογενειών καταδικάζονται πολύ λιγότερο, διότι αυτές διαθέτουν περισσότερα μέσα και δυνατότητες. Επιπροσθέτως, μία έρευνα σε τρεις αστικές περιοχές της Ν. Υόρκης έδειξε ότι οι πρώτοι σε αριθμό ως προς τη χρήση μαριχουάνας ήταν οι φοιτητές ακολουθούμενοι από τα «λευκά κολάρα» και πολύ πιο πίσω από τους χειρώνακτες εργάτες. Όταν, όμως, σύγκριναν τα στοιχεία αυτά με τις συλλήψεις για κατοχή μαριχουάνας, οι ερευνητές διαπίστωσαν ότι οι χειρώνακτες εργάτες αντιπροσώπευαν το μεγαλύτερο αριθμό των συλλήψεων, με δεύτερους τους φοιτητές και πολύ πιο πίσω τα «λευκά κολάρα». Δεν είναι, άλλωστε, τυχαίο ότι πολλοί πολίτες φοβούνται τους άστεγους, επειδή τους θυμίζουν ότι η ζωή μπορεί να γυρίσει άσχημα και για τους ίδιους.

Εν συνεχεία, οι παράγοντες που επηρεάζουν τη στάση της αστυνομίας είναι η κοινωνική κατάσταση, η φυλή, το φύλο, η εν γένει συμπεριφορά, ο τόπος τέλεσης του αδικήματος και η ύπαρξη ποινικού μητρώου, η οποία χαρακτηρίζει τους νέους φτωχών συνοικιών. Αλλά και ορισμένες κυβερνητικές πολιτικές αυξάνουν την εγκληματοποίηση των φτωχών. Τέτοια πολιτική είναι και ο πόλεμος κατά των ναρκωτικών, ο οποίος έχει καταδικασθεί από πολλούς ειδικούς ως μία κυνική καμπάνια φόβου που οργάνωσαν οι δημόσιες αρχές για να επιτύχουν την υποστήριξη του κοινού, υποσχόμενες ότι θα αποκαταστήσουν την τάξη και χρησιμοποιώντας ορισμένες δημοφιλείς ομάδες ως αποδιοπομπαίους τράγους για να τραβήξουν έτσι την προσοχή του από τα οικονομικά προβλήματα. Αντίθετα, πολύ λίγες προσπάθειες καταβάλλονται για την καταπολέμηση της εγκληματικότητας του λευκού περιλαίμιου, δεδομένου, μάλιστα, ότι τα εγκλήματα αυτά είναι πολύ δύσκολο να ανακαλυφθούν, αφού τα θύματα (καταναλωτές, υπάλληλοι) δε γνωρίζουν ότι έπεσαν θύματα και δε διαθέτουν τα απαραίτητα μέσα για να ανακαλύψουν τις διάφορες συννομώσεις των επιχειρηματιών.

Όσον αφορά στην προσωρινή κράτηση, αυτή επιβάλλεται πιο συχνά απ' ότι θα έπρεπε στους φτωχούς, επειδή βρίσκονται σε αυτή την κατάσταση και όχι εξαιτίας της επικινδυνότητάς τους. Επιπλέον, εκτός του ότι οι δικαστές έχουν την τάση να επιβάλλουν αυστηρότερες ποινές στις λιγότερο προνομιούχες ομάδες υπάρχει και το πρόβλημα της διασποράς των ποινών για το ίδιο αδίκημα από τον ένα δικαστή στον άλλο. Βέβαια, το ότι τα φτωχά άτομα εμφανίζονται συχνά άνευ δικηγόρων ελαχιστοποιεί τις πιθανότητές τους να αθωωθούν.

Ως προς την αποζημίωση ως εναλλακτική ποινή, αυτή μπορεί να επηρεάσει ευμενώς το δικαστή και να περιορίσει την επιθυμία του θύματος για την τιμωρία του δράστη, όμως λίγοι φτωχοί παραβατικοί μπορούν να τη χρησιμοποιήσουν. Γενικότερα, για τα άτομα σε ανέχεια (άστεγοι, τοξικομανείς, διανοητικά ασθενείς), η συνεχής παραβίαση των όρων της δοκιμασίας και η αδυναμία πληρωμής των προστίμων έχουν ως αποτέλεσμα την επιβολή καταδικών σχεδόν σε μόνιμη βάση, γεγονός που τους οδηγεί να παραμείνουν στη φυλακή για μεγαλύτερες ή μικρότερες περιόδους της υπόλοιπης ζωής τους. Αν και ο εγκλεισμός, είδαμε ότι δε μειώνει το έγκλημα και γι' αυτό πρέπει να περιοριστεί για τα πιο σοβαρά αδικήματα, όπως τα εγκλήματα βίας, οι φτωχοί εγκληματίες τιμωρούνται περισσότερο από τους άλλους με την ποινή αυτή και διότι διαθέτουν ποινικό μητρώο. Είναι τραγικό, επίσης, για το σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης

να παίρνει πολύ πιο αυστηρά μέτρα απέναντι σε έναν άστεγο πλάνητα, που κλέβει φαγητό για να ζήσει, παρά για εργοδότες, των οποίων η απληστία προκάλεσε ακρωτηριασμό ή θάνατο των εργαζομένων τους.

Τέλος, οι ειδικοί γνωρίζουν πολύ καλά ότι το κράτος παρά τις διάφορες κατασταλτικές πολιτικές που εφαρμόζει, είναι αδύνατο να περιορίσει το έγκλημα, μια και οι αποτελεσματικές μέθοδοι για να επιτευχθεί αυτό δε σχετίζονται με το υπάρχον σύστημα. Ωστόσο, το να σταματήσουν οι Κυβερνήσεις να εκμεταλλεύονται το έγκλημα για ψηφοθηρικούς λόγους και το να πουν την αλήθεια για το πώς λειτουργεί το σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης φαίνεται εντελώς εξωπραγματικό στα πλαίσια μιας δημοκρατίας δυτικού τύπου, όπου η κυριότερη επιδίωξή τους είναι η ανανέωση της εμπιστοσύνης των πολιτών. Ωστόσο, ο κύκλος είναι φαύλος, δηλαδή η κοινή γνώμη είναι κατασταλτική εξαιτίας της κακής πληροφόρησης, που πηγάζει από την Πολιτεία και τα Μ.Μ.Ε. Εντελώς διαφορετικά είναι τα πράγματα κατά την Ι. Εξομολόγηση, όπου ο Πνευματικός αντιμετωπίζει αντικειμενικά και με τον ίδιο τρόπο, τόσο τον Χριστιανό που είναι φτωχός και χαμηλής κοινωνικής τάξης, όσο και τον αντίστοιχο πλούσιο. Στους κόλπους της Εκκλησίας δεν πρέπει να υπάρχει και δεν υπάρχει διάκριση, ως προς την αντιμετώπιση των πιστών. Ο παραβατικός ανεξάρτητα από την οικονομική τους κατάσταση δεν παύει να είναι αμαρτωλός, που χρειάζεται σωστή μεταχείριση για να λυτρωθεί και να σωθεί. Ο άνθρωπος, είτε πλούσιος, είτε φτωχός, έχει δικαίωμα στη συγχώρεση, όντας ίσος με τους συνανθρώπους του απέναντι στο Θεό. Ο Θεός ως αδέκαστος κριτής, δε θα μπορούσε σε καμία περίπτωση να μεροληπτεί υπέρ κάποιων κοινωνικών ομάδων, μια και η αγάπη Του διαχέεται στους πιστούς με βάση κάποια πνευματικά κριτήρια, τα οποία διαφέρουν κατά πολύ από τα υλικά.

Όπως βλέπουμε και στο Κατά Ματθαίον Ευαγγέλιο (κεφ.5), ο Χριστός μακαρίζει τους ελεήμονες και τους φτωχούς στο πνεύμα και έτσι αντιτίθεται στον εγωισμό και την πλεονεξία. Για παράδειγμα, η πλασματική ανάγκη να αποκτήσει κάποιος πολυτελή αγαθά, όπως ένα ακριβό αυτοκίνητο ή ένα τεράστιο σπίτι, αντί να αρκεστεί σε κάτι αναγκαίο και αρκετό, μπορεί να τον ωθήσει σε άδικες πράξεις. Επιπλέον, στα εδάφια 25 και 27 του ίδιου Ευαγγελίου, ο Χριστός συμβουλεύει να μη μεριμνούν οι άνθρωποι για τη ζωή τους τι θα φάνε και τι θα πιούν¹⁴⁴. Επομένως, στο σημείο αυτό διδάσκεται η αυτάρκεια και η λιτότητα που υπογραμμίζουν τη ματαιότητα της απόκτησης υλικών αγαθών και τη φροντίδα που πρέπει να δίδεται στην άφθαρτη ψυχή. Πάντως, στις μέρες μας η επιθυμία της απόκτησης και του πολλαπλασιασμού των υλικών αγαθών αποτελεί πρωταρχική αξία και επιδίωξη. Επιπλέον, κατά τον Μ. Βασίλειο, η πλεονεξία αποτελεί ρίζα όλων των κακών, ενώ και για τους καθολικούς θεωρείται ένα από τα επτά θανάσιμα αμαρτήματα.

Η Εκκλησία, κλείνοντας, βοηθά και εμπράκτως τους πένητες, υποστηρίζοντάς τους σε πνευματικό, αλλά και σε οικονομικό επίπεδο. Βασικός στόχος της είναι και η ελεημοσύνη προς τους φτωχούς, οι οποίοι κι όταν ακόμα παρεκκλίνουν από το σωστό δρόμο και διαπράξουν κάποια παράβαση, μέσω της επιείκειας που δείχνουν και των σωστών συμβουλών που δίνουν οι Πνευματικοί, μέσω του Μυστηρίου της Ι. Εξομολογήσεως, δίνουν ισχυρά κίνητρα για να επανενταχθούν στην «εν Χριστώ» ζωή.

---

144. Μαγγανάς Α., 2007

d. Η επανορθωτική δικαιοσύνη ως παράγοντας εξασφάλισης της κοινωνικής ειρήνης

Μετά την αποτυχία του αμιγούς τιμωρητικού συστήματος και την αδυναμία εκείνου που στηρίζεται στην επανένταξη να λάβει υπ' όψιν το θύμα μιας εγκληματικής πράξης, εμφανίστηκε στο προσκήνιο το πρότυπο που στοχεύει στην επανόρθωση και αποκατάσταση με απώτερο σκοπό (όπως προαναφέραμε) την επαναφορά της κοινωνικής ειρήνης, η οποία διαταράχθηκε από το «έγκλημα».

Καταρχάς, αντιλαμβανόμαστε ότι μεταξύ των τριών στόχων της ποινής, δηλαδή της τιμωρίας, της επανένταξης και της επανόρθωσης, η τελευταία φαίνεται να πλεονεκτεί, όχι μόνο ως προς το ότι είναι πιο «ανθρώπινη», αλλά εστιάζει και σε μία πιο πολύπλευρη και συνολική απάντηση στο εγκληματικό φαινόμενο. Εκτός, του ότι ο δράστης αναγνωρίζει το «σφάλμα» του, γεγονός που προκαλεί μεγάλη ικανοποίηση για το θύμα, υπευθυνοποιείται, επιπλέον, αφού υποχρεούται να αποκαταστήσει τη βλάβη που προξένησε η συμπεριφορά του (έστω και συμβολικά μερικές φορές). Επιπροσθέτως, δεν υπερτονίζεται ο στόχος της τιμωρίας στην «αποκαταστατική» δικαιοσύνη, όπως στο υπάρχον σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης¹⁴⁵.

Επιπροσθέτως, δε νοείται για κάποιους επανόρθωση κάτω από πίεση ή εξαναγκασμό. Αντίθετα, άλλοι πιστεύουν ότι πρέπει να φτάσουμε στις επανορθωτικές «κυρώσεις» μέσω υποχρεωτικής δικαστικής διαδικασίας. Αυτό υποδηλώνει μια διαφορά απόψεων ανάμεσα στους υποστηρικτές της μαξιμαλιστικής θέσης, οι οποίοι πιστεύουν ότι μακροπρόθεσμα, η επανόρθωση πρέπει να αποτελέσει μία πλήρη και συστηματική εναλλακτική λύση στα παραδοσιακά συστήματα που στηρίζονται στην τιμωρία και την επανένταξη.

Σίγουρα, η εμπειρία συνηγορεί υπέρ ενός συστήματος επανορθωτικής δικαιοσύνης, όπου τα θύματα θα κερδίζουν μια πολύ πιο ευνοϊκή αποκατάσταση και αποζημίωση και θα αισθανθούν καλύτερα ψυχολογικά. Σημειώνουμε εδώ ότι ό,τι ακριβώς σημαίνει η αποζημίωση για το θύμα, το ίδιο σημαίνει και η κοινωφελής εργασία για την κοινωνία. Επιπλέον, οι παραβάτες αποδέχονται ευκολότερα τις επανορθωτικές κυρώσεις και επανεπεντάσσονται ομαλότερα στο κοινωνικό σύνολο. Βασικός στόχος των επανορθωτικών μέτρων είναι η ηθική αναμόρφωση του υπαιτίου και η εξασφάλιση του κοινωνικού συνόλου από τη διάπραξη και άλλων εγκλημάτων¹⁴⁶. Βέβαια, η προτεραιότητα που δίνεται στην απάντηση του κοινωνικού συνόλου στο έγκλημα, δε σημαίνει ότι η απάντηση αυτή είναι και η μόνη. Υπάρχουν τομείς όπου τα άλλα δύο πρότυπα (τιμωρία, επανένταξη) πρέπει να συνεχίζουν να εφαρμόζονται, μια και το επανορθωτικό πρότυπο έχει τα όρια του (βαρύτητα του αδικήματος, δημόσια ασφάλεια, βαθμός εξαναγκασμού). Ωστόσο, το τελευταίο παραμένει πιο δίκαιο για το θύμα, πιο καθησυχαστικό για την κοινότητα και πιο ευνοϊκό για τον παραβάτη.

---

145. Μαγγανάς Α., 2004

146. Μαγγανάς Α., 1995, 547

Κατά το 16^ο – 18^ο αιώνα, ξεπερνά η έννοια του εγκληματία ανθρώπου, ο οποίος έχει τη μορφή ενός «θρησκευτικού» παρεκκλίνοντα μέσα στα πλαίσια ενός καπιταλισμού που γεννιέται. Το δίκαιο στηρίζεται στη συναλλαγή και στην επανόρθωση, ενώ ο δικαστής θέλει να συμβιβάσει τα μέρη ώστε να αποφευχθεί η δίκη. Πρόκειται, ουσιαστικά, για μία δικαιοσύνη χωρίς ενόχους, κατά την οποία ο παραβάτης και η πράξη του δεν κρίνονται. Η παράβαση δεν αντιμετωπίζεται ως έγκλημα αλλά ως γεγονός. Ο δικαστής δε «δικάζει» αλλά υπολογίζει με βάση την ταρίφα που έχει προσδιοριστεί από το έθιμο. Ταυτόχρονα, αναπτύσσεται η διαδικασία της «συγγνώμης», πράγμα που προϋποθέτει την αναγνώριση της ενοχής του από τον δράστη.

Στη σύγχρονη εποχή, η απάντηση στη βία με τη βία δείχνει σημεία κορεσμού. Ο ποινικός μηχανισμός δε μπορεί να χειρισθεί παρά έναν ορισμένο αριθμό υποθέσεων, που αν αυτός διογκωθεί υπερβολικά, τότε θα λειτουργήσουν ασφαλιστικές δικλείδες με τη μορφή των διαφόρων μέτρων αποφόρτισης του μηχανισμού. Μερικά, δε, επανορθωτικά μέτρα μπορεί να είναι ένα γράμμα έκφρασης συγγνώμης, μια συμμετοχή σε εθελοντική εργασία προς όφελος του θύματος ή της κοινότητας ή, κλείνοντας, η «συνειδητοποίηση» μέσω counseling. Επιπροσθέτως, κατά τους Bush/ Folger, υπάρχουν τρία επιχειρήματα που συνηγορούν υπέρ της προσφυγής στη διαμεσολάβηση: η ικανοποίηση, η κοινωνική δικαιοσύνη και η αλλαγή της συμπεριφοράς του δράστη, με μόνο αρνητικό την καταπίεση.

Ένα από τα μέτρα επανορθωτικής δικαιοσύνης είναι ο «κύκλος της ίασης», η ιδέα του οποίου ξεκινά από την ιδέα ότι η ίαση είναι ασυμβίβαστη με τον αποκλεισμό του εγκληματία και επέρχεται μέσα από τη δημιουργία σχέσεων και όχι την απομόνωση¹⁴⁷. Απαιτείται, επομένως, η εγκαθίδρυση κοινωνικών σχέσεων μεταξύ θύματος, εγκληματία, οικογένειας του δράστη και κοινωνικού συνόλου. Θα παραλληλίζαμε εδώ τον «κύκλο της ίασης» με την ιαματική προσέγγιση των αμαρτωλών παραβατικών από τους Πνευματικούς, κατά τη διάρκεια του Μυστηρίου της Ι. Εξομολογήσεως, στην οποία αναφερθήκαμε στην Α' ενότητα. Όσον αφορά στον κύκλο της ποινής και σχετικά με τα αδικήματα που αφορά, ορισμένοι δικαστές πιστεύουν ότι πρέπει να αναφέρονται όλα, ενώ άλλοι δέχονται μόνο τα λιγότερο σοβαρά αδικήματα, για τα οποία μπορεί να επιβληθεί η ποινή της δοκιμασίας. Τέλος, άλλοι θεωρούν ως απαραίτητη προϋπόθεση το να αποτελεί η πράξη μια προσβολή του κοινωνικού συνόλου. Πάντως, σε κάθε περίπτωση απαιτείται ο κατηγορούμενος να έχει αποδεχθεί την ενοχή του, όπως και τα δύο μέρη να έχουν αποδεχθεί τα πραγματικά περιστατικά. Για άλλους συγγραφείς αυτός ο κύκλος είναι απλά μια δοκιμασία διαιτησίας που μπορεί να έχει επανορθωτικές συνέπειες.

Όσον αφορά στη μεσολάβηση, είδος επανορθωτικής δικαιοσύνης, αυτή έχει τρεις στόχους: τη συμφιλίωση θύματος και δράστη, την οικονομική ή συμβολική αποζημίωση από τον δράστη για τη βλάβη που προξένησε, έστω και αν δεν είναι υλική και, τέλος, την εγκατάλειψη της δίωξης ή τη μείωση της επιβληθείσας ποινής εφόσον ακολουθηθεί η διαδικασία αποζημίωσης. Κάποιες εμπράκτως αποτελεσματικές μορφές μεσολάβησης είναι: συνομιλίες μεταξύ των δύο μερών, συνοδευόμενες από την υποβολή συγγνώμης ή αποζημίωσης, υπηρεσίες προς το θύμα ώστε να αντισταθμιστεί η ζημιά, κοινωφελής εργασία, με τα κέρδη από αυτή να αποδίδονται στο θύμα, κοινές δραστηριότητες θύματος- δράστη και, τέλος, δώρα ως συμβολικές κινήσεις συμφιλίωσης.

---

147. Μαγγανάς Α., 2004, 28

Βασικές προϋποθέσεις για την ύπαρξη μεσολάβησης είναι η ρήτρα της μικρής εγκληματικότητας και η εκούσια συμμετοχή χωρίς καμία εξωτερική παρέμβαση. Εξάλλου, η γερμανική εμπειρία έδειξε ότι δεν πρέπει να περιορίζεται η μεσολάβηση στα ελαφρύτερα εγκλήματα, αλλά και να επεκτείνεται και σε αυτά της ληστείας ή τα σεξουαλικά.

Όσον αφορά στην αποτίμηση των προγραμμάτων μεσολάβησης, μια πρόσφατη έρευνα κατέδειξε ότι ο βαθμός γενικής και ειδικής πρόληψης είναι τουλάχιστον ο ίδιος, όπως και στις παραδοσιακές κυρώσεις, ενώ το ποσοστό υποτροπής είναι γενικά χαμηλό. Τέλος, όσον αφορά σε μια έρευνα που έγινε στους δικαστές των Η.Π.Α., αυτή έδειξε ότι τα θύματα ανηλίκων δραστών θεωρούν ότι μειονεκτήματα του επίσημου συστήματος της δικαιοσύνης για ανηλίκους είναι ο εμπιστευτικός χαρακτήρας του, η πολυπλοκότητά του, η απουσία συνοχής κατά τον προσδιορισμό της ποινής, η απουσία ενδιαφέροντος για την αποκατάσταση των ζημιών, καθώς και το γεγονός ότι η κατ' αντιπαράθεσιν διαδικασία ωθεί τον νέο να αποφύγει την ευθύνη των πράξεών του.

Εν κατακλείδι, είναι προφανές ότι το μεγάλο πλεονέκτημα της επανορθωτικής δικαιοσύνης είναι η άμεση συμμετοχή των πρωταγωνιστών του «δράματος», οι οποίοι στο τιμωρητικό πρότυπο βρίσκονται σε πόλεμο, αλλά και παραμένουν απλοί θεατές¹⁴⁸. Ο δράστης συλλαμβάνεται, ανακρίνεται, δικάζεται και καταδικάζεται χωρίς να έχει κανένα λόγο σε όλη αυτή τη διαδικασία. Από την άλλη μεριά, το θύμα «χρησιμοποιείται» για να καταθέσει, αγνοείται και μερικές φορές γίνεται αντικείμενο χλευασμού και ειρωνείας, ενώ δεν είναι λίγες οι φορές που δέχεται απειλές. Μόνη, ισχνή ικανοποίησή του είναι η πιθανή καταδίκη του δράστη. Από τον «πόλεμο» αυτό που αφήνει συντρίμια ο μόνος που «επωφελείται» είναι η Πολιτεία, για την οποία η ποινική δίκη και καταδίκη αποτελούν συμβολική έκφραση άσκησης εξουσίας. Μάλιστα, για τον καταδικασθέντα η μετά τη δίκη συνέπειες είναι καταστροφικές, με «αποκορύφωμα» την «εγκληματοποίησή» του μέσα στις φυλακές. Εκτός από τα αδιέξοδα που δημιουργεί ή τιμωρητική δικαιοσύνη, επιπλέον το κόστος των μηχανισμών που χρησιμοποιεί είναι πολύ μεγάλο, ενώ και ο σωφρονιστικός εγκλεισμός απαιτεί τεράστιες δαπάνες. Επιπλέον, στο σύστημα της επανορθωτικής δικαιοσύνης το θύμα δίνει μεγαλύτερη σημασία στην έκφραση συγνώμης από ότι στην οικονομική αποκατάσταση. Στην πράξη, επίσης, θα έπρεπε να επιδιώκονται, παράλληλα, η αποκατάσταση της διαταραχθείσας κοινωνικής ειρήνης και η αποκατάσταση της θιγμένης εμπιστοσύνης του θύματος προς μία ασφαλή και ειρηνική διαβίωση μέσα στο κοινωνικό σύνολο. Βέβαια, δε γίνεται να φτάσουμε στον πρώτο στόχο μέσω της τιμωρίας και στον δεύτερο μέσω της επανόρθωσης, διότι οι δύο αυτές κυρώσεις σπάνια εμφανίζονται ως συμπληρωματικές, αφού η τιμωρία, γενικά αναιρεί τα θετικά στοιχεία της επανόρθωσης.

---

148. Μαγγανάς Α., 2004, 33

Όσον αφορά, για παράδειγμα, στο αδίκημα της κλοπής, παράλληλα με την αξίωση του θύματος για αποζημίωση- αποκατάσταση, υπάρχει και το κοινωνικό σύνολο, εφόσον προσβλήθηκαν τα δικαιώματα στην ασφάλεια και την αμοιβαία εμπιστοσύνη στις συναλλαγές. Όσο σημαντικό εμφανίζεται το να αποκατασταθεί η ζημιά στο συγκεκριμένο άτομο, άλλο τόσο σημαντικό είναι και η αποκατάσταση της τρωθείσης αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ των πολιτών. Το πόρισμα αυτό το τονίσαμε ιδιαίτερα και κατά τη διάρκεια της εμπειρικής μας έρευνας, κατά την οποία οι ιερείς εμφανίστηκαν αρκετά πρόθυμοι να μας πληροφορήσουν και να μας μεταφέρουν τη γνώμη τους για το τιθέμενο θέμα. Στόχος, τέλος, της επανόρθωσης πρέπει να είναι το να μην αισθάνεται χαμένος ο ένας από τους δύο, αλλά να επιδιώκεται η αρχή «κερδισμένος προς κερδισμένο». Με τον τρόπο αυτό το θύμα δεν αισθάνεται αδικημένο και ο δράστης δεν αισθάνεται ότι χρησιμοποιήθηκε ως εκπαιδευτικό εργαλείο, ενώ η πιθανότητα ουσιαστικής αλλαγής στη συμπεριφορά του θα' πρέπε να μην αποτρέπει τους επιτήδειους από το να χρηματοδοτήσουν τέτοια προγράμματα υψηλού κόστους.

Κεφ. ΙΙΙ Η ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΗ ΚΑΙ Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΗΝ ΕΠΑΝΟΡΘΩΤΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΒΑΣΕΙ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ

a. Η Ι. Εξομολόγηση ως εναλλακτική μορφή ρύθμισης της παραβατικής συμπεριφοράς

Είναι αλήθεια ότι η Ι. Εξομολόγηση δεν έχει, γενικά, αναλυθεί ως εναλλακτική μορφή ρύθμισης παραβατικών συμπεριφορών. Ωστόσο, με βάση την εμπειρική μας προσέγγιση, υπάρχουν πολλές περιπτώσεις, κατά τις οποίες το Μυστήριο αυτό αναλαμβάνει ισχυρό εγκληματοπροληπτικό ρόλο, αλλά και αποτρέπει την επανάληψη ποινικώς διωκομένων πράξεων. Η Ι. Εξομολόγηση προωθεί, ένα είδος επανορθωτικής δικαιοσύνης, όσον αφορά στην επίλυση προβλημάτων, τα οποία προέρχονται από παραβατικές τάσεις και καταστάσεις. Σκοπός των Πνευματικών είναι η ειλικρινής μετάνοια από πλευράς του παραβατικού, η υπόσχεσή του ότι δε θα υποτροπιάσει, αλλά και η τυχόν αποκατάσταση της βλάβης που προξένησε, τόσο στον πλησίον του όσο και στην κοινωνία κάποιες φορές. Η συνειδητοποίηση του πιστού ότι έσφαλε, η ανάληψη της ευθύνης των πράξεών του και η επανόρθωση/ αποκατάσταση της τάξεως ως ένδειξη αληθινής Μετάνοιας, αποτελούν κύρια μελήματα των Πνευματικών. Όπου αυτό γίνεται, ο παραβατικός ωφείλει να διορθώσει τη βλάβη που προκάλεσε, ενώ ως δείγμα ειλικρινούς Μετάνοιας, προτείνεται από λίγους Πνευματικούς και παράδοσή του στις Αρχές. Η ειλικρινής και πλήρης Μετάνοια διαφέρει από την πλασματική. Στη δεύτερη περίπτωση, οι πιστοί εξομολογούνται τις αμαρτωλές και παραβατικές τους δραστηριότητες με ελαφριά συνείδηση και αφέλεια σαν να μην τρέχει τίποτα. Οι πιστοί που πραγματικά μετανιώνουν και προσέρχονται στην Ι. Εξομολόγηση με τον πραγματικό σκοπό της συγχώρεσης και της άφεσης των αμαρτιών, ξεχωρίζουν για τους έμπειρους Πνευματικούς, από αυτούς που εμφανίζονται μη έχοντας επίγνωση του κακού που προξένησαν. Ακόμα και τα δάκρυα μπορεί να είναι όντως καρπός Μετάνοιας αλλά και «κροκοδείλια» κάποιες φορές. Ο παραβάτης ωφείλει να πει και το πιο σοβαρό έγκλημα που διέπραξε και όχι μόνο τα μικροπράγματα. Η συντριβή και η κατάνυξη οδηγούν στη συγχώρεση. Βέβαια, η Εξομολόγηση ίσως δεν απονέμει απόλυτα δικαιοσύνη. Τα επιτίμια δίδονται από κάποιους ιερείς, ανάλογα και με τη διάθεση του αμαρτωλού για ειλικρινή

Μετάνοια. Η λογική τους έγκειται στο αν ο άνθρωπος είναι έτοιμος, αλλά και σε ποιο βαθμό, να πληρώσει για τη ζημιά που προκάλεσε. Η Μετάνοια δεν έχει να κάνει με την συναισθηματική φόρτιση του εξομολογούμενου τη στιγμή που λαμβάνει χώρα το Μυστήριο, αλλά με τις περαιτέρω πράξεις του. Για κάποιους ιερείς οι πράξεις βίας δεν πρέπει να τυγχάνουν ποινικής μεταχείρισης, αλλά μέσω της συγνώμης να επιδιώκεται η αποκατάσταση των συνεπειών τους. Τα επιτίμια, επίσης, μπορεί να υπάρξουν ως παιδευτικά μέσα. Για τους Πνευματικούς η αμαρτία αποτελεί μεγάλη πληγή για την Εκκλησία με δυσάρεστες προεκτάσεις. Πάντως, το γεγονός ότι ο Θεός μισεί την αμαρτία αλλά αγαπά τον αμαρτωλό, δείχνει ότι η παραβατική πράξη καθεαυτή αποδοκιμάζεται, ενώ ο δράστης χρειάζεται υπεύθυνη και όχι μονοδιάστατη αντιμετώπιση. Παράλληλα, δε, η κατανόηση ως μέσο μιας ιαματικής προσέγγισης μπορεί να αποφέρει γόνιμα αποτελέσματα. Τα βαριά επιτίμια και η ακαμψία ορισμένων Πνευματικών πάνω σε θέματα Ηθικής και όχι μόνο, μπορεί, να ωθήσουν τον αμαρτωλό στην παντελή αποστροφή του προς την Εκκλησία και τους φορείς της, με άμεση συνέπεια την καταδίκη του και τον εγκλωβισμό του σε μια ζωή «βουτηγμένη» στην παρανομία. Ενθαρρυντικό είναι, πάντως, ότι πολλοί ιερείς έχοντας πλήρη συνείδηση της αποστολής τους είναι συγκαταβατικοί και δε «δικάζουν» επιδιώκοντας να «κερδίσουν» τον αμαρτωλό πιστό και την εμπιστοσύνη του.

Εν κατακλείδι, μπορούμε να πούμε ότι η Ι. Εξομολόγηση μπορεί να παίζει διπλό ρόλο, αυτόν της παρότρυνσης για επανένταξη του αμαρτωλού στο ποίμνιο της Εκκλησίας, άρα και στην ομαλή κοινωνική ζωή, αλλά και αυτόν της προτροπής για επανόρθωση της ζημιάς που διέπραξε αυτός προς την πλησίον και προς την κοινωνία. Οπωσδήποτε, πάντως, απέχει σε μεγάλο βαθμό από τιμωρητικά πρότυπα.

b. Η επιείκεια και η Θ. Οικονομία ως προς την επιβολή επιτιμίων μέσω της Ι. Εξομολόγησης. Η έμπρακτη μετάνοια και η ειλικρινής μεταμέλεια

Η Ι. Εξομολόγηση στη σύγχρονη κοινωνία ωφείλει να διαπνέεται από επιείκεια. Άλλωστε, στην παραβολή του Κυρίου με τον δούλο και τον αφέντη, όπως βλέπουμε στο κεφ.18, εδ.23 επ. του Κατά Ματθαίον, αναγνωρίζεται η αρχή της επιείκειας και της συγχώρεσης των άλλων για τα πταίσματα τους, υπό τον όρο ότι το άτομο θα αποδεχθεί και θα αναγνωρίσει το σφάλμα του αναλαμβάνοντας να το επανορθώσει. Εφόσον δεν υπάρξει πραγματική μεταμέλεια θα επακολουθήσει δίκαιη τιμωρία. Στην περίπτωση της παραβολής, ο δούλος όχι μόνο δε μεταμελήθηκε αλλά, ουσιαστικά, υποτροπίασε απαιτώντας από το συνδουλό του αυτό που ο ίδιος δεν είχε καταβάλει στον κύριό του που τον συγχώρησε. Αν πρώτιστος επικρατεί η αγάπη μέσω της συγχώρεσης των σφαλμάτων άλλων, δεν παύει να υπάρχει και η δικαιοσύνη μέσω της απαίτησης της πραγματικής αναγνώρισης των λαθών, πράγμα που επιδιώκουν και οι εναλλακτικές μορφές δικαιοσύνης, όπως η επανορθωτική¹⁴⁹.

---

149. Μαγγανάς Α., 2007

Επιπλέον, στον α' Κανόνα του Ιωάννη Νηστευτή απολογείται ο Άγιος σε εκείνους που τυχόν ήθελαν να τον κατηγορήσουν επειδή μείωσε τα χρόνια της μετάνοιας¹⁵⁰. Λέει, λοιπόν, ότι η συντομία αυτή που χρησιμοποίησε μαζί με τους φρονίμους και στοχαστικούς δεν έγινε χωρίς υπολογισμό και διάκριση. Θεμελιώνεται αυτός ο υπολογισμός με βάση την αφορμή το ότι ούτε ο Μ. Βασίλειος ούτε και οι άλλοι παλαιότατοι Πατέρες όρισαν στους μετανοούντες ικανοποίηση και Κανόνα με νηστεία ή αγρυπνία ή γονυκλισίες, αλλά τους επιτίμησαν μόνο με αποχή από τη Θ. Κοινωνία. Ο Νηστευτής, λοιπόν, έκρινε εύλογο να λιγοστεύσει τους χρόνους της μετάνοιας σε εκείνους που γνησίως μετανοούν και προθυμοποιούνται να ταλαιπωρήσουν το σώμα τους με σκληραγωγίες και να ζήσουν στο εξής ενάρετη ζωή, ενάντια στη πρότερη κακή ζωή που ζούσαν. Η μείωση των χρόνων αυτών, όμως, πρέπει να γίνεται ανάλογα με το μέτρο εγκρατείας που επιδεικνύουν οι πιστοί. Για παράδειγμα, εφόσον ο μετανοών δεχθεί αμέσως για Κανόνα να μην πίνει κρασί τις μέρες που του ορίστηκαν, είναι εύλογο ο Πνευματικός να μειώσει σε αυτόν κατά ένα χρόνο το διάστημα του επιτιμίου που ορίζεται από τους Κανόνες των Πατέρων. Παρομοίως, αν υπόσχεται να μην φάει κρέας, να τού μειώσει ο Πνευματικός άλλον ένα χρόνο και άλλο τόσο για καθένα από τα παρακάτω, αν υπόσχεται να μην φάει, δηλαδή, τυρί ή αυγά ή ψάρι ή λάδι. Επιπλέον, αν θέλει ο πιστός να εξιλεώνει το Θεό με συχνές γονυκλισίες και μετάνοιες, το ίδιο να του μειώνεται ένας χρόνος από τα επιτίμια, ενώ ωφείλει να τυγχάνει επιεικεστέρας αντιμετώπισης αν πράττει πλουσιοπάροχη ελεημοσύνη ανάλογα με τα πλούτη που αυτός κατέχει και εάν πρόθυμα παρέχει μέρος από αυτά. Εκτός αυτών, αν ο μετανοών μετά από οποιοδήποτε αμάρτημα, στο οποίο υπέπεσε, έγινε και Μοναχός, ο Νηστευτής κρίνει εύλογο το να συγχωρείται σύντομα ο αμαρτωλός για την παράβασή του, επειδή εξαιτίας της μοναχικής πολιτείας έχει να περνά όλη του τη ζωή σε συνθήκες σκληραγωγίας και κακοπάθειας. Τέλος, και σε άλλους Κανόνες, αιτιολογείται αυτή η μείωση των χρόνων όπου έκανε ο Νηστευτής, οι οποίοι λένε ότι ανάλογα με τη διάθεση και τη μετάνοια των εξομολογούμενων, πρέπει να μειώνονται γι' αυτούς οι χρόνοι των επιτιμίων.

Όμως, στην ερώτηση ΙΑ' προς τον Νικόλαο Κων/πόλεως αν πρέπει ο Πνευματικός να επιτιμά τους μετανοούντες ακολουθώντας τους Κανόνες του Νηστευτή, ο ίδιος απαντάει ότι επειδή οι Κανόνες αυτοί εμπεριέχουν πολλή συγκατάβαση, πολλούς έχασαν. Γι' αυτό, όσοι παρ' ό,τι έχουν γνώση του καλού δεν το διαφυλάττουν, πρέπει να διορθωθούν. Στο παράρτημα του βιβλίου του Νικολάου Κων/πόλεως, αυτός παραδίδει χωριστή διδασκαλία προς τον Πνευματικό, όσον αφορά στο Μυστήριο της Ι. Εξομολογήσεως, αλλά και ξεχωριστή συμβουλή προς τον μετανοούντα, για τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να εξομολογείται και να μετανοεί. Τέλος, ο Νικόλαος προτρέπει τους πιθανούς αναγνώστες, παράλληλα με το παρόν πόνημα, το οποίο γράφτηκε με τη βοήθεια της Χάριτος του Χριστού, να αγοράσουν και να έχουν παράλληλα και το Εξομολογητάριο του Αγ. Νηστευτή, το οποίο είναι αναγκαίο και πολύ ωφέλιμο για τη σωτηρία της ψυχής¹⁵¹.

Όσον αφορά στο ότι οι περισσότεροι Πνευματικοί δίδουν επιτίμια στους εξομολογούμενους με βάση το Κανονικό του Νηστευτή, ο Βαλσαμών ερμηνεύει τις συμβουλές του Νικολάου Κων/πόλεως, τονίζοντας την προσοχή που πρέπει να επιδεικνύει ο Πνευματικός ώστε οι συμβουλές που δίνει να είναι σωτήριες.

---

150. Αγιορείτης Ν., 1864, 690

151. Αγιορείτης Ν., 1864, 737

Επιπλέον, ωφείλει ο ιερέας να μη μεταχειρίζεται πολλή συγκατάβαση, φοβούμενος το παράδειγμα της ιστορίας, κατά το οποίο ένας άρχοντας πλησιάζοντας το θάνατο διέταξε έναν γραμματέα του να συντάξει τη διαθήκη του και αφού του είπε μερικά, πρόσθεσε την επιθυμία του το σώμα του να δοθεί στη γη, από την οποία πλάστηκε, αλλά η ψυχή του να παραδοθεί στο διάβολο γιατί είναι δική του. Ακούγοντας αυτά ο γραμματικός περιήλθε σε έκσταση και δεν ήθελε να γράψει τίποτε άλλο. Τότε, ο ασθενής τού είπε με θυμό ότι οι δαίμονες εκτός από τη δικιά του ψυχή πρέπει να πάρουν και αυτές της γυναίκας, των παιδιών και του Πνευματικού του. Επεξηγώντας, κατηγορεί τον εαυτό γιατί άρπαξε ξένο πράγμα και το κράτησε, τη γυναίκα του γιατί τον παρακίνησε να το κάνει, τα παιδιά του γιατί θέλοντας να τα κάνει πλούσια αδίκησε πολλούς και, τέλος, τον Πνευματικό του, διότι παράνομα τον συγχώρεσε και ποτέ δεν τον νουθέτησε, ούτε και τον ήλεγξε. Και λέγοντας αυτά ξεψύχησε. Αυτό, αλλά και άλλα φρικτά παραδείγματα υπέρμετρης συγκατάβασης από Πνευματικούς βρίσκονται στο Εξομολογητάριο του Νικολάου Κων/πόλως.

Από την παραπάνω μαρτυρία αντιλαμβανόμαστε ξεκάθαρα το μέγεθος της ευθύνης που έχει κάθε Πνευματικός, του οποίου οι συμβουλές παίζουν καταλυτικό ρόλο στη διαμόρφωση του τρόπου ζωής παμπόλλων πιστών. Το δικαίωμα του Πνευματικού να ελέγχει τον πιστό για τις αμαρτίες του και τον παραβατικό για τα εγκλήματά του τυγχάνει μεγίστης σημασίας, εξαιτίας της επιρροής που ασκεί αυτός ως προς τη διαμόρφωση της ηθικής συνειδήσεως του πιστού. Πρέπει, λοιπόν, να προλάβει τον πιστό, ώστε μια τυχόν ανόσια ή πονηρή σκέψη να μην περάσει στο στάδιο της πράξης.

Σύμφωνα με αυτή τη διαπίστωση, συνηγορεί και ο Κανόνας Β' του Νηστευτή, στον οποίο αυτός λέει ότι όλοι οι πονηροί λογισμοί προσβάλλουν την ψυχή εσωτερικά ή εξωτερικά. Εσωτερικά, την προσβάλλουν μέσω ιδεών και εικόνων που πλάθονται θεωρητικά στη φαντασία ή μέσω της διάθεσης της καρδιάς την οποία ακούσει η φαντασία. Εξωτερικά, από την άλλη μεριά, την προσβάλλουν μέσω των αισθητών αντικειμένων από τις 5 αισθήσεις, δηλαδή πράγματα ορατά, ακουστά, οσφραντά, γευστά και απτά. Τα αίτια, δε, των λογισμών είναι τα εξής τρία: καταρχάς οι δαίμονες, δεύτερον και καταχρηστικώς τα πάθη, δηλαδή οι πληγές όπου οι άνθρωποι φθάνουν να λαμβάνουν εσωτερικά στην καρδιά με την προαίρεση, η οποία γίνεται από συνήθεια, με το να μισούν κάτι ή να το αγαπούν με εμπάθεια και, τρίτον, η διεφθαρμένη κατάσταση της ανθρώπινης φύσεως εξαιτίας της παρακοής.

Επιπλέον, κατά τον Κανόνα Δ' του Αγ. Γρηγορίου Νύσσης, καθολική θεραπεία από την εμπαθή επιθυμία και την ηδονή είναι η καθαρή μεταμέλεια, την οποία δείχνει ο άνθρωπος¹⁵². Λόγω της μετανοίας, λοιπόν, το σημείο ενάρξεως της θεραπείας του πάθους του αμαρτωλού είναι το σημείο που αυτός παρουσιάζει μια μεταβολή του προς το καλύτερο. Τότε και τα επιτίμια δίδονται και με περισσότερη φιλανθρωπία. Εάν, βέβαια, κάποιος βάσει υποψίας κατηγορηθεί άδικα και αποκαλυφθεί η αλήθεια, η επιστροφή και μετοχή του στη Θ. Κοινωνία κρίνεται επιτακτική.

---

152. Αγιορείτης Ν., 1864, 656

Εκτός αυτών, το επιτίμιο της αποχής από τη Θ. Κοινωνία συναντάται, όπως είδαμε, τακτικά στους Ιερούς Κανόνες. Σχετικά με το πόσο, όμως, συχνά ωφείλει να κοινωνεί ένας πιστός, ο Αναστάσιος ο Σιναΐτης υποστηρίζει ότι πρέπει καθένας να δοκιμάζεται πριν φάει τον άρτο και πιει από το ποτήρι, ενώ κατακρίνει αυτόν που προσέρχεται στο Μυστήριο χωρίς όλεθρο και συντριβή της ψυχής και του σώματός του. Αυτή του η γνώμη θεμελιώνεται πάνω στο γεγονός ότι ο Χριστός δε μπορεί να εξολοθρεύσει τις ακαθαρσίες της ψυχής των αναξίων να κοινωνήσουν και γι' αυτό εκείνοι αρρωσταίνουν και πεθαίνουν. Από όλα αυτά, αντιλαμβανόμαστε για άλλη μια φορά την ευθύνη του Πνευματικού ως προς τα επιτίμια και το χρόνο που δίνουν για να καθαρθούν οι αμαρτωλοί από τις συνέπειες των παραβάσεών τους και να προσέλθουν καθόλα έτοιμοι στο μέγιστο Μυστήριο της Θ. Ευχαριστίας.

Κλείνοντας, η ευθύνη του Πνευματικού για την επανένταξη του παραβατικού στους κόλπους της Εκκλησίας και της κοινωνίας και για την άφεση των αμαρτιών διαφαίνεται ξεκάθαρα από το παρακάτω παράδειγμα το οποίο βρίσκεται στο βιβλίο: «Ο πατήρ Αρσένιος». Η αληθινή ιστορία αυτή θα μας βοηθήσει να κατανοήσουμε αν και ο πιο στιγνός εγκληματίας μπορεί να μετανοήσει, να επανορθώσει και να σωθεί. Σύμφωνα, λοιπόν, με την ιστορία αυτή ο κατά συρροήν δολοφόνος Σεραφείμ Σαζίκωφ πήγε μια νύχτα να εξομολογηθεί στον π. Αρσένιο διότι τον βάραιναν πάρα πολλές αμαρτίες, κατά τη διάρκεια της Εξομολογήσεως ήταν λουσιμένος στον ιδρώτα. Αγωνιούσε, ζαλιζόταν, χανόταν... Μιλούσε κοφτά, μπερδεμένα με μεγάλη δυσκολία. Ο πατήρ Αρσένιος σώπαινε. Δεν τον βοηθούσε, δεν τον ρωτούσε και δεν τον παρηγορούσε, παρά μόνο άκουγε και προσευχόταν. Την ιστορία των εγκληματιών που γερνούσαν μέσα στην παρανομία την ήξερε καλά. Ο Σεραφείμ μιλούσε, αλλά τα λόγια του ήταν αναστατωμένα, ο νους του θολωμένος και, πάνω απ' όλα, η ψυχή του κρύα. Ακόμα και όταν μπόρεσε να βρει την αυτοκυριαρχία του και να βάλει σε μία τάξη τις σκέψεις του, δεν έκανε παρά μία ξερή αφήγηση γεγονότων χωρίς μεταμέλεια, χωρίς συντριβή και χωρίς καμιά ψυχική συμμετοχή¹⁵³. Ο πατήρ Αρσένιος το έβλεπε και το κατανοούσε. Κατάλαβε ότι χρειαζόταν βοήθεια και τελικά βρήκε την κατάλληλη στιγμή για να επέμβει θυμίζοντας τα αποτρόπαια εγκλήματα που είχε διαπράξει ο Σεραφείμ, ο οποίος αν και έκλαιγε η ψυχή του ήταν ακόμα παγερή. Δεν υπήρχε λόγος να φοβάται ή να ντρέπεται. Θα άνοιγε απλά τη φλογισμένη ψυχή του και θα άφηνε τα πάντα στα χέρια του εξομολόγου και του Θεού. Όντας δακρυσμένος τα ομολόγησε όλα μετανοώντας για αυτά τελικά και περιμένοντας την άφεση ή την καταδίκη. Ο πατήρ Αρσένιος δεν είχε κάτι να του πει. Μπροστά του ήταν ένας άνθρωπος που εξομολογήθηκε με ειλικρίνεια, με επίγνωση της αμαρτωλότητάς του, με ψυχική οδύνη μα συνάμα και ένας άνθρωπος που είχε διαπράξει ανατριχιαστικά κακουργήματα, που είχε σκορπίσει το θάνατο, τον πόνο και την συμφορά, ο ιερέας Αρσένιος που συγχωρεί και λύνει τα αμαρτήματα των ανθρώπων στο όνομα του Κυρίου, πάλευε με τον άνθρωπο Αρσένιο, που δε μπορούσε να παραβλέψει και να συγχωρήσει μέσα σε μια στιγμή τόσα φρικτά εγκλήματα¹⁵⁴.

153. «Ο ΟΝΗCΙΜΟC», Φίλοι Φυλακισμένων, 2007, 10

154. «Ο ΟΝΗCΙΜΟC», 2007

Η προσευχή του είχε ως εξής: «Κύριε και Θεέ μου, δώσε μου φωτισμό για να κατανοήσω και δύναμη για να εκτελέσω το θέλημά Σου! Να δείξω στον Σεραφεΐμ το δρόμο Σου: να τον βοηθήσω να συνέλθει, να αναγεννηθεί! Κύριε Ιησού Χριστέ, ελέησε μας και τους δύο, ελέησε μας τους αμαρτωλούς!». Τότε, μια φωνή μίλησε μέσα του πληροφορώντας τον ότι δε χρειαζόταν να πει τίποτα, δε χρειαζόταν καν να βάλει στη ζυγαριά της στενόκαρδης ανθρώπινης δικαιοσύνης τις αμαρτίες ενός βαθιά μετανοημένου ανθρώπου, που είχε βρει τον Κύριο. Τότε ο πατήρ Αρσένιος, αφού σηκώθηκε, είπε: « Με τη δύναμη και εξουσία που μου δόθηκε από το Θεό, εγώ ο ανάξιος ιερέυς Αρσένιος, συγχωρώ και λύνω τα αμαρτήματά σου. Από δω και μπρος να κάνεις το καλό στους ανθρώπους και ο Κύριος θα σε ελεήσει. Πήγαινε και ζήσε πια ειρηνικά. Ο Θεός θα σου δείξει το δρόμο. Όσο για μένα, θα είμαι παντοτινά κοντά σου».

Είναι φανερό ότι η ιστορία αυτή διαποτίζεται απο πληθώρα στοιχείων που φανερώνουν τον εγκληματοπροληπτικό ρόλο της Ι. Εξομολογήσεως, αλλά και την ικανότητά της να ρυθμίζει εναλλακτικά παθογόνες καταστάσεις μεγάλης σημασίας, όπως τα σοβαρά και αποτρόπαια εγκλήματα. Επιπλέον, είναι διακριτά κάποια στοιχεία, όπως η αμηχανία του ιερέα ως προς τι νουθεσία να δώσει απέναντι στο δράστη σοβαρών παραβατικών πράξεων, η εξουσία που του δίνεται από το Θεό και η πεποίθησή του ότι διαπνέεται από φωτισμό και από τη συνδρομή της Θ. Χάριτος κατά τη διάρκεια που αυτός εξομολογεί, τα οποία συναντάμε και σε κάποιες συνεντεύξεις της εμπειρικής μας έρευνας, όπως θα δούμε πιο κάτω.

c. Η ειλικρινής μετάνοια- μεταμέλεια ως παράγοντας ελαφρυντικών περιστάσεων κατά τον Ελλ.Π.Κ.

Όπως λόγω της Θ. Οικονομίας της Εκκλησίας απονέμεται χάρις σε κάποιες περιπτώσεις για την επανένταξη του αμαρτωλού στους κόλπους της, το ίδιο συμβαίνει και στο ποινικό δίκαιο, ωστόσο εκεί η απονεμηθείσα χάρις δεν επεκτείνεται και στα μέτρα ασφαλείας, εφόσον αυτά δεν αποτελούν ποινές αλλά ούτε και νομικές συνέπειες κατά αρθ.47 του Συντάγματος¹⁵⁵.

Επιπλέον, όπως η διάθεση για εσωτερική ειλικρινή μετάνοια επηρεάζει καταλυτικά τη στάση του Πνευματικού απέναντι στον αμαρτήσαντα, έτσι και στον ποινικό κώδικα η διάθεση αυτή μπορεί να αποτελέσει ένα από τα στοιχεία που ονομάζονται «ελαφρυντικές περιστάσεις» και μπορούν να συμβάλουν στη μείωση της ποινής.

Συγκεκριμένα, σύμφωνα με την παρ.1 του Ελλ.Π.Κ., η ποινή μειώνεται και στις περιπτώσεις που το δικαστήριο κρίνει ότι συντρέχουν ελαφρυντικές περιστάσεις, οι οποίες θεωρούνται σύμφωνα με την επόμενη παράγραφο ιδίως: α) το ότι ο υπαίτιος έζησε έως το χρόνο που έγινε το έγκλημα έντιμη ατομική, οικογενειακή, επαγγελματική και γενικά κοινωνική ζωή, β) το ότι στην πράξη του ωθήθηκε από όχι ταπεινά αίτια από μεγάλη ένδεια ή διατελώντας υπό την επίδραση σοβαρής απειλής ή υπό την επιβολή προσώπου στο οποίο αυτός ωφείλει υπακοή ή με το οποίο βρίσκεται σε σχέση εξάρτησης, γ) το ότι στην πράξη του ωθήθηκε από ανάρμοστη συμπεριφορά του παθόντος ή παρασύρθηκε από οργή ή βίαη θλίψη που του προκάλεσε άδικη εναντίον του πράξη, δ) το ότι έδειξε ειλικρινή μετάνοια

---

155. Μαγγανάς Α., 1995, 547

και επιδίωξε να άρει ή να μειώσει τις συνέπειες της πράξης του και ε) το ότι συμπεριφέρθηκε καλά για σχετικά μεγάλο διάστημα μετά την πράξη του¹⁵⁶.

Όπως, βέβαια, προαναφέραμε το Εκκλησιαστικό Δίκαιο τιμωρεί χωρίς να ερευνά τον πρότερο έντιμο βίο ή τις άλλες περιπτώσεις του παραπάνω άρθρου του Π.Κ. σε περιπτώσεις κάποιων Κανονικών αδικημάτων, όπως π.χ. του φόνου.

Επιπροσθέτως, κατά το γερμανικό και ελβετικό προσχέδιο, ο δικαστής δικαιούται να ελαφρύνει την ποινή και κάτω του τακτικού ελαχίστου, εφόσον υπάρχουν ελαφρυντικές περιστάσεις. Το σύστημα των ελαφρυντικών περιστάσεων έχει ως αιτιολογία το ότι ενίοτε παρουσιάζονται περιπτώσεις αξιόποινων πράξεων, των οποίων η βαρύτητα μειώνεται εξαιτίας ιδιαζουσών περιστάσεων, που καθιστούν το επιβαλλόμενο από το νόμο ελάχιστο μέτρο της ποινής εξαιρετικά αυστηρό. Βέβαια, γεννιέται το ζήτημα αν το δικαίωμα ελαφρύνσεως της ποινής πρέπει να παρέχεται στον δικαστή μέσω μιας γενικής διάταξης για κάθε αξιόποινη πράξη. Γι' αυτό η εκδοχή του γερμανικού προσχεδίου, η οποία κρατήθηκε τελικά είναι η πιο σωστή, επειδή μόνο μετά από ειδική έρευνα της εσωτερικής φύσεως καθεμίας αξιόποινης πράξεως μπορεί να κριθεί αν η ίδια δύναται να παρουσιάσει τόσο ελαφρές μορφές ώστε η εφαρμογή γι' αυτήν του καθορισμένου από το νόμο ελαχίστου όρου της ποινής να κρίνεται αρκετά αυστηρή. Εν κατακλείδι, κατά το γερμανικό προσχέδιο του εξεταζομένου νόμου, εάν για κάθε αξιόποινη πράξη ανεξάρτητα από τη βαρύτητά της δινόταν το δικαίωμα στον δικαστή να ελαττώσει την ποινή, μέσω μιας γενικής διάταξης, θα εξασθενούσε τη δύναμη του Ποινικού νόμου¹⁵⁷.

Δε μπορούμε στο σημείο αυτό να μην παραληρήσουμε το δικαίωμα του δικαστή να ελαφρύνει υπό κάποιες συνθήκες τις νομικές κυρώσεις για μια παράβαση, με το αντίστοιχο του Πνευματικού να ελαττώσει τα επιτίμια (και πολύ σπάνια να τα αυξήσει) υπό αντίστοιχες συνθήκες για ένα αμάρτημα.

Όσον αφορά στις δικαστικές αποφάσεις, αν μία τέτοια δέχεται τις ελαφρυντικές περιστάσεις της ειλικρινούς μετάνοιας και του πρότερου έντιμου βίου, χωρίς όμως να αναφέρει σε ποια πραγματικά περιστατικά το δικαστήριο στήριξε την κρίση του, αυτή τυγχάνει αναιρετέα ως προς τη διάταξη της περί επιμετρήσεως της ποινής. Επιπλέον, μια κατάσταση οργής και θλίψης, από την οποία ο δράστης ωθήθηκε στην πράξη του, και η οποία φτάνει μέχρι το βαθμό που απαιτείται, ώστε να μπορεί (συντρεχουσών και των λοιπών προϋποθέσεων) να αναγνωριστεί στο δράστη το ελαφρυντικό του άρθρου 84 παρ.2 γ' Π.Κ., δεν αρκεί για την ύπαρξη βρασμού ψυχικής ορμής, αλλά αντίθετα ο δράστης θεωρείται ότι είναι στη περίπτωση αυτή σε ήρεμη ψυχική κατάσταση για την εφαρμογή του αρθ.299 Π.Κ.¹⁵⁸. Σχετική με το ελαφρυντικό αυτό είναι και η άποψη του ιερέα της 22^{ης} συνέντευξης της εμπειρικής ερευνάς μας, κατά την οποία τα εγκλήματα τελούνται μόνο «εν βρασμώ» ψυχής, ενώ φυσικό επακόλουθο της κατάστασης αυτής είναι η Μετάνοια, κατά την οποία αποδέχονται τις ευθύνες των πράξεών τους.

---

156. Μαγγανάς Α. – Λάζος Γ., 1998, 20

157. Μαγγανάς Α., 1992, 614

158. Μαγγανάς Α., 1995, 621

Εκτός αυτών, ως ελαφρυντικές περιστάσεις θεωρούνται η μετά την πράξη ειλικρινής εξ' οικείας βουλήσεως μετάνοια του ενόχου και προσπάθειά του να άρει ή να μειώσει τις συνέπειες της πράξης του, καθώς και η επί μακρόν σχετικώς χρόνου μετά την τέλεση της πράξης και μέχρι την περί αυτής δίκη καλή γενικά συμπεριφορά του δράστη στην κοινωνία. Η ειλικρινής μετάνοια δε διαφέρει της μετανοίας του αρθ.79 Π.Κ. παρ.3δ. Αυτή και στις δύο περιπτώσεις εννοείται ειλικρινής όταν πηγάζει «εξ' οικείας βουλήσεως» και είναι ουσιαστικά η μετάνοια του δράστη που εκδηλώνεται με την προσπάθειά του να άρει ή να μειώσει τις συνέπειες της πράξεώς του. Επιπλέον, η ειλικρινή μεταμέλεια αποτελεί και ο ισχυρισμός του δράστη ότι διευκόλυνε τις αρχές για να ανακαλύψουν τον αντικείμενο του εγκλήματος και να το αποδώσουν στους παθόντες. Σχετικά, επίσης, η εξάλειψη του αξιοποιήσιμου της πράξεως της κλοπής, με απόδοση από τον δράστη του πράγματος ή την πλήρη ικανοποίηση του ζημιωμένου (άρθ.379 Π.Κ.), επέρχεται όταν η ενεργεία αυτή του δράστη γίνει χωρίς την επίδραση εξωτερικών αιτιών και πριν αυτός εξεταστεί οπωσδήποτε για την πράξη του από τις αρχές. Η λεπτομέρεια αυτή θυμίζει έντονα και το Εκκλησιαστικό Ποινικό Δίκαιο, κατά το οποίο ο κληρικός, λαϊκός ή μοναχός υπαίτιος αξιόποινης πράξεως αντιμετωπίζεται ευνοϊκότερα, εφόσον αυτός παραδεχτεί το σφάλμα του και επανορθώσει τις συνέπειες που προκάλεσε η πράξη του, πριν γίνει αυτή αντιληπτή από την Εκκλησιαστική Αρχή¹⁵⁹. Επιπροσθέτως, η εξάλειψη του αξιοποιήσιμου της απάτης επέρχεται όταν η ενέργεια του δράστη γίνεται χωρίς την επίδραση εξωτερικών αιτιών, όπως είναι η γνώση του περί της αποκαλύψεως της πράξεως και της επικείμενης ασκήσεως ποινικής διώξεως εναντίον του, η δε εντελής ικανοποίηση μπορεί να γίνει με κάθε δικαιοπραξία μεταξύ παθόντος και κατηγορούμενου. Επιπλέον, ένα παράδειγμα μη επαρκούς αναγνώρισης στον δράστη του ελαφρυντικού περί ειλικρινούς μεταμέλειας (αρθ.84 παρ.2δ Π.Κ.) είναι η φράση: «Η μεγαλύτερη τιμωρία για μένα δεν είναι το ότι θα μείνω φυλακή, αλλά το ότι έχασα τη γυναίκα μου και ζητάω να με συγχωρήσει ο Θεός και οι συγγενείς της». Το γεγονός, ακόμα, ότι αναγνωρίστηκε σε ένα δράστη το ελαφρυντικό της ειλικρινούς μεταμέλειας δεν καθιστά αντιφατική την κρίση ότι αυτός είναι ιδιαίτερα επικίνδυνος. Κατά ένα άλλο παράδειγμα, είναι ένοχος απάτης αλλά με τις ελαφρυντικές περιστάσεις του εξεταζομένου άρθρου, ο υπαίτιος που έδωσε στον παθόντα μηνυτή διάφορα έπιπλα μεγάλης αξίας, επιδεικνύοντας έτσι ειλικρινή μεταμέλεια με το να επιζητήσει τη μείωση των συνεπειών της πράξεώς του. Ωστόσο, η ενέργεια αυτή του κατηγορουμένου δε μπορεί να οδηγήσει παραδοχή της από τον ίδιο επικαλούμενης έμπρακτης μετανοίας (αρθ.2379 Π.Κ.), διότι η μερική ικανοποίηση του μηνυτή δεν έγινε «οικεία θελήσει» του κατηγορουμένου, αλλά από τον φόβο της βέβαιης καταδίκης του και αφού έλαβε γνώση ότι καταγγέλλθηκε η πράξη του και τον αναζητούσαν οι αστυνομικές αρχές. Σε μια ακόμα περίπτωση, ορθά απορρίφθηκε η συνδρομή ελαφρυντικών περιστάσεων, ότι δηλαδή ο κατηγορούμενος επέδειξε ειλικρινή μετάνοια και επεζήτησε να μειώσει τις συνέπειες της πράξεώς του και συμπεριφέρθηκε καλά για μακρόν σχετικώς διάστημα χρόνου, αφού στην πραγματικότητα η στάση του αυτή εμφανίστηκε μόνο όταν διέβλεψε ότι ο κλοιός της αστυνομίας γινόταν καθημερινά πιο στενός και δεν υπήρχε πλέον ελπίδα να διαφύγει. Τέλος, δεν είναι σπάνιες οι περιπτώσεις, κατά τις οποίες υπάρχει αντίφαση μεταξύ σκεπτικού και διατακτικού ως προς την αναγνώριση ή μη των ελαφρυντικών περιστάσεων του αρθ.84 παρ.2.

159. Μαντζουνέας Ε., 1979, 286

Στον αντίποδα της μετάνοιας βρίσκεται η υποτροπή, για την οποία ήδη κάναμε λόγο. Σύμφωνα με την 1^η παρ. του αρθ.88 Ελλ.Π.Κ., όποιος είχε καταδικαστεί για κακούργημα ή για πλημμέλημα από δόλο σε ποινή στερητική της ελευθερίας που ξεπερνά τους 6 μήνες και μέσα σε 5 χρόνια από τη δημοσίευση της αμετάκλητης καταδικαστικής απόφασης, αν είχε καταδικαστεί για πλημμέλημα και σε 10 χρόνια, αν είχε καταδικαστεί για κακούργημα, τελεί νέο κακούργημα ή πλημμέλημα από δόλο για το οποίο ο νόμος προβλέπει ποινή φυλάκισης, τουλάχιστον τριών μηνών, βρίσκεται σε υποτροπή¹⁶⁰.

Κλείνοντας, θα λέγαμε ότι το αρθ.84 έχει μικρή συνάφεια και σχετικότητα με το αρθ.34, κατά το οποίο η πράξη δεν καταλογίζεται στον δράστη αν, όταν τη διέπραξε, λόγω νοσηρής διατάραξης των πνευματικών λειτουργιών ή διατάραξης της συνείδησης, δεν είχε την ικανότητα να αντιληφθεί το άδικο της πράξης του ή να ενεργήσει σύμφωνα με την αντίληψή του για το άδικο αυτό. Εν κατακλείδι, αντιλαμβανόμαστε ότι τα επανορθωτικά μέτρα και γενικότερα η νοοτροπία της επανορθωτικής δικαιοσύνης μπορεί να καταργήσει ή έστω να περιορίσει τα τιμωρητικά μέτρα, μια και η επανόρθωση (όπου αυτή είναι εφικτή) επιφέρει μεγαλύτερο όφελος, τόσο στον δράστη όσο και στο θύμα, από μια μακροχρόνια ποινή εγκλεισμού, η οποία είναι από τις συνηθέστερες και πιο σοβαρές κυρώσεις που επιβάλλει ένα τιμωρητικό σύστημα. Συνεπώς, και με βάση τα όσα αναφέραμε σε προηγούμενες ενότητες, το Μυστήριο της I, Εξομολογήσεως, κατά τον τρόπο με τον οποίο αυτό λαμβάνει χώρα στις μέρες μας, μπορεί και πρέπει να προτάσσει την απονομή δικαιοσύνης μέσω της επανόρθωσης και της αποκατάστασης, ώστε με τη γόνιμη παρέμβαση του Πνευματικού η «κοινωνική ειρήνη» να αποκαθίσταται αλλά και να προλαμβάνονται νέα εγκλήματα.

---

160. Μαγγανάς Α. – Λάζος Γ., 1998, 112-113

Κεφ.Ι.Υ. Η ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΠΡΟΛΗΠΤΙΚΗ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΤΗΣ Ι. ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΕΩΣ

α. Δυνατότητες και περιορισμοί της εγκληματοπροληπτικής τακτικής στον ελλαδικό χώρο.

Το ποινικό δίκαιο είναι κατά βάση δίκαιο εγκλημάτων και όχι δίκαιο εγκληματιών όπως έχει σωστά ειπωθεί. Άλλωστε, και η Εκκλησία, όπως επανειλημμένα έχουμε τονίσει, καταπολεμά την αμαρτία και όχι τους αμαρτωλούς. Επειδή, μάλιστα, η παραδοσιακή εγκληματολογία «σπουδάζει το έγκλημα ως πραγματικόν (ψυχικόν και φυσικόν) γεγονός και τα μέσα της κατ' αυτού πάλης», δυνόταν ανέκαθεν τόση έμφαση σ' αυτό, στην ποινή του και στην ποινική πρόληψη.

Οι σύγχρονοι εγκληματολόγοι, διευρύνοντας το αντικείμενο της εγκληματολογίας, έτσι ώστε να περιλάβει το έγκλημα, τον εγκληματία, το θύμα, τις διαδικασίες αντιμετώπισής τους και τις μεταξύ τους αλληλεπιδράσεις, έστρεψαν την πρόληψη προς νέες κατευθύνσεις. Η επιδίωξη της πρόληψης των εγκλημάτων με κατάλληλους χειρισμούς της ποινής άλλοτε χάνει και άλλοτε κερδίζει έδαφος. Με την ψήφιση ενός εκφοβιστικού νόμου θεωρείται ότι αντιμετωπίζεται άμεσα, γρήγορα και ανέξοδα (όχι όμως απαραίτητα αποτελεσματικά ή ανθρωπιστικά) η έξαρση της εγκληματικότητας. Ωστόσο η θεωρητική και εμπειρική διερεύνηση του θέματος και στην Ελλάδα κατέδειξε ότι η γενική ποινική πρόληψη, παρόλα τα πρόδηλα ή λανθάνοντα πλεονεκτήματά της, δε μπορεί πλέον να θεωρείται ως η ικανοποιητική πρόληψη, αλλά ως μία από τις μορφές προλήψεως. Και αυτό διότι αναμφισβήτητα, γενική πρόληψη δε σημαίνει και πρόληψη για όλους τους ανθρώπους, τα εγκλήματα, τις περιστάσεις και με οποιαδήποτε απειλή ποινής. Κατά συνέπεια, η γενικά παραδεκτή πρόταση «ορισμένες ποινές αποτρέπουν με τον εκφοβισμό ορισμένα άτομα, από ορισμένα εγκλήματα και κάτω από ορισμένες περιστάσεις», περιορίζει την εφαρμογή της γενικής προλήψεως. Η τάση πλέον που έχει διαμορφωθεί είναι η γενική πρόληψη να χρησιμοποιείται στις εμπειρικά αποδεδειγμένες περιπτώσεις, όπου γνωρίζουμε ότι αποδίδει και εφόσον τα μέσα για την επίτευξή της βρίσκονται στον συγκεκριμένο τόπο και χρόνο ως ηθικά αποδεκτά και πολιτικά και οικονομικά εφικτά (π.χ. δεν γίνεται να απαιτήσουμε τρίμηνη φυλάκιση για παράνομη στάθμευση, παρά το μεγάλο κυκλοφοριακό πρόβλημα της Αθήνας).

Παράλληλα, διαφαίνεται μία τάση αποφυγής του ποινικού δικαίου γενικά με τη μορφή της «αποθετικής πρόληψης». Είναι αναμφισβήτητο, όμως, ότι εκτός από την «ελαχιστοποίηση» του ποινικού δικαίου και τη σταδιακή μεταβολή της ποινικής δικαιοσύνης σε κοινωνική δικαιοσύνη υπάρχουν και άλλες δυνατότητες προλήψεως (π.χ. αποκεντρωμένη πρόληψη, εξειδικευμένη πρόληψη κ.τ.λ.). όπως είδαμε σε προηγούμενη ενότητα, οι οποίες όμως υφίστανται οικονομικής φύσεως περιορισμούς. Ωστόσο, παρ' ό,τι η πρόληψη ως τέτοια κοστίζει, το ίδιο συμβαίνει και με την καταστολή, η οποία μάλιστα βαρύνει όλους τους φορολογούμενους. Υπάρχουν όμως και μορφές προλήψεως, όπως η δυσχέραση του στόχου, που βαρύνουν μόνο τα άτομα που είναι ενδεχόμενα θύματα (π.χ. σύστημα συναγεμμού σε έπαυλη συλλέκτη έργων τέχνης), ενώ άλλες όπως η θανατική ποινή, βαρύνουν μόνο τον εγκληματία. Βλέπουμε, λοιπόν, ότι δημιουργείται θέμα επιλογής και κριτηρίων. Εξάλλου, υπάρχει και η τελείως ανέξοδη πρόληψη που επιτυγχάνεται μέσω του ανεπίσημου κοινωνικού ελέγχου που ασκούσαν στις παραδοσιακές κοινωνίες από τη φύση τους οι λειτουργικές διαπροσωπικές σχέσεις των

πρωτογενών ομάδων. Φυσικά, η επιστροφή στην παραδοσιακή κοινωνία δεν είναι εφικτή ούτε, συνθήτως, επιθυμητή. Μπορεί, όμως, σε μια χώρα σαν την Ελλάδα, η οποία διατηρεί ακόμα στοιχεία κοινωνικής συνοχής και της οποίας τα άτομα δε δείχνουν περιφρόνηση ή έντονη αντίθεση προς το νόμο, να ισχυροποιηθούν και να αξιοποιηθούν οι κοινωνικοποιητικοί μηχανισμοί του Δικαίου και του ανεπίσημου κοινωνικού ελέγχου.

Κλείνοντας, είναι εύλογο ότι η αναφορά στις διάφορες μορφές πρόληψης προβάλλει διάφορες νέες δυνατότητες, δημιουργώντας όμως και πρόβλημα επιλογής. Τα κριτήρια που μπορεί να προτείνει η εγκληματολογία όσον αφορά σ' αυτήν την επιλογή συνοψίζονται στην πρόταση: «Η εγκληματοπροληπτική διαδικασία να καλύπτει χωρίς κοινωνικο-οικονομικές διακρίσεις όσο το δυνατόν περισσότερους δυνητικούς εγκληματίες και ταυτόχρονα να προστατεύει αυτούς και τα δικαιώματά τους από την αυθαιρεσία τόσο του εγκληματία όσο και του νομοθέτη, καθώς και του εφαρμοστή του νόμου».

b. Τα επιτίμια ως μέσο για την πρόληψη εξομολογούμενων παραβατικών καταστάσεων

Ο εγκληματοπροληπτικός ρόλος της Ι. Εξομολογήσεως έγκειται στην αποτροπή παραβατικών συμπεριφορών μέσω των επιτιμίων, αλλά και της αφυπνίσεως της συνειδήσεως των πιστών, η οποία έχει περιέλθει σε κατάσταση κρίσης από τους Πνευματικούς. Οι τελευταίοι, μάλιστα, δίνουν ιδιαίτερο βάρος στην πρόληψη της υποτροπής έχοντας στην πλειοψηφία τους πλήρη επίγνωση του σπουδαίου ρόλου τους ως προς την αποτροπή νέων παραβατικών καταστάσεων. Ο Πνευματικός έχει τη διακριτική ευχέρεια να μοιράσει ένα ή περισσότερα επιτίμια αναλόγως με την κρίση του. Βέβαια, δεν είναι υποχρεωμένος να το κάνει απαραίτητα, αφού και ο ίδιος ο Χριστός δεν επέβαλε επιτίμια κατά τη διδασκαλία Του, απλά με παραινετικό τρόπο προσπαθούσε να συναιτίσει τους αμαρτωλούς.

Τα επιτίμια διαφέρουν από τις ποινές κυρίως στο ότι δεν είναι υποχρεωτικά αλλά αρχίζουν να αποκτούν ισχύ από τη στιγμή που ο αμαρτωλός δείξει συγκατάθεση και δεχθεί να υποστεί τις συνέπειές τους για καθορισμένο από τον Πνευματικό χρονικό διάστημα. Αντίθετα, η ποινή είναι υποχρεωτική για τον παραβατικό, δεν έχει πάντοτε λυτρωτικό χαρακτήρα, αλλά κυρίως τιμωρητικό και σωφρονιστικό, ενώ η επανένταξη μέσω αυτής είναι κάτι το ιδεατό και μη ρεαλιστικό. Για κάποιους, τα επιτίμια αποτελούν κυρώσεις του πνεύματος.

Όπως είδαμε ήδη, η διακοπή για ένα διάστημα του αμαρτωλού από τη Θ. Κοινωνία είναι το βαρύτερο των επιτιμίων. Ο πιστός που δεν μπορεί να μεταλάβει το Σώμα και το Αίμα του Χριστού, αποκόπτεται βασικά από την ουσία του Χριστιανισμού. Το γεγονός ότι δεν είναι άξιος για ένα διάστημα να κοινωνεί μπορεί να έχει επάνω του ποικίλλες ψυχολογικές ή πνευματικές επιπτώσεις. Ένα τέτοιο επιτίμιο μπορεί να τον ταρακουνήσει και να τον συνεφέρει, μπορεί όμως και να τον οδηγήσει σε μηδενισμό και σε σταδιακή αποκοπή από τα χριστιανικά ιδεώδη.

Μάλιστα, οι παλαιοί Πατέρες της Εκκλησίας επέβαλαν το επιτίμιο αυτό ως το μοναδικό που θα έπρεπε να επιβάλλει ο Πνευματικός στον πιστό, χωρίς να κάνουν λόγο για άλλα επιτίμια, όπως τα δάκρυα, τις μετάνοιες, τις νηστείες και τις αγαθοεργίες¹⁶¹.

---

161. Αγιορείτης Ν., 1864, 700

Η αποχή από το Μυστήριο είχε ισχυρό αντίκτυπο στους παλαιούς χριστιανούς, επειδή αυτοί είχαν τόση αγάπη για να μεταλαμβάνουν συνεχώς, ώστε αν για οποιοδήποτε λόγο εμποδίζονταν από τη Θ. Κοινωνία, το γεγονός αυτό ήταν σπουδαίο και ανυπόφορο και Κανόνας. Οι Πατέρες, λοιπόν, δεν είχαν άλλη μεγαλύτερη ικανοποίηση για την αποτροπή των πιστών από κακές πράξεις, από το να τους εμποδίσουν από την Κοινωνία των Μυστηρίων. Βέβαια, επιτίμια ονομάζονται και θεωρούνται για τους αμαρτώντες και η νηστεία, η προσευχή, η συντριβή του σώματος, καθώς και όλα τα έργα και οι καρποί της μετάνοιας. Ο Μ. Βασίλειος στα ασκητικά του θεωρεί όχι μόνο τον αφορισμό αλλά και την ασιτία και την αδιάλειπτη προσευχή ως επιτίμια. Επιπλέον, ο Νηστευτής αναφέρει τα δύο ίδια χαρακτηριστικά του Πνευματικού Οικονόμου που αναφέρει και ο Μ. Βασίλειος, δηλαδή την ακρίβεια (ακρότητα και τύπος) και τη συνήθεια. Επιπροσθέτως, σε κάποιους Κανόνες αναφέρονται οι τόποι της μετάνοιας και των μετανοούντων και ως τόποι των προσκλαιόντων των ακροομένων των υποπιπτόντων και των συνεστώτων, αν και τα μεταγενέστερα χρόνια κανείς από τους μετανοούντες δεν ετίθετο σε τέτοιους τόπους. Αυτό άρχισε να συμβαίνει εξαιτίας των διωγμών και άλλων τέτοιων περιστάσεων, κατά τις οποίες όσοι θεωρούνταν ότι ήταν κατηγούμενοι και δεν το αρνούσαν συχνά φονεύονταν. Επιπλέον, ιδιαίτερα αυτοί που εκδήλωναν μετάνοια ενώπιον των Πνευματικών τους Πατέρων είχαν το δικαίωμα να βαπτισθούν. Τέλος, οι τέσσερις προαναφερθείσες τάξεις των μετανοούντων θα έπρεπε να παραμείνουν κατά τον Νικόδημο τον Αγιορείτη, μια και η ντροπή των ανθρώπων μπορεί ευκολότερα να τους αποκόψει από την αμαρτία.

Είναι γεγονός ότι από όσα ανέφεραν και οι εξομολόγοι, το κακό πρέπει να καταπολεμάται στη ρίζα του. Μόνο έτσι είναι εφικτή η πρόληψη δυσάρεστων παθολογικών καταστάσεων. Βέβαια, τυχόν προσβολή στη σκέψη μας μπορεί να γίνει από τον εχθρό μέσω μιας υπενθύμισης ή σκέψης μας. Όταν όμως δε γίνεται με πρόθεσή μας αυτή η προσβολή των συλλογισμών αλλά από τον διάβολο, που σπέρνει το κακό, τότε είναι ακούσια και πρέπει να μένει ανεπιτήμητη, όχι μόνο επειδή δε γέννησε μέχρι τότε αμαρτία, αλλά επειδή δεν υπάρχει πρόθεση. Κατά τον Μ. Βασίλειο οι απρεπείς λογισμοί μας προσβάλλουν με δύο τρόπους: ή επειδή η ψυχή αμελεί και μένει πίσω ως προς τα πνευματικά νοήματα, με το να μετεωρίζεται με τέτοια απρεπή και με το να μεταβαίνει από κάτι φανταστικό σε ένα άλλο ή κατ' επιθυμία του διαβόλου, που με άτοπους συλλογισμούς μας εμποδίζει από την σκέψη των καλών και ωφελίμων πραγμάτων¹⁶². Από αυτές τις δύο περιπτώσεις η δεύτερη είναι χωρίς ευθύνη και μένει ανεπιτήμητη, ωστόσο η πρώτη επιτάσσει επιτίμια, όχι εξαιτίας της προσβολής, αλλά επειδή αμέλησε η ψυχή, ώστε ο εχθρός να την προσβάλει με πονηρές σκέψεις. Τέτοια προσβολή συνιστά η σκέψη που υπό άλλες συνθήκες δεν θα γινόταν, αλλά και καταχρηστικά αυτή που δε θα γινόταν, ακόμα και αν υπήρχε ένα είδος πρόληψης που πηγάζει από την ψυχή μας.

---

162. Αγιορείτης Ν., 1864, 701

c. Ο προληπτικός ρόλος του Πνευματικού για την αποτροπή κάποιων μελλοντικών παραβατικών συμπεριφορών μέσω της Ι. Εξομολόγησης

Η Ι. Εξομολόγηση, όπως διαπιστώσαμε μέσα από την εμπειρική μας έρευνα, μπορεί να λειτουργήσει εγκληματοπροληπτικά και με πολλούς τρόπους. Αν και συνήθως αυτοί που εξομολογούνται έχουν ήδη διαπράξει κάποιο αμάρτημα ή παράβαση, δεν λείπουν και οι περιπτώσεις όπου το έγκλημα βρίσκεται σε εμβρυακό στάδιο, δηλαδή ως προσχέδιο στη σκέψη του δυνητικού εγκληματία. Κυρίως σε περιπτώσεις εκτρώσεων, αυτοκτονιών, ενδοοικογενειακής βίας άλλα και σεξουαλικών παραστρατημάτων όπως πορνείας και μοιχείας, αρκετοί Πνευματικοί ισχυρίζονται ότι έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στην αποτροπή της τελέσεώς τους. Άλλωστε, ο ρόλος της Ι. Εξομολόγησης είναι διπλός, αφού και να έχει διαπραχθεί ένα έγκλημα ελάσσονος ή μείζονος σημασίας, το βάρος πέφτει στην «ίαση» του παραβατικού και στην αποτροπή της επανεμφάνισης παρομοίων περιστατικών. Το στοιχείο αυτό είναι αξιοσημείωτο, εφόσον λάβουμε υπ' όψιν μας ότι τα πάθη δύσκολα θάβονται, διότι αρέσκονται στο να γυρνούν πίσω. Οι Πνευματικοί παρουσιάζονται συνήθως υπεύθυνοι και γνωρίζοντας τη δύσκολη αποστολή τους, την οποία προσπαθούν φιλότιμα να φέρουν εις πέρας, με νουθεσίες και συμβουλές προσπαθούν να σωφρονίσουν τους πιστούς, οι οποίοι τους ανοίγονται και τους εμπιστεύονται. Αν και αμάρτησαν οι τελευταίοι, το μεγάλο πλεονέκτημα της χριστιανικής θρησκείας είναι ότι τους δίνει παντοτινά περιθώρια να μετανοήσουν. Ορισμένοι εξομολογούμενοι επιθυμούν να προλάβουν τις ενοχές τους παίρνοντας την ευχή του Πνευματικού για κάποια προμελετημένη πράξη τους, κυρίως για αυτοκαταστροφικές κινήσεις. Ο Πνευματικός με τη σειρά του πρέπει να τους αντιμετωπίσει με σοβαρά μέτρα και να πείσει τον πιστό να αλλάξει την απόφασή του, πράγμα εφικτό αν και δύσκολο. Γενικά, πάντως, η δυσπιστία και ο φόβος αποτρέπουν πολλούς εξομολογούμενους να ομολογήσουν κάποιο σοβαρό έγκλημα που σκοπεύουν να διαπράξουν. Επιπλέον, κάποιος ιερέας που συναντήσαμε έκανε λόγο για τη σημασία της γενικής πρόληψης και όχι της ειδικής μόνο, ανά περίπτωση. Η αποτροπή δυσάρεστων και επίπονων καταστάσεων για τον ίδιο τον πιστό, για το στενό του κύκλο, αλλά και των συνανθρώπων του ευρύτερα, αποτελεί κύριο μέλημα των Πνευματικών. Η Ι. Εξομολόγηση βοηθά το εφήμερο κακό να μη γίνει χρόνια κατάσταση. Η εφήμερη αντιμετώπιση των παραβατικών πιστών είναι η εύκολη λύση, την οποία δεν πρέπει να προωθεί η Εκκλησία. Τα μακροχρόνια ωφέλιμα αποτελέσματα είναι καρποί κοπιαστικών αγώνων τόσο του εξομολόγου όσο και του εξομολογούμενου, η σχέση των οποίων δοκιμάζεται συχνά. Η θωράκιση του χαρακτήρα και η ενίσχυση της βούλησης του πιστού από τον Πνευματικό είναι τα όπλα για να μην προχωρήσει ο πρώτος στην τέλεση μιας παράνομης πράξης. Τέλος, η πνευματική ωριμότητα και η δημιουργία συναίσθησης χριστιανικής ευθύνης στον πιστό είναι οι βασικοί και ρεαλιστικοί στόχοι του μεγαλύτερου ποσοστού των Πνευματικών. Εάν αυτά επιτευχθούν, τότε τα πιο ισχυρά αίτια εγκληματογένεσης θα έχουν εξαλειφθεί ή έστω μειωθεί, οπότε η πρόληψη παραβατικών πράξεων και γενικότερα, αμαρτιών μέσω της Ι. Εξομολόγησης θα έχει περατωθεί, αφού το κακό θα έχει καταπολεμηθεί σε αρχικό κιόλας στάδιο.

ΕΝΟΤΗΤΑ Β: ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

Ερωτηματολόγιο

1. Εξομολογούνται οι πιστοί πράξεις, οι οποίες διώκονται ποινικά και στις οποίες έχουν υποπέσει; (αλλά και που σκοπεύουν να διαπράξουν)
2. Αν ναι, με τι συχνότητα συμβαίνει αυτό;
3. Σε περιπτώσεις μικροεγκλημάτων τι συμβουλές τους δίνετε συνήθως; (π.χ. για ναρκωτικά, ενδοοικογενειακή βία, κλοπές, πορνεία). Πως μπορεί να γίνει η αποζημίωση της κοινωνικής βλάβης προς τρίτους;
4. Σας έχει τύχει ποτέ να σας εξομολογηθούν κάποιο σοβαρό έγκλημα;
5. Αν ναι πως αντιδράτε; Τί μπορούν να κάνουν για να συγχωρεθούν;
6. Θεωρείτε τον εαυτό σας ένα είδος ψυχολόγου- ψυχιάτρου; (άποψη σημαντικού μέρους της κοινής γνώμης). Γενικά, τι θεωρείτε τον εαυτό σας όταν εξομολογείτε;
7. Τι κυρώσεις τυχόν τους επιβάλλετε; (πειθαρχικό). Η μετάνοια είναι πάντα ειλικρινής;
8. Παραπέμπετε αλλού τους εγκληματίες; (π.χ. να παραδοθούν στην αστυνομία ή σε επιστήμονες Ψυχιάτρους και Ψυχολόγους)

Συνέντευξη 1^η

Με αρκετό τρακ και αμηχανία, ξεκινήσαμε από μια οικεία για εμάς Εκκλησία. Ο Πνευματικός ιερέας, τον οποίο συναντήσαμε στο γραφείο του, δεσμεύτηκε να μας μιλήσει, ωστόσο ξεχάστηκε για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα, κατά το οποίο αναμέναμε στον Ι. Ναό. Η συνέχεια, πάντως, ήταν τόσο ικανοποιητική, που μας έκανε να πιστεύουμε ότι από πολύ νωρίς βγάλαμε «λαβράκι», σε εκλαϊκευμένη ορολογία. Μάλιστα, όταν ο Πνευματικός αντελήφθη ότι διαμέναμε πλησίον, μάς ρώτησε το επίθετό μας γεμάτος ανησυχία και ανακουφίστηκε που δεν ήμασταν εμείς τέκνα κάποιας γυναίκας, η οποία είχε μοιχεύσει!

- Ναι, εξομολογούνται. Κυρίως συναντώ περιπτώσεις ναρκωτικών. Μάλιστα, πολλές μάνες έρχονται σ' εμένα και λένε για τα παιδιά τους, που είναι χρήστες ναρκωτικών. Βεβαίως, προτρέπω τα παιδιά αυτά να πάνε σε κέντρο αποτοξίνωσης και τα βοηθώ με κάθε τρόπο.
- Μου τυχαίνουν και περιπτώσεις κλεπτομανίας. Θυμάμαι μια καθώς πρέπει κυρία που μου εξομολογήθηκε ότι έκλεβε συστηματικά. Τότε της είπα ότι δεν έπρεπε να έκλεβε και να κοινωνούσε μετά. Έτσι, λοιπόν την επόμενη κιόλας μέρα ήρθε και μου είπε ότι επέστρεψε κάτι που είχε κλέψει πρόσφατα. Δεν έκλεβε από ανάγκη. Κατάφερα, λοιπόν, να τη σώσω.
- Συνήθως μάνες χτυπούν τα παιδιά τους. Μια άλλη γυναίκα έκανε τον άνδρα της να μην περνάει καλά εξαιτίας του χαρακτήρα της, ωστόσο τον έπεισα να τη δεχθεί όπως είναι. Κάποιες φορές ακούω παράπονα από γυναίκες για τα οικονομικά του σπιτιού τους. Ένα 80% λένε ότι ο άνδρας τους δεν δίνει λεφτά σ' αυτές και το σπίτι. Τότε τις συμβουλεύω να βάζουν στην άκρη κάποια λεφτά ώστε να μένει κάτι, αλλά να μην λένε ψέματα χαίροντας κρυφά χρήματα από το «ταμείο» του σπιτιού, διότι είναι αμαρτία.
- Ναι, μου έχουν εξομολογηθεί και σοβαρά εγκλήματα. Πρόσφατα, μία κυρία αντιμετώπισε σοβαρά προβλήματα εξαιτίας της προβληματικής στο μυαλό και άρρωστης μάνας της. Η κατάσταση αυτή προκάλούσε γκρίνια, τα παιδιά της αντιδρούσαν άσχημα και το σπιτικό όδευε προς διάλυση. Μέχρι που η κυρία αυτή, κατά το διάστημα νοσηλείας της ηλικιωμένης μάνας της σε νοσοκομείο, πήρε την πρωτοβουλία να της κάνει ευθανασία με ένεση, χωρίς να δείξει άλλη κατανόηση, για να τη λυτρώσει και να λυτρωθεί. Στη γυναίκα αυτή συμβούλεψα να μην κοινωνεί για ένα διάστημα και επικέντρωνα στο ότι το θέμα ήταν να καταλάβαινε το σφάλμα της, όπως λέει και ο Ι. Χρυσόστομος, χωρίς άλλα περιττά λόγια.
- Για κάποια σοβαρά θέματα και πριν δώσω συμβουλές ρωτάω και άλλους εξομολόγους, κυρίως δε τον Πνευματικό μου. Δε χωράει το μυαλό σου το τι γίνεται στον κόσμο και έχω ακούσει αυτά τα 43 χρόνια που εξομολογώ. Γι' αυτό χρειάζεται θεία φώτιση.
- Ποτέ δεν παραπέμπω τον αμαρτήσαντα στην αστυνομία. Όταν δε μπορώ, βέβαια, να δώσω την απάντηση για κάποιο πρόβλημά του εκείνη τη στιγμή, το σκέφτομαι και του απαντώ μετά από λίγες μέρες.
- Περιπτώσεις μοιχείας μου τυχαίνουν συνήθως. Μάλιστα, έχω προλάβει και τέτοιες περιπτώσεις, όταν μια γυναίκα μου εξομολογήθηκε την παράξενη σχέση που είχε με τον άνδρα της και πριν ο ίδιος την πιάσει στα «πράσσα» με κάποιον άλλο. Μια άλλη περίπτωση είχε να κάνει με σεξουαλική παρενόχληση ενός παιδιού από συγγενικό του πρόσωπο, ένα ξάδερφο, αν θυμάμαι καλά. Κατάφερα να βρω αυτόν τον συγγενή και να επικρίνω την ανήθικη αυτή συμπεριφορά του.

Τον απείλησα και το «παλιόπαιδο» αρνιόταν και δεν παραδεχόταν το ότι παρενοχλούσε το παιδάκι, αλλά αυτό μετά από συμβουλή μου αραιώσε τις επαφές με τον ξάδερφό του.

Μια φορά πιο παλιά, μου εξομολογήθηκε μία που θα γινόταν πρεσβυτέρα, ότι είχε σχέση πριν από το γάμο της. Στην περίπτωση μοιχείας μιας παπαδιάς της έδωσα εντολή να μη ξανάρθει να με βρει. Ένα «αθώο» ψεματάκι ίσως έσωζε τη σχέση της κι έτσι τη συμβούλεψα να το κρατήσει μυστικό και να μην το επαναλάβει. Θυμάμαι περιστατικά, όπου ένας πιστός έδερνε και χτυπούσε τη γυναίκα του, μια νέα κοπέλα είχε σχέση αιμομιξίας με ξάδερφό της, ενώ και πόρνες έχουν έρθει να με βρουν.

Μετά τις θερμές ευχαριστίες μας, η πρώτη συνέντευξη τελείωσε τη σωστή χρονική στιγμή, πριν πλατιάσει.

Συνέντευξη 2^η

Μετά από εξομολόγηση σε δύο γυναίκες και λίγο πριν αποχωρήσει από τον Ι. Ναό, ο επόμενος ιερέας πρόλαβε να μας μιλήσει.

- Συνήθως μου τυχαίνουν περιπτώσεις κλεπτομανίας. Μάλιστα, κάποια φορά ένας κύριος επέστρεψε 100 ευρώ που είχε κλέψει. Εξομολογώ 35 χρόνια και προσπαθώ να δείξω τη σημασία της διατήρησης της «καθαρής» ψυχής.
- Αρκετοί αμαρτωλοί αποκτούν έλεγχο της συνειδήσεώς τους, έχοντας καταληφθεί από τις «ερινύες», ώστε από μόνοι τους απέχουν από τη Θ. Κοινωνία. Όταν δω ότι χρειάζεται, τους συμβουλεύω το διάστημα αποχής τους να είναι σύντομο. Βέβαια έχω πει και για δύο χρόνια αποχή.
- Δε θεωρώ ότι είμαι ψυχίατρος ούτε ψυχολόγος όταν εξομολογώ. Ακούω μετά προσοχής τον άλλο, ακόμα και για μεγάλο χρονικό διάστημα αν χρειάζεται. Η μέθοδος μου είναι αρχικά να λέω στον εξομολογούμενο ότι: «δεν ξέρω τίποτα» και στην πορεία όταν βλέπω ότι θέλει κουβέντα, προωθώ τον δημιουργικό διάλογο. Κάποιοι πιστεύουν ότι με το να το «πούν στην Εικόνα» θα βρουν λύσεις, γεγονός που δεν ευσταθεί. Η ντροπή που νιώθει ο αμαρτωλός διογκώνει την αμαρτία στο μυαλό του, βαραίνοντας τη συνείδησή του. Για παράδειγμα, κάποιος μου ομολόγησε ότι δοκίμασε τον ομοφυλοφιλικό έρωτα με κάποιον γνωστό του, κάνοντας μαζί μπάνιο σε θάλασσα της Άνδρου, γεγονός που τον έκανε να νιώθει φοβερές τύψεις για μεγάλο χρονικό διάστημα. Κάποιοι δε, απατεώνες νιώθουν τέτοια λύπηση για τον εαυτό τους που σκέφτονται να αυτοκτονήσουν. Τέτοιες περιπτώσεις χρειάζονται ειδικούς λεπτούς χειρισμούς.
- Δεν τους παραπέμπω σε τμήμα αστυνομικό.

Συνέντευξη 3^η

Πριν από την παρακάτω συνέντευξη, ακούσαμε παρευρισκόμενοι στο γραφείο του ιερέως, να δίνει ο ίδιος συμβουλές σε μια κυρία για οικογενειακά προβλήματα, τα οποία εκείνη αντιμετώπιζε. Τη νουθετούσε, λοιπόν, να μη συνέχιζε τσακωμό με τον άνδρα της και να αντιμετώπιζε τις κακοτυχίες υπεύθυνα, αποφεύγοντας λάθος τρόπους και ενέργειες, τόνιζε τα θετικά σημεία της ζωής της, όπως τα παιδιά της και την αγάπη της γι' αυτά, την καλή θέση στην εργασία της, ενώ την ενθάρρυνε λέγοντάς της ότι βρισκόταν σε καλό δρόμο. Της ανέβαζε το ηθικό λέγοντας ότι είχε

το Χριστό μέσα της και τα μάτια Του, ενώ πρότεινε μόλις αυτή έκλεινε το τηλέφωνο να τον υπακούσει, ξεπερνώντας τη ζήλεια, τη γκρίνια και λοιπές ανθρώπινες αδυναμίες. Είδαμε, λοιπόν, στην πράξη την πρόληψη ενδοοικογενειακής βίας μέσω ενός εκπρόσωπου της Εκκλησίας.

- Ναι μου εξομολογούνται
- Γίνεται αναφορά στο θέμα αυτό ανάλογα με τη συχνότητα εμφάνισής του στην κοινωνία. Είναι πολύ σημαντικό το γεγονός ότι τα προβλήματα στην κοινωνία δημιουργούνται από τους ανθρώπους, συνεπώς πάρα πολλοί άνθρωποι καταφεύγουν στην Εξομολόγηση για να βρουν λύσεις.
- Υπάρχουν και τα σοβαρά εγκλήματα ως αντικείμενο Εξομολογήσεων.
- Υφίσταται αύξηση των ναρκωτικών, τα οποία είναι μια μάστιγα. Ως προς το θέμα των εκτρώσεων, ωφείλω να αποτρέπω τις μέλλουσες μητέρες από το να καταφεύγουν σε αυτές τις περιπτώσεις επικειμένων διαζυγίων χρειάζονται καταλυτικές συμβουλές.
- Με τη Χάρη του Θεού ο Πνευματικός κερδίζει την εμπιστοσύνη των εξομολογούμενων, οι οποίοι με τη μεταβολή στη συμπεριφορά τους προς το καλύτερο δοξάζουν το Θείο.
- Εξομολογώ ως Πνευματικός και όχι ως ψυχαναλυτής. Άλλωστε, η εξομολόγηση είναι έργο θεανθρώπινο, συνεπώς αποτελεί ασύγκριτο μέγεθος σε σχέση με την επιστήμη της Ψυχολογίας.
- Η Εκκλησία αξιώνει το επιτίμιο και όχι την κύρωση. Δε διαθέτει, λοιπόν, ένα «τιμολόγιο», κατά το οποίο να επιβάλλει ποινές. Οφείλει να αποτελεί «φάρμακο θεραπευτικό», καθοδηγώντας τον αμαρτωλό να συνειδητοποιήσει το πταίσμα του και εν συνεχεία να βρει την ίαση από την «αρρώστεια- αμαρτία». Επιπλέον, πρέπει να στηρίζει τον αδύνατο και να τον «καθαρίζει» από τα πάθη που έχουν εκριζώσει μέσα του. Η Μετάνοια αποτελεί το δηλωτικό της αμαρτίας Μυστήριο, κατά το οποίο, ακόμα και οι απέχοντες από τη Θ. Κοινωνία, εξαιτίας κάποιου επιτιμίου που τους έχει επιβληθεί, μπορούν να νιώσουν ότι είναι στο χέρι τους να κοινωνήσουν ξανά, εφόσον το θέλουν πραγματικά.
- Πολλές περιπτώσεις πορνείας και μοιχείας μου τυχαίνουν τη σημερινή εποχή, όπου οι εκτός γάμου σχέσεις κυριαρχούν, οι οποίες δεν είναι παραδεκτές σύμφωνα με τους Ιερούς κανόνες. Όμως, δεν έρχονται σ'εμένα επαγγελματίες πόρνες.
- Ακολουθώ την αρχή της εξατομίκευσης, δηλαδή ότι ο κάθε άνθρωπος είναι μοναδικός, όταν εξομολογώ. Συνεπώς, δεν έχω να σου πω γενικότητες. Ακόμα, όμως, και για τις πιο μικρές καταστάσεις και τα πιο ασήμαντα πταίσματα, επιβάλλεται μια «συγνώμη» μέσω της Μετανοίας. Για παράδειγμα, φαντάζεσαι πως θα ήταν να χειροτονηθεί κάποιος μη έχοντας μετανοήσει για τις αμαρτίες του;
- Θεωρώ την άμεση και έμπρακτη αποκατάσταση, όπως παραδείγματος χάριν την επιστροφή κλεμμένων χρημάτων ή άλλων υλικών αγαθών, σε περιπτώσεις μικροεγκλημάτων.

Συνέντευξη 4^η

Ο κληρικός της παρούσας συνέντευξης ήταν νέος σχετικά σε ηλικία και ετύγχανε της ίδιας σχολής με τον υποφαινόμενο, με αποτέλεσμα πριν την απάντηση του ερωτηματολογίου να προηγηθεί μια οικεία συνομιλία περί κοινών καθηγητών, μαθημάτων κ.τ.λ.

- Ναι, μου εξομολογούνται όχι τόσο μικροκλοπές, αλλά πιο πολύ περιπτώσεις ναρκωτικών και ενδοοικογενειακής βίας. Στις πρώτες τους προτρέπω να αποτοξινωθούν στα ειδικά τέτοια κέντρα, ενώ στις άλλες δεν επεμβαίνω πάντα και σχεδόν ποτέ δεν θα προτείνω το χωρισμό ενός ζεύγους. Κάποιες μικροαπάτες μου έχουν τύχει, όπως το να υποσκελίσει κάποιος ένα συνάδελφο από τη θέση του σε μια δουλειά, με ανορθόδοξο τρόπο. Δεν έχω συναντήσει περίπτωση πόρνης να έρθει για εξομολόγηση, όμως συνήθεις είναι περιπτώσεις προγαμιαίων σχέσεων. Μάλιστα, κάποιοι μου έχουν ομολογήσει και κτηνοβασία ακόμα.
- Εξαρτάται. Η συχνότητα των εξομολογούμενων εγκλημάτων ποικίλλει.
- Το καλό είναι ότι με ακούν πολλές φορές οι εξομολογούμενοι. Εμείς οι εξομολόγοι απλά τους δείχνουμε ένα δρόμο, δηλαδή τους ανοίγουμε μία πόρτα η οποία μπορεί να τους οδηγήσει στη λύτρωση από αμαρτίες κάθε είδους. Το νόημα της Εξομολογήσεως είναι να φέρουν οι ιερείς τον κόσμο στο δρόμο του Κυρίου. Βλέπουμε τον αμαρτωλό σαν άρρωστο και προσπαθούμε να τον βοηθήσουμε να καθαρίσει από τις αμαρτίες του, με τη βοήθεια του Θείου Φωτός.
- Δε μου έχουν εξομολογηθεί κάτι τόσο σοβαρό, όπως κάποιο φόνο ή ευθανασία. Σίγουρα περιπτώσεις εκτρώσεων τυχαίνουν πολλές.
- Ο Θεός και μόνο Αυτός συγχωρεί.
- Δεν αισθάνομαι ψυχίατρος όταν εξομολογώ, πολύ, δε, περισσότερο ψυχολόγος. Δεν κάνω τεστ στους εξομολογούμενους ούτε και ακολουθώ μια τέτοια προσέγγιση. Πάντα η Θεία Χάρη δίνει τη λύση και όχι τα ψυχοτεχνικά μέσα και οι επιστημονικές μεθόδους.
- Ως πνευματικό επιτίμιο και όχι κύρωση, επιβάλλω τη διακοπή από τη Θεία Κοινωνία για κάποιο χρονικό διάστημα. Η Μετάνοια βοηθάει σημαντικά. Σίγουρα κάθε περίπτωση είναι ξεχωριστή, όμως η ίαση έρχεται μόνο με τη βοήθεια της Θ. Χάριτος.
- Δεν τους λέω να παραδοθούν και δεν τους παραπέμπω στην Αστυνομία. Στηριζόμενος στην ελευθερία επιλογής και βουλήσεως τούς νουθετώ να πράττουν το θεάρεστο και από εκεί και πέρα ο καθένας δρα ανάλογα. Δεν τους καταδίδω ποτέ στις Αρχές και με αυτό τον τρόπο δεν σπάω το απόρρητο της Εξομολογήσεως. Αν, βέβαια, δω ότι κάποιος έχει ψυχολογικά προβλήματα, τον παραπέμπω σε κάποιον ειδικό ψυχολόγο.

Στις εξομολογήσεις ακούς τα πάντα, ακόμα και τα πιο περίεργα. Ωστόσο, δεν υπάρχουν «δοκιμασμένες συνταγές».

Συνέντευξη 5^η

- Συμβαίνει να εξομολογούνται οι πιστοί πράξεις οι οποίες διώκονται ποινικά. Άλλωστε η αμαρτία ποτέ δεν τελειώνει.
- Συμβουλευώ τους πιστούς να συμμετέχουν ενεργά στα δρώμενα της Εκκλησίας, διότι πολλοί από αυτούς έρχονται περιστασιακά ως «τουρίστες» κι ας θέλουν

ενίοτε να κοινωνούν. Για τα παραπτώματα ελαφριάς μορφής προτείνω άλλες λύσεις από ό,τι στα αντίστοιχα βαριάς μορφής. Αν δεν αντιμετωπιστούν σωστά κάποιες καταστάσεις, δε θεραπεύονται. Οι άνθρωποι δεν αλλάζουν με μαγικά. Τους προτρέπω να προσεύχονται τακτικά και να αυξήσουν τις υγιείς δραστηριότητές τους, όπως την ενασχόληση με τον αθλητισμό. Τονίζω, όπως και οι περισσότεροι συνάδελφοι την ηθική φύση του ανθρώπου, κατά τη διάρκεια της μυστικής Εξομολογήσεως.

- Οι πιστοί δεν είναι πειράματα. Ωστόσο, εάν διακρίνω ψυχολογικά προβλήματα στον εξομολογούμενο, τον παραπέμπω σε κάποιους ψυχολόγους ή ψυχιάτρους με τους οποίους συνεργάζομαι κατά μία έννοια. Τους αμαρτήσαντες αντιμετωπίζω ως ασθενείς, οι οποίοι χρειάζονται το φάρμακό τους, που όμως δεν είναι κάτι συγκεκριμένο. Μια ορθή λύση είναι η ένταξή τους στην κοινότητα με την ανάληψη κάποιων ευθυνών. Άλλοι συνάδελφοι αναλαμβάνουν μόνοι τους να λύσουν τα προβλήματα των εξομολογούμενων, χωρίς τη συνδρομή ψυχολόγου. Πολλές φορές μάλιστα, υπερβάλλουν, τελώντας άσκοπους εξορκισμούς.
- Ποτέ δεν προδίδω κανέναν εξομολογούμενο, «καρφώνοντάς» τον στην αστυνομία.

Συνέντευξη 6^η

- Το βασικό είναι να δημιουργηθεί κλίμα εμπιστοσύνης ανάμεσα στον Πνευματικό εξομολόγο και τον εξομολογούμενο. Ο ιερέας ωφείλει να είναι πράος, ειρηνικός και δεκτικός. Συχνά μου εξομολογούνται πράξεις ποινικά κολάσιμες.
- Η μέθοδος που χρησιμοποιώ είναι η εκμαιοτική. Αφήνω τον πιστό να μιλήσει και να ανοιχτεί ελεύθερα, έχοντας πρόθεση να ακούσω τα πάντα από αυτόν και να νιώσω το βάθος της ψυχής του.
- Είμαι 40 χρόνια ιερέας, εκ των οποίων τα 35 και εξομολόγος. Έχω ακούσει πολλά, όπως φαντάζεσαι. Δεν είναι λίγες οι φορές που μου εξομολογούνται φόνους χωρίς προμελέτη και πρόσφατα ένας γιατρός μού είπε ότι εξ' αμελείας και όχι επίτηδες, άφησε κάποιον ασθενή να πεθάνει, κάνοντας κάποιο λάθος χειρισμό. Επρόκειτο, δηλαδή, για ακούσιο φόνο.
- Στόχος του εξομολόγου δεν είναι να ελέγξει τον αμαρτήσαντα χριστιανό, αλλά να τον συμβουλευσει κατάλληλα σε κάθε περίπτωση. Για απάτες ή κλοπές συμβουλεύω την αποζημίωση από τον παραβάτη, χωρίς όμως να φανεί ότι ο ίδιος διέπραξε το σχετικό αδίκημα. Πρόκειται περί ενός καταστατικού δικαιώματος του παραβάτη να επανορθώσει χωρίς να αποκαλύπτει τα στοιχεία του. Η Εκκλησία έχει τα επιτίμια, τα οποία δεν σχετίζονται με την τιμή. Συχνά λέω στους πιστούς που παρέβησαν το Νόμο να διακόσουν τη Θεία Κοινωνία για ένα διάστημα και να αποφεύγουν να εκκλησιάζονται, διότι δεν επιτρέπεται, μέχρις όταν νιώσουν «καθαροί» και πραγματικά έτοιμοι να το κάνουν. Ο τρόπος που τους το λέω φροντίζω να μην είναι απότομος. Προτρέπω αυτόν που έκλεψε και έχει μετανοήσει να στείλει με ταχυδρομική επιστολή ή κούριερ, βρίσκοντας κάποιο λόγο, τα κλοπιμαία που ανήκουν στον ζημιωθέντα. Με την αποζημίωση υπάρχει και αποκατάσταση της ισορροπίας, όταν για παράδειγμα ο παραβάτης έχοντας αναγνωρίσει το λάθος του, επαναφέρει τα περιουσιακά στοιχεία που παράνομα καταχράστηκε στον προκάτοχό τους.
Παρά ταύτα, το κέντρο βάρους των Εξομολογήσεων πέφτει στην οικογένεια και το σπίτι. Ακούω αρκετές φορές για βία στο σπίτι, ξύλο και διαζύγια.

- Η στάση του Πνευματικού απέναντι στους εξομολογούμενους εξαρτάται από το πόσο γνωρίζει και πόσο διαβάζει τις Γραφές, μιας και η προσέγγιση του κάθε προβλήματος μπορεί να πηγάζει τόσο από τους Πατέρες, όσο και από την επιστήμη. Χρειάζεται και η πίστη και η γνώση, ενώ το βασικότερο στοιχείο είναι η αγάπη. Θυμίζω πάντα σε κάθε πιστό ότι αποτελεί Εικόνα θεού και ως δημιουργημα κατ' Εικόνα Του, ωφείλει να επιστρέψει σε αρμονική κατάσταση, έχοντας αναγνωρίσει ότι έσφαλε. Δεν πρέπει να ξεχνάμε, επίσης, πως για το ίδιο γεγονός μπορεί να χρειάζεται και μια άλλου είδους αντιμετώπιση, αναλόγως το πρόσωπο και κάποιους επιπλέον παράγοντες.
- Δεν παραπέμπω τους παραβάτες να παραδοθούν ούτε και τους επιβάλλω τη γνώμη μου ως προς το τι να κάνουν. Ο σκοπός είναι να σωθεί η ψυχή του αμαρτωλού, αφού δε μπορεί να υπάρχει αποκατάσταση για κάτι το σοβαρό, μιας και ο σκοτωμένος για παράδειγμα, δε μπορεί να γυρίσει πίσω. Το ενδιαφέρον σε τέτοιες περιπτώσεις, που απαιτούν ειδικό χειρισμό, είναι να μετανοήσει και να κλάψει αληθινά γι' αυτό που έκανε. Πάντα, βέβαια, τηρώ το απόρρητο της Εξομολογήσεως.

Συνέντευξη 7^η

- Δε μου έχουν τύχει πράξεις οι οποίες διώκονται ποινικά στις Εξομολογήσεις προς εμένα μέχρι στιγμής. Άλλωστε, εδώ είναι μια ήσυχη περιοχή. Μετά το περσινό πλήγμα για την Εκκλησία με την υπόθεση «Βαβύλη» και τις παραπλήσιες, αρκετοί έπαψαν να εξομολογούνται. Μόνο κάτι ηλικιωμένοι μου λένε απλές περιπτώσεις.
- Πάντως στη Μητρόπολη ο ιερέας έδωσε διαολοστέλλοντας ένα ναρκομανή, που ήρθε να ζητήσει έλεος και βοήθεια.

Πριν φύγουμε, ο πολύ συνεργάσιμος ετούτος κληρικός μας πρότεινε να σημειώσουμε Εκκλησίες και έμπειρους Πνευματικούς, οι οποίοι θα μπορούσαν να μας βοηθήσουν στην παρούσα έρευνα.

Συνέντευξη 8^η

- Καταρχάς, θέλω να ξέρεις ότι ο Θεός αγαπά τον αμαρτωλό, αλλά μισεί την αμαρτία. Περιπτώσεις ναρκωτικών συνήθως μού τυχαίνουν. Δεκάδες ναρκομανείς ζητιανεύουν, παλεύουν και έρχονται σ' εμάς για συμβουλές και βοήθεια. Προσωπικά, ποτέ δεν κατηγορώ αυτά τα νεαρά παιδιά και δεν ασκώ κριτική σ' αυτά. Αντιθέτως, με παραδείγματα προσπαθώ να τα νουθετήσω. Ο συνάδελφος π. Γρηγόριος ασχολείται πολύ με το πρόβλημα των ναρκωτικών και προωθεί λύσεις, όπως κάποιες Μονές στο Αγ. Όρος, στις οποίες λειτουργούν κέντρα αποτοξίνωσης. Οι νέοι χρειάζονται ζωντανά παραδείγματα και να πιστεύουν ότι όλα είναι ελεύθερα στη ζωή. Η ηθική παίζει σημαντικό ρόλο στη ζωή ενός πιστού, ωστόσο είναι κάτι το ανούσιο για τον ανήθικο άνθρωπο. Η Πολιτεία φταίει για τα προβλήματα όπως τα ναρκωτικά και οι εκτρώσεις. Δεν επιτρέπεται να παραμένει αδρανής. Και οι καθηγητές, επίσης, δεν ασχολούνται με τους μαθητές τους, οι οποίοι χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής, λόγω της εφηβείας και των ορμονών τους. Θυμάμαι έναν μαθητή από διαζευγμένους γονείς, τον οποίον οι δάσκαλοί του τον είχαν αφήσει στο περιθώριο, αποβάλλοντάς τον τακτικά. Ο

νέος αυτός είχε τάσεις για αυτοκτονία, ωστόσο, εδώ τον στηρίξαμε με αποτέλεσμα να σωθεί. Και οι νέοι ωφείλουν να είναι κοντά στην Εκκλησία, η οποία είναι το λιμάνι που αράζει το καράβι γι' αυτούς.

- Για τη Σωτηρία χρειάζεται η Φώτιση του Θεού και ο αμαρτωλός, όμως, από την πλευρά του ωφείλει να κλάψει και να μετανοήσει.
- Δε λέμε, βέβαια, σε κάποιον να πάει σε συγκεκριμένο γιατρό, παρά μόνο σε σπάνιες περιπτώσεις. Ο δικός μας, πάντως, ρόλος διαφέρει από του γιατρού.
- Πιστεύω πως κάποιος που έχει σχέση δίχως γάμο ζει στην παρανομία, κι αν κανείς υποπέσει σε πράξη αμαρτωλή, εμείς καλούμαστε να τον απαγκιστρώσουμε από αυτή, αφού η ψυχή μετράει και αυτή δεν αλλοιώνεται εύκολα. Άλλωστε, ο Θεός έχει συγχωρέσει φονιάδες, κλέφτες και πόρνες.

Συνέντευξη 9^η

Ο ιερέας της ένατης συνέντευξης ήταν μία πολύ ενδιαφέρουσα προσωπικότητα. Μας είδε να τον επιζητούμε, μας προσκάλεσε στο παρεκκλήσι, μας κέρασε κάτι και παρά την καχυποψία και τη δυσπιστία απέναντι στον υποφαινόμενο, την οποία παραδέχτηκε κατά τη διάρκεια της συνομιλίας μας, μας έκανε και κάποιο συμβολικό δώρο στο τέλος, μας τίμησε με κοσμητικά επίθετα, ενώ με τα σοφά γνωμικά του μας βοήθησε πολύ ως προς το έργο μας. Επιζητούσε με έντονο ενδιαφέρον να μάθει την οικογενειακή κατάσταση του γράφοντα και να τον ψυχολογήσει, αναζητώντας τα πραγματικά του κίνητρα και τους παράγοντες οι οποίοι διαμόρφωσαν τον χαρακτήρα του.

- Θα χαρώ να κάνουμε μια ακαδημαϊκή συζήτηση. Ναι, μου συμβαίνει να εξομολογούνται πράξεις που διώκονται ποινικά. Το θέμα είναι η αναζήτηση των αιτιών της αμαρτίας. Τώρα, σχετικά με το Μυστήριο της Εξομολογήσεως, αυτό έχει να κάνει και με θέμα συνείδησης. Άλλωστε ο Θεός τους δέχεται όλους, επομένως και κλέφτες και φονιάδες.
- Αν θες, μη μου λες τις γνώμες άλλων ιερέων για το θέμα. Το βασικό, πάντως είναι να καταφέρει ο ιερέας να κερδίσει την εμπιστοσύνη του εξομολογούμενου, αφού γενικά υπάρχει καχυποψία και δυσπιστία στον κόσμο. Πολλά έχουν γίνει, γι' αυτό ο πιστός πρέπει να νιώθει ότι δεν θα τον προδώσεις και ότι δεν θα απειλήσεις τη ζωή του.
- Είμαι παπάς από τα 45 μου. Επειδή δεν έχω μεγάλη μόρφωση με θεωρούσαν οι άλλοι συνάδελφοι έναν αμόρφωτο που απλά τα έλεγα ωραία, υποβαθμίζοντάς με. Παλαιότερα έφθανα στο σημείο να δακρύζω και για ένα διάστημα δε με άφηναν να εξομολογώ. Κατά μία έννοια, πάντως, η κοινή γνώμη αλλοιώνεται από τα κανάλια. Η Εκκλησία δέχεται πλήγμα από τα ΜΜΕ.
- «Αν σκοτώνεις αμέτρητους είσαι θεός, αν σκοτώνεις πολλούς είσαι βασιλιάς, αν σκοτώνεις έναν είσαι δολοφόνος». Μου έχουν τύχει περιστατικά, απλά δε θέλω να τα αναφέρω. Μου έχει τύχει κάτι σοβαρό. Ναι, θυμάμαι και κάτι χειρότερο από αυτό, είμαι όμως σε δύσκολη θέση να το πω. Πάντως, είχα βρει και κάποιον γνωστό στη φυλακή για να εξομολογήσω.
- Δε μου συμβαίνουν συχνά τέτοια ή ανά τακτά χρονικά διαστήματα. Σπανίως ή περιοδικά θα έλεγα.
- Συχνά είναι τα προσωπικά πάθη που μου εξομολογούνται, όπως η μοιχεία, η ομοφυλοφιλία, ο αυνανισμός. Εννοείται πως και τα ναρκωτικά είναι αμαρτία γι' αυτό και προτείνω αποτοξίνωση στους εθισμένους που μου το εξομολογούνται.

Τα ναρκωτικά είναι ουσίες του δαίμονα που θολώνουν το μυαλό, όπως άλλωστε και το τσιγάρο. Είμαι κατά και σε αυτό.

Στους κλέφτες προτείνω επιστροφή των κλοπιμαίων. Θυμάμαι κάποιον που είχε εμμονή στο να μαζεύει ρολόγια. Οι κλεπτομανείς διαφέρουν γενικά από τους αγάριστους, οι οποίοι κυριεύονται από τον διάβολο και εξαιτίας της πλεονεξίας τους αναζητούν όλο και περισσότερα υλικά αγαθά. Αυτά τα θέλουν μόνο για τον εαυτό τους, χωρίς να ενδιαφέρονται για τον συνάνθρωπο. Ενίοτε, ως επιτίμιο επιβάλλω τη διακοπή από τη Θ. Κοινωνία. Κάποιες φορές, μάλιστα, το επιτίμιο είναι μεγάλο και ασήκωτο ακόμα και για πράξεις που δε διώκονται ποινικά.

- Προσωπικά, ξεκινάω με προσευχή την Εξομολόγηση, χωρίς αυτή να γίνεται κουραστική. Έπειτα ακούω. Δεν είμαι παράλογος ως προς τις απαιτήσεις μου από τους εξομολογούμενους και λειτουργώ με τη Θεία Χάρη. Δε θεωρώ τον εαυτό μου ψυχολόγο ή ψυχίατρο, αλλά κάτι το διαφορετικό. Θα τους παρέπεμπα, όμως σε κάποιον ψυχολόγο αν η κατάσταση το απαιτούσε. Όχι πάντως και στο να παραδοθούν σε τμήματα αστυνομικά. Αυτό είναι δικό τους θέμα. Άλλωστε, άλλοι αντέχουν και διορθώνονται, ενώ άλλοι μετά από επιπλήξεις εγκαταλείπουν τις προσπάθειές τους.
- Πολλοί θεωρούν ότι ο παραβάτης είναι υπεύθυνος για την παρέκκλιση. Ξεχνούν, όμως, ότι ασκείται πίεση σε αυτούς και ότι η ίδια η κοινωνία αρκετές φορές τους οδηγεί στην παρέκκλιση, καθώς κανείς δεν την κατηγορεί. Από εκεί και πέρα, η αντιμετώπιση του εξομολογούμενου είναι θέμα του κάθε ιερέα και εξαρτάται από την ιδιοσυγκρασία του. Βάση των δικών τους βιωμάτων κρίνουν πολλές φορές. Ωφείλουν να έχουν ήθος οι ιερείς, ωστόσο πολλοί δεν είναι κατάλληλοι και δείχνουν ανικανότητα στο να εξομολογούν. Καλά θα κάνεις να θυμάσαι αυτό: «Τα προσωπικά τους πάθη και σφάλματα δε μειώνουν καθόλου το Μυστήριο της Εξομολογήσεως».

Συνέντευξη 10^η

Σε ένα πολύ όμορφο περιβάλλον γεμάτο πράσινο, στον περίβολο της εκκλησίας των κεντρικών προαστίων, έλαβε χώρο η παρακάτω ενδιαφέρουσα συνέντευξη.

- Ναι, συμβαίνει αυτό.
  - Όχι συχνά
  - Περιπτώσεις σοβαρών εγκλημάτων δεν τυχαίνουν συνήθως.
  - Σε περιπτώσεις κλεπτομανίας, αναζητούμε γιατί συμβαίνει αυτό. Συμβουλεύουμε να μην το επαναλάβει ο παραβάτης και δίνουμε βάση στην ομορφιά του να προσφέρει και του να δίνεις αντί να παίρνεις. Ορθόν είναι η επιστροφή των κλοπιμαίων (π.χ. χρήματα) χωρίς την αποκάλυψη της ταυτότητας του δράστη, αλλά και η κοινοφελής εργασία, ώστε να υπάρξει αποκατάσταση των πραγμάτων. Όταν μια κοπέλα εξομολογήθηκε ότι δεν μπορούσε να ζει χωρίς να κλέβει, της πρότεινα να επισκεφτεί ψυχολόγο, που ως ειδικός θα μπορούσε να αντιμετωπίσει το πρόβλημά της γι' αυτό το «θέλω» της. Αν θέλουν, πάντως, οι εξομολογούμενοι παραβάτες, υφίστανται ένα προαιρετικό «πνευματικό αντιστάθμισμα».
- Σε περιπτώσεις εξάρτησης από τα ναρκωτικά, προτείνω αποτοξίνωση, ώστε το άτομο να επανέλθει στη φυσιολογική του κατάσταση. Καθοδηγώ, βέβαια, για το πως θα την κάνει. Η Εκκλησία της Ελλάδος δεν έχει κέντρα αποτοξίνωσης, σε αντίθεση με την Εκκλησία της Κύπρου. Η βοήθεια που δίνει η Ενορία μας είναι το ότι κλείνει τα σχετικά ραντεβού ως μέσο για το πρόγραμμα του «OKANA». Το

πρόβλημα είναι ότι η λίστα αναμονής είναι μεγάλη (και 400 άτομα ακόμα), αλλά επίσης, αρνητικό είναι ότι άλλοι δεν προλαβαίνουν να ανταποκριθούν, ενώ υπάρχουν και ειδικές περιπτώσεις.

- Οι λύσεις της Εκκλησίας συνοψίζονται σε τρεις, σχετικά με τις ποινικά κολάσιμες πράξεις που αποκαλύπτονται. Καταρχάς, ο κληρικός πρέπει να ακούει τον εξομολογούμενο. Μεγάλο πράγμα. Ο πιστός έχει ανάγκη από πνευματική υποστήριξη, αλλά και ιατρικά πρέπει να αντιμετωπίζονται οι περιπτώσεις.
- Οι ορισμοί της ψυχής διαφέρουν στην χριστιανική διδασκαλία σε σχέση με τους ορισμούς της θύραθεν παιδείας. Η θεολογία μας στηρίζεται στην ψυχή, η οποία έχει βάθος χρόνου και δίνει νόημα στη ζωή. Υπάρχουν δε, μικρά ψυχιατρικά προγράμματα στα οποία εκπαιδεύονται πολλοί Πνευματικοί. Παραπέμπω σε κάποιους γνωστούς μου ψυχιάτρους, ορισμένες φορές τους πιστούς που έχουν την ανάγκη τους. Το πρόβλημα είναι όμως ο αποστιγματισμός που επιδιώκουν οι πιστοί αυτοί. Συμβαίνει να μην πηγαίνουν στις συνεδρίες και να ζητούν απλά τηλεφωνική υποστήριξη απρόσωπα.
- Τα ποσοστά δε διαφέρουν εδώ στα Β. Προάστια. Στο θέμα της ενδοοικογενειακής βίας, μια κυρία εδώ απέναντι, μεγάλη σε ηλικία, μου ομολόγησε τα προβλήματα και των δύο θυγατέρων της με τους συζύγους τους. Κάποιος είχε μια κοπέλα τρισήμισι χρόνια και τη βαρούσε τακτικά. Γενικά, βίαιες τάσεις υπάρχουν. Σχετικά με τις εκτρώσεις τώρα, μπορεί ο ιερέας να αποτρέπει το ζεύγος, ωστόσο κάποιοι δεν πείθονται. Ο τρόπος που γίνονται είναι επικριταίος για την Εκκλησία. Πολλές έρχονται μετά την έκτρωση να το πουν. Κι' όμως, ενώ το περίμεναν, δεν έλαβαν μέτρα να το αποφύγουν. Ακόμα κι αν στις μικρές κοινωνίες μια εγκυμοσύνη μπορεί να στιγματίσει τη γυναίκα, δε δίνουμε ελαφρυντικά. Πάντως, οι τρόποι δράσεως των μαιευτικών κλινικών είναι άθλιοι. Έχω μάθει για παράνομα συστήματα και μέσα, που αντί να κάνουν τις κλινικές να σφύζουν από πληρότητα, υποβαθμίζουν την ιατρική περίθαλψη.
Υπάρχουν και περιπτώσεις όπου ισχυρίζονται κάποιοι ότι οι βαριά ασθενείς κάθονται από μόνοι τους για ευθανασία. Στο δεδομένο ισχυρισμό για «λύτρωση» του ασθενούς όταν πρόκειται για μακροχρόνια ασθένεια, η διδασκαλία της Εκκλησίας έρχεται να δώσει απόλυτη αξία στη ζωή του ανθρώπου και δέχεται ότι ο Θεός αποφασίζει για το πότε αρχίζει και πότε τελειώνει μια ζωή.
- Παραπέμπω τον εγκληματία να παραδοθεί σε αστυνομικό τμήμα, ως δείγμα μετανοίας. Ένα διάστημα εξομολογούσα στις φυλακές της Κέρκυρας κυρίως τον γνωστό «Δράκο». Με σόκαρε τότε ότι οι κρατούμενοι έκαψαν τον Μητροφάνη.
- Δεν αισθάνομαι Ψυχίατρος ή Ψυχολόγος. Τη διαφορά την κάνει ο Θεός. Επειδή είναι άβυσσος η καρδιά του ανθρώπου, ο καρδιογνώμων Θεός μας κατευθύνει και δρούμε για Εκείνον όταν εξομολογούμε, βάση της ιδιαίτερης Θ. Χάριτος, η οποία λειτουργεί σωτήρια.
- Ο δολοφόνος όταν μετανοεί αληθώς είναι σαν το φορτίο του σταυρού του να γίνεται ελαφρύ, όπως το σπύρτο. Τώρα αν είναι διαταραγμένη προσωπικότητα, προσπαθούμε να αναδείξουμε μόνο τα καλά στοιχεία. Δεν επιβάλλουμε μόνο τη διακοπή από τη Θ. Κοινωνία ως επιτίμιο, αλλά και το να δώσει ο παραβάτης έργο σε κάποιο σύλλογο. Άλλωστε, αυτοί που καταλαβαίνουν τι σημαίνει Θ. Κοινωνία τηρούν κάποιους πνευματικούς κανόνες. Οι σωστές παραινέσεις προς τους Χριστιανούς θα φέρουν μεγάλες μέρες. Κάθε πιστός πρέπει να εκλαμβάνεται ως ξεχωριστή προσωπικότητα με ιδιαιτερότητες και τη δική του σφραγίδα. Συχνά προτρέπω να κρατούν νηστεία οι αμαρτήσαντες, δηλαδή «εσσαί νηστεία Παρασκευή» και να μην ξεχνούν, αλλά να θυμούνται για να μην το ξανακάνουν. Ωφείλουμε να ενισχύσουμε την πνευματική διαπαιδαγώγησή τους, ώστε να μην

εξοβελίζονται από τη Χάρη του Θεού, αλλά να κατανοήσουν με υλικά στοιχεία το σωστό δρόμο. Όλα αυτά ανήκουν στη σφαίρα του Πνευματικού, ο οποίος εντοπίζει την παρουσία της αμαρτωλότητας και χάρη στο έλεος του Θεού, καταβάλλει τον δικό του πνευματικό αγώνα. Η ταπείνωση, εκ μέρους του παραβάτη μπορεί να τον οδηγήσει προς το θείο.

Αν και παλαιότερα η Εξομολόγηση γινόταν εκφώνως, εδώ και πολλά χρόνια ο πιστός περιφρουρείται με το «απόρρητο».

Η ουσία του Μυστηρίου είναι η προσέγγιση του Πνευματικού ως ιατρός και όχι σαν νομικός. Σκοπός του είναι με «ενέσεις» να σώζει τη ζωή και όχι να τιμωρεί. Δεν πρέπει να καταβάλλεται από το άγχος της ισορροπίας με νομικό τρόπο, αλλά να ενισχύει την άποψη ότι αν πράγματι το θεός, σώζεις εαυτόν. Ο Θεός της Αγάπης δε θυμώνει με εμάς και δεν είναι δικαστής που ακούει συνεχώς μέσω του παπά μέχρι να διαπιστώσει αν ο εξομολογούμενος είναι αθώος ή όχι.

Συνέντευξη 11^η

Ένα ζεστό απόγευμα παραχωρήθηκε η κάτωθι συνέντευξη, υπό τον ήχο χαρούμενων παιδικών φωνών, από μικρούς μαθητές που έπαιζαν στο προαύλιο της Εκκλησίας.

- Ναι, εξομολογούνται.
- Πολύ συχνά ακούω για ναρκωτικά. Η αιτία είναι κυρίως το προβληματικό περιβάλλον του σπιτιού, όπου χωρισμένοι ή χωρίς αγάπη γονείς αμελούν την οικογένειά τους. Το πρόβλημα είναι κοινωνικό αλλά και ανεξέλεγκτο. Ακόμα, όμως, και παιδιά από οικογένειες που είναι σε καλή οικονομική κατάσταση, έχοντας κορεστεί απ' όλα που θέλουν και έχουν, παρουσιάζουν την περιέργεια να δοκιμάσουν.
- Αυτούς τους νέους συμβουλευούμε λέγοντας ότι τα ναρκωτικά οδηγούν στο θάνατο και όχι στη ζωή, αλλά και ότι δεν είναι κάτι που σε φέρνει σε έκσταση. Όλα αυτά γενικά τα παραδέχονται και οι ίδιοι. Προτείνω αποτοξίνωση, την οποία αν αποδεχτούν οι ίδιοι οι πάσχοντες και οι γονείς τους, οδηγούνται στα σχετικά σωματεία. Τίθεται θέμα, πάντως, γονικής έγκρισης χωρίς την οποία τα κέντρα αυτά δεν τους δέχονται. Σκοπός είναι να βοηθηθούν τα παιδιά αυτά γι' αυτό το να βρουν κάποια εργασία αποβαίνει ωφέλιμο. Θυμάμαι δύο πρόσφατες περιπτώσεις παιδιών που δέχτηκαν, βοηθήθηκαν και επανήλθαν στη ζωή. Οι χρήστες ουσιών πρέπει να αποκτούν την ιδέα ότι αν θέλουν, θα γίνουν καλά. Δε φτάνει να έρχονται που και που να μας βρίσκουν, αλλά πρέπει να περάσουν σε μια άλλη κατάσταση, κατά την οποία να εκκλησιάζονται κάθε Κυριακή και να εξομολογούνται τακτικότερα, ίσως και κάθε βδομάδα. Συνιστώ πολύ προσευχή και να μην ξαναπέσουν, πηγαίνοντας σε στέκια, όπου παρασύρονται. Εάν τα αποδεχθούν αυτά, σώζονται.
- Οι περισσότεροι έχουν πρόβλημα με κάρτες, κυρίως πιστωτικές, τις οποίες δεν έχουν να πληρώσουν. Μη μπορώντας να καταλάβουν, ως λύση προσφεύγουν στο δάνειο με το μικρότερο επιτόκιο, το οποίο λίγο-λίγο προσπαθούν να καλύψουν στην τράπεζα. Τότε, ενδέχεται να χάσουν τελείως τον έλεγχο και να χρωστούν πολλά εκατομμύρια. Άλλοι από αυτούς, κοντεύουν να τρελαθούν, άλλοι οδηγούνται στην αυτοκτονία ή στη φυλακή, άλλοι βάζουν υποθήκη τα σπίτια τους κ.τ.λ. Κάποιοι μακροπρόθεσμα καλύπτουν μέρος των χρημάτων προς την τράπεζα, αλλά και πάλι υπάρχουν οι τόκοι και ποσοστό στους τόκους, το οποίο

δεν αφαιρείται από το κεφάλαιο. Ρόλος του ιερέα είναι εδώ να ελέγχει τα έσοδα και τις καταθέσεις του εξομολογούμενου κατά το Ιερό αυτό Μυστήριο.

- Έχω και περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας. Γυναίκες εξομολογούνται ότι τις χτυπούν οι άνδρες τους. Θεωρώ πως πριν και όχι αφού παντρευτούν θα έπρεπε να κάνουν πιο σωστές επιλογές. Ο χωρισμός δεν είναι μια λύση, την οποία προτείνω, ιδιαίτερα αν υπάρχουν παιδιά στην οικογένεια. Παρ' όλα αυτά αν κάποιες γυναίκες υποφέρουν και έχουν την οικονομική δυνατότητα να σταθούν, τους λέω να φύγουν από τον άνδρα τους.
- Δε συναντώ περιπτώσεις κλεπτομανίας αλλά μεμονωμένες κλοπές, όπως περιστασιακά σε σούπερ-μάρκετ. Οι παραβάτες ομολογούν την ενοχή τους κι' εγώ τους προτείνω αποκατάσταση για τι πράξεις τους με άμεση επιστροφή των κλοπιμαίων. Αν η πράξη τους έχει συμβεί παλιά και δε θυμούνται, συμβουλεύω να την καλύψουν με ελεημοσύνη στους φτωχούς.
- Σε περιπτώσεις πρόληψης εκτρώσεων δίνω βάρος στο ότι τα σχηματισθέντα βρέφη είναι υπέρξεις και καρπός αγάπης, συνεπώς δεν πρέπει να τα σκοτώνεις, έστω και εάν η φάση στην οποία βρίσκονται είναι πρόιμη. Βέβαια, αν είναι καρπός βιασμού ένα βρέφος, το θέμα αλλάζει. Θυμάμαι πως μου έχει τύχει μία τέτοια περίπτωση.
- Ως επιτίμιο επιβάλλω μετάνοιες και νηστεία, όχι όμως διακοπή από τη Θ. Κοινωνία, μόνο αν η ποινικά κολάσιμη πράξη είναι βαριά, συστηματική και επαναλαμβανόμενη. Για τα ηθικά θέματα, τώρα, υπάρχουν και σχετικοί κανόνες της Εκκλησίας.
- Μόνο αν δω ψυχολογικά προβλήματα στον εξομολογούμενο τον παραπέμω σε κάποιο ψυχολόγο. Στις βαριά προβληματικές ψυχολογικές καταστάσεις, τα πάσχοντα άτομα δεν αποδέχονται την υποστήριξή μας. Αρνούνται την αγάπη μέσα στην Εκκλησία, θεωρώντας την φορτική, χωρίς να δέχονται να ακολουθήσουν κάποια αγωγή.
Θυμάμαι χαρακτηριστικά μια γυναίκα που μου παραπονιόταν που έφυγε ο άνδρας της και ήθελε να τον έφερνα πίσω με κάποιο τρόπο. Στην οικογένειά της δεν την άντεχαν πια, τη δίωξε ποινικά κάποιος εισαγγελέας, όμως μετά βγήκε έξω αυτή. Τελικά απεδείχθη, ότι ήθελαν να τη βγάλουν τρελή κάποιοι συγγενείς για να κληρονομήσουν τη μεγάλη περιουσία της, απαλλάσσοντάς την από την ευθύνη διαχείρισης αυτής. Αν η Αστυνομία ή ο εισαγγελέας δεν αναλάμβαναν την ευθύνη, ήταν βέβαιο ότι με αγωγή πλήρη θα γινόταν καλά.
Ένα άλλο περιστατικό ήταν όταν μια νοσοκόμα αγάπησε γιατρό που ήταν ήδη παντρεμένος, αλλά και αυτός εκείνη. Η γυναίκα σύντομα παρουσίασε τάσεις φυγής αφού πίστευε ότι ο γιατρός την καταδίωκε όπου κι αν ήταν. Μετά από συνεννόησή μου, εισήχθη στη Μονή Πετράκη κι' έτσι σώθηκε.
- Ο Πνευματικός δεν είναι Ψυχολόγος, ούτε έχει και ρόλο Ψυχιάτρου. Ο κληρικός δεν έχει δύο ιδιότητες.
- Μια φορά ήρθε σε μένα με τη μάνα της μια νεαρή φοιτήτρια νορμάλ. Η μάνα θεωρούσε ότι η κόρη της ήταν σε άσχημη κατάσταση, ως καταθλιπτική, γι' αυτό και ένας παπάς της διάβαζε εξορκισμούς. Όμως όπως διαπίστωσα δεν είχε το δαίμονα μέσα της, αφού σε αυτή την περίπτωση οι πράγματι δαιμονισμένοι γίνονται έξω φρενών, όταν τους διαβάσεις. Άλλωστε, και ο Αρχιεπίσκοπος έδωσε εντολή να μη διαβάζουν εύκολα εξορκισμούς οι ιερείς.
- Παλαιότερα, ήρθε και με βρήκε μία πόρνη ημέρα Μ. Παρασκευή. Συγκεκριμένα, ήταν ένας άνδρας που άλλαξε φύλο και έγινε γυναίκα. Βρισκόταν σε άσχημη κατάσταση και η προσωπικότητά της κλονιζόταν μέσα της. Όντας δαχτυλοδειχτούμενη, ικανοποιούσε τα βίτσια ανήθικων ανθρώπων. Η

αντρογυναίκα αυτή έκλαιγε συγκλονισμένη μετά την Αποκαθήλωση, την οποία είχε παρακολουθήσει. Η Σταυρική Θησεία της είχε κάνει μεγάλη εντύπωση. Αφού τη συμβούλεψα, της πρότεινα να ξεκουραστεί, διότι το είχε ανάγκη. Καθώς συνέχισε να έρχεται σταδιακά κάποιες φορές, μου είπε πως έκοψε την πορνεία κι' εγώ δεν της υπενθύμιζα την πρότερη κατάστασή της, από λεπτότητα και καλό τρόπο.

- Η Εκκλησία έχει αγάπη, όπως και ο Χριστός είναι Αγάπη. Δε βάζει, λοιπόν, τιμωρίες, αλλά το επιτίμιο είναι μέσον για να συναιτισθεί ο αμαρτωλός για κάποιο σοβαρό σφάλμα του και να μην πράξει άλλο πια. Έτσι, το επιτίμιο αποβαίνει εποικοδομητικό. Η Εξομολόγηση δεν είναι απλά μια απαραίτητη προϋπόθεση για τη συμμετοχή στη Θ. Κοινωνία. Μέσω της Εξομολόγησης δημιουργείται η αίσθηση ότι πράγματι έσφαλαν οι παραβάτες, έχοντας τύψεις για τις αμαρτίες τους, και επιζητώντας να καθαρίσουν την ψυχή τους όπως το σώμα τους που πλένεται. Ο Πνευματικός δεν είναι παντογνώστης, κάτι που υπενθυμίζεται τακτικά και από τους πιο έμπειρους συναδέλφους.

Συνέντευξη 12^η

- Κάποιες φορές συμβαίνει, πάντως δεν υπάρχουν στοιχεία και σχετικές έρευνες.
- Δεν είναι κάτι σύνηθες. Δεν ξέρω. Μάλλον ασυνήθιστο θα έλεγα. Τόσα χρόνια στη δουλειά μου δεν μου έχουν τύχει πολλές περιπτώσεις αξιόποινων πράξεων.
- Οι συμβουλές ποικίλλουν. Συνήθως προτείνω επανόρθωση, κυρίως αν πρόκειται για κλοπή χρημάτων ή άλλου είδους. Επίσης, ζητώ να δει ο ασθενής την πράξη του από πνευματική σκοπιά και να μετανοήσει.
- Συχνά ναρκωτικά τυχαίνουν. Τα πιο συνήθη περιστατικά θα έλεγα, επίσης, υπάρχει και έντονη ενδοοικογενειακή βία, την οποία παραδέχονται πολλοί. Όταν ζητούν τη βοήθειά μου, απαντώ παραινετικά. Ενδέχεται να καλέσω και το άλλο μέλος του ζευγαριού, αν κρίνω ότι είναι απαραίτητο. Για παιδιά παραβατικά οι ευθύνες βαραίνουν τους γονείς, που είτε λείπουν πολλές ώρες από το σπίτι, π.χ. λόγω εργασίας ή και τα δύο μέλη του ζεύγους είναι ψυχασθενικοί.
- Εξαρτάται αν θα τους παρέπεμπα σε Ψυχίατρο. Μάλλον, θα ήταν περιττό. Ως κληρικός, εγώ ο ίδιος δε θα τους παρέπεμπα σε αστυνομικό τμήμα. Βέβαια, αν ήταν κάτι το σοβαρό, πιθανόν να τους προέτρεπα. Μόνο για κάτι βαρέως ποινικά κολάσιμο.
- Ορθή λύση για μένα είναι η στενή ποιμαντική εργασία κατ' εξακολούθησιν. Με την έντονη διδαχή μου προβάλλω το κουράγιο για ζωή. Η αλλαγή στον χαρακτήρα του νοσούντος δεν είναι έργο της Ψυχιατρικής, αφού η υγιής θρησκευτικότητα δεν εξαρτάται από ψυχιατρική βοήθεια πάσης φύσεως. Στο πλαίσιο της προληπτικής δράσης σε θέματα ψυχικής υγείας τόσο ο ποιμαντικός, όσο και ο ψυχιατρικός λόγος συμβάλλουν. Τελικά, ακόμα και ένας ψυχολόγος θρησκευόμενος, ίσως ανακεφαλαίωνε κάπως έτσι.

Συνέντευξη 13^η

Ο επόμενος κληρικός, μόλις κατάλαβε ότι δεν θέλουμε να εξομολογηθούμε έβγαλε το πετραχήλι του. Περίπου 45 λεπτά μετά μας ρώτησε αν μας καθυστερούσε ή μας κούραζε με τα λεγόμενά του. Λίγο πιο πριν είχε τελειώσει μια Βάπτιση σε πολύ στενό κύκλο. Στην Εκκλησία αυτή υπήρχε κι ακόμα ένας συνωνόματος κληρικός και για τον οποίο είχαμε αρχικά προσθέσει.

- Ναι, βέβαια συμβαίνει αυτό.
- Ούτε πολύ σπάνια, ούτε πολύ τακτικά
- Από πολύ μικρή κιόλας ηλικία, κάποια παιδιά μου λένε για μπάφο (χασίς). Θα σου πω τώρα και κάτι που δε νομίζω να το ξέρεις. Υπάρχει μια ομάδα ή σέκτα, η οποία τάχα βοηθά στην αποτοξίνωση των χρηστών. Ονομάζεται: «Ναρκοτική ανώνυμη» και παιδιά ενθαρρύνονται να μπουν εκεί από ανθρώπους της. Οι ίδιοι συμβουλεύουν τους νεαρούς χρήστες να μην επεμβαίνουν σε τσακωμούς των γονέων τους. Τα παιδιά προέρχονται, κυρίως, από διαλυμένες οικογένειες και εξαρτώνται από μαλακά μεν, ναρκωτικά δε, με μερικά από αυτά να μην προχωρούν ποτέ στα χοντρά. Συχνά και κάποιος από τους γονείς είναι εξαρτημένος, δείχνοντας την εικόνα του «ζαβλακωμένου» στα παιδιά του. Η σέκτα αυτή κατευθύνεται από το εξωτερικό και συνδέεται με τη «θεοσοφία» ή άλλα σχετικά. Μότο της είναι το εξής: «Είσαι πάντα ναρκωμανής σε αποχή». Προωθεί το «διαλογισμό» και ακόμα και για έναν πρώην τοξικομανή που δεν έχει πάρει κάποια τέτοια ουσία ακόμα και για δέκα χρόνια, μπορεί πάντα άνθρωποι της σέκτας να' ρχόνται και να τον βρίσκουν. Εξαπλώνεται σαν γλίτσα και μέσα σε ενορίες, με τους ανθρώπους της να μην ξεκολλάνε. Τηρούν 12 βήματα- παραδόσεις κι' επιβάλλουν στο χρήστη να έχει σύμβουλο, αφού η πορεία του είναι ήδη γραμμένη. Προκαλούν λοιπόν, ψυχοεξάρτηση, άλλου είδους εξάρτηση, δηλαδή απ' τα ναρκωτικά.

Υπάρχουν ωστόσο άλλες ορθές ομάδες για απεξάρτηση και επανένταξη στην κοινωνία, που βοηθούν το παιδί να βρει τον τρόπο του. Η Διακονία συνεπάγεται με την ύπαρξη Πνευματικού. Άλλες πάλι ομάδες χρησιμοποιούν μεθόδους της Ψυχολογίας. Αν και υπάρχουν λύσεις γενικά, η Εκκλησία προτείνει τη δικιά της, φροντίζοντας να απενοχοποιήσει τον χρήστη και να του βγάλει η ίδια μέχρι και το πρόγραμμα. Από την άλλη πλευρά, υπάρχουν και οι σκληρές αμερικάνικες μέθοδοι, όπου το παιδί διώχνεται από το σπίτι του, αφού έχει υποπέσει στην αξιόποινη πράξη της χρήσης ουσιών.

- Τυχαίνουν και κάποιες περιπτώσεις κλεπτομανίας.
- Στα δύο τρίτα των εξομολογήσεων περνάω την ιδέα ότι εύκολα ο παραβάτης μπορεί να γίνει καλά, χωρίς να εμμένω σε φορμαλισμό. Κάποιοι πιστοί προέρχονται από χαμηλή τάξη και έχουν ιδέες και εμμονές, για παράδειγμα το ότι έχουν μεγάλη μύτη ή ότι δε σφίγγουν καλά τη βρύση στο σπίτι τους τα βράδια. Τα ψυχολογικά προβλήματα ξεπερνιούνται με τη βοήθεια του Θεού. Παραπέμπω σε Ψυχιάτρους όταν βλέπω ότι υπάρχει οργανικό πρόβλημα. Μου έχουν τύχει πολλές περιπτώσεις σχιζοφρένειας, όπου έχω πει στους πάσχοντες και πήγαν σε Ψυχίατρο. Και περιστατικά κατάθλιψης υπάρχουν, όπου ο πάσχων δεν τρώει και κάθεται να πεθάνει. Ως οικογενειακός σύμβουλος εξομολογώ και ηλικιωμένους. Το Μυστήριο της Εξομολόγησης δεν έχει να κάνει με Κοινωνιολόγους και Παιδοψυχολόγους. Κάποιοι γονείς στέλνουν τα δικά τους σωστά σε τέτοιους επιστήμονες, αφού παρουσιάζουν περίεργη συμπεριφορά, όπως το να τραβούν τα μαλλιά τους. Για τις ενοχές τους οι άνθρωποι δεν πρέπει να απευθύνονται σε Ψυχολόγους. Εξάλλου, ψυχομετρικά τεστ δείχνουν ότι δεν έχουν τίποτα αυτοί σε

τέτοιες περιπτώσεις. Υπάρχει διαφορά ανάμεσα σε Ψυχίατρο και σε Ψυχολόγο. Δεν έχουν καμία σχέση, μέχρι και τα φάρμακα που χρησιμοποιούν διαφέρουν. Κάποιοι παπάδες- Ψυχολόγοι χρησιμοποιούν και «μπακαλιστικές» μεθόδους, όπως την καταγραφή των ονείρων από την πλευρά των πιστών. Η Ψυχολογία απενοχοποιεί τον άνθρωπο, ο οποίος με υπομονή ξεπερνά τις αδυναμίες του και ελπίζει ότι ο Θεός θα τον συγχωρήσει. Αν πάλι δε σου κάθεται μία συμβουλή, πήγαινε με μία άλλη. Άλλοι μελαγχολούν και περιμένουν τον Ψυχολόγο ή τον Πνευματικό να τους φέρει το ταίρι τους. Άλλοι έχουν ομοφυλοφιλικές τάσεις και δυστυχούν, έχοντας χάσει το δρόμο τους. Η Χάρη όμως του Θεού έχει μεγάλη δύναμη. Η Εξομολόγηση, ωστόσο, δεν απεμπολεί το βαράκι του ψυχασθενούς, με την προσέγγιση του ιερέα να ποικίλλει.

Κάποτε, ένας ψυχικά άρρωστος νόμιζε ότι διέπλεε ταξίδι, ενώ ένας άλλος νόμιζε ότι ήταν ο Πρόεδρος της δημοκρατίας.

- Όσον αφορά στα οικογενειακά, πολλές φορές τα πράγματα είναι απλά και ο Πνευματικός δε χρειάζεται να δώσει κάποια υπερκόσμια λύση. Κάποια φρικιά δεν ακούν τίποτα, αφού δε βρέθηκε κάποιος ιερέας να τους πει για το Θεό. Οι συμβουλές σε τέτοιες εξειδικευμένες περιπτώσεις πρέπει να αναλογούν με αυτά που μπορεί να σηκώσει ο καθένας. Ενίοτε, παιδιά τσαντίζονται, αν για παράδειγμα τους επιβάλλω διακοπή από τη Θ. Κοινωνία για δύο χρόνια. Τους λέω πράγματα και δεν τα κάνουν. Ίσως επειδή νομίζουν ότι δεν καταλαβαίνω, να τρομάζουν λίγο. Τα παιδιά παραβάτες κυριεύονται από σκληροκαρδία όταν τα παιδικά τους χρόνια είναι όλο τρόμο, δυσκολία και αγώνες. Σε αυτά τα παιδιά προτείνω να είναι κοντά στην Εκκλησία, να προσεύχονται, να νηστεύουν ανάλογα με τις δυνατότητές τους και να εκκλησιάζονται, δηλαδή να ξανάρχονται. Εμείς οι Ιερείς παίρνουμε δύναμη από το Μυστήριο, χωρίς να υπάρχει καιρός για άλλη εξάρτηση. Θέλουμε οι πιστοί να βλέπουν κι' αυτοί το κάτι διαφορετικό.
- Συνήθως δε μου εξομολογούνται κάτι βαρύ. Μια φορά, θυμάμαι, μου έτυχε μια περίπτωση φόνου από τροχαίο ατύχημα. Ήταν συγκλονιστικό, χρειαζόταν μια αυθεντική συμβουλή από τον Πνευματικό. Με τη βοήθεια της Θείας Χάριτος σαν να έγιναν «μάγια» και από σκυθρωπός που ήταν, άρχισε να κλαίει με ειλικρινή Μετάνοια, χωρίς να χρειάζεται τη λύπηση των άλλων.
- Δεν έχω σχέση με ψυχολόγους- ψυχιάτρους. Ποτέ δεν ένιωσα ικανός για μια τέτοια προσέγγιση. Έχω, ωστόσο, σώσει ζωές και οικογένειες που δε χάθηκαν, ενώ παράλληλα έμαθαν από τα λάθη τους. Δεν εκτελώ κάποιου είδους «εργασία» όταν εξομολογώ, αλλά επιδιώκω τη Φώτιση στην ψυχή και τη μεταφορά αυτής και στο συνάνθρωπο. Τώρα για το άλλο, θα παρέπεμπα για κάτι σοβαρό τον παραβάτη σε αστυνομικό τμήμα, εφόσον κινδύνευε και η ζωή κάποιου συνανθρώπου. Η Εκκλησία δεν κρίνει με εξώδικο και «μηνύσεις». Οι παραβάτες δεν πρέπει να νιώθουν απροστάτευτοι. Κάποιοι άλλοι εγκαταλείπονται αφού πράττουν ό,τι πράττουν κι' αφού εκτίσουν την ποινή τους, χωρίς να έχουν ούτε να φάνε. Το 13χρονο παιδί, πάλι δεν πρέπει να «βαφτίζεται» σαν μεγάλος. Η Εκκλησία πρέπει να επικαλείται και τον «Καίσαρα», τηρώντας το ρητό: «Τα του Καίσαρος τω Καίσαρι». Έχω βοηθήσει και σε δικαστήρια για την αποτροπή μεγαλύτερης ποινής και την επίτευξη μιας πιο ήπιας. Ο θεϊκός παράγοντας διαφέρει εδώ. Δεν θέλουμε να καταφέρουμε με τα διακονήματα και τη θεολογία να γίνουμε δικηγόροι. Σίγουρα, όλοι οι «μπάτσοι» δεν είναι κακοί. Η Πολιτεία δεν αποτελείται μόνο από «μπράβους». Σε δύο περιπτώσεις έστειλα εγκληματίες στο τμήμα δείχνοντας εμπιστοσύνη στις Αρχές.

Ωστόσο ποτέ δεν τους καταδίδω στις Αρχές. Δε θα γλίτωναν έτσι. Αναζητώ μια πνευματική και πρακτική λύση. Νουθετώ να' ρθουν κοντά στο Θεό κι' εφόσον το

κάνουν έχουν καταλάβει. Και μόνοι τους, άλλωστε, μπορεί να σωθούν μετά από το έναυσμα.

- Ο συνάδελφος, π. Πορφύριος πρόβλεπε μέχρι και προβλήματα υγείας. Οι ιερείς δε χρειάζεται να λένε πολλά και απλά να «σκουντάνε» τους πιστούς, χωρίς να τους εγκλωβίζουν.

Επίσης δεν πρέπει να κολλούν σε λεπτομέρειες και συναισθήματα, χάνοντας το νόημα. Οι Πνευματικοί παλιά ήταν πιο αυστηροί. Η αμαρτία είναι κάτι κοινό και χρειάζεται καθημερινό αγώνα.

Συνέντευξη 14^η

Ο ιερέας της παρακάτω συνέντευξης, πέραν του ότι ήταν πολύ δραστήριος και επιτελούσε κοινωνικό έργο, ήταν και Νομικός επίσης, γεγονός που διαπιστώσαμε από τους όρους που χρησιμοποιούσε κατά τη διάρκεια της συνομιλίας μας, αλλά και με σημαντικές ιατρικές γνώσεις. Λίγο πριν ξεκινήσουμε αρνήθηκε με ωραίο τρόπο να παράσχει οικονομική βοήθεια για ακόμα μια φορά σε νεαρό χρήστη ναρκωτικών ουσιών, ο οποίος τον εκλιπαρούσε κι' άφησε να εννοηθεί ότι θα έπρεπε τότε να πήγαινε να έκλεβε για να έβγαζε δήθεν κάποια «εισιτήρια» τρένου.

- Όπως μπορείς να φανταστείς, υπάρχουν τέτοια περιστατικά
- Γενικά, συμβαίνουν σχετικά συχνά.
- Τα κίνητρα ενός ναρκωμανή παραβατικού ενδέχεται να ποικίλλουν. Κάποιοι πιστεύουν πως κάνουν αισθητή την παρουσία τους και βρίσκουν διέξοδο επικοινωνίας μέσω της χρήσης ουσιών. Σε αυτές τις περιπτώσεις ο ιερέας ωφείλει να δώσει επικοινωνιακές συμβουλές στον χρήστη, κάνοντάς τον ν' αντιληφθεί τη συναίσθηση της παράβασής του. Στόχος πρέπει να είναι να υπάρξει λύτρωση, καταφύγιο κι αποκατάσταση, ώστε να ξεφύγει ο παραβατικός ξεπερνώντας τους φόβους του. Η αναζήτηση των αιτιών και ο παρηγορητικός λόγος μπορούν να πετύχουν τη συμφιλίωση με τον εαυτό του.

Δεν αρέσκομαι όμως μόνο στο να υπαγορεύω πράγματα δίνοντας συμβουλές. Ο παραβατικός χρειάζεται ένα υποστηρικτικό περιβάλλον και τη συνεχή παρουσία ενός υγιούς χώρου. Η ειδοποίηση είναι δέον να γίνεται από μικρή ηλικία. Συνεπώς και τα παιδιά πρέπει να εξομολογούνται, χωρίς να χρειάζεται να περάσουν κάποια ενδιάμεση φάση.

Στη ζωή όλα τα δεινά που συμβαίνουν και μας εξομολογούνται είναι απόρροια της διάσπασης της σχέσεως των ανθρώπων με το Θεό. Κατά την Εξομολόγηση, εμείς μπαίνουμε στη μέση ως μεσολαβητές.

- Ποινικές εκρήξεις συμβαίνουν, συχνά, ωστόσο λίγες περιπτώσεις που να άπτονται της Ποινικής Δικαιοσύνης φθάνουν σε Εξομολόγηση. Τα αμέτρητα τροχαία που συμβαίνουν είναι σοβαρότατο πρόβλημα με βαρύτερες συνέπειες, για το οποίο η Πολιτεία πρέπει να λάβει μέτρα, μέσω του Νόμου ή των σωφρονιστηρίων. Πάντως η συζήτηση πιστού και ιερέα δεν έχει σωφρονιστικό χαρακτήρα με την στενή έννοια. Για έκτρωση, τώρα, μας λένε συχνά, ακόμα και μεγάλα πρόσωπα, διότι δεν αποτελεί έγκλημα σύμφωνα με τον Π.Κ. Ωστόσο, δεν είναι κάτι το υγιές, αν και δεν είναι όσο επικίνδυνο ήταν για παράδειγμα πριν 20 χρόνια, όπου η τεχνολογία δεν είχε προοδεύσει τόσο. Φαινόμενα εκτρώσεων φέρνουν πόνο στην ψυχή, η οποία χρειάζεται λύτρωση.

Ως προς το θέμα των εξαρτησιογενων ουσιών, δεν το ομολογούμε συνήθως, αλλά μέσω της επαιτείας τους, το αντιλαμβανόμαστε. Περίπου 20 περιστατικά μόνο

μου συνέβησαν που το ομολόγησαν ευθέως, ποσοστό γύρω στο 5%. Οι χρήστες θέλουν τη δόση τους για να συντηρηθούν και αυτό γίνεται συνεχώς. Ο ιερέας ενδέχεται να έλθει σε δίλημμα ως προς τη Συμβουλευτική. Προσωπικά, προτείνω αποτοξίνωση, αλλά μικρό ποσοστό την ακολουθεί. Το πρόβλημα είναι «αόρατο» και απαιτεί λεπτούς χειρισμούς. Μετά από αναφορά μας δύναται να παρέχει η Εκκλησία σε χρήστες σίτιση και διαμονή, ωστόσο, όταν η κατάστασή τους γίνεται ανυπόφορη, παρουσιάζουν πολλές εκρήξεις. Δε θέλω να κινώ την επέμβαση της αστυνομίας σε τέτοιες περιπτώσεις, αλλά συμβουλεύω να σταματήσουν τη χρήση ουσιών, οι οποίες οδηγούν στο θάνατο.

Εδώ, μπορούν να βρουν προμήθεια φαγητού, φαρμάκων και ρούχων, διαμονής (και σε ξενοδοχεία) και εκδόσεις εισιτηρίων.

- Αξιοσημείωτο είναι ότι αφού έχουν παρέλθει ομολογούν οι αμαρτήσαντες και ποτέ στο χρόνο της παραβατικής πράξεως. Η Εξομολόγηση έχει και δηλωτικό χαρακτήρα, αφού ο πιστός δεν αντέχει να υποφέρει την παραβατικότητα χωρίς διαπραγμάτευση, όποιας ηλικίας και αν είναι αυτός. Ακόμα, το παρήγορο είναι ότι στην κοινωνία μας, τα μέλη της που κατέχουν υψηλό φρόνημα βελτιώνουν την ποιότητα ζωής του συνόλου και του πολιτισμού γενικότερα. Ο άνθρωπος είναι εν γένει πνευματικός.
- Όλα έχουν σχέση, όπως και το ηθικό με την κλεπτομανία. Σε όσους έχουν κλέψει, δεν τους προτείνω να κάνουν φιλανθρωπία, αλλά να το δώσουν πίσω με το ίδιο το χέρι που έκανε την κολάσιμη πράξη.
- Συχνά μου εξομολογούνται κακοποίηση. Ηλικιωμένες γυναίκες, κυρίως κακοποιούνται. Τώρα έχω μια περίπτωση κακοποίησης μιας τέτοιας κυρίας από το γιο και τον εγγονό της. Η λύση που θα δώσω είναι η εισαγωγή της σε ίδρυμα ή κάποια αρμόδια υπηρεσία. Άλλες φορές εισπράττω τέτοια περιστατικά ως καταγραφή και όχι ως ομολογία. Όταν τα ακούω μου δημιουργείται μια έκφραση θλίψης, αλλά μέχρι ενός σημείου δεν επεμβαίνω μέσα στα οικογενειακά θέματα. Σίγουρα, εννοείται, θα στηρίξω όποιον έχει μετανοήσει μέσα από μια βίαιη κατάσταση πόνου και θέλει λύτρωση.
- Η Εκκλησία δεν επιβάλλει κυρώσεις, αλλά λύσεις αποκατάστασης. Μετά την ομολογία επιβάλλεται η τακτοποίηση του παραβατικού πολίτη για να επέλθει η επιστροφή του. Προτρέπω τον εξομολογούμενο να είναι ειλικρινής διότι δεν εκτίθεται ενώπιον του Μυστηρίου στον Πνευματικό, αλλά δια αυτού τον ακούει ο Θεός. Το επιτίμιο στοχεύει στην αποκατάσταση, για την οποία χρειάζεται κάποιο χρονικό διάστημα, εφόσον υπάρξει για παράδειγμα διακοπή από τη Θ. Κοινωνία. Προτείνω και νηστεία προς σωτηρίαν εαυτού.

Όπως ο γιατρός αποστειρώνει το μεγάλο τραύμα και το καθαρίζει πριν χορηγήσει αντιβιοτικό και στη συνέχεια το δένει με επίδεσμο, έτσι και ο ιερέας ακολουθεί κάποια στάδια, ως προς την αποκατάσταση του αμαρτήσαντα. Δεν υπάρχει κάποια συνταγή για την άμεση αποκατάσταση του παραβάτη στη Μυστηριακή ζωή, απλά η έντονη επιθυμία και λαχτάρα του για επανένταξη στη σωτήρια ζωή μπορεί να αποφέρει θαυμαστά αποτελέσματα.

- Ο Πνευματικός δεν είναι ψυχίατρος, ωστόσο αν διακρίνω πρόβλημα που σχετίζεται με τη διαταραχή του νοός, τους παραπέμπω σε ψυχίατρο, ο οποίος πρέπει να παρέμβει. Κατά τον νευροδιαβιβασμό, οι χημικές ουσίες του εγκεφάλου στεγνώνουν πολλές φορές, ώστε δημιουργείται μια παθολογική κατάσταση, κατά την οποία ο εγκέφαλος δε λειτουργεί σωστά και χρειάζεται κάποια φάρμακα. Σε καταστάσεις σχιζοφρένειας ο εγκέφαλος έχει ανάγκη από ουσίες και ο οργανισμός εξαντλείται. Τότε, κρίνεται απαραίτητη η συμβολή ψυχιάτρου, καθώς μπορεί ο γιατρός να δώσει λύση και σχετικά με τις ενδοφρίνες. Ο Πνευματικός

μπορεί να μπει στον πειρασμό να δώσει ο ίδιος τη λύση και σε αυτές ακόμα τις περιπτώσεις. Ωστόσο, ο παπάς δεν πρέπει να καταδικάζει την επίσκεψη σε κάποιον επιστήμονα, αφού υπάρχει διαφορά της διαχείρισης ενός ασθενή από την επιστήμη.

- Μου τυχαίνουν εξομολογήσεις για αλληπάλληλες συντροφικές σχέσεις, όχι για πορνεία. Το χρήσιμο στο πρόβλημα αυτό είναι ότι αν προσέλθουν, μάλλον θέλουν να παύσουν από αυτόν τον τρόπο ζωής.
Το ψυχολογικό πρόβλημα είναι κάποιες φορές αποτέλεσμα ενός προβλήματος υγείας. Ένα τέτοιο νόσημα δεν είναι έμφυτο, αλλά προκαλείται κυρίως από τη μη βίωση της αγάπης.

Συνέντευξη 15^η

Ο παρακάτω ηλικιωμένος ιερέυς δε σταμάτησε να μας επαινεί που διαλέξαμε να σπουδάσουμε την επιστήμη της θεολογίας, την οποία αποκαλούσε συνεχώς «επιστήμη των επιστημών» και «μητέρα» ή «πηγή» τους, θεωρώντας τη γνώση της απαραίτητη για οτιδήποτε. Μάλιστα ενδιαφέρθηκε να μάθει το όνομα του διδάσκοντος καθηγητού μας στο ΠΜΣ της Εγκληματολογίας.

- Πολλά συμβαίνουν. Η ψυχή του ανθρώπου είναι απύθμενη και γι' αυτό πρέπει να μπει με κάθε τρόπο σε ένα «τούνελ σωτηρίας».
- Κάπως συχνά συμβαίνουν.
- Το Ευαγγέλιο με βοηθά στο να νουθετώ τους συναμαρτάνοντα. Δεν απογοητεύω τους ανθρώπους που μου ανοίγονται. Σκοπός μου είναι να καταστεί η ψυχή τους καθαρή, ώστε να σωθούν. Χρειάζονται ενθάρρυνση για την κάθαρση της ψυχής τους. Είμαι 41 χρόνια ιερέας και όπως και σε άλλους Πνευματικούς Πατέρες, μού έχουν συμβεί πολλά, τα οποία αντιμετωπίζω με στοργή και κατανόηση.
- Βία στο ανδρόγυνο δεν πρέπει να υπάρχει. Ωφείλουν να σηκώνουν αλλήλων τα βάρη και να κάνουν αμοιβαίες υποχωρήσεις. Όταν ο ένας τους πίπτει σε κάποιο λάθος, ο άλλος ωφείλει να τον διορθώνει σε ένα πνεύμα αγάπης και στοργής. Αν κάτι δεν πάει καλά στο ζεύγος, ωφείλουν και οι δύο να επανορθώσουν μετά συντριβής της ψυχής τους.
- Επιβάλλω διακοπή από τη Θ. Κοινωνία στον παραβάτη, όμως το κάνω για τον ίδιο, μέχρι να νιώσει έτοιμος να επανέλθει σε αυτήν. Είναι γνωστό ότι ουδείς αναμάρτητος εκτός από τον Κύριο. Αυτός τους δέχεται όλους. Η πίστη μαζί με τη Θ. Χάρη αποτελούν το οξυγόνο της ψυχής.
- Για το πρόβλημα των ναρκωτικών προτείνω την αποτοξίνωση ως μια καλή επιλογή με τη βοήθεια του Θεού, ωστόσο άλλοι δε συμμορφώνονται, μη έχοντας επίγνωση της δυσμενούς καταστάσεώς τους.
- Δεν παραπέμπω τους πιστούς σε Ψυχολόγους ή Ψυχιάτρους, διότι δεν τους εμπιστεύομαι. Βέβαια, σε έναν καλό Εξομολογητή, ναι τους παραπέμπω. Ούτε θεωρώ του εαυτού μου ψυχίατρο ή ψυχολόγο, αφού όλες οι άλλες επιστήμες χωρίς τη Θεολογία δε μπορούν να σταθούν. Υπό αυτή την οπτική και η Ψυχολογία και η Κοινωνιολογία το ίδιο. Άλλωστε, δεν τίθεται θέμα μόρφωσης, μια και ο Χριστός κάλεσε τους απλούς ψαράδες για μαθητές του.
- Σε περιπτώσεις κλοπής προτρέπω να επιστρέφουν τα κλοπιμαία, αν μπορούν χωρίς να γίνονται αντιληπτοί. Αν αυτό δε γίνεται, τους προτρέπω να κάνουν δωρεές κάπου αλλού, για παράδειγμα στο φιλόπρωχο ταμείο.

- Δε μπορώ να είμαι ο «εισαγγελέας» κατά τη διάρκεια της Εξομολογήσεως, αλλά είναι δέον να δρώ κατά το δρόμο του Θεού. Σε ορισμένα θέματα, όπως η πορνεία, υπάρχει διάκριση ως προς τις συμβουλές μου. Η πορνεία έχει φθάσει στο απροχώρητο. Συμβαίνει, μάλιστα, πολλές επαγγελματίες πόρνες να έχουν πιο αγαθή ψυχή από κάποιες κυρίες και δεσποινίδες.
- Προτρέπω πάντα τους πιστούς να προσέλθουν σε ορθή ομολογία. Παραπέμπω τους παραβάτες να παραδοθούν στην Αστυνομία μόνο για την αποτροπή ενός νέου εγκλήματος. Ενωώ ότι δε θέλω η Εξομολόγηση προς εμένα να γίνει αιτία για το δεύτερο έγκλημα, δηλαδή να καταδικαστεί ένας αθώος, αλλά να λειτουργήσει ως «δεύτερο βάπτισμα». Άλλοι αμαρτήσαντες κλαίνε, ωστόσο δεν είναι απόλυτο όλοι να θέλουν την κάθαρση.

Συνέντευξη 16^η

Καταφέραμε να συνομιλήσουμε με τον παρακάτω ιερέα, αφού εκείνος επέστρεψε από μία κηδεία και αφού τέλεσε ευχέλαιο σε ένα ταξί στο προαύλιο της Εκκλησίας.

- Ναι, εξομολογούνται.
- Αρκετά συχνά.
- Όσον αφορά τις κλοπές, προτρέπω να επιστρέφουν ότι έχουν κλέψει. Συχνά επιβάλλω 40 μέρες αποχή από τη Θ. Κοινωνία, κυρίως για το αμάρτημα των εκτρώσεων, τις οποίες θεωρώ φόνους και αυτές. Για τα ναρκωτικά προτρέπω σε αποτοξίνωση, αλλά όχι διακοπή από τη Θ. Κοινωνία. Για την ενδοοικογενειακή βία, προτρέπω στους συζύγους να λένε την αλήθεια, αλλά και τους περιβάλλοντες του ζεύγους να μην το διαβάλλουν με ψέματα, κοινώς να μη «βάζουν λόγια».
- Ναι, φόνος το πιο σοβαρό.
- Επιβάλλω τότε ως επιτίμιο τη διακοπή για 3 χρόνια από τη Θ. Κοινωνία.
- Και για την ομοφυλοφιλία επιβάλλω διακοπή από τη Θ. Κοινωνία, διότι πιστεύω ότι οι πάσχοντες μπορούν με τη θέλησή τους να επιστρέψουν στα φυσιολογικά πλαίσια.
- Όχι, δεν τους παραπέμπω σε ψυχολόγους ή ψυχιάτρους, παρά μόνο τους νοσούντες ψυχικά. Βέβαια, ρωτάω τακτικά τη γνώμη του αδερφού μου, που είναι ψυχίατρος και με έχει βοηθήσει όταν τον ρωτάω ανώνυμα για κάποιες περιπτώσεις. Αναγνωρίζω, πάντως, τις επιστήμες αυτές.
- Για ορμές σεξουαλικές δεν επιβάλλω επιτίμια, όπως το ίδιο κάνω και σε αυτούς που δεν δύνανται και δεν πρέπει να παντρευτούν, αν πάνε με μία πόρνη. Μου έχουν έρθει εκδιδόμενες αλλά και τρανσέξουαλ, που έχουν κάνει αλλαγή φύλου. Σε τέτοιες περιπτώσεις, τις παραινώ απλά, ενώ προσπαθώ να αποτρέψω και περιπτώσεις μοιχείας.
- Κάποιες φορές προτρέπω τους παραβάτες να παραδοθούν, αλλά ποτέ δεν τους προδίδω λόγω του «απόρρητου της Εξομολογήσεως». Γι' αυτό και ποτέ οι Πνευματικοί δεν πάνε ως μάρτυρες στα δικαστήρια. Δεν τους επιβάλλω να παραδοθούν, απλά τους συμβουλεύω να το πούν, κυρίως για να μην τιμωρηθούν αθώοι, σε ορισμένες περιπτώσεις. Το βασικό είναι να ομολογήσουν, ακόμα και για μικρές κλοπές ή κλεπτομανία στον Πνευματικό.

Συνέντευξη 17^η

Ο Πνευματικός της επόμενης συνέντευξης ποιμαίνει σε κεντρικότερη Εκκλησία της Πρωτεύουσας και ήταν αρκετά φιλικός, ωστόσο μας φάνηκε εκκεντρικός ως προς τον τρόπο που αντιμετώπιζε κάποιους που χρειάζονταν τη βοήθειά του, κατά τη διάρκεια της συνομιλίας μας. Ήταν αρκετά απότομος και διαχυτικός. Το ίδιο διάστημα είχαμε επίσκεψη ενός φίλου του, ακαδημαϊκού, ο οποίος θεώρησε άκρως ενδιαφέρουσα την έρευνά μας.

- Γενικά ναι.
- Σπάνια, θυμάμαι καλά 4-5 περιπτώσεις μόνο.
- Δεν ακούω σχεδόν ποτέ για οικογενειακή βία, αλλά συχνά για ναρκωτικά. Για το τελευταίο θέμα, αν βοηθήσεις χρήστες οικονομικά, κάνεις τριπλό κακό: καταρχάς, τους στέλνεις μια ώρα αρχύτερα, επιπλέον στερείς τα χρήματα από κάποιον που τα έχει ανάγκη και, τέλος, πλουτίζεις τους εμπόρους ναρκωτικών. Οι ναρκωμανείς νοσοούν. Έχουν καμμένα εγκεφαλικά κύτταρα και δεν καταλαβαίνουν το Μυστήριο της Εξομολογήσεως. Νομίζω πως η Εκκλησία είναι ανύπορη να τους βοηθήσει. Ο ΟΚΑΝΑ προσφέρεται, βέβαια, για αποτοξίνωση, αλλά το πρόβλημα ξεκινά ως θέμα σχολείου και Πολιτείας. Δυστυχώς, οι αρμόδιοι δεν κάνουν τίποτα. Η στάση τους, κατά την οποία «χαϊδεύουν τ' αυτιά» είναι το λιγότερο κοροϊδευτική. Με τα «νιανιά» τους, εξαπατούν τους πάντες, παραπέμποντάς τους σε άλλους δήθεν υπευθύνους για να βρουν λύσεις. Τις προάλλες, έμαθα για μια τεταρτοετή φοιτήτρια που άρχισε να μπλέκει. Οι δικοί της, που μου μίλησαν, φοβούνταν τις παρενέργειες. Ο διαχωρισμός σε βαριά και μαλακά είναι μύθος.
- Δε μου εξομολογούνται κάτι το σοβαρό. Οι φονιάδες και οι κλέφτες δεν εξομολογούνται γιατί δεν το έχουν ανάγκη. Μην ψάχνεις τέτοια θέματα σε Εκκλησίες. Συνήθως, δεν ακούμε για ποινικά κολάσιμες πράξεις. Τι να τους πεις άλλωστε. Τα ίδια και για τους ομοφυλόφιλους.
- Δεν αισθάνομαι ψυχολόγος ή ψυχίατρος. Τους παραπέμπω όμως σε ψυχολόγους και σε ορισμένους ειδικούς για ψυχοσθενείς. Ποτέ, όμως, στο αστυνομικό τμήμα.
- Οι παραβάτες του ποινικού κώδικα είναι ή καθ' ἑξιν ή κατ' ἐπάγγελμα. Οι μεν πρώτοι στηρίζονται στην ψυχολογική συνείδηση και οι δε δεύτεροι στην ηθική συνείδηση.

Συνέντευξη 18^η

Ο επόμενος ιερέας μας φάνηκε αρκετά νεωτεριστής σε σχέση με κάποια θέματα ταμπού για την Εκκλησία.

- Ναι, συμβαίνει.
- Αρκετά συχνά
- Είμαι 48 χρόνια ιερέας και εξομολογώ τακτικά χίλια άτομα. Τώρα και με το σταθμό του μετρό εδώ κοντά, προσέρχονται πιστοί και από άλλες περιοχές. Αποφεύγω τα επιτίμια και δεν εξομολογώ με ακρίβεια, έχοντας σχηματίσει τη δική μου γνώμη.
- Για ναρκωτικά λίγοι εξομολογούνται: οι περισσότεροι ζητούν χρηματική βοήθεια, όπως μια κοπέλα πρόσφατα δήθεν για ν' αγοράσει αναπηρές να τους πουλάει.

Μία άλλη φορά θυμάμαι πήγα και αγόρασα γάλα σε κάποιον εξαρτημένο από ουσίες για τα παιδιά του.

Για οικογενειακή βία δεν υπάρχουν τόσες περιπτώσεις, πιο πολύ μάλλον περιπτώσεις μοιχείας και απάτης συναντούμε. Τότε δρούμε παραιναιτικά ώστε να μη χωρίζουν οι άνθρωποι.

Κλεπτομανία υπάρχει ως αντικείμενο των Εξομολογήσεων, κυρίως δε από σούπερ- μάρκετ. Πάντως σε τέτοιους χώρους τα αφεντικά «κατακλέβουν» πρώτα τους υπαλλήλους, αφού με το να τους πληρώνουν ελάχιστα τους εκμεταλλεύονται πλήρως. Για παράδειγμα, κάποιος υπάλληλος θα μπορούσε να πάρει ένα απορρυπαντικό για το σπίτι του. Αν, βέβαια, τους πιάσουν, τους απολύουν. Για μένα καλά κάνουν και καταχρώνται προϊόντα από τ' αφεντικά τους.

Άλλη μια πρόσφατη περίπτωση ήταν όταν ένα φορτηγό που κουβαλούσε «Tasty» πατατάκια σταμάτησε σε φανάρι και τότε ο οδηγός βγήκε και ξεφόρτωσε μερικές κούτες στο ΙΧ ενός φίλου που είχε σταθεί ακριβώς πίσω από το φορτηγό.

- Ναι. Πριν από λίγο καιρό υπήρξε φάκελος ενός μαύρου Πακιστανού για μια ιστορία που δεν ακούστηκε πολύ. Αυτός ο Πακιστανός έπεσε θύμα τροχαίου και ο δράστης αφού τον χτύπησε τρέχοντας με το αμάξι του, τον παράτησε στη μέση του δρόμου. Απ' ότι έμαθα έδρασε η πακιστανική πρεσβεία και έτσι ήρθαν οι συγγενείς του θύματος από το Πακιστάν να πάρουν το πτώμα του, αφού το αναγνώρισαν. Ο αμαρτήσας πήγε σε ψυχολόγο και ψυχίατρο, ωστόσο ήθελε ιερέα και ήρθε σ' μένα. Δεν του έδωσα, όμως, κάποιο επιτίμιο. Ήθελε να ησυχάσει τη συνειδήσή του και γι' αυτό προσήλθε.

- Άλλοι θέλουν επιτίμια για τις παραβάσεις τους, αλλιώς δεν ξαναεμφανίζονται. Με αυτό τον τρόπο επιζητούν να συγχωρεθούν. Ο Θεός, όμως, είναι Αγάπη και δε θέλει την τιμωρία μας. Στο Άγιο Όρος, κυρίως, οι Πνευματικοί είναι αυστηροί. Δίνουν έμφαση στην εγκράτεια και στον περιορισμό των σεξουαλικών ορμών. Φροντίζουν, λοιπόν, οι μοναχοί που εισέρχονται στη μοναστική ζωή να μην είναι πολύ νεαροί στην ηλικία.

Στο θέμα των ναρκωτικών, συμβουλεύω να δουλέψουν κάπου οι χρήστες. Πιθανώς στην επαρχία, όπου μπορούν να απασχολούνται σε χωράφια ας πούμε. Είναι γνωστό ότι η αργία ή ανεργία είναι «μήτηρ παντός κακού». Επίσης, προτείνω αποτοξίνωση στους χρήστες και γενικά «αποτοξίνωση» σε όλους.

Προσωπικά, ποτέ δε στέκομαι με το πηδάλιο όταν εξομολογώ. Άλλοι, ωστόσο, εφαρμόζουν τον Ιερό κανόνα και τις Γραφές απόλυτα. Δε δίνω επιτίμια για σεξουαλικά θέματα.

- Δεν έχει τύχει να μου εξομολογηθούν πόρνες, πολλοί ομοφυλόφιλοι, όμως, ναι.
- Ναι, σαφώς και χρειάζονται γνώσεις Ψυχανάλυσης για την Εξομολόγηση από την πλευρά του ιερέα. Κάποιοι, βέβαια, το παρακάνουν.
- Τους παραπέμπω σε ψυχολόγους μόνο όταν τους ξέρω και είναι άξιοι εμπιστοσύνης. Αλλιώς δεν το κάνω. Έχω ακούσει κατά καιρούς ότι «την πέφτουν» σε πελάτισσες, προτείνοντάς τους να πάνε για καφέ. Υπάρχει έντονη σεξουαλική παρενόχληση, πολύ περισσότερη απ' ότι μ' εμάς τους παπάδες. Επειδή η Ψυχανάλυση είναι απαραίτητη για την Εξομολόγηση κι' εγώ μαθαίνω εμπειρικά εδώ και κάποια χρόνια σχετικές γνώσεις. Δεν παραπέμπω τους δράστες ποτέ στην αστυνομία ή να παραδοθούν.

Συνέντευξη 19^η

- Ναι
- Σπάνια συμβαίνει
- Θα το μάθεις πρακτικά και επίκαιρα από μόνος σου. Στη θεωρία είσαι Θεολόγος, όμως η Πρακτική για τον Θεολόγο είναι όπως το Αγροτικό για το γιατρό. Είμαι 45 έτη Πνευματικός. Ποτέ δε βιαζόμουν και ήξερα ότι οι εμπειρίες θα έρθουν στη ζωή.

Ο μεγαλύτερος αριθμός Χριστιανών σήμερα δε ζητά να εξομολογηθεί. Πολλοί δε, δεν έχουν συχνή επαφή με την Εκκλησία.

Η Εξομολόγηση είναι βαρύτατο Μυστήριο, κατά το οποίο αντιμετωπίζεις πολλά διλήμματα. Τι να σου πρωτοπώ. Αυτά βιώνονται στην πράξη. Αν κατέχεις μόνο τη θεωρία, μπορεί να γίνεις ακατάλληλος Πνευματικός και να συμβουλευείς πράγματα που δεν έχουν εφαρμογή στη σημερινή κοινωνία. Βέβαια, δεν πρέπει να παραβαίνεις τη Δογματική.

Υπάρχουν κάποια φυσικά πράγματα που ο Θεός τα απαγορεύει. Αυτό το νόημα έχει το να μην κοινωνείς για ένα διάστημα. Ο πιστός ωφείλει να συγχωρεί αυτόν που τον έκλεψε ή τον έβρισε. Αυτό λέει ο Χριστός. Κατά μία σχετική παράδοση, Κάποιος σκότωσε τον αδερφό του Αγ. Διονυσίου και ο δολοφόνος για ν' αποφύγει αυτούς που τον καταδίωκαν, κρύφτηκε κάτω από το κρεβάτι του Αγίου. Ο Άγιος Διονύσιος όχι μόνο δεν τον κατέδωσε, αλλά τον τάισε και τον έσωσε, στέλνοντάς τον στην Πελοπόννησο.

Ένα άλλο παράδειγμα, αυτή τη φορά για το δίλημμα του πιστού στον να προσέλθει σε Εξομολόγηση ή όχι, είναι ένα «ναυάγιο», το οποίο έχει φέρει σε τέτοια θέση έναν άνθρωπο, ώστε πριν εγκαταλείψει το πλοίο να πρέπει να διαλέξει ανάμεσα στη σωτηρία της γυναίκας του ή της μάνας του.

- Σαν περιστατικό σεξουαλικής φύσεως θυμάμαι την εξομολόγηση μιας νυμφομανούς κοπέλας, την οποία η μάνα της ποτέ δε συγχώρεσε γι' αυτό.
- Και να μου έχει συμβεί ν' ακούσω κάτι σοβαρό σε Εξομολόγηση κάνω πως το ξεχνάω για να αποφύγω τον κίνδυνο να προδοθεί κάποιος. Ως προσωπικό παράδειγμα σου λέω ότι και πριν από λίγο κάποιος μού εξομολογήθηκε κάτι σοβαρό, αλλά προσπαθώ να το σβήσω από τη μνήμη μου, προσποιούμενος ότι «ίσως» το άκουσα.
- Πάνω σε αυτό το θέμα προσπαθώ να είμαι διακριτικός. Ο άνθρωπος χρειάζεται και το Θεό και τον γιατρό. Στον ιερέα ο «ασθενής» πρέπει να έρχεται για το διάβασμα ευχών και στο γιατρό για την χορήγηση φαρμάκων. Και η ευχή για τη βασκανία, για παράδειγμα, λειτουργεί ως ασπιρίνη, η οποία σε ανακουφίζει από τον πονοκέφαλο. Η Εκκλησία δείχνει ότι υπάρχει και μεγαλύτερο φάρμακο. Η ιατρική βοήθεια είναι αναγκαία. Άλλωστε, και ο Μέγας Παύλος είχε τον Λουκά για γιατρό και γραμματέα.
- Η ειλικρινής Μετάνοια είναι μια ελεύθερη απόφαση και δεν έχει να κάνει με κάποιους πολιτικούς νόμους. Η Εξομολόγηση δεν είναι όπως άλλες «αρμοδιότητες» και ο Πνευματικός με την επέμβαση, αλλά όχι και την άμεση ανάμειξή του, ωφείλει να προστατεύσει κάποιον που μπορεί να τιμωρήθηκε ήδη και άμεσα.

Τα επιτίμια πάνε τελευταία και έχουν παιδαγωγικό χαρακτήρα, καθώς η αμαρτία είναι συνεχιζόμενη. Η Μετάνοια είναι η αρχή μόνο.

Έχω επιβάλλει διακοπή από τη Θ. Κοινωνία για περίπτωση χρήσης αλκοόλ 6 μήνες, αντί για 3 χρόνια που θα μπορούσα. Η διακοπή από τη Θ. Κοινωνία θα πρέπει να είναι ειλικρινής. Ο Θεός δεν επιδιώκει την τιμωρία του παραβάτη αλλά

τη συγχώρεσή του και με την Εξομολόγηση τού δίνει τη δυνατότητα να την ολοκληρώσει. Οι νεώτεροι κληρικοί είναι ελαστικότεροι λόγω της αλλοίωσης της κοινωνίας και περιορίζονται, πολλές φορές, να διαβάζουν από το Θείο Ευχολόγιο. Η Μετάνοια και η συγχώρεση είναι ειλικρινείς, εάν δεν υπάρξει επανάληψη. Και εγώ από την πλευρά μου, ξεχνώ ή κάνω ότι τα ξεχνώ, αυτά που μου λένε.

Πολύς κόσμος νομίζει ότι οι Πνευματικοί κάνουν ανάκριση την ώρα της Εξομολογήσεως. Έτσι, ψάχνουν ελαφρυντικά για το ότι δεν προσέρχονται σε αυτήν. Ο Πνευματικός, όμως δεν είναι ένας δικαστής που δικάζει, αλλά τηρεί μια ιατρική προσέγγιση του ασθενή- παραβάτη, όπως ο γιατρός στο νοσοκομείο. Ο ιερέας δεν κατέχει κάποιο είδος εξουσίας, όπως ο ανακριτής και ο εισαγγελέας και δεν αντιμετωπίζει ως κατηγορούμενο τον εξομολογούμενο. Όπως και ο Θεός, ο Πνευματικός μισεί την αμαρτία, όχι τον αμαρτωλό και θέλει να συμβάλει στην απαλλαγή του από την πληγή και τον πόνο. Πρόκληση για τον ιερέα είναι να μην παρασύρεται από πιθανή πίεση των εξομολογούμενων να πάρει στάση κριτή, σαν τον Φαρισαίο, αλλά με επιείκεια να τους εξοικειώσει με την αμαρτία.

Μερικές φορές παραπέμπω τον εγκληματία να παραδοθεί σε αστυνομικό τμήμα. Ποτέ όμως, εμείς οι παπάδες δεν καταθέτουμε στο δικαστήριο, ακόμα και να ξέρουμε την αλήθεια ότι κάποιος άλλος διέπραξε το έγκλημα. Επικαλούμενοι το «Ιερό απόρρητο της Εξομολογήσεως» δεν πιεζόμαστε να μαρτυρήσουμε και να προδώσουμε κάποιον.

Συνέντευξη 20^η

Η παρούσα συνέντευξη αποτελεί την αφετηρία του δεύτερου κύκλου συνεντεύξεων, οι οποίες περατώθηκαν σε διαφορετικό χρονικό διάστημα, δηλαδή μεταγενέστερα από όλες τις προαναφερθείσες.

- Ναι, οπωσδήποτε. Και εγκλήματα και σεξουαλικά.
- Όταν υπάρχει περίπτωση. Ίσως όχι συχνά, τουλάχιστον σε εμένα προσωπικά. Αυτό συμβαίνει διότι δε με βλέπουν σαν χωροφύλακα.
- Σπάνια λένε κάτι το οποίο θα κάνουν. Παλαιότερα είχα υποψιαστεί ότι κάποιος ψυχοπαθής θα αυτοκτονούσε, όπως και τελικά έγινε. Αυτό συνέβη μια φορά και ο συγκεκριμένος δε μου το είχε πει.
- Να μην έχουν αυτή τη συνήθεια, να μην το διαπράξουν άλλη φορά. Ακόμα και πράγμα ασήμαντης αξίας, όπως ένα σβηστήρα ή ένα μολύβι, τους λέω να μην το υλοποιούνται, διότι είναι άδικο από το Θεό και ο Θεός μας βλέπει. Αν δε μπορούν να επανορθώσουν τη ζημιά, τουλάχιστον να μη πράξουν άλλη φορά το ίδιο. Κάποιοι, εξομολογούνται ότι κλέβουν μικροπράγματα εκεί που δουλεύουν. (Για παράδειγμα προσόψεις κινητών). Σε περιπτώσεις που αδικείται το κοινό και το δημόσιο, εφόσον δεν μπορούν να επιστρέψουν τα κλοπιμαία, τους προτρέπω να μην το ξανακάνουν. Κάποιοι ισχυρίζονται ότι παίρνουν διάφορα επειδή το κάνουν και οι άλλοι συνάδελφοί τους και τότε εγώ τους λέω: «σταμάτα» και να μη συμβεί άλλη φορά κάτι τέτοιο. Δεν υπάρχει συμβιβασμός. Το κλεμμένο δεν είναι «πεπόνι» να φας το μισό και να αφήσεις το υπόλοιπο.
- Σοβαρότατα πράγματα.
- Ο Μ. Βασίλειος στην «Εξομολογητική» του για ένα σοβαρό έγκλημα επιτάσσει ξηροφαγία και από τρία έως πέντε χρόνια αποχή από τη Θ. Κοινωνία, αλλά και Μετάνοιες πεντακόσιες.

- Καταλαβαίνω πότε η Μετάνοια είναι ειλικρινής. Ειλικρινής Μετάνοια δύναται να συμβεί και άνευ δακρύων, ακόμα και αν ο εξομολογούμενος είναι συντετριμμένος,
- Σε οποιαδήποτε ενέργεια πρώτα μιλάει η συνείδηση. Στα πολύ σοβαρά εγκλήματα στέλνουν τους εξομολογούμενους σε άλλον Εξομολόγο πιο έμπειρο, όπως τον π. Νικήτα, που τον αποκαλούν «Προϊστάμενο της Ζωής» ή στον Επιφάνειο Θεοδωρόπουλο. Ο Επίσκοπος έχει μεγάλη δύναμη.
- Κάποιος ρώτησε τον Καρπενησίον αν ένας που έκανε πολιτικό γάμο μπορεί να βαπτίσει και τότε η Ιερά Σύνοδος συνεκλήθη και συνέταξε πραγματεία, κατά την οποία τα παιδιά του μπορούν να βαπτιστούν κανονικά, χωρίς να καταδικάζονται, τον ίδιο δεν τον «θάβουμε», απλά δεν τον βάζουμε νονό.
- Κάνω θέλοντας και μη τον Ψυχολόγο. Κάποιοι, πράγματι χρειάζονται τη βοήθεια Ψυχολόγου ή Ψυχιάτρου.
- Ο Εξομολόγος έχει το «θησαυρό» και ερευνά τα βάθη της ψυχής και τα μύχια του ανθρώπου, ενώ θέλει λίγη «ζωή» να τους διαβάσει. Όμως δε θα πω ποτέ για παράδειγμα, «ο Γιώργος μου το είπε»!
- Γενικά, έχω περιπτώσεις που διώκονται από τον Ποινικό Νόμο. Μάλιστα, έχω το δικαίωμα να επεμβαίνω και σε περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας, η οποία συχνά είναι επώδυνη, αποτρέποντάς την. Αλλά ρωτώ κάποιον ακόμα και το πως κοιμήθηκε με τη γυναίκα του και αν έκαναν καμιά ανωμαλία, αφού η ανωμαλία μπορεί να είναι και λόγος διαζυγίου.
- Συνέχεια το λέω ότι η έκτρωση ή άμβλωση ισούται με φόνο. Το έμβρυο είναι το θαύμα από τον άντρα και τη γυναίκα που δεν είναι συγγενείς, είναι ο «πολτός» από την ψυχή του ανδρόγυνου. Πρέπει να ξέρεις ότι το έμβρυο κρύβεται και φυλάγεται όταν πας να το πιάσεις με την τσιμπίδα. Δυστυχώς, πολλοί νέοι έχουν κάνει πολλές εκτρώσεις.
- Για το πρόβλημα των ναρκωτικών είμαι υπεύθυνος για το Κέντρο Νεότητας «Ωκεανιδών». Πρόσφατα, διαμορφώσαμε μία αίθουσα κατηχητικού με υπολογιστές και μηχανήματα, την οποία ζήτησε ο «ΟΚΑΝΑ» για κάποιες συγκεντρώσεις και ομιλίες με στόχο την απεξάρτηση.
- Υπάρχουν επιτίμια, αλλά εγώ προσωπικά δε δίνω τόσο, παρά μόνο σε ορισμένες σοβαρές περιπτώσεις. Τη Θεία Κοινωνία δε θέλω να τους τη στερήσω, αφού ίσως αυτή τους κάνει να γυρίσουν πίσω. Δεν απαιτείται, επίσης, νηστεία για τη Θ. Κοινωνία. Μπορεί κάποιος να νηστέψει μόνο το Σάββατο, να κοιμηθεί και την άλλη μέρα να ξυπνήσει και να κοινωνήσει. Συμβουλεύω για νηστεία στις μεγάλες γιορτές όπως των 12 Αποστόλων, τα Χριστούγεννα (όπου συνηθίζεται το ψάρι κυρίως), το Πάσχα συστηματικά και του Σταυρού (όπου συνηθίζεται νεράκι ή παξιμάδι).
- Οποσδήποτε παραπέμπω σε γιατρό να πάνε, δηλαδή Ψυχίατρο ή Ψυχολόγο. Προτρέπω να κάνουν: «ό,τι σας πει ο γιατρός σας». Τα του γιατρού ανήκουν στο γιατρό.
- Οποσδήποτε όχι, με κανέναν τρόπο δεν τους παραπέμπω να πάνε στο αστυνομικό τμήμα, αφού το είπαν στην Εξομολόγηση και αυτό φτάνει. Δε θα πω ποιος έκανε έγκλημα. Θυμάμαι ότι το έκανε π.χ. η ... «λάμπα». Δεν θεωρούμαι όμως συνεργός. Δε μου έτυχε ακόμα, τέτοια περίπτωση, αλλά είναι θεωρώ, στη διάκριση του Πνευματικού να το προτείνει, προκειμένου να εμπλέκονται άλλοι και αν είναι να μπει στην φυλακή κάποιος αθώος αντί αυτού. «Θέλεις να πας»; μπορεί να του πω, αν και ο ίδιος μάλλον θα προτιμήσει την αποφυγή του αυτοφώρου.

Συνέντευξη 21^η

Μετά από μακράς διάρκειας αναμονή, ο παρακάτω Πνευματικός μας μίλησε τελικά και, μάλιστα απεδείχθη φιλικός και φιλόξενος. Αξιοσημείωτο είναι, δε, ότι κατά τη διάρκεια της συνομιλίας μας αντελήφθη έναν γνωστό του κλέφτη μικροπραγμάτων και τον έδωξε με όσο το δυνατόν πιο ευγενικό τρόπο.

- Ναι, μου εξομολογούνται κλοπές, ναρκωτικά και ενδοοικογενειακή βία. Μερικές φορές δεν είναι κάτι σοβαρό, ενώ άλλες φορές ακούω για ξύλο ανδρών στις γυναίκες τους.
- Εξαρτάται από το πρόσωπο και την περίπτωση. Μετάνοια πλήρης δεν υπάρχει από όλους. Έναν αμαρτωλό εγκληματία μπορεί να τον πονάει αυτό που έκανε και αυτό φαίνεται από τον τρόπο που το λέει και την έκφρασή του. Άλλοι, όμως έρχονται και το λένε έτσι με αφέλεια, σα να μην συμβαίνει τίποτα. Επιπλέον, εξαρτάται και από την ηλικία. Για παράδειγμα, πολλοί νεαροί προσέρχονται και μου λένε για ναρκωτικά.
- Λύση δεν είναι πάντα το επιτίμιο. Εξαρτάται ποιον έχω απέναντί μου. Τον αντιμετωπίζω όπως ένας γιατρός. Αν ο άνθρωπος με καταλαβαίνει και δεν είναι αναισθητός, του μιλάω με έντονο τρόπο, δίνοντας του να καταλάβει το τι ακριβώς έκανε. Αυτό φροντίζω να γίνει αποτελεσματικά, ώστε να το «χωνέψει» όχι, όμως, με την κακή έννοια.
- Επιτίμια όπως η ξηροφαγία ή η νηστεία είναι ξεπερασμένα πια. Βέβαια, για παράδειγμα, εφόσον κάποιος χτυπά βίαια τη γυναίκα του δε γίνεται να κοινωνήσει και ωφείλει να απέχει από τη Θ. Κοινωνία.
- Δε διεκδικώ τέτοιο βαρύγδουπο τίτλο, όπως αυτού του «Ψυχιάτρου». Ωστόσο, λόγω του ρόλου μου αναγκάζομαι να ανακαλύπτω για ποιο λόγο και με ποια διάθεση έχουν έρθει να με βρουν. Δε δέχομαι την έννοια «Ψυχολόγος» για μένα, αλλά σίγουρα γνώσεις ψυχολογίας παίζουν ρόλο για να μπορώ να ορθώνω ανάστημα.
- Εξαρτάται από το τι έχει κλέψει κανείς, θα δώσω επιτίμιο αν είναι κάτι κραυγαλέο, όπως για παράδειγμα ένα αυτοκίνητο ή κάποιο αστρονομικό ποσό. Αν τώρα κλέψει ένα μήλο για να το φάει δε θα του πω τίποτα, όπως και αν πάρει κανείς από τη μάνα ή τη γυναίκα του π.χ. 20 ευρώ.
Η κάθε περίπτωση χρήζει έρευνα προσοχής. Για την αποκατάσταση της κοινωνικής τάξης αλλά και για όφελος δικό του, αν κάποιος κλέψει κάτι πρέπει να το γυρίσει στη θέση του, αν βέβαια επιστρέφεται, διότι δεν του ανήκει.
- Κάποιο βαρύτατο σφάλμα, έγκλημα ή παραβατική πράξη δεν έχει τύχει να μου εξομολογηθούν. Πάντως θα έστελνα κάποιον στην αστυνομία προκειμένου να συλληφθεί άλλος άδικα. Επιπλέον, εφόσον κάποιος έρχεται να εξομολογηθεί κάτι τέτοιο, μια σοβαρή παραβατικότητα, ωφείλει να αναλάβει και τις ποινικές του ευθύνες.
- Πολλές εκτρώσεις μου εξομολογούνται, κυρίως τα νέα ζευγάρια, τα οποία το'χουν πάρει με «ψιλά γράμματα».
- Η ουσία είναι να τους δίνω να καταλάβουν ότι δε φεύγει το χρέος από πάνω τους επειδή εξομολογήθηκαν. Οι ίδιοι ωφείλουν να βάλουν τα πράγματα στη θέση τους, να ζητήσουν συγνώμη και να υπάρξει εμπράκτως Μετάνοια.
- Απόλυτα γνωρίζει ο Θεός την καρδιά και το νου του κάθε ανθρώπου. Όσες γνώσεις και μόρφωση να έχει ο κληρικός δεν είναι και σίγουρος πότε ο εξομολογούμενος μετανοεί ειλικρινά και πότε όχι. Περιοριζόμαστε σε ομολογίες και μόνο σε αυτό που ακούμε. Όταν, βέβαια, κάποιος έρχεται με πλήρη

συναίσθηση των πράξεών του, αυτό δε μένει απαρατήρητο. Ένα δείγμα εσωτερικής ειλικρινούς Μετάνοιας είναι όταν κάποιος κλάψει ή βουρκώσει. Αυτό συμβαίνει όταν οι ενοχές τον πνίγουν. Όταν κάτι τον πονάει και τον καίει μέσα του.

Συνέντευξη 22^η

Η παρακάτω συνέντευξη συνετελέσθη ταυτόχρονα με δύο ιερείς, έναν νεώτερο και έναν αρκετά μεγάλο σε ηλικία, οι οποίοι δε συμφωνούσαν και απόλυτα σε όλα τα θέματα! Κατά τη διάρκεια της συζήτησής μας, ένας πρώην φυλακισμένος εισέβαλε στο γραφείο των ιερέων και με περίεργο ύφος και κολακευτικά λόγια προς τον ηλικιωμένο ιερέα, του τύπου: «είναι Άγιος άνθρωπος» και «πρέπει να του στήσουν ένα άγαλμα» απευθυνόμενος προς εμένα. Ο Πνευματικός του πρότεινε να αλλάξει τρόπο ζωής λέγοντας: «γνωρίζεις τη λύση. Έλα να εξομολογηθείς» και ο αποφυλακισθείς αποκρίθηκε ότι αυτό δεν ήταν του χαρακτήρα του. Τέλος, ο νεώτερος ιερέας μας παρέπεμψε να προμηθευτούμε την «Εξομολογητική» του Τζάθα Θεοκλήτου, ενώ ο γηραιότερος αρχικά δεν ήθελε καθόλου να μας μιλήσει.

- Ναι. Για έγκλημα αλλά και για κάθε αμαρτία. Δεν υπάρχει περιπτώσιολογία αλλά Μετοχή στη ζωή. Δίνω τόσες συμβουλές- λύσεις όσες και οι προσωπικότητες ή οι περιπτώσεις.
- Υπάρχει ο «ОНЦИМОС», ο οποίος είναι ένας εκκλησιαστικός Σύλλογος συμπαράστασης κρατουμένων, δηλαδή εξετάζει τους λόγους φυλάκισης και εμψυχώνει τους φυλακισμένους. Θα σε συμβούλευα να απευθυνθείς και εκεί.
- Μετά την τέλεση του εγκλήματος ο εγκληματίας έρχεται «εις εαυτόν» ως ο «άσωτος». Τότε αποφασίζει που θα στραφεί. Αν έχει συλληφθεί μπορεί να εξομολογηθεί μέσα στη φυλακή σε κάποιον Πνευματικό, αλλιώς προσφεύγει στον Ιερέα κάποιας Ενορίας, εφόσον έχει γλιτώσει. Εάν πάλι δέχεται να υποστεί την ποινή οδηγείται προς τις Αρχές, συνήθως όμως δεν είναι κοντά ό,τι έκανε, αλλά τι εξομολογείται για να νιώσει ανάπαυση, ψυχική και σωματική. Μπορεί, να ρωτήσει ο εγκληματίας τον εαυτό του έως πότε θα κρύβεται. Επομένως, αν εγκλημάτησε και το παραδεχθεί θα νιώσει αγαλλίαση ψυχής. Είναι σαφές ότι αν παραδοθεί θα «πληρώσει» λιγότερο, ενώ στην αντίθετη περίπτωση περισσότερο.
- Για την επανόρθωση προς τους τρίτους χρειάζεται γενναιότητα. Συχνά ρωτάω κάποιον που έκλεψε αν μπορεί να τα επιστρέψει. Αν δε μπορεί, δύναται να επανορθώσει με έμμεσο τρόπο.
- Ο πιστός δεν πρέπει να έχει πάρωση συνειδήσεως. Για την Εκκλησία πάντα θα υπάρχουν περιθώρια Μετάνοιας και επιστροφής. Άλλωστε, λόγια Μετάνοιας ήταν και ό,τι είπε ο ληστής πάνω στον σταυρό. Έστω και την τελευταία στιγμή υπάρχει χρόνος.
Ένα άλλο που πρέπει να ξέρεις είναι ότι πάντα ο καθένας γυρίζει στον τόπο του εγκλήματος. Ο άνθρωπος δεν είναι μόνο συναισθήματα, αλλά και συνείδηση, η οποία λειτουργεί όπως η πυξίδα στο καράβι και τον προσανατολίζει. Με το Βάπτισμα ο Χριστιανός φωτίζεται από τη Χάρη του Αγ. Πνεύματος και η πυξίδα του είναι αλάθητη, όταν δεν υπάρχουν μεταλλικά αντικείμενα ή μαγνήτες που αλλοιώνουν την ένδειξή της. Μια μη ευθυνόφοβη συνείδηση, γεμάτη καθαρότητα είναι επιβραβευτική ως προς το καλό, αλλά και ελεγκτική πριν από οποιαδήποτε πράξη, επιστώντας την προσοχή πριν την εκτέλεσή της.
- Σπάνια τα εγκλήματα τελούνται «εν ψυχρώ». Τις περισσότερες φορές συμβαίνουν «εν βρασμό» ψυχής. Μετά, επέρχεται η Μετάνοια, όταν ακούνε τη φωνή και

αποδέχονται τις ευθύνες των πράξεών τους. Για το λόγο αυτό ελέγχουμε τους αμαρτώντες και τους προτρέπουμε σε Μετάνοια, κατά την οποία χρειάζεται η θυσία του εγωισμού τους. Δεν υπάρχει Μετάνοια μόνο για τα εγκλήματα, αλλά και για όλων των ειδών τα αμαρτήματα, αφού κάθε αμάρτημα αμετανόητο θεωρείται «θανάσιμο» αμάρτημα.

- Συνδυάζουμε τα γραμμένα στα βιβλία με την προσωπικότητα του κάθε πιστού. Δεν ακολουθούμε έναν ξερό τύπο. Για την Εκκλησία κάθε προσωπικότητα είναι ανεπανάληπτη και κάθε πρόσωπο Εικόνα του Θεού. Στην Ι. Εξομολόγηση, η θεωρία δεν εφαρμόζεται πάντα και παρά τα κατευθυντήρια τηρείται ακρίβεια και οικονομία. Δεν κυνηγάμε τους κανόνες και δεν τους εφαρμόζουμε κατά γράμμα.
- Επειδή φροντίζω για τη δικιά μου μόρφωση συμβουλευόμαι και Ψυχολόγους. Ακόμα και υγιής να είναι κάποιος, αν πάει στο γιατρό και του πει ότι είναι άρρωστος, ο γιατρός θα τον υποβάλλει σε εξετάσεις. Οι νοσούντες πρέπει να αποκτήσουν ψυχολογική πίστη ότι θα γίνουν καλά. Η Εκκλησία προσφέρει τα πάντα και προπάντων εμπιστοσύνη. «Πιστός ο Λόγος» λέει ο Παύλος στην «Προς τον Τιμόθεον» επιστολή. Δε θεωρώ τον εαυτό μου Ψυχίατρο και τα ψυχολογικά προβλήματα δύσκολα θεραπεύονται στην Εκκλησία. Κάποιες περιπτώσεις επιβάλλουν χρήση ψυχοφαρμάκων για την καταστολή της ασθένειας, τα οποία προκαλούν ύπνο, ατονία κ.τ.λ.
- Αυτά που θα σου πω τώρα μην τα γράφεις: Κάποτε, για κάποιο λόγο που δε θα αποκαλύψω, κυνηγούσαν μια γυναίκα. Αυτή είδε φώτα σε αυτή την Εκκλησία, εισήλθε τρέχοντας και τελικά ξέφυγε, αλλά σώθηκε κιόλας αφού εξομολογήθηκε. Άλλη φορά, κάποιος ψυχωτικός ερχόταν και τον εξομολογούσα. Τον βοηθήσαμε, του δώσαμε λεφτά και του βρήκαμε δικηγόρο για την υποστήριξή του για κάποια μικροεγκλήματα. Από τότε χάθηκε αυτός. Ίσως και να απευθύνθηκε σε άλλη Ενορία.
- Όταν μου εξομολογούνται κάτι σοβαρό τους προτρέπω να πάνε και να παρακαλέσουν και κάποιον αλλού, για παράδειγμα σε άλλον Πνευματικό. Όποιος ζητάει του Θεού το έλεος το βρίσκει, γιατί ο Θεός θέλει να γίνει ολοκληρωμένη Μετάνοια. Όπως ο πατέρας που από τα δυο του παιδιά τον έβαλε σε καλύτερη μοίρα τον Άσωτο υιό που επέστρεψε μη πωρωμένος και μετανιωμένος, προσφέροντάς του λίγο άρτο συμβολικά, έτσι και ο άκακος και δίκαιος Θεός συγχωρεί.
- Το επιτίμιο είναι πνευματικές κυρώσεις και σήμερα δεν επιβάλλονται τόσο. Η Ι. Εξομολόγηση είναι Μυστήριο αλλά λειτουργεί και ως Συμβουλευτική. Το «Πηδάλιο» είναι απλά ένας «Βούρδουλας». Ο κόσμος έχει εκτραχυνθεί και κοιτάμε να περισώσουμε ό,τι μπορούμε. Οι άνθρωποι είναι άρρωστοι από όλες τις συμφορές. Ξέρεις, το Κ.Κ.Ε; (όχι το κόμμα). Τα αρχικά αυτά σημαίνουν: «Καρκίνος, Καρδιοπάθεια, Εγκεφαλικό». Επιπλέον, επικρατεί πανσεξουαλισμός και οι νέοι υποφέρουν από μάλιστα όπως το AIDS και τα ναρκωτικά. Ο άνθρωπος πόρνευσε και παρέκκλινε από την πορεία του. Όταν τα νέα ζευγάρια παραστρατούν είμαστε πιο επιεικείς αλλά όταν το κάνουν και γέροι-γριές τους λέμε ότι αυτό δεν είναι σωστό.
- Αν ο αμαρτωλός διορθώσει τη βλάβη που προξένησε, τότε υπάρχει αποκατάσταση προς τρίτους. Αυτή είναι και μια διαφορά μας με τους Καθολικούς. Ο ιερέας είναι διορισμένος εν ονόματι του Θεού και ο εγκληματίας για να ταπεινωθεί μπροστά στον ιερέα πρέπει να του έχει εμπιστοσύνη για να πει τι εγκλήματα έπραξε, και όχι μόνο τα μικροπράγματα. Πολλοί εξομολογούνται μπροστά στην Εικόνα τις αμαρτίες τους, εφόσον Αυτή μας βλέπει. Δε νιώθουν

ντροπή να πουν κάτι παραβατικό, όπως μπροστά στους δικούς τους ανθρώπους, αλλά αποδέχονται το θείο και νιώθουν συντριβή.

Στην Εκκλησία δεν υπάρχει κάλυψη για τις παραβατικές πράξεις. Το θέμα είναι πως ο αμαρτωλός θα δει ό,τι έκανε καθαρός πια για να κοινωνήσει. Το παν είναι να προσπαθήσει να καθαρθεί.

Συνέντευξη 23^η

Με τον κάτωθι ιερέα απεδείχθη ότι είχαμε κοινές ρίζες και κοινή καταγωγή. Το ενοχλητικό, ωστόσο, ήταν ότι πολύ συχνά η συνέντευξή μας διακοπτόταν από εξωτερικούς παράγοντες.

- Όχι τόσο. Στα 33 χρόνια που είμαι εφημέριος είναι ζήτημα αν μου έχουν τύχει μία φορά ή δύο. Ναρκωτικά όμως ναι.
- Υπάρχει επαιτεία και πολλές περιπτώσεις ναρκομανών. Τουλάχιστον 30 άτομα θυμάμαι. Παλαιότερα δεν ήταν τόσο διαδεδομένη η μαστιγα αυτή. Οι νέοι παρακινούνται από αιτίες για να διακόψουν τη χρήση. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι τότε που κάποιος χρήστης ήρθε στην Εκκλησία, όπου είδε την κηδεία ενός καλού φίλου του, χρήστη, γεγονός που τον συγκλόνησε. Εν συνεχεία, προσήλθε στην Κοινότητα τρεις φορές αλλά δεν ολοκλήρωσε τη θεραπεία. Αυτό έγινε χάρη στο Μυστήριο της Εξομολογήσεως μέσω του οποίου μπόρεσε να απαλλαγεί από τις ουσίες. Μπορώ να σου αναφέρω και άλλες δέκα περιπτώσεις, όπου νέοι και νέες απαλλάχθηκαν από την εξάρτηση αυτή, με τον ίδιο τρόπο. Θυμάμαι δύο αδέρφια. Το αγόρι 22 και το κορίτσι 20 ετών. Η μικρή βρήκε κάποια στιγμή τον αδελφό της νεκρό στο εξοχικό τους με τη σύριγγα στο χέρι. Κλωνισμένη αυτή ήρθε σ' εμένα, εξομολογήθηκε, έφερε και τους γονείς της να εξομολογηθούν και από τότε έπαψε τη χρήση ναρκωτικών. Η σωτηρία της ήταν μια παρηγοριά για τους άτυχους γονείς για τον θάνατο του γιου τους.
- Κι' αν δεν το πει κάποιος αμαρτών, το έχει κατά νου. Η αίσθηση του φόβου ή καλύτερα του σεβασμού των πιστών προς το Θεό τους βοηθάει να αποφύγουν να κάνουν παραβατικές πράξεις.
- Κάποιες φορές δίνω επιτίμια, κατά τρόπο παιδαγωγικό και όχι τιμωρητικά. Δεν είμαι εισαγγελέας. Είμαι ένας απλός παράκλητος και παρηγορητής για το λαό του Θεού, ο Οποίος μου ανέθεσε τέτοια αποστολή, έστω και από το τελευταίο αυτό σκαλοπάτι της αμαρτωλότητας. Ποτέ δεν εφαρμόζω τους Κανόνες των Πατέρων, τουλάχιστον όχι με τα χρονικά περιθώρια που αυτοί επιβάλλουν. Για παράδειγμα, εκείνοι επιβάλλουν το επιτίμιο αποχής από τη Θ. Κοινωνία για μια έκτρωση επτά χρόνια, τρία χρόνια για τις εξωσυζυγικές σχέσεις και διαστροφές όπως τον στοματικό έρωτα και τον πρωκτικό. Από τους Πατέρες, ο Νηστευτής είναι ο πιο αυστηρός και ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος ο πιο ήπιος. Στο ενδιαμέσο βρίσκεται ο Μ. Βασίλειος. Εφαρμόζω αυτό που λέγεται στη γλώσσα της Εκκλησίας «Οικονομία», όχι για να απεμπολήσω τους κανόνες της Εκκλησίας, αλλά για να βοηθήσω τον σημερινό άνθρωπο. Όπως λέει και ο Αγ. Κοσμάς ο Αιτωλός, όποιος τηρεί τώρα πια απόλυτα τους κανόνες της Εκκλησίας πρέπει να θεωρείται «μάρτυς». Σκέψου την πραγματικότητα του 22^{ου} αιώνα, όπου η πρόκλησις είναι μεγάλη! Η ουσία είναι η υπακοή και η υποταγή στο θέλημα του Θεού και αυτό συμβουλευώ τους αμαρτώντες.
- Από σοβαρά εγκλήματα έχω μόνο περιπτώσεις βιασμού, ο οποίος είναι είτε εξωσυζυγικός είτε ενδοσυζυγικός! Σε αυτούς εφαρμόζω αυστηρά τον κανόνα και

μαζί και τον Β' κανόνα. Βέβαια, δεν έχω σκοπό να τους εξουθενώσω, αλλά να στηριχθώ στην προσωπική μας επαφή. Αυτό συμβαίνει με την προσέλευσή τους για Εξομολόγηση κάθε βδομάδα ή κάθε 15 μέρες. Το γεγονός αυτό μπορεί ν' αποβεί παιδαγωγικό, αφού έτσι ανανεώνεται η διάθεσή τους για Μετάνοια. Μια τόσο σημαντική παράδοση καλό είναι να μην αποφεύγεται.

- Επεμβαίνω και ενδοσυζυγικά, εξετάζοντας τη στάση του εταίρου συζύγου. Μου εξομολογούνται και ακούσιο βιασμό, επειδή η γυναίκα, λόγω θρησκοληψίας, μπορεί να θέλει να απέχει από την ερωτική πράξη π.χ. καθόλου τη Μ. Σαρακοστή. Να σου πω μια περίπτωση! Κάποτε διαμαρτυρόταν μια σύζυγος ότι ο σύζυγος της δεν την πλησίαζε ερωτικά. Τότε κάλεσα τον σύζυγο για να δω τι συμβαίνει και εκείνος μου εξήγησε ότι εξαιτίας της θρησκοληψίας της γυναίκας του, η οποία ούτε καν στεκόταν γυμνή απέναντί του, θεώρησε εντελώς ανεπίτρεπτο να πλαγιάσει μαζί της. Τέλος, την επιθυμία κάποιου για παρα φύση έρωτα προς τη γυναίκα του την αντιμετώπισα με μη αντίληψη υπεραυστηρότητας.
- Υπάρχουν περιπτώσεις μη ειλικρινούς Μετανοίας, αλλά δεν είναι αυτές οι περισσότερες. Τα δάκρυα, η συντριβή και η κατάνιξις είναι δώρα του Θεού. Η ταπείνωση και η έκκληση «δώς μου» στον Χριστό είναι υψίστης σημασίας, όπως και το να θελήσει κάποιος να μετανοήσει. Η συγχώρεση είναι δώρο του Θεού. Στην ορθοδοξία δεν υπάρχει «απόλυτος προορισμός» όπως στους Προτεστάντες. Ανάλογα με τις περιπτώσεις συναντώ από μεταμέλεια μέχρι μετάνοια, ένα 5% ενώ ένα 10% παρουσιάζουν συντριβή.
- Περιπτώσεις επαγγελματικής πορνείας μου έχουν τύχει. Θυμάμαι σε μία πόρνη που δούλευε σε οίκο ανοχής, δε συνέστησα αποχή από τη Θ. Κοινωνία για δύο χρόνια αλλά για τρεις μήνες. Μετά τον πρώτο μήνα της είπα να πάρει τον Μεγάλο Αγιασμό ως παρηγοριά για να μην αποκοπεί πλήρως από τη Θ. Κοινωνία, καθώς ο Αγιασμός δεν την υποκαθιστά.
- Υπηρέτησα ως καθηγητής και έγινα γυμνασιάρχης, όπως ήταν με το παλιό στυλ ο θεσμός και όχι μετά που καταργήθηκε. Έτσι, λοιπόν, διδάχθηκα Παιδαγωγική και Ψυχολογία στο Διδασκαλείο της Μέσης Παιδείας. Συνεπώς ξέρω κάποια στοιχεία Ψυχολογίας. Μάλιστα, έχω μια βεβαίωση με άριστα. Γνώσεις Ψυχολογίας πρέπει να χρησιμοποιούνται στην Εξομολόγηση. Η Ψυχοθεραπεία βοηθά την Εκκλησία και αποβαίνει σωτήρια για πολλούς. Δεν είμαι Άγιος, ούτε και έχω προορατικό χάρισμα. Είμαι και ο ίδιος αμαρτωλός, όπως όλοι μας. Όταν διαβάζω, όμως, τους πιστούς χρησιμοποιώ και στοιχεία σε πανεπιστημιακό επίπεδο, ενώ σίγουρα βοηθάει η ταυτόχρονη άσκηση της Εξομολογήσεως. Φροντίζω να ανιχνεύω στην ψυχή του ανθρώπου τι συμβαίνει και τα προβλήματα που αντιμετωπίζει. Πιστεύω απόλυτα στα Μυστήρια της Μετάνοιας και της Εξομολογήσεως. Καθώς διαβάζω ευχές μου αποκαλύπτεται ακόμα και σ' εμένα, τον αμαρτωλό κληρικό τι απάντηση πρέπει να δώσω στον εξομολογούμενο. Κάποιες φορές αρχικά δεν αισθάνομαι τίποτα να του πω, αλλά μετά από δευτερόλεπτα μου έρχεται η απάντηση.
- Σε περιπτώσεις κλοπών, λέω στους παραβάτες να τα επιστρέψουν, αφού τι σημασία έχει ν' απολογηθεί αν έχει για παράδειγμα κλέψει τριακόσιες χιλιάδες ευρώ. Η Μετάνοια δεν ολοκληρώνεται αν δεν υπάρχει επιστροφή των κλοπιμαίων.
- Παραπέμπω σε Ψυχολόγους και σε κάποιες περιπτώσεις τους στέλνω και σε Ψυχιάτρους, για την καθαρά ψυχιατρική περίπτωση, όταν αυτή διαφαίνεται. Και οι κληρικοί και οι ψυχίατροι είναι απαραίτητοι κάποιες φορές.
- Με την Εξομολόγηση δεν έχουμε απονομή απόλυτης δικαιοσύνης. Δε θα παρέδιδα κάποιον παραβατικό στην αστυνομία. Μόνο αν θελήσει μόνος του να

παραδοθεί. Σίγουρα θα τον προέτρεπα να το κάνει για την αποκατάσταση της δικαιοσύνης, αλλά όχι οπωσδήποτε.

Βέβαια, αν ξέρω ότι κάποιος αθώος είναι στη φυλακή εκ του νόμου μπορώ να προβώ σε κατάθεση, και το κάνω, λέγοντας στις Αρχές ότι αυτός που κρατάτε δεν είναι ο ένοχος. Το ότι το ξέρω το διαβεβαιώνω επί τη Ιεροσύνη, ωστόσο δε λέω ποιος είναι ο παραβάτης. Επιπλέον, έχω το δικαίωμα να κληθώ σαν μάρτυς υπεράσπισης του αθώου.

Κάποτε δύο σύζυγοι είχαν διαμάχη, επειδή η μητέρα της γυναίκας παρενέβαινε στην ιδιωτική τους ζωή, μπαίνοντας με κλειδί στο σπίτι τους. Ο σύζυγος ανησυχούσε μην τους έβλεπε ακόμα και στο κρεβάτι η πεθερά του, αφού δε χτυπούσε ούτε την πόρτα. Όταν το ζευγάρι μου παρουσιάστηκε, τους πρότεινα να μείνουν 15 μέρες χωριστά για να δούνε τι θα κάνουν. Εκείνοι αποδέχτηκαν την συμβουλή μου. Τότε η σύζυγος κατήγγειλε τον άντρα της για εγκατάλειψη συζυγικής στέγης, αλλά ξέροντας την αλήθεια κατέθεσα στο δικαστήριο, οπότε ο σύζυγος αθωώθηκε και η κοπέλα με απειλούσε με συνέπειες επειδή το έκανα αυτό.

Συνέντευξη 24^η

Ο επόμενος Πνευματικός ήταν και Νομικός.

- Ναι
- Όχι συχνά
- Τα ποινικά κολάσιμο αντίκειται στους νόμους της κοινωνίας. Όταν εξομολογώ έχω απέναντί μου μια ψυχή και δε με ενδιαφέρει μόνο να γίνει λειτούργημα στη ζωή αυτή, αλλά και η σχέση του με το Θεό. Η στόχευση δηλαδή, του κληρικού είναι διπλή. Ο ίδιος ξέρει καλά ότι αυτό που διαβάλλει τις ανθρώπινες σχέσεις και τις κάνει δυσλειτουργικές είναι η αμαρτία στη γενικότερή της έκφραση, ενώ και ο λογισμός θεωρείται αμαρτία. Στην επαφή με τον εξομολογούμενο δεν είναι το γεγονός της επαφής ενδιαφέρον αλλά η αμαρτία. Είναι, επίσης, αμαρτία για τον ιερέα, να αποκαλύψει όλα όσα έχει μάθει, διότι είναι σαν να παραιτείται από το μείζον, δηλαδή να θεραπεύει τη ρίζα του καρπού και όχι το φύλλο.
- Αν σωθεί ο ίδιος ο παραβατικός, θεραπεύει και τα λάθη που έχει κάνει. Αν έχει κλέψει ένας, δε χρειάζεται να το πει, αρκεί να γυρίσει τα χρήματα. Βασικό είναι να φύγουν από πάνω του. «Δώστα σε φτωχούς» τους λέω καμιά φορά. Έτσι επέρχεται θεραπεία.
- Δε δίνω επιτίμια αλλά προσπαθώ να επανασυνδεθεί ο πιστός με το Θεό, χωρίς κάποια τιμωρία.
- Τα σοβαρά αμαρτήματα λειτουργούν ως κατάλυση της γέφυρας της σχέσης του ανθρώπου με το Θεό, συνεπώς στόχος μου είναι να τη ριζώ πάλι στη βάση της, ώστε να υπάρξει η επανασύνδεση αυτή με το Θεό. Αυτά που ακούω είναι πολλά. Τα σοβαρά, νιώθουν οι πιστοί πως πρέπει να τα βγάλουν και να δικαιωθούν έναντι του Θεού. Η αλήθεια είναι ότι εξαιτίας του βαθέως κοινωνικού ελέγχου φοβούνται να δικαιωθούν έναντι της κοινωνίας. Θέλουν να θάψουν το σφάλμα τους με τον Πνευματικό. Στο έργο «Έγκλημα και Τιμωρία», για την επανόρθωση της αμαρτίας του φόνου, ο χαρακτήρας εξομολογείται δημόσια στην πλατεία τι έκανε και αναλαμβάνει να πληρώσει ώστε να επέλθει η κάθαρση. Η λογική των επιτιμίων έγκειται στο αν ο άνθρωπος είναι έτοιμος και στο πόσο είναι διατεθειμένος να πληρώσει. Αλλά και η χρόνια διακοπή από τη Θ. Κοινωνία μπορεί να επηρεάσει την ανθρώπινη συμπεριφορά και τ' ανθρώπινα πάθη, τα

- οποία είναι φιλεπίστροφα, δηλαδή αρέσκονται στο να γυρνούν πίσω. Γι' αυτό και οι Πατέρες της Εκκλησίας επιθυμούν να γεφυρώνουν τις αποστάσεις.
- Η πλασματική Μετάνοια φαίνεται, αρκεί να υπάρχει εμπειρία και ο ιερέας να μπορεί να διακρίνει τα δάκρυα, κάτι το οποίο αποτελεί πνευματικό χάρισμα. Τα δάκρυα ενδέχεται να είναι της στιγμής, ψυχολογικά ή και συναισθηματικά. Η Εξομολόγηση είναι η κορωνίδα, ωστόσο σημαντικότερη είναι η πορεία της Μετάνοιας, δηλαδή το πριν και το μετά. Δεν έχει σημασία το πως ο πιστός έφτασε στο σημείο να εξομολογηθεί; Κλασικό παράδειγμα είναι ο Ζακχαΐος.
  - Δυστυχώς, τις περισσότερες φορές κάνουμε τον Ψυχολόγο ή τον Ψυχίατρο, όχι όμως ότι το θέλουμε. Όταν εκπίπτει ο πιστός χρειάζεται ανάλυση του ψυχολογικού προαισθήματός του. Συνήθως, αυτός που προσέρχεται στην Εξομολόγηση δεν έχει ανάγκη να βρει το Θεό, αλλά να τακτοποιήσει την ταραγμένη ψυχή του. Δεχόμαστε το γεγονός αυτό και δεν το απορρίπτουμε, αλλά φροντίζουμε να δει και την άλλη πλευρά, ακόμα και με όρους της ψυχολογίας.
  - Τους παραπέμπω πολύ συχνά σε Ψυχολόγους ή Ψυχιάτρους, διότι τα πράγματα είναι πολύ δύσκολα τα τελευταία αυτά χρόνια.
  - Βέβαια, αυτό είναι το τέλειο, αν και λίγοι είναι ικανοί να παραδοθούν στην αστυνομία. Άλλωστε, το τι σημαίνει συγχώρεση για την Εκκλησία διαφαίνεται και από το παράδειγμα του Αγ. Διονυσίου, ο οποίος όχι μόνο δεν κατέδωσε, αλλά και συγχώρησε τον φονιά του αδερφού του. Σημασία δεν έχει να πάει ο άνθρωπος φυλακή, αλλά να τακτοποιήσει τα πάθη που έχει μέσα του.
  - Ναι, έχω προλάβει εγκλήματα. Πολλοί εξομολογούμενοι επιδιώκουν να προλάβουν τις ενοχές τους με το να πάρουν την ευχή του κληρικού γι' αυτό που θα κάνουν. Ειδικά, στις κινήσεις της αυτοκαταστροφής συμβαίνει αυτό. Ο δυνάμει παραβατικός ετοιμάζεται ψυχολογικά πολλές ημέρες, μετράει τη γνώμη πολλών ατόμων και κατεργάζεται τα σημάδια των καιρών, γι' αυτό και το έγκλημα δεν είναι κάτι ξαφνικό. Όσον αφορά τις τάσεις αυτοκτονίας και στην ίδια την αυτοκτονία, όταν κάποιος αρχίζει να το συζητάει το θέμα συνήθως δεν αυτοκτονεί. Σε κάτι μη ξαφνικό, λοιπόν, μπορεί να υπάρξει αποτροπή από τους Πνευματικούς. Όπως λέει και ο Ντοστογιέφσκι στον «Μολυσμένο» μιλώντας για τον συνειδητό θάνατο, αυτός αποφεύγεται όταν ο άνθρωπος εκτονώνεται με την κατάσταση των διεξόδων.

Συνέντευξη 25^η

Ο παρακάτω κληρικός μας μίλησε για λίγο λιγότερο από δύο ώρες, κυρίως για πράγματα που μας ενδιέφεραν, αλλά και για επιτεύγματα και το φιλανθρωπικό του έργο. Μας κέρασε διάφορα ωραία, μας ανέφερε πολλές περιπτώσεις πιστών που είχαν «κατρακυλήσει», ανέλυσε τις κοινές θεολογικές μας σπουδές και με ζωντάνια μας παρέπεμψε σε εθελοντική αιμοδοσία. Έκανε λόγο για συσκέψεις, τη θητεία του στην εκπαίδευση και τη Σύναξη, τα 8 του χρόνια στην Ι. Σύνοδο, αλλά και την ανέγερση ενός επταόροφου ορφανοτροφείου, κυρίως με δικές του ενέργειες. Η ενορία του έκανε δωρεές πολλών χρημάτων σε άστεγους και πένητες, όπου έκαστος εξ' αυτόν μπορεί να έπαιρνε μέχρι και πενήντα ευρώ τη μέρα. Το αξιοσημείωτο είναι ότι κάποια φορά ο ιερέας αναγνώρισε κάποιο γνωστό επίθετο, όταν το άτομο αυτό υπέγραφε για να λάβει τη δωρεά. Είχε ακούσει το επίθετο στις ειδήσεις και το είχε διαβάσει και στις εφημερίδες. Μάλιστα το εξακρίβωσε ρωτώντας τον ίδιο τον αποφυλακισθέντα. Ήταν ο ψυχοπαθής δολοφόνος που σκότωσε μια γνωστή του, όταν αυτή πληγωμένη συναισθηματικά τον έβαλε να το κάνει, μη μπορώντας να αντέξει

μια ερωτική απογοήτευση και μη θέλοντας η ίδια να αυτοκτονήσει. Ο φονιάς δεν είχε κανένα πρόβλημα να το πράξει. Από τότε ο κληρικός φοβούμενος και ο ίδιος πλέον για την σωματική του ακεραιότητα σταμάτησε σταδιακά τις μαζικές ευεργεσίες, διότι η φήμη της Ενορίας του είχε διαδοθεί και μαζεύονταν εκτός αυτής πολλοί παραβατικοί (π.χ. χασικλήδες), λέγοντας ότι η Αρχιεπισκοπή έπαψε να βοηθά την Ενορία με αποτέλεσμα να μην συγκεντρώνονται πια χρήματα.

- Ναι, αλλά όχι σε μεγάλο βαθμό. Εδώ είναι γενικά ήρεμη συνοικία και όχι κακόφημη με εγκληματικότητα.
- Υπάρχουν περιστατικά που προλαβαίνουν το έγκλημα, αν και συνήθως έρχονται και εξομολογούνται άνθρωποι που ήδη έχουν κάνει την παράβαση. Έχω προλάβει πολλές εκτρώσεις και έτσι έσωσα παιδιά από ανεπιθύμητες εγκυμοσύνες. Τονίζω σε τέτοιες περιπτώσεις ότι η έκτρωση είναι φόνος και αφαίρεση της ζωής από αθώα, ανυπεράσπιστα ύπαρξη. Εδώ δεν ισχύει το: «σώμα μου είναι, το κάνω ό,τι θέλω». Κάποιοι μάλιστα, χρησιμοποιούν την «κομψή» έκφραση: «διακοπή της κύησης», αλλά στην ουσία είναι σαν να «σβήνουν το φως», αφού πράττουν παιδοκτονία εκ προθέσεως. Με συμβουλές μας, μια γυναίκα τελικά γέννησε το «ανεπιθύμητο» παιδί και αφού το βοηθήσαμε μέχρι να γίνει 20 ετών αυτό, το παντρέψαμε στην Εκκλησία αυτή.

Μια κυρία έπαιρνε τη σύνταξη του ανδρός της κανονικά, αν και αυτός είχε πεθάνει με κάποιο κόλπο. Η ίδια δεν ήθελε, επειδή ήταν καλός άνθρωπος, αλλά οι συγγενείς της δεν την άφηναν να το σταματήσει αυτό. Πέρασαν χρόνια, λοιπόν, και μόνη της το κατέθεσε, με αποτέλεσμα να της κρατήσουν αναδρομικά μέρος της σύνταξης. Αυτό επιτρέπεται και είναι το λεγόμενο «αχρεωστήτως εισπραχθέντα» ή καταργηθέντα.

Και ένα τροχαίο πρόσφατα κάποιος μου εξομολογήθηκε, όπου υπήρξε τραυματισμός ενός θύματος αλλά αυτός δεν άφησε δήλωση. Εστίασα λοιπόν, στο ότι δεν ήταν σωστό, αλλά και αφού τελείωσε να μην ξανασυμβεί.

Τα παρακάτω που θα σου πω μην τα γράφεις: την περίοδο 93-94 ένας τελωνιακός μου εξομολογήθηκε ότι είχαν κατασχέσει παράνομα από λαθρομετανάστες στα σύνορα το ποσό των 2,5 εκατομμυρίων δραχμών και τα μοιράστηκαν διά πέντε, όσοι ήταν δηλαδή, ο άνθρωπος αυτός ένιωθε τύψεις και ήθελε να τα δωρίσει για ιερό σκοπό. Τότε με προτροπή μου, τα δώρισε στην Ενορία μας και ήταν αυτό το ποσό ακριβώς που χρωστούσαμε σε τράπεζα που μας είχε δανείσει για την ανέγερση κάποιου οικοδομήματος. Πιστεύω πως αυτό ήταν έργο Κυρίου.

Μια άλλη φορά ακολουθώντας τα σημάδια του Θεού, μου ήρθε ξαφνικά και έφυγα από εκεί που δίδασκα πιο νωρίς (12 η ώρα αντί για 14:00) για να πάω στην Εκκλησία της Ενορίας μου. Τότε, δεν πέρασε πολλή ώρα και είδα έναν γέρο, 80 ετών περίπου που με δυσκολία περπατούσε. Όταν τον συνάντησα τον είπα «παππού» και όταν μου ανέφερε ότι είχε ένα εκατομμύριο δραχμές και δεν ήξερε τι να τα κάνει, στα ίσα του το ζήτησα για ένα φιλανθρωπικό έργο που είχα αναλάβει και εκείνος μου τα έδωσε.

Μικροκλοπές μου αναφέρουν επίσης, αλλά συνήθως πράξεις ασήμαντες, όπως το να μη χτυπήσουν εισιτήριο στο λεωφορείο. Υπάρχουν και οι κλεπτομανείς. Αυτό είναι αρρώστια, αφού ο κλεπτομανής μέμφεται τον εαυτό του και περιέργως συνήθως έχει λεφτά. Να μην είχε, τουλάχιστον, λες «εντάξει». Άλλος πάλι μας έκανε εισφορά 2.000 ευρώ για το γηροκομείο που χτίζαμε κι' όμως έκλεβε κάτι μικροπράγματα. Εφόσον, σε τέτοιες περιπτώσεις υπάρχει η διάθεση φιλανθρωπίας, ο Σατανάς μπαίνει σίγουρα από πίσω και βάζει πειρασμούς για μερικά πράγματα.

- Πολλά μου εξομολογούνται. Έχω πάμπολλες περιπτώσεις ναρκωτικών και πορνείας. Οι εξαρτημένοι δέρνουν τους γονείς τους, πουλάνε ή σπάνε πράγματα. Δε βάζω επιτίμια στα μικροπράγματα. Και όταν τα επιβάλλουμε το κάνουμε με πολλή διάκριση, ανάλογα με την περίπτωση. Τα επιτίμια έχουν παιδαγωγικό χαρακτήρα και σκοπό να φτάσει ο εξομολογούμενος στην ειλικρινή Μετάνοια. Προσωπικά έχω τον δικό μου τρόπο. Για τις εκτρώσεις π.χ. οι πιο πολλοί δεν έχουν κάνει και τίποτα, όπως ισχυρίζονται. Μάλιστα, μια κυρία με πολλή ανευθυνότητα και απάθεια μου είπε ότι έχει κάνει επτά εκτρώσεις, μόνο αφού τη ρώτησα συγκεκριμένα. Για τα σοβαρά παραπτώματα τους δίνω σωστή ενημέρωση και πρέπει να υπάρχει έκφραση εμπιστοσύνης Πνευματικού- πιστού πριν την Ι. Εξομολόγηση.
Συνήθως προτρέπω σε νηστεία, να βοηθήσουν με ελεημοσύνη τους φτωχούς ή να διαβάσουν κάποιο πνευματικό βιβλίο.
- Τα επιτίμια δίνονται ανάλογα με την ηλικία, την πνευματικότητα του χαρακτήρα και τη διάθεση για ειλικρινή Μετάνοια. Για περιπτώσεις εκτρώσεων, για παράδειγμα λέω στις γυναίκες να ξανάρθουν να με βρουν σε κανένα-δυο μήνες πάλι ή να κάνουν μια προσφορά ζυμώνοντας με τα ονόματα. Δεν έχουν χαρακτήρα παιδαγωγικό ή τιμωρίας, όπως θα έχεις διδαχθεί.
- Πράγματι, αν και όλα δε διορθώνονται, καλό είναι να επανορθώσουν τη βλάβη που προκάλεσαν. Κάποιοι έρχονται και μου ζητούν κάτι για την ψυχή τους ή την ψυχή των γονέων τους. Τότε τους προτρέπω να συνεισφέρουν σε κάποια φιλανθρωπική ενέργεια της Εκκλησίας, όπως την επίσκεψη ασθενών ή την αιμοδοσία εφόσον είναι υγιείς, και όχι μόνο με το να δώσουν χρήματα. Με τέτοιες πράξεις αγάπης και οι ίδιοι ωφελούνται, αλλά υπάρχει και κοινωνικό όφελος. Η επανόρθωση και αποκατάσταση της τάξης αποτελεί ένδειξη Μετάνοιας. Πάντως, καταλαβαίνω την πραγματική Μετάνοια από την εμπειρία που έχω αποκτήσει. Ενώ στην Καθολική Εκκλησία οι εξομολογούμενοι δε βλέπουν τους Πνευματικούς, σε εμάς τους ορθόδοξους με το τετ-α-τετ που υπάρχει, διακρίνουμε την ταπεινώση όποτε υπάρχει. Πάντως, ο σκοπός του Πνευματικού δεν να ταπεινώσει τον εξομολογούμενο, αλλά να τον βοηθήσει. Υπάρχουν δάκρυα με λυγμούς, δάκρυα Μετάνοιας δηλαδή.
Να σου αναφέρω ένα γεγονός: Κάποτε, εδώ μέσα, που βλέπεις, εξομολογούσαν κάποιον χριστιανό, ο οποίος έφυγε λυτρωμένος και κλαίγοντας. Τότε τον είδε ένας μεταφορέας που είχα εδώ και θέλησε και αυτός να κάνει Εξομολόγηση. Αφού έγινε μέσα εδώ, έφυγε και αυτός με κλάματα σαν να «μιμήθηκε» τον προηγούμενο. Βλέπεις, λοιπόν, την Οικονομία του Θεού στα πράγματα. Τότε σαν να «ζήλεψα» με την καλή έννοια και αναρωτήθηκα αν θα με αξιώσει ποτέ ο Θεός να αισθανθώ και εγώ τέτοια λύτρωση, μετανοώντας τόσο ειλικρινά. Όμως επειδή μου είπε τόσα πολλά, νόμιζε ότι εγώ τον σιχάθηκα και δε με πήρε ούτε ένα τηλέφωνο μετά την Εξομολόγηση. Όταν, βέβαια, τον συνάντησα κάπου του είπα ότι τον εκτιμούσα και τον θαύμαζα που εξομολογήθηκε και μετάνιωσε, ότι έφυγε ανώτερος από ό,τι ήρθε και ότι χωρίς σκέψη ντροπής είχε το θάρρος και τη δύναμη να προσέλθει, γι' αυτό και πρέπει να νιώθει καθαρός, «κεκαθαρμένος» δηλαδή.
- Όταν μου εξομολογούνται σοβαρά πράγματα θέλω να τα ξεχνώ, όπως οφείλει να πράττει κάθε ιερέας. Θα συνιστούσα διακοπή από τη Θ. Κοινωνία, εφόσον κάποιος είχε διαπράξει φόνο. Ακολουθώ τον Κανόνα, αλλά τον εφαρμόζω με διάκριση και οικονομία. Αφήνω να περάσει κάποιο διάστημα, συνήθως ένα με δύο μήνες, ανάλογα με το περιστατικό. Έτσι, φροντίζω να κρατώ την επαφή και να μην «χάνω» τον αμαρτόντα. Σε αυτό το μικρό διάστημα είναι ευκαιρία για

μένα στο να επιβεβαιώσω κάποια πράγματα και να τον βοηθήσω σε πνευματικές ανάγκες. Ο «μικρός αφορισμός» που επιβάλλω, σημαίνει ότι: «ξεχωρίζω».

- Δεν αισθάνομαι Ψυχολόγος ή Ψυχίατρος. Η Εκκλησία έχει τη δική της άποψη κι' εγώ αισθάνομαι να αποδέχομαι αυτά που λέει η Εκκλησία. Βέβαια, επειδή ο άλλος σου ανοίγει την καρδιά του, αυτό έχει και μία ψυχολογική διάσταση. Ο Πνευματικός, έχοντας την άδεια από τον Επίσκοπο, μπορεί να συγχωρεί αμαρτίες. Όταν φορώ το πετραχήλι και διαβάζω την ευχή πάνω στο κεφάλι του πιστού, αυτό είναι το καίριο σημείο που κάνει τη διαφορά με τους Ψυχολόγους. Όπως όταν συγχωρείς ένα μικρό παιδάκι και το φιλάς, έτσι χαρούμενος φεύγει και ο μετανοημένος άνθρωπος με τη βεβαίωση ότι συγχωρείται. Το δικαίωμά μας: «αφιέναι αμαρτίαις», βοηθά τους εξομολογουμένους να φεύγουν ανάλαφροι ψυχικά και όχι βεβαρημένοι. Όσοι έρχονται για πρώτη φορά (και μεγάλοι ακόμα) έχουν παρασυρθεί αρκετές φορές από φίλους τους. Σίγουρα, χρειάζεται ενημέρωση για το Μυστήριο και το τι είναι πραγματική Μετάνοια. Τα Μυστήρια αυτά είναι επαναλαμβανόμενα σε αντίθεση με το Βάπτισμα και βοηθά στο να βιώσει κανείς την ειλικρινή αγάπη του Θεού. Στην Εξομολόγηση κάποιος μπορεί να ξαναπηγαίνει. Επειδή, λοιπόν, οι αμαρτίες είναι σταγόνες στον «Ωκεανό της Αγάπης» του Θεού, χαροποιούμαι και εγώ ο ίδιος πολύ όταν υπάρχει καλό αποτέλεσμα και σωτηρία.
- Παραπέμπω ψυχασθενείς σε ψυχιατρείο πολλές φορές. Και αυτούς τους δεχόμαστε και τους βοηθάμε κι' όταν χρειαστούν ψυχική βοήθεια. Υπάρχουν, ωστόσο, περιπτώσεις, όπου τα διαταραγμένα ψυχικά άτομα αρνούνται να πάνε λέγοντας: «Εγώ πάω με την Εκκλησία». Τότε τους λέω ότι «Κύριος έδωσε την επιστήμη» και έτσι πείθονται οι πιο πολλοί. Πράγματι, ο Θεός έδωσε τη δυνατότητα στον άνθρωπο με την ανακάλυψη των φαρμάκων να βρίσκει τη γιατριά. Αρκετά συχνά συστήνω και πνευματικούς ανθρώπους, όπως τον π. Στυλιανό Καρπαθίου, ο οποίος συνδυάζει και την ιδιότητα του ψυχιάτρου. Επίσης και άλλους φίλους και Διακόνους. Χρειάζεται συνδυασμός και επιστήμης αλλά και εξάρτησης από το Ιερατείο, καθώς πολλοί Χριστιανοί αισθάνονται άλλη άνεση με το «ράσο».
- Όχι, ποτέ! Η επανόρθωση μπορεί να υπάρξει αν κάτι διορθώνεται ή θεραπεύεται. Σε περίπτωση κάποιας κλοπής θα πρότεινα να επιστραφούν τα χρήματα στον ιδιοκτήτη με μία ανώνυμη επιταγή. Λόγω του απορρήτου της Εξομολόγησης δεν επιτρέπεται να πω ούτε καν π.χ. τη μοιχεία κάποιου στον ίδιο τον άνδρα της. Αν κάποιος κατηγορήσει άδικα έναν συνάνθρωπο του λέω να ζητήσει συγνώμη και ότι αυτό που έπραξε δεν είναι σωστό. Η αποκατάσταση υφίσταται μόνο για τα μικρά πράγματα. Εν κατακλείδι, αυτό που αποτρέπει τις παραβάσεις του Νόμου είναι η συμμετοχή στη ζωή της Εκκλησίας και η πνευματική πρόοδος. Όταν αυτή γίνεται ολοκληρωμένα, ένας βλέπει το συνάνθρωπό του σαν τέκνο του Θεού και εφόσον υπάρχει «καλή θέληση», για παράδειγμα, ακόμα και οι δημόσιοι υπάλληλοι μπορούν να εξυπηρετούν καλύτερα τους πελάτες τους. Η Ι. Εξομολόγηση είναι μέρος μόνο της εκκλησιαστικής ζωής.

Συνέντευξη 26^η

Ο κάτωθι ιερέας ήταν πολύ σεμνός, ευγενικός και εύστοχος. Παρόλο που δεν είχε πολύ χρόνο, ευχαρίστως μας παραχώρησε συνέντευξη.

- Ναι.
- Τα χαμηλής βαρύτητας πράγματα λέγονται πιο συχνά. Πιο συχνά ακούω για ναρκωτικά από παιδιά και γονείς.
- Εξαρτάται από την περίπτωση. Δεν υπάρχει ενιαία Συμβουλευτική. Συνηθέστερα τους νοουθετώ να συνειδητοποιήσουν τις πράξεις τους και να αποκαθιστούν τη βλάβη που έχουν προκαλέσει, δηλαδή κυρίως πράξεις βίας. Στους χρήστες ουσιών προτείνω κάποια προγράμματα για την επανένταξή τους στην κοινωνία.
- Ναι, και σοβαρές. Και η έκτρωση ανήκει στην ίδια κατηγορία και θεωρείται μείζον και από το τροχαίο, για παράδειγμα. Και αυτό δε συμβαίνει εξαιτίας μιας «ηθικιστικής» τάσης της Εκκλησίας, αλλά λόγω της ίδιας της ανθρώπινης φύσης. Μου έκανε εντύπωση το γεγονός αυτό και γι' αυτό στις γυναίκες αυτές διαβάζω ευχές με άλλο πνεύμα.
Από σοβαρά περιστατικά, παλιά μου έχουν τύχει βιασμός συγγενικού προσώπου, αλλά και δύο περιπτώσεις φόνου. Ο ένας εκ των δύο, μάλιστα, και έμμεσος, δηλαδή υπάρχει συνεργία στη διάπραξη του.
- Υπάρχουν επιτίμια. Δε χρησιμοποιώ το «Πηδάλιο», παρά μόνο ως οδηγό. Και αυτό όχι διότι είναι παλιά χρονικά, αλλά επειδή οι συνθήκες στη σύγχρονη κοινωνία είναι διαφορετικές! Αν τους επιβάλλεις διακοπή για κάποιο χρόνο από την εκκλησιαστική ζωή, τότε συνήθως τους χάνεις. Τους λέω: «έλα πάλι να τα ξαναπούμε» και με αυτό τον τρόπο παρατηρώ την πρόοδό τους. Ο αγώνας και η νόηση δεν είναι σαν τον Ποινικό Κώδικα στην Εκκλησία. Επίσης, η αληθινή Μετάνοια καταργεί το νόημα του επιτίμιου, τα οποία δεν έχουν λόγο ύπαρξης αν δεν υπάρχει αυτή. Το επιτίμιο δε λειτουργεί δικανικά σαν τις ποινές του δικαστηρίου, αλλά θεραπευτικά, αφού κι' αν κάποιος μετανοήσει στα δικαστήρια, αυτό δεν έχει αντίκρισμα.
- Είναι πολύ σημαντικό να υπάρχουν γνώσεις ψυχολογίας. Προσωπικά δε θεωρώ ότι έχω το ρόλο του Ψυχιάτρου σε καμία περίπτωση. Εξαιτίας, πάντως της ψυχολογικής υποστήριξης και της καθοδήγησης που χρειάζονται κάποιοι εξομολογούμενοι είναι καλό, χρήσιμο και ωφέλιμο να έχει ο Πνευματικός στοιχειώδεις γνώσεις της ψυχής. Βέβαια, άλλος είναι ο ρόλος μας και άλλου είδους δουλειά κάνει ο ψυχολόγος. Εννοείται, ότι όταν ο εξομολογούμενος χρήζει σ' ένα κομμάτι ψυχολογικής υποστήριξης τον παραπέμπω στον ειδικό. Οι γνώσεις ψυχολογίας βοηθούν, σαφώς στη διάκριση εάν ένα πρόβλημα είναι πνευματικής ή ψυχολογικής υφής. Μάλιστα, τέτοιες γνώσεις είναι απαραίτητες στον ιερέα στη σημερινή εποχή. Βέβαια, ο Πνευματικός μπορεί να εξομολογηθεί και χωρίς γνώσεις, αφού η Εξομολόγηση επιτελείται και μόνο με την ευχή. Ωστόσο, γνώσεις Ψυχολογίας είναι απαραίτητες στην πνευματική καθοδήγηση και σημαντικές στη διάκριση.
- Όσον αφορά στη Μετάνοια, αυτή είναι κάτι βαθύτερο από τα δάκρυα, καθώς δημιουργείται ίσως η αίσθηση και από την παρουσία του ανθρώπου απέναντι στον πιστό. Η Μετάνοια δεν κρίνεται από τη συναισθηματική φόρτιση του εξομολογούμενου και από το πόσο συντετριμμένος νιώθει εκείνη τη στιγμή. Η Μετάνοια δεν είναι συναίσθημα, αλλά πράξη. Όπως η αγάπη, η οποία εμπεριέχει και συναίσθημα, αλλά όχι μόνο. Η Μετάνοια συνεπάγεται αλλαγή στον τρόπο ζωής και κρίνεται εκ του αποτελέσματος. Όταν δεν υπάρχει συνέχεια στην πράξη μετά την Εξομολόγηση, η ίδια είναι λειψή και ανώφελη.
- Για τις οικονομικές παρανομίες προτρέπω σε επιστροφή και για πράξεις βίας την αποκατάσταση μέσω της συγνώμης, αφού για μένα δεν έχει νόημα η νομική ποινή σε τέτοιες περιπτώσεις. Όταν διαπράττεται μία αδικία, όπως η κλοπή, προτρέπω την επιστροφή χρημάτων στο μέτρο που μπορεί αυτή να γίνει. Γιατί αν το ποσό

είναι μεγάλο ή αν έχει «φάει» τα λεφτά, τι μπορεί να επιστρέψει; Μου έχουν, επίσης, τύχει περιπτώσεις και επαγγελματικής πορνείας, οι οποίες είναι λίγες και είναι ένα θέμα δύσκολο συνάμα

- Ναι, κάποιιοι μου εξομολογούνται για κάτι που «θα» διαπράξουν, αλλά όχι για βαριά πράγματα. Άλλες φορές έχουν κάτι στη σκέψη τους. Το θέμα είναι η πρόληψη γενικά στη ζωή του «ποιμνίου» και όχι η ειδική. Μου έχει τύχει να συμβουλευώ κάποιον να μην κάνει δικαστήριο με τη λογική να διεκδικήσει το δικίο του, όπως το νιώθει, όταν κρίνω ότι αυτό μπορεί να του καταστρέψει τη ζωή. Αν, για παράδειγμα, ενδέχεται κάποιος να φάει τη ζωή του για να κερδίσει ένα οικοπέδο και να χαθεί, παραινώ ότι κάποιες φορές η απαλλαγή από τις εμμονές του μυαλού και η μη αντεκδίκηση, μας δίνει περισσότερα οφέλη.
- Δε μου έχει τύχει. Συνήθως, μου εξομολογούνται κάποια σοβαρά πράγματα μετά από καιρό, οπότε δεν τίθεται θέμα ποινικής δίωξης. Εξαρτάται, θεωρητικά, θα παρέπεμπα κάποιον στις Αρχές, μόνο αν κάποιος αθώος είχε κατηγορηθεί στη θέση του, αλλά και σε περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας.
- Στην εξομολόγηση προσέρχονται οι άνθρωποι εξαιτίας του βάρους της ενοχής τους και της συναισθηματικής φόρτισης που νιώθουν. Ο ρόλος του ιερέα είναι να κατευθύνει στο τι θα κάνουν μετά, αν και παρά τη Συμβουλευτική, συνήθως δεν σταματούν και δεν υπάρχει συνέχεια στην Πνευματική καθοδήγηση. Ο Πνευματικός οφείλει να είναι έτοιμος για την πρόληψη και την αποτροπή ενός γεγονότος, όπως π.χ. οι εκτρώσεις των γυναικών.

Συνέντευξη 27^η

Ο επόμενος κληρικός έχει την ιδιότητα του γιατρού και την εξειδίκευση στην Γενική Ιατρική. Ήταν πολύ ετοιμόλογος και μας αντιμετώπισε φιλικά και με χιούμορ.

- Ναι. Όχι όλοι, αλλά ένας ικανός αριθμός Ενοριτών.
- Όχι συχνά
- Συνήθως προσέρχονται για Εξομολόγηση άνθρωποι μεγάλης ηλικίας, που μάλλον έχουν ξεπεράσει ορισμένες συγκρίσεις με τους εαυτούς τους. Έρχονται από συνήθεια και όχι από ευλάβεια, εκδηλώνοντας ευσεβισμό και δίχως να έχουν τίποτα να πουν.
- Μπορώ να κάνω διάγνωση αν η Μετάνοια είναι πραγματική. Εκ μέρους μου, σαφέστατα υπάρχει διαφορετική προσέγγιση όταν κάποιος έρχεται με συντριβή και διαφορετική όταν κάποιος άλλος έρχεται για να επωφεληθεί και να υφαρπάξει τη Χάρη. Προσπαθώ, δηλαδή, να πείσω τους εξομολογούμενους να έχουν αυτογνωσία, ώστε να υπάρξει έλεγχος και βίωμα των πράξεων στη σωστή τους διάσταση. Μόνο έτσι μπορεί να μετανοήσουν ειλικρινά και όχι από συμφέρον, με αποτέλεσμα να λάβουν τη Θεία Χάρη. Πολύ σημαντικές είναι και οι πράξεις Μετανοίας. Πολλά, άλλωστε, δείχνουν ο τρόπος που θα έρθει κάποιος, που θα καθίσει, θα εκφράζεται, οι κινήσεις που θα κάνει και το συναίσθημα που εκπέμπει εκείνη την ώρα.
- Συνιστώ επανόρθωση. Για παράδειγμα, σε περίπτωση κλοπής να το κάνει έστω και ανώνυμα. Σε περιπτώσεις εκτρώσεων, επιπλήττω τη γυναίκα που δε δέχτηκε το μωρό στην αγκαλιά της, δεν του επέτρεψε να αναπνεύσει και να ζήσει. Ακόμα, την προτρέπω να αγκαλιάσει ένα παιδί άλλης γυναίκας σε κάποιο ίδρυμα, η οποία το εγκατέλειψε, και να νιώσει το μητρικό ένστικτο, έστω και σε άλλη μορφή.

- Δε μου έχουν τύχει σοβαρά περιστατικά, παρά μόνο εκτρώσεις, οι οποίες συνιστούν φόνο. Επιπλέον, περιπτώσεις πορνείας, όταν κάποιος βάφτισε μια κοπέλα αλλοδαπή και μετά έκανε σχέση μαζί της.
- Πρέπει να υπάρχει παιδεία, έτσι ώστε ο αμαρτήσας να οδηγηθεί μέσα από την πραγματική Μετάνοια, ώστε να γίνει κοινωνός του Μυστηρίου της Εξομολόγησης. Με κάποια, λοιπόν, παιδευτικά μέσα και αγωγή μπορεί κάποιος να φτάσει στην αυτογνωσία. Ρόλος μου είναι να υποδείξω τα ειδικά αυτά μέσα, ώστε να οδηγήσω τον πιστό σε πράξεις και στο να δείξει έργο.
- Δεν είμαι Ψυχίατρος ή Ψυχολόγος αλλά «αδελφός προς αδελφόν συμπάσχον». Πάντως, σίγουρα χρειάζεται γνώσεις Ψυχολογίας ώστε ο ίδιος ο Πνευματικός να ελέγχει τον εαυτό του. Απαραίτητο είναι να προσέρχεται στο Μυστήριο της Ι. Εξομολόγησης.
- Τα επιτίμια έχουν παιδαγωγικό χαρακτήρα. Μετά το Μυστήριο της Εισόδου, το Βάπτισμα δηλαδή, εμείς όλοι καλούμε τους πιστούς προς το φωτισμό, τον αφορκισμό με άλλα λόγια. Η Εκκλησία αποτελεί μια μεγάλη αδελφότητα και είναι το Σώμα του Κυρίου στους αιώνες των αιώνων. Με φθηνούς και «αγοραίους» όρους είναι ένας «Σύλλογος» με τους όρους και το καταστατικό του. Δε μπορεί, επομένως, ο καθένας να την «κόβει και να ράβει» όπως τον συμφέρει. Αν το πράξει αυτό, δηλαδή λέει όχι στους κανόνες, τότε θέτει εαυτόν εκτός Εκκλησίας. Σκοπός κάθε πιστού είναι να γίνει «Χριστός» και να ακολουθεί το παράδειγμά του Κυρίου, βιάζοντας τον εαυτό του κάθε μέρα, αλλιώς τίθεται εκτός πραγματικότητας.
- Σαφέστατα προτρέπω σε ειδικούς επιστήμονες, ίσως το έχουν ανάγκη. Επιπλέον, ασκώ άμεση επιρροή στην παραπομπή στον ειδικό. Υπάρχει, σαφέστατα, ένα όριο και διαχωρισμός ανάμεσα στην ψυχική νόσο, η οποία καταπολεμάται από την Ιατρική και την πνευματική νόσο, που αντιμετωπίζετε από την Εκκλησία. Για παράδειγμα, η αλλοπιριδίνη δε φρενάρει το «δαιμόνιο», αλλά όταν πρόκειται για κάποια ψυχική διαταραχή, όπως η συναισθηματική ανωριμότητα, εκεί ναι, είναι αποτελεσματική. Όπου το πνεύμα είναι ακάθαρτο, εκεί λόγο έχουν ο Θεός και οι δυνάμεις Του.
- Προτρέπω τους αμαρτήσαντες να παραδοθούν στις Αρχές αν θέλουν και εμπράκτως να μετανοήσουν.

Συνέντευξη 28^η

Ο επόμενος ηλικιωμένος ιερέας, αρχικά μας αντιμετώπισε με πολλή δυσπιστία και απροθυμότητα. Στη συνέχεια, ωστόσο και παρά το φορτωμένο του πρόγραμμα, δέχθηκε να μας μιλήσει.

Πριν ξεκινήσουμε, χρειάστηκε να βοηθήσουμε λίγο σε κάποια χειρωνακτική εργασία, ενώ κατά τη διάρκεια της συνέντευξης ο ιερέας ξεκαθάρισε πως δε μπορούσε να μας υπαγορεύει, αλλά θα έπρεπε να κρατήσουμε τα πιο σημαντικά και να τα αναλύσουμε εν συνεχεία μόνοι μας.

- Ναι, υπάρχουν περιστατικά, κατά τα οποία προσέρχονται οι αμαρτήσαντες, αν έχουν την ειλικρινή πρόθεση να μετανοήσουν.
- Συμβαίνουν πράξεις παραβατικές, αλλά οι νέοι τις εξομολογούνται σπάνια, όταν, δηλαδή είναι πρόσφατες, γιατί φοβούνται τις συνέπειες του Νόμου. Για να ελαφρύνουν τους εαυτούς τους από το βάρος της αμαρτίας εξομολογούνται κάποια παράβαση σε μεγάλη ηλικία ορισμένοι, αφού έχουν περάσει πολλά χρόνια από τη διάπραξη της και αφού έχουν γλιτώσει από την «τσιμπίδα» του Νόμου.

Δεν πρέπει οποιοσδήποτε κληρικός να εξομολογεί, όπως και για μια ανίατη αρρώστεια δεν πάει κανείς στον οποιοδήποτε γιατρό. Όταν κάποιος πιστός πράξει κάτι άσχημο και πρέπει αυτό να εξομολογηθεί, συμβιβάζεται με τον Θεό και ζητάει συγχώρεση. Γι' αυτό και ψάχνει τον καλύτερο κληρικό.

Γενικά, ο κόσμος δεν ξέρει να εξομολογείται. Προσέρχεται μεν, αλλά τον απασχολεί μόνο η νηστεία, χωρίς να έχει διορθώσει όλα τα άλλα. Υπάρχουν, σαφώς, αμαρτίες, κάποτε, όμως παύει να αμαρτάνει ο άνθρωπος. Και ο μέθυσος και ο ανήθικος κάποτε θα σταματήσουν. Ακόμα και ο φονιάς είτε θα γεράσει χωρίς να συλληφθεί, είτε θα μπει στη φυλακή. Αλλά, όμως, «θανάσιμα» αμαρτήματα ο Χριστιανός δεν τα εξομολογείται, αλλά τα παίρνει στον τάφο μαζί του. Δεν άκουσα κανέναν ποτέ να λέει: «είμαι μοχθηρός», εξομολογούμενος τον φθόνο του.

- Ως αποκατάσταση της βλάβης προς την κοινωνία, προτρέπω π.χ. σε επιστροφή των κλοπιμαίων.
- Συμβαίνουν ελάχιστες φορές σ' εμένα. Στα σοβαρά εγκλήματα, όπως σε περιπτώσεις φόνου, επιβάλλω κάποιο επιτίμιο. Για παράδειγμα, να μην κοινωνήσει ο φονιάς την Κυριακή αυτή, αλλά να κάνει μια προσευχή ή μία αγαθοεργία και να έρθει σε λίγες μέρες να τα ξαναπούμε.
- Δε θεωρώ τον εαυτό μου Ψυχολόγο ή Ψυχίατρο. Όταν, όμως, χρειάζεται τους παραπέμπω στους ειδικούς, αν και κάποιος υποστηρίζει ότι η επιστήμη μεγένθυσε το κακό.
- Επιβάλλω επιτίμια, μόνο όταν χρειάζεται. Αυτά είναι παιδαγωγικά και όχι τιμωρίες. Προτρέπω σε περισσότερη προσευχή, αλλά και σε προσπάθεια να μη διαπράττει κάποιος κάτι κακό χρόνια.

Βέβαια, ο Χριστός δεν επέβαλε επιτίμια, Σε αυτόν πήγαν πόρνες, τελώνες και φονιάδες, ποτέ όμως δεν τους είπε: «γιατί το έκανες», αλλά: «πήγαινε και εάν μπορείς μην το ξανακάνεις».

Υπάρχουν και προεκτάσεις καταστάσεων που οδηγούν σε εγκλήματα, όταν για παράδειγμα κάποια κοπέλα εξωθείται στην επαγγελματική πορνεία, μη έχοντας να φάει.

- Ο κληρικός ωφείλει να έχει ψυχολογικές ικανότητες για να καταλάβει πότε ο εξομολογούμενος προσπαθεί να τον γελάσει και πότε είναι ειλικρινής. Μεγάλο δείγμα ειλικρίνειας είναι το δάκρυ που προκύπτει από Μετάνοια. Πάνω απ' όλα ο Πνευματικός πρέπει να καταλαβαίνει τον πιστό και να του βγάζει την πρόθεση να εξομολογηθεί αυτός. Ο Θεός είναι Θεός προθέσεως και όχι μόνο έργων. Αν δώσω ελεημοσύνη στους ζητιάνους εδώ έξω, θα είναι καλή πράξη μόνο αν δεν έχω την πρόθεση να επιδειχθώ με αυτό τον τρόπο, ώστε να με δουν και να με καλοχαρακτηρίσουν.

Δεν κρίνω σε καμία περίπτωση το ίδιο εκείνον που κλέβει λίγο ψωμί για να χορτάσει το στομάχι του και εκείνον που κλέβει ένα κοσμηματοπωλείο. Ξαναλέω, ο Θεός είναι κριτής προθέσεων και όχι έργων.

- Ποτέ δεν θα παρέπεμπα κάποιον να πάει στο αστυνομικό τμήμα. Αυτό είναι ντροπή. Τι σχέση έχει να κάνει κάτι τέτοιο με την Μετάνοια ενός αμαρτωλού;

Συνέντευξη 29^η

Ο κάτωθι Πνευματικός τόνισε συνέχεια και την ιδιότητά του ως εκπαιδευτικού και θεώρησε την έρευνά μας πολύ ενδιαφέρουσα και πρωτότυπη, τονώνοντας το ηθικό μας.

- Ναι.
- Όχι συχνά, αν και υπάρχουν κάποιες περιπτώσεις.
- Επειδή είσαι της θεολογίας θα σου μιλήσω στη γλώσσα μας. Κάνω χρήση των επιτιμιών στο μέτρο που βοηθούν. Τα επιτίμια είναι φάρμακα, θεραπευτικά και όχι τιμωρίες. Σημασία έχει να κερδίσουμε τον άνθρωπο στη ζωή της Εκκλησίας, ώστε να ξανάρχεται και να υπάρξει μακροπρόθεσμο καλό. Ως πρώην Λυκειάρχης μπορώ να σου πω ότι τα παιδιά δε δέχονται τίποτα άνευ όρων. Το σκεπτικό μας είναι να καταλάβουν αυτοί που έχουν αμαρτήσει και να επωαστεί μέσα τους τη σωστή άποψη. Η αντιμετώπισή τους προς εμάς δεν πρέπει να γίνεται κοντόφθαλμα και εφήμερα. Σκοπός μας είναι ο πιστός να αναπαυθεί και να ξεκουραστεί ψυχικά. Τον θέλουμε κοντά μας και δεύτερη και τρίτη φορά. Η θεραπεία μπορεί να είναι ανεπαίσθητη, αφού υπάρχουν πράγματα για να μπει το «μαχαίρι στο κόκαλο». Σημασία έχει η θητεία του ανθρώπου σε ένα υγιές περιβάλλον, όπως είναι η ζωή της Εκκλησίας.
Δεν υπάρχει οντολογία αλλά καθηκολογία για τον Απ. Παύλο. Ο πιστός ως μέρος του σώματος του Χριστού πως γίνεται να κλέψει και να πορνεύσει; Όταν κανείς συνειδητοποιήσει αυτό μπορεί να αγωνίζεται γόνιμα. Ούτε εγώ είμαι «Άγιος» αλλά αγωνίζομαι για το καλύτερο. Όλοι «στο ίδιο καζάνι βράζουμε».
- Μου έχουν τύχει και σοβαρά, πάμπολλες περιπτώσεις, όπως π.χ. βιασμός.
- Σε τέτοιες περιπτώσεις προσπαθώ να υπευθυνολογήσω τον παραβάτη Χριστιανό και να τον «θερμάνω» στη ζωή της Εκκλησίας. Επίσης να αποκτήσει επίγνωση του λάθους και της αμαρτίας. Δεν είναι μόνο αντίληψη, αλλά η ουσία το ότι η Εκκλησία δεν είναι δικαστήριο, αλλά θεραπευτήριο ζωής.
- Μου έχει συμβεί να συντελέσω στην πρόληψη, όταν ακούω ότι ένας «θα» κάνει κάτι. Τότε φροντίζω για την ενίσχυση της βούλησής τους να μην προχωρήσει στο κακό.
- Επιδιώκω την αποκατάσταση της αδικίας που έχει πράξει κάποιος. Δε φτάνει μόνο να πει αυτός για την αδικία στον ιερέα ή το Θεό, αλλά πρέπει να εξάρει εαυτόν στο σημείο του να κατανοήσει. Είναι αυτό που αναφέρει ο Απόστολος Παύλος ως «γάλα». Αυτό δε συμβαίνει μόνο σε περιπτώσεις κλοπής, θυμάμαι, είχε έρθει εδώ μία κοπέλα, η οποία έκλαιγε επειδή είχε κάνει τον πατέρα της να στενοχωρηθεί και να θυμώσει. Τότε, απόρησα γιατί το έλεγε αυτό σ' εμένα και την παρότρυνα να διορθώσει τη συμπεριφορά της και να αναζητήσει την αγκαλιά του πατέρα της.
Προτρέπω σε γερή ελεημοσύνη ως ανταπόδοση αν δε μπορεί να επιστρέψει αυτό που έκλεψε, αν έχει πεθάνει ή έχει χαθεί ο αντίδικος. Επιβάλλεται να τον ελέγχω.
- Ως υπεύθυνος στις Συνάξεις των Εξομολογητών για το έργο της Εξομολογήσεως, μπορώ να σου πω με ρεαλισμό ότι είναι ζήτημα αν ένα 20% των πιστών εξομολογούνται σωστά. Και να' μαστε και ευχαριστημένοι με το ποσοστό αυτό. Πάντως, ωφείλουμε να δείχνουμε συμπάρασταση σε όλους, αφού είναι σημαντικό ότι ο άλλος έρχεται σ' εμάς. Ακόμα και για παραμετρικό θέμα, όπως για παράδειγμα κάποιοι νέοι έρχονται σ' εμάς για μάγια, ο ιερέας ωφείλει να του διαβάσει μια ευχή. Παρ' ότι εκνευριστικό, μια και ο ιερέας δε λειτουργεί ως «αντιμάγος», δεν έχει το δικαίωμα να τον διώξει, αλλά να τον βοηθήσει για την ηθική του στο κίνημα της πνευματικής ζωής. Το «ουκ εκβάλλω έξω» ισχύει για μας.
- Τα δάκρυα δεν είναι πάντα γνήσια. Υπάρχει μεγάλη ποικιλία, μια και άλλοι ενεργούν περισσότερο με τη λογική και άλλοι με το συναίσθημα. Αυτοί οι τελευταίοι, υποφέρουν και περισσότερο. Μεγαλώνοντας υπάρχει περισσότερη

ευαισθητοποίηση και κλαίμε πιο πολύ. Πρέπει να υπάρχει διάκριση από εμάς, επειδή υπάρχουν και υποκριτικά δάκρυα. Άλλα τέτοια δεν υπάρχει εγγύηση ότι προέρχονται από πείραγμα, ενώ είναι και δύσκολο μέσο από τα συναισθήματα της ζωής να φθάσει κανείς σε πνευματικά ύψη.

- Σε όσους ρωτούν τους εγγυώμαι με πλήρη επίγνωση ότι τα δεινά μπορεί να συμβούν στον καθένα από εμάς. Για παράδειγμα, δεν είναι όλοι οι ναρκομανείς παλιάνθρωποι. Οι παραβατικοί, όπως ο ληστής δεν πάνε απαραίτητα στην κόλαση. Υπάρχει περιθώριο για τον καθένα ακόμα και πεθαίνοντας με την επίκληση: «Κύριε σώσον» να σωθεί. Πολλοί ναρκομανείς έρχονται και εξομολογούνται. Τότε τους συνιστώ να προβούν σε αποτοξίνωση και να αναζητήσουν ότι προσφέρεται από πλευράς πολιτειακής. Χρειάζονται την υποστήριξη και την αγάπη μας. Δυστυχώς, έρχονται και πολλοί γονείς εδώ με τέτοια προβλήματα.

Όπως γνωρίζεις, η αμαρτία αποτελεί μεγάλη πληγή για την Εκκλησία. «Μισούμε την αμαρτία, αγαπάμε τους αμαρτωλούς». Αυτός είναι ο «χρυσός κανόνας» και σύμφωνα με αυτόν κρίνουμε τις ενέργειες και όχι τους ανθρώπους. Άλλο φόνος και άλλο φονιάς, ο οποίος και αυτός χρειάζεται αγάπη.

- Οπωσδήποτε, δεν πρέπει να γίνεται σύγχυση με τους Ψυχιάτρους. Δε γίνεται να επικαλύψω και να καταργήσω τον Ψυχίατρο. Αν είναι άρρωστοι, χρειάζεται να πάνε σε Ψυχίατρο. Πολλοί, λένε, πάντως, ότι δεν υπάρχει νόημα στο να πάνε. Κάποιος για να έρθει εδώ λειτουργεί με ψυχή. Ωστόσο, όταν χρειάζεται να εναρμονίσει τις ψυχικές του λειτουργίες, καλό είναι να πάει πρώτα στον Ψυχίατρο και μετά στον Πνευματικό. Επιβάλλεται να έχω έναν πολύ καλό σύνδεσμο και με πολλή προσοχή να παραπέμπω κάποιον στον υπεύθυνο Ψυχίατρο.

Είναι αλήθεια, πάντως, ότι είναι δύσκολο να πω σε κάποιον να επιζητήσει αλλού βοήθεια και υποστήριξη. Θυμάμαι, είχα συνεννοηθεί με μια μητέρα να προτρέψω τον γιο της να πάρει χάπια. Οι εξομολογούμενοι έρχονται για άλλο λόγο εδώ και είναι εύκολο να χάσεις κάποιον. Ακόμα και αν κάτι είναι καλό γι' αυτόν σε τελευταία ανάλυση, μπορεί αν του το πω να χαθεί η εμπιστοσύνη του. Μια άλλη φορά μια μάνα με παρακάλεσε να πω στον γιο της να παντρευτεί, επειδή αν το έκανα θα τον επηρέαζα για να τακτοποιηθεί. Αυτό δε πρέπει να συμβαίνει όταν κάποιος έρχεται εδώ για να ξεκουραστεί. Είναι άδικο να του αφαιρείς τον χώρο ξεκούρασής του και πρέπει οι ιερείς να λειτουργούν βάσει αυτής της σκέψης. Και ο ψυχοπαθής και ο ναρκομανής μπορεί να πάει στον παράδεισο. Ωφείλουμε να εξατομικεύουμε τις περιπτώσεις, ώστε να αντιμετωπίζουμε διαφορετικά τα προβλήματα των ψυχών.

- Προτρέπω κάποιον παραβάτη να πάει στο αστυνομικό τμήμα, αναλαμβάνοντας τις ευθύνες του και δεχόμενος την ποινή αντρίκεια. Το ίδιο έκανα και κατά τη διάρκεια της θητείας μου στην εκπαίδευση. Αυτό είναι αναγκαίο και ο τρόπος της θεραπείας του. Αν, για παράδειγμα, πει ο ίδιος ο δράστης: «έκανα φόνο» και δεχθεί τις συνέπειες, αυτή είναι η θεραπεία του. Επίσης, είναι και ο σωστός δρόμος της Μετάνοιας. Πόσο μάλλον όταν έχει επίγνωση ότι κάποιος αθώος άλλος τιμωρείται στη θέση του ίδιου.

Εν κατακλείδι, εδώ στην πόλη επικρατούν τάσεις «γεροντισμού» και οι άνθρωποι λειτουργούν σαν ρομπότ σε όλους τους τομείς ακόμα στην ώρα του ύπνου τους. Στόχος του Εξομολόγου είναι να κάνει υπεύθυνο Χριστιανό τον καθένα, ώστε να γίνει ώριμος με ευθύνη χριστιανική.

Επίλογος

Φτάνοντας στο τέλος της καταγραφής της παρούσας έρευνας, αισθανόμαστε μεγάλη ικανοποίηση καθώς και διπλό κέρδος. Έχουμε, δηλαδή, την πεποίθηση ότι ωφεληθήκαμε διπλά και ότι μάθαμε πολλά πράγματα, τόσο για τη Θεολογία όσο και για την Εγκληματολογία. Στις συνεντεύξεις εύστοχα αποφύγαμε τη λέξη: «έγκλημα» τις πιο πολλές φορές, όρος που ίσως να ακουγόταν κάπως άσχημα, τονίζοντας παράλληλα την κοινωνιολογική προσέγγιση της έρευνας, η οποία ήταν και η παρθενική μας εμπειρική. Χωρίς υπερβολή, μετά από κάποιες συνεντεύξεις αισθανόμασταν έναν άλλον «αέρα» χαράς και αγαλλίασης. Κάποιοι από τους ιερείς με τη συμπεριφορά τους μας απέδειξαν ότι υπάρχει ελπίδα και ότι κακώς πολύς κόσμος, θρησκευόμενος ή μη, μέμφεται τον κλήρο, χωρίς βέβαια να υπάρχουν και περιπτώσεις ανεύθυνων και τυχοδιωκτών κληρικών, αφού κάθε κλάδος απαρτίζεται από συνεπή αλλά και προβληματικά άτομα. Η ποιότητα του χαρακτήρα των κληρικών δε σχετίζεται με την ηλικία. Κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων, είδαμε μέρος από το κοινωνικό και φιλανθρωπικό έργο της Εκκλησίας και ευγνωμοσύνη των πιστών απέναντί της, όταν έχουν σωθεί ζωές ή έχουν βελτιωθεί (π.χ. με αιμοδοσίες, παραινέσεις, αποτροπή από παρεκκλίνουσα συμπεριφορά κ.τ.λ.). Μάλιστα, συναντήσαμε κάποιους υπερδραστήριους κληρικούς με έντονο ενδιαφέρον για τα κοινά δρώμενα, τα πολιτιστικά κ.τ.λ. Δεν έλλειψαν, πάντως, και αρνητικές συμπεριφορές, όπως η άρνηση ιερέα να βαπτίσει βρέφος αλλοδαπών, επειδή το ζευγάρι των γονέων του δεν ήταν νυμφευμένο με θρησκευτικό γάμο.

Όσον αφορά την ουσία της έρευνας, συμπερασματικά, βλέπουμε ότι πολλοί άνθρωποι εξομολογούνται πράξεις, οι οποίες διώκονται ποινικά, απλά η συχνότητά τους ποικίλλει, χωρίς να μπορούμε ακριβώς να την προσδιορίσουμε. Οι συμβουλές και παραινέσεις ποικίλλουν αναλόγως με την περίπτωση, μια και κάθε άνθρωπος είναι ξεχωριστός και μοναδικός, ενώ εξαρτώνται και από την ιδιοσυγκρασία του Πνευματικού (π.χ. άλλοι εξομολογούν με βάση το Ευαγγέλιο κατά γράμμα και άλλοι πιο «ελεύθερα»).

Επιπροσθέτως σοβαρά εγκλήματα (π.χ. φόνος) δεν αποτελούσαν σύνηθες φαινόμενο ή τουλάχιστον, δεν τα αποκάλυπταν με ευκολία. Συναντήσαμε περιπτώσεις εκκουσίου φόνου, ευθανασίας, ακούσιου φόνου και εξ' αμελείας φόνου (π.χ. τροχαία ατυχήματα και ιατρικά λάθη), ενώ πολλές ήταν οι περιπτώσεις εκτρώσεων, στις οποίες δε δώσαμε ιδιαίτερο ενδιαφέρον, καθώς στην Ελλάδα δε διώκονται ποινικά, σύμφωνα με το Νόμο. Για τις σοβαρές αξιόποινες πράξεις το συνηθέστερο επιτίμιο ήταν η διακοπή από τη Θ. Κοινωνία για κάποιο χρονικό διάστημα και η ειλικρινής μετάνοια μετά δακρύων.

Όσον αφορά στο τί θεωρούσαν τον εαυτό τους κατά τη διάρκεια της εξομολόγησης, οι απόψεις παρουσίασαν έντονη ποικιλία. Ορισμένοι κληρικοί θεωρούσαν απαραίτητες κάποιες βασικές γνώσεις Ψυχολογίας, οι οποίες τους βοηθούσαν κατά τη διάρκεια της Ι., Εξομολόγησης, ενώ κάποιοι άλλοι τις θεωρούσαν εντελώς περιττές, απαρνούμενοι την ιδιότητα του «ψυχολόγου» ή αυτή του «ψυχιάτρου» όταν εξομολογούν, βασιζόμενοι αποκλειστικά στη συνδρομή του Θεού μέσω της Θ, Χάριτος. Όσον αφορά, επιπροσθέτως, το Πειθαρχικό, οι περισσότερες γνώμες των Πνευματικών συνοψίζονται στο ότι η Εκκλησία δεν επιβάλλει «κυρώσεις» αλλά επιτίμια, ενώ κάποιες φορές ούτε καν τέτοια. Αυτό συμβαίνει διότι ο ρόλος του Πνευματικού δεν είναι να δικάζει αλλά να θεραπεύει τους αμαρτήσαντες, σύμφωνα με την χριστιανική διδασκαλία, αντιμετωπίζοντάς τους ως «ασθενείς» και όχι ως «κακοποιούς». Εκτός αυτών, οι περισσότεροι Πνευματικοί παραπέμπουν σε ειδικούς ψυχιάτρους ή ψυχολόγους ορισμένους εξομολογούμενους, όταν διακρίνουν ότι

υπάρχουν νοητικές διαταραχές και ψυχολογικά ή άλλου είδους προβλήματα, τα οποία επιβάλλεται να αντιμετωπισθούν από επιστήμονες άλλων συγκεκριμένων κλάδων, οι οποίοι δύναται να συνδράμουν στην «ίαση», με την παράλληλη βοήθεια και της Θ. Χάριτος. Επιπλέον, οι κληρικοί παραπέμπουν αρκετές φορές τους παραβατικούς στις Αρχές για να παραδοθούν, κυρίως εάν έχουν διαπράξει κάποιο σοβαρό παράπτωμα, ποτέ όμως δεν τους καταδίδουν, δήλωση κατηγορηματική του συνόλου του κλήρου. Με αυτόν τον τρόπο δεν παραβιάζουν το «απόρρητο της Ι. Εξομολογήσεως» το οποίο επικαλούνται, έτσι ώστε να μην τους υποχρεώνει κανείς να παρευρίσκονται ως μάρτυρες σε δικαστήρια.

Κλείνοντας, και παρά το ότι δε συνηθίζουμε μια τέτοια τακτική, ωφείλουμε να απευθύνουμε τις ευχαριστίες μας προς το πρόσωπο του κυρίου διδάσκοντος καθηγητή για την πρωτότυπη ιδέα ως θέμα της παρούσης εργασίας, την οποία μας απηύθυνε, δημιουργώντας μας το αίσθημα της ευθύνης ως προς την επιτυχή περάτωσή της, αλλά και για τη συνεχή καθοδήγηση, ενθάρρυνση και εμπύχωσή του για την δημοσιοποίηση της έρευνας αυτής.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αγιορείτης Ν., Πηδάλιον, Εκδ. Ρηγόπουλου, ανατυπ. γ' εκδ. του 1864
- Αλιβιζάτος Α., Οι Ιεροί Κανόνες και οι Εκκλησιαστικοί Νόμοι, Βιβλιοθήκη Αποστολικής Διακονοίας, Εν Αθήναις 1949
- Βίτσος Δ., Πηδάλιον, Εκδ. Περίπλους, Αθήνα 2006
- Γκίκας Ε., Ο Χριστός Ιησούς, Εκδ. Έλλην, 2003
- Λάζος Γ., Πορνεία και διεθνική σωματεμπορία στη σύγχρονη Ελλάδα 1. Η εκδομένη, Εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2001
- Μαγγανάς Α.- Λάζος Γ., Ο ποινικός κώδικας για τον πολίτη. Μια επιλογή παραδειγμάτων, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1998
- Μαγγανάς Α.- Κουράκης Ν.- Κακκαλής- Φαρσεδάκης Ι., Ποινικός Κώδικας, Εκδ. Ποινική Δικαιοσύνη, Αθήνα 1995
- Μαγγανάς Α., Θέματα εγκληματολογικά και Ποινικού Δικαίου, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1999
- Μαγγανάς Α., Το εγκληματικό φαινόμενο στην πράξη, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2004
- Μαγγανάς Α., Ιδιαίτερα ζητήματα Ποινικού Δικαίου και Ποινικής Δικονομίας, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2007
- Μαντζαρίδης Γ., Ο πόνος στην ορθόδοξη παράδοση και θεολογία, Θεσσαλονίκη 2004
- Μαντζουνέας Ε., Εκκλησιαστικόν Ποινικόν Δίκαιον, Αθήναι 1979
- Μπέγζος Μ., Ψυχολογία της θρησκείας, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1996
- Ντυρκάιμ Ε., Οι κανόνες της κοινωνιολογικής μεθόδου (μτφρ. Λ.Μ. Μουσούρου), Gutenberg, Αθήνα 2000
- Φαρσεδάκης Ι., Η εγκληματολογική σκέψη Α', Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1990
- Φειδάς Β., Ιεροί Κανόνες, Αθήναι 1998
- Φουκώ Μ. (μτφ Χατζηδήμου Κ.- Ράλλη Ι.), Επιτήρηση & Τιμωρία, Εκδ. Ράππα, 1976
- Χριστινάκης Π., Θέματα Κανονικού και Εκκλησιαστικού Δικαίου Α', Εκδ. Συμμετρία, Αθήνα 1994
- Hulsman L.- Beinar de Celis J., Άστοχες ποινές, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1992
- Souny A., Η πρόληψις των γεννήσεων, Εκδότης Ζαχαρόπουλος Ι., Αθήνα 1965

«Ο ΟΝΙCΙΜΟC», Φίλοι φυλακισμένων, Φθινόπωρο- Χειμώνας 2007

Bavis J., «The necessity and practice of orally confessing sins»,
www.scripturecatholic.com

Bennett S., «State denunciation of crime», Μάιος 2006, www.williamneinberg.com

Jameson K., «First mortar sin, and now holly confession», 2003, www.fatherlash.com

Wilson T., «Why would a person make a false confession to a crime»,
www.peoplehowstuffworks.com, «confession of sins». www.en.wikipedia.org